

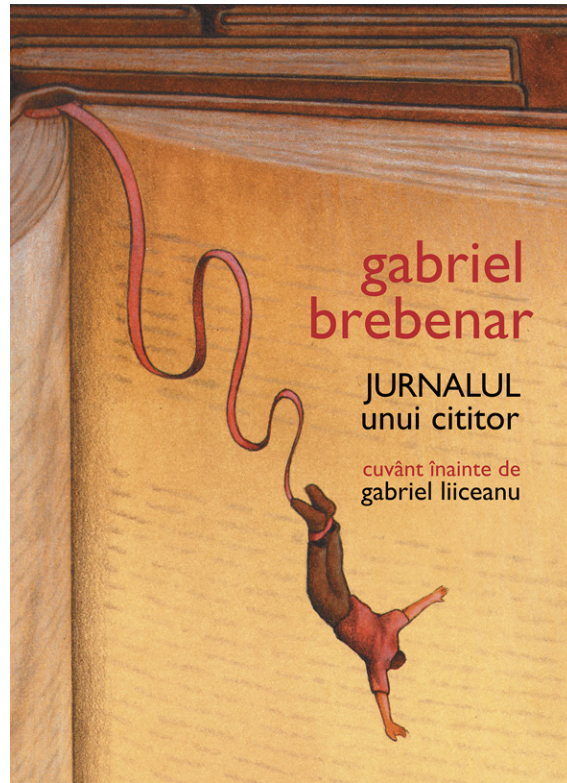
gabriel brebenar

JURNALUL
unui cititor

cuvânt înainte de
gabriel liiceanu

book

HUMANITAS

Cititorul borgesian din Basarabasa

Cazul lui Gabriel Brebenar are, bănuiesc, unicitatea lui. Pentru că el întrupează o utopie culturală: dacă tot ce au gândit și au simțit oamenii de-a lungul vremii s-a depozitat în cărți, iar cărțile se află la îndemâna noastră, a te împlini, omenește vorbind, nu înseamnă oare a intra în condiția infinitului lecturii? Nu poate deveni cititul un mod de a fi? Iar viața, în consecință, nu trebuie organizată în vederea acestei îndeletniciri supreme?

Viața de până acum a lui Gabriel Brebenar (a împlinit de curând 32 de ani) nu a fost decât o lungă pregătire în vederea obținerii acestei condiții. Perioada studiilor de la Facultatea de Filozofie din Timișoara este trecută, retrospectiv, la categoria „timpului pierdut”: a cursurilor proaste, a imposturii universitare, a plictisului organizat – pe scurt, a unui timp care a ratat investiția profitabilă în porția zilnică a cititului. La fel, anul petrecut după facultate, ca profesor la un liceu din Brad, este resimțit nu numai ca un nou prilej de irosire, ci și ca unul de dezabuzare, de încredințare că „nimic nu e de făcut”, că sistemul de învățământ românesc este atât de „căzut”, încât a-l părăsi e unica soluție de a te sustrage de la un înec colectiv. Iarăși, decorul citadin, cu „viața la bloc”, cu mitocănia și vulgaritățile lui, cu psihozele legate de privitul la televizor și cu dependența de gadgeturi imbecilizante, este și el nepotrivit pentru condiția lecturii. Pentru a putea să citești cu adevărat, pentru a practica *cititul ca mod de existență*, trebuie să părăsești urgent orașul și, odată cu el, orice formă de viață instituțională.

La capătul acestei reducerii existențiale în trepte, soluția se impune de la sine: trebuie revenit într-un „acasă” primordial, în satul bunicilor, la

Basarabasa. Trebuie redescoperite elementele primordiale ale vieții. Trebuie reinventat Bunul Sălbatic, dar reciclat la scara „culturii mari“, trebuie imaginat un Cioran care schimbă Parisul pe Coasta Boacii. Cosești, te scalzi în Criș, te tăvălești, toamna, în frunzișul pădurii, bei o bere cu un prieten – și în rest citești, citești ziua și noaptea, devorezi trei-patru cărți pe săptămână, te răzbuni prin ele de absența maeștrilor, notezi citatele în care te regăsești cu întrebările tale, cu spaimile și neînțelegerile tale, încercând să afli, dostoevskian, cum de pot oamenii, într-un univers guvernat, pasămite, de un Dumnezeu bun, să producă și să suporte atâta oroare. Pe scurt, te dai cu capul de pereții existenței, chemând în ajutor – pentru ca gestul să aibă eficacitate maximă – pe scriitorii și filozofii mari ai lumii. Cititul, ghidat de toate aceste întrebări și devenit în cele din urmă scop în sine, tortură dar și terapie, ia toate chipurile imaginabile: când drog, când gâfâială, când extaz, când galop al minții, când ingurgitare nesăbuită urmată de senzații de vomă spirituală, când inventariere a paginilor citite ca singură agoniseală a vieții, numărare înfrigurată a unor arginți nevăzuți, niciodată îndeajuns de mulți pentru a-l liniști pe posesorul lor: „Câte cărți se pot citi într-o viață de om? Citi și *reciti*. Să zicem: 8632, dintre care 1237 citite de două ori, 429 citite de trei ori, 135 de patru ori, 64 de cinci ori, 18 de șase ori, 15 de șapte ori, 5 de nouă ori, 3 de douăsprezece ori. E puțin. E *foarte puțin*.“

Dar ce se află la capătul lecturii? În fond, orice autor a început prin a citi. Atunci nu e oare firesc ca orice autor care te face să intri în vibrație cu el să se transforme într-un posibil model? Poate că toți ne împlinim, într-un fel sau altul, *imitând* și poate că la capătul lecturii se află actul care a făcut lectura cu putință: scrisul. Autorul nu e, până la urmă, decât un tentator. Celui care, citindu-l, a

intrat în transă, autorul îi adresează un complice „fă ca mine“.

Gabriel Brebenar nu a scăpat acestei tentații. Așa cum citind romane cavalierești riști să pleci în lume însoțit de un scutier, trăind în tovărășia marilor isprăvi ale scrisului începi să visezi la propria ta faptă culturală. Frumusețea acestei cărți vine din ambiguitatea poziției autorului ei. Care, scriind un jurnal *de cititor*, își revendică, modest, calitatea de „simplu cititor“, unul care face fișe și note de lectură pentru că nu este în stare să fie „scriitor adevărat“. („Mă gândesc cu tristețe că n-o să devin niciodată un bun scriitor, poate nici unul mediocru, din cauza a ceea ce numesc *obsesia formării*, de care nu știu dacă și când am să scap.“) Numai că, pe măsură ce-și pune în pagină calitatea de cititor laolaltă cu neputința de-a scrie, autorul jurnalului devine scriitor. Unul care scrie (până acum Gabriel Brebenar a umplut câteva zeci de caiete, dintre care aici sunt publicate numai caietele 27–38), declarând că nu e capabil s-o facă.

Și-atunci, jurnalul se transformă în *Ersatz* al scrisului întâlnit la alții, un fel de a te instala, așteptând grația, în orizontul lui, o haltă a debutului (care riscă, cu fiecare nou caiet început, să devină definitivă), clamare a unei înfrângeri sau formulare timidă a unei speranțe renăscute din recunoașterea reiterată a propriei mediocrități.

Și totuși, la capătul miilor și miilor de pagini citite cu patimă și inventariate cu hărnicie, lui Gabriel Brebenar i se întâmplă ceva: sensibilitatea lui de „om cultivat“ ajunge să se exprime în tiparele propriei sale „formări“. Așa cum francezii din secolul XIX ajunseseră să vadă natura prin intermediul peisajelor lui Corot (și de-abia astfel să o vadă cu adevărat), Gabriel Brebenar își exprimă stuporile în fața vieții în stilistica lui Kierkegaard, Nietzsche, Dostoievski, Cioran, Sábato sau, pe de altă parte, a lui Dan C.

Mihăilescu, Patapievici, Pleșu. Modelele de scriitori și gânditori pe care năzuiește să le imite devin înaintea de orice cadre de percepție, moduri de articulare ale unor răspunsuri la întrebările pe care le împărtășește cu cei mari. „Cum de au simțit ei nevoia să scrie cărți și cum au putut scoate atât de mult din niște biete cuvinte? Unii pot, eu prea puțin sau mai degrabă deloc. Dar faptul că au reușit alții reprezintă o consolare mai mult decât suficientă: au spus alții și pentru mine, pentru noi, cei care suntem lipsiți de har artistic.“

De aceea, paginile lui Brebenar nu sunt paginile încrâncenate ale unui veleitar care, întâlnind scrisul, ajunge să-i deteste pe cei a căror performanță n-o poate egala. „Ce fac? Nu știu... Am citit câteva rafturi de cărți. Le-am citit pentru că mi-au plăcut. Îmi plac cărțile. N-o să scriu, ca Dostoievski, romane de șapte sute șaptezeci de pagini, nici mii de pagini extraordinare ca Cioran. Nici..., nici... Fac ce pot, cât pot, puțin... Ce pot? Pot fi un cititor borgesian și cred că am început să fiu un mic cititor borgesian. Asta da. Și fără efort, cu pasiune, cu bucurie.“

O bucurie resemnată respiră din această carte, bucuria unui om care a aflat că, mai presus de natură, există ființa limbii și că o plimbare prin pădure dispare în propria ei efemeritate dacă nu e însoțită, deopotrivă, de plimbarea prin cuvântul „pădure“. Că, altfel spus, trecerea prin viață înseamnă puțin lucru dacă nu ajunge să fie deopotrivă trecerea prin cuvintele celor care au fixat-o în extazul mizeriei și al splendorii ei.

GABRIEL LIICEANU

Caietul 27

28 august – 2 octombrie 2006

Luni, 28 august

Dacă n-o să reușesc să scriu măcar o carte ca *Siddhartha* sau ca *Narcis și Goldmund* înseamnă c-am trăit degeaba. Prima e din 1922, a doua din 1930, așadar Hesse avea 45, respectiv 53 de ani; mai am ceva timp să mă coc; o operă la fel de frumoasă, de cuprinzătoare, dar mai tragică, mai *cumplită*, ca în *Sábato*. Asta pentru că Răul s-a amplificat și trebuie, se cere exprimat; Hesse s-a refugiat în Evul Mediu și în Castalia.

De ce îl iubesc pe Goldmund mai mult decât pe Siddhartha? Pentru că e *artist*, celălalt fiind *numai* căutător al înțelepciunii. Dar eruditul, înțeleptul și ascetul Narcis îl iubește pe vagabondul păcătos Goldmund, el, care nu iubea pe nimeni. Mai mult: se întreabă dacă nu cumva și Dumnezeu îl iubește mai mult pe prietenul lui, om al simțurilor, al instinctelor (chiar criminal), decât pe el, cărturarul, omul spiritului. Sublim e faptul că toți trei, și alții – Lupul de stepă (care poartă inițialele creatorului său) și Joseph Knecht, Demian, Knulp, Peter Camenzind, Klingsor – au trăit în sufletul larg al lui Hermann Hesse.

Frumusețea din Hesse e tot mai îndepărtată și mai greu de *îndurat*. De îndurat, da, pentru că depărtarea o face din ce în ce mai inaccesibilă. Se va stinge definitiv?

Neologisme. Marea literatură se poate lipsi de ele, și e mai bine dacă se întâmplă așa. Îl contrazic pe Noica: marile cărți nu se scriu neapărat cu pixuri ieftine. Se scriu cu câteva cuvinte simple: moarte, iubire, suferință, deznădejde, femeie, eternitate, păcat, speranță, împăcare, prietenie, ratăre, deșertăciune, mister, fericire. Pare simplu: cuvintele trebuie doar așezate într-o anumită

ordine. Și totuși miracolul acesta se petrece atât de rar...

Joi, 31 august, 22:04

Nu cred în viața de apoi. Cu toate astea, uneori simt că sunt asistat, cu înțelegere, de Noica, nu știu de unde și cum. Și sunt copleșit de patosul lui cultural, și mă gândesc la superba lui dăruire, la capacitatea lui de a se investi în alții. Și îmi spun, și îi spun și lui Cosmin: nu-l putem dezamăgi, ne-a întins mâna și trebuie să știm și să merităm să o primim. De prea multe ori s-a luptat de unul singur cu morile de vânt, cu ignoranța, suficiența și prostia. Și acum, dincolo de mormânt, are nevoie de ajutor, și nu-s mulți cei care-l ajută; trebuie să punem și noi umărul, cât putem...

„Îmbrățișare“, „îmbrățișare activă“. Nu „a te culca cu o femeie“, „a face sex“, „coit“, „a i-o trage“, „a i-o pune“, „a cordi“, „a penetra“, „a fecunda“, „a obosi patul“. Nici măcar „a face dragoste“. Oricine își poate cu adevărat imagina cum arată în timpul excesiv pomenitului proces știe că e în el ceva profund dezagreabil, ridicol și grotesc – gesturi, vorbe, facies, „acompaniament“ de fond. Noica, tot cu ajutorul cuvintelor, reușește să mute actul sexual din zona animalicului într-o zonă mai umană: *îmbrățișare*.

Probabil că seriozitatea în studiul filozofiei mai vine și cu vârsta. Sper. E nevoie și de o viață *ordonată*. Măcar nouă-zece luni pe an, căci se cuvine să-i plătesc tribut și lui Dionysos...

Vineri, 1 septembrie

Socot că în ultimii doi ani și ceva – de când *nu fac nimic*, nu am *ocupație* – am citit cel puțin cinci-șase mii de pagini pe care nu le-am pomenit aici. Pe de o parte ca să nu încarc și mai mult însemnările cu nume și titluri, pe de alta pentru că erau „numai“ prefete și postfete, studii, articole,

capitole răzlețe, bibliografii. Și cu siguranță că unele pagini au fost decisive. Cum să mă orientez în opera unui autor sau în istoria culturală a unei epoci fără toate astea?

Mereu se adună în jurul meu „bracuri de tomuri“ care după două-trei săptămâni merg la loc pe rafturi și imediat încep să vină alte cărți, și ciclul se reia.

Nu știu dacă le-am pomenit vreodată aici pe Stella Petecel sau pe Rodica Croitoru, dar numele acestea nu prea faimoase, în spatele cărora se află niște chipuri necunoscute mie, îmi vorbesc despre o seriozitate pe care nu o am, dar mi-o doresc.

„Academia e școala lui Platon. Liceul e al lui Aristotel. Filozofie de tip înalt de o parte, filozofie de gimnaziu, de alta. Istoria e dreaptă.“

Noica – *Jurnal filozofic*

Ulterior, Noica s-a ocupat mult de Aristotel – se mai ocupase și în teza de doctorat – *Schiță...* –, l-a tradus și comentat, dar și mai mult de Platon. A fost consecvent până la capăt. Socot că pe bună dreptate.

Duminică, 3 septembrie

Pe scurt despre două lecturi recente, prima chiar din dimineața asta, cu Steluța pe la Criș. *Scrisori către un tânăr romancier*, a treia sau a patra oară. Toate „scrisorile“ sunt admirabile, cu o mențiune specială pentru prima – *Parabola teniei*.

„...Îți recomand voluminoasa corespondență a lui Flaubert, cu precădere scrisorile către amanta sa Louise Colet, trimise între 1850 și 1854, ani în care scria *Madame Bovary*, prima lui capodoperă. Pe mine m-a ajutat mult lectura acestei corespondențe pe când lucram la primele mele cărți. Deși Flaubert era un pesimist, și scrisorile lui sunt pline de injurii la adresa omenirii întregi, dragostea lui pentru literatură nu cunoștea limite“ (Humanitas, 2003, p. 16).

Spuneam altă dată că Vargas Llosa nu-i pomenește pe ruși. Dar nici pe Sábato, deși apar Borges, Márquez, Cortázar, Carpentier.

În cartea asta modelul peruanului, mărturisit sau nu, conștient sau mai puțin conștient, nu poate fi decât *Dragul și îndepărtatul meu tânăr* din Sábato; asemănările sunt izbitoare, dar Sábato e mai patetic.

Mă bucur că Borges, Sábato, Vargas Llosa nu au fost doar mari scriitori, au fost și excelenți *comentatori* ai operelor altora și ai artei literare în general. Își cunoșteau meșteșugul ca puțini alții, și din acest punct de vedere, dar și din altele, îi lasă mult în urmă pe europeni.

Mă gândesc cu tristețe că n-o să devin niciodată un bun scriitor, poate nici unul mediocru, din cauza a ceea ce numesc *obsesia formării*, de care nu știu dacă și când o să pot scăpa.

Zilele trecute – *Jurnalul* lui Tolstoi, de la Cosmin, din păcate numai primul volum, Univers, 1975, completat, noaptea trecută, și cu *Tolstoi* de Ianoși.

Despre Kierkegaard, Guardini spunea că a fost poate omul cel mai complicat care a scris vreodată despre chestiuni religioase; eu zic că i-a urmat Tolstoi, chiar spre sfârșitul aceleiași secol și în primul deceniu al celui următor, când a început să fie cu adevărat descoperit și danezul.

Fiecare dintre ei obișnuia să împingă problemele până dincolo de limita unde mai exista posibilitatea de a fi soluționate, apoi întrebau ultimativ: ce-i de făcut? Le răspund eu: nimic, desigur, nu se mai poate face nimic. Vina e numai a voastră, cine dracu' vă pune să tot scormoniți atâta?! Sunteți condamnați să întrebați veșnic. Răspunsurile pe care o să le încercați nu o să vă mulțumească niciodată pe deplin!

Prima grandioasă negare a artei a fost opera unui mare artist: Platon. A doua a venit tot de la un

fenomenal artist: Tolstoi. Contele-țăran a fost la fel de intransigent, de categoric și de înverșunat. O însemnare din 25 iunie 1894: „Se spune: arta e firească, pasărea cântă... etc.“ Omul *imită*, prost, pasărea (termenul e platonician). Artă ca deșertăciune la cub, vorba lui Sábato.

Ajutorarea săracilor (paginile acelea teribile); până unde? Până la moarte? Vulcănescu și-a aplicat principiile, Tolstoi prea puțin.

Văicăreală toată viața: nu pot să scriu, scriu puțin și prost, nu-mi iese etc. Dar a scris 90 de volume! (de format mare, ține să precizeze Ianoși), așadar a fost unul dintre cei mai prolifici autori din toate timpurile, alături de Origen, Augustin sau Voltaire. Și, de ce nu Iorga!!!

Citind jurnalul lui Tolstoi m-am tot gândit la vorbele unor contemporani. Patapievici: „Jurnalul relevă din urgența a ceea ce trebuie să devii sau este zadarnic să mai încerci.“ Liiceanu: „...ființa noastră morală e întemeiată nu pe virtute, ci pe remușcare.“

Marea greșală (sau amăgire) a lui Tolstoi a fost aceea de a crede că se mai poate face ceva cu lumea asta. Ce-ar zice despre omenirea mileniului trei? De fapt Răul e același, dar a căpătat mult mai multă forță; pentru „omul recent“ poate exista ceva mai ridicol decât „tolstoismul“?

De procurat urgent vol. 2.

Acum ceva din alt „jurnal“, cel al lui TETELU: „Doamne, aj vrea să trăiesc mai mult decât voi fi mort.“

Luni, 4 septembrie

Am împlinit 27 de ani. Copiez aici o însemnare făcută pe un „Pomelnic morți“: Armata Rahatofagă – Fernando Vidal Olmos, ca să nu zic Sábato.

Prietenul Ernesto s-a refugiat din fața ororii în universul pur al matematicii. Eu nu am la îndemână decât lumea curată și ordonată a

filozofiei. (Nevoia de a-i *uita* pe oameni face refugiul inevitabil. Dar când?)

Mi-am amintit moartea stupidă, absurdă, a lui Laurențiu Ulici. A făcut și omul acesta câte ceva pentru mine, mai ales cu antologia *Nobel contra Nobel*. Am căutat însă *Biblioteca Babel*. Titlul mi-e mai drag decât cartea. Despre Dostoievski și personajele sale și alte pagini. Eram cu Steluța în „Poduri“. A apărut Florinel, cu un pai agățat de mustăți, dornic de joacă. Apoi și Bobiță, gelos. Un soare blând după câțiva stropi de ploaie. Asta numesc eu fericire, cu literă mică, dar îmi ajunge.

Recitesc, cu toate că așteaptă Faulkner și Vargas Llosa, Virginia Woolf și Döblin, Broch și Casares, Carpentier, Grass și Frisch, Tournier, Saramago ș.a. Lunile trecute am abandonat *Război și pace* și *Doctor Faustus*. Aș reciti însă *Greața*, *Pavilionul canceroșilor*, *Bătrânul și marea*, dar nu le am. E oarecum plăcută și așteptarea...

Notam undeva despre recitit și ca o formă de slăbiciune.

Ce fac eu aici e și un fel de „ședință de *brainstorming*“. (Are sens? Nu știu, dar nu pot altfel.)

E aproape miezul nopții. O noapte superbă, am fost să mă plimb. Lună imensă ce face să pălească stelele „din jur“. Asta e frumusețea. Oamenii, în general (sunt om, așadar – chiar dacă de cele mai multe ori n-aș vrea – sunt asemenea lor), nu o mai *văd*. E o banalitate, dar trebuie mereu spusă, că din orașe cerul nu se mai poate privi, lumina artificială – Progresul Omenirii! – a înlocuit luna și stelele.

Am și eu, la fel ca Sábato, idei de astrofizician bântuit de erezii. Plimbarea a fost scurtă. M-am întors la mizeriile mele, deși *afară* noaptea continuă să fie la fel de frumoasă...

(De ce oare nu mă pot bucura cu adevărat și de unul singur? Nu știu, e greu, e greu de răspuns, e greu singur.)

Îmi amintesc acum că de multe ori Tolstoi notează doar data, locul și „dacă voi trăi“. Bună treabă.

Marti, 5 septembrie, 0:20

Ce puțin pot eu să scot din cuvinte! Am acum de spus lucruri cu adevărat atroce, ivankaramazoviene. Tot azi aveam de spus și câteva lucruri fermecătoare, după o oră de coasă sau după baie la Criș. Ca de obicei, renunț înainte să încep, pentru că știu că nu pot. Neputința asta e dureroasă, ca oricare neputință. Consolarea vine, ca de fiecare dată, din faptul că am pe cine să deleg ca reprezentant, să vorbească și pentru mine. Sunt chiar destul de mulți, poate prea mulți:ăștia spun, spun de nu se mai opresc o veșnicie. Unii nu spun, pictează... sau cioplesc o bucată de lemn ori de piatră... sau cântă. Sau dansează. Alții, în sfârșit, tac, și tăcerea lor e plină de înțeleșuri. Câțiva se hotărăsc să plece de aici...

Joi, 7 septembrie, 22:55

E o lună exagerat de plină și de limpede. Am fost cu Diana pe Dealu Crucii.

Cam atât pentru azi. În afară de cele două ore cu Pitti, ziua asta poate să meargă în neant.

(Îmi amintesc cum își încheie Virgil Ierunca o însemnare despre o expoziție: „Trec peste Rafael, Veronese, Tiziano, Pisanello. Nu vreau ca paginile acestui jurnal să depășească limitele cotidianului care înseamnă și a uita.“ Așa. Exact așa.)

Vineri, 8 septembrie

Azi-dimineață a murit Cezar, calul lui nenea Toader, vecinul. Mama Salvina zice că „o fost un cal fără naroc pa lumea asta... Șî animalile îs ca oamini, nu tăce au naroc“.

Ieri am fost la Brad să-i întâlnesc pe Mary și Charlie. Raluca, verișoara Cristinei, îmi amintește că a rămas la ea *Lumea Sofiei*. Îmi mai spune că a renunțat de tot la filozofie și va face „nu-știu-exact-ce, dar ceva de viitor“. (Era de așteptat, și pentru ea, care începe acum clasa a XII-a, e mai bine așa.)

Ch. îmi spune că Mihai e mereu agitat, neliniștit, chiar fără motiv. Sigur, știam. Îi spun: „Totdeauna există un motiv. Cel mai important, copleșitor, dar pe care nu-l dibuim ca atare, e acela că suntem muritori. Eu trăiesc, simultan, în două paradisuri, *singurele* accesibile mie: natura și cărțile. Cu toate astea, NELINIȘTEA nu mă ocolește.“

Ieri, de la gară până acasă, pe un soare blând de toamnă, am citit articolul lui Liiceanu *Noica și Securitatea* din numărul pe această lună al *ID* (femeia de la chioșc îmi întinde revista înainte să apuc să i-o cer). Azi, pe lângă Steluța, l-am reluat, cu lacrimi în ochi (mi-am spălat apoi fața cu apă dintr-o urmă de bou, dar curată). Transcriu aici câteva rânduri:

„Însă pe Noica nu-l deranja foarte tare comunismul pe linia raporturilor acestuia cu proprietatea privată. Dimpotrivă, natura lui de ascet vibra la scoaterea omului de sub impactul lui *a avea*. Nu gândise niciodată societatea în termenii liberalismului economic, ci doar ai reformării morale.

Pe Noica îl deranja comunismul numai în măsura în care acesta ar fi redus viața la aspectele ei economice, la *producție*, neglijând importanța culturii pentru formarea unui *om adevărat*, ceea ce însemna: unul care, asimilând alfabetul culturii europene, poate gândi, prin compararea răspunsurilor alternative la marile întrebări ale omului, pe cont propriu.“

„Valeții istoriei“ trebuie lăsați „să se bată pentru dreptul de a ne mătura străzile“. Chiar nu fac altceva! Statul e un rău necesar, democrația e un rău necesar, capitalismul e un rău necesar, „liberalismul economic“, proprietatea sunt un rău necesar, banii sunt un rău necesar, *cultura e un bine întâmplător*. (Ce sens poate avea sfânta proprietate privată, „dreptul sacru la proprietate“ pentru un somalez care nu are nimic, care *chiar nu are nimic*? Singurul țap ispășitor nu poate fi decât Dumnezeu...)

(„Înainte de a trece la construcția ontologiei sale, Noica a întreprins, în *Rostirea filozofică românească*, un adevărat calcul de rezistență metafizică a limbii române.“)

„...Noica, în generoasa lui nebunie...“

„A avut de fapt orgoliul și naivitatea să creadă, într-un moment în care lumea încăpuse pe mâna diavolului, că-l poate converti pe diavol la opera lui Dumnezeu.“

„...donquijotismul lui Noica...“

„A avut oare Noica naivitatea să creadă că istoria în care eram prinși cu toții poate fi traversată prin recursul perpetuu la somnambulism cultural?“

„Acesta pare să fie adevărul crud și întortocheat despre cel mai frumos lucru care s-a petrecut în cele mai urâte timpuri ale istoriei noastre.“

Noica: „Eu vă caut pe dvs. *să mă ajutați să faceți ceva în cultură*.“ Liiceanu: „Satana este tras în felul acesta pe singurul teritoriu în care nu e la el acasă: cel al spiritului. Singurul.“

Noica îi spune lui Pleșu: „Tu teoretizezi eticul, eu l-am trăit...“

„...Rămânerea în țară, în ideea că aici se surpă un zid și că cineva trebuie să-l împiedice să cadă...“

Chiar nu-l pot dezamăgi pe Noica!...

Tocmai am fost să-l văd pe Cezar pentru ultima oară. Mi-am reținut cu greu lacrimile. (Mi-era rușine să plâng; vecina Sîlvea a plâns toată ziua.)

(Narcis s-a ocupat de Bless, căluțul lui Goldmund, el, care nu se interesa deloc de animale.)

Aceeși zi, noaptea (ca să zic așa). Pe următoarele pagini vor fi însemnări din ultimele opt-zece zile.

Când niște tineri de bani-gata mor într-un accident, spunem că e o tragedie. Ăștia mor pentru că-s bogați, au mașini puternice, bani de discotecă și alcool etc. Dar moartea copiilor săraci ai lumii e un fapt obișnuit. Unul la fiecare două secunde – după numărătoarea lui Sábato. (Chestia asta mă urmărește de câțiva ani buni, de când am citit prima oară *Înainte de tăcere*. Tocmai am calculat din nou: cam 15 milioane pe an, cifră perfect verosimilă.) Copiii ăștia-s *statistică*, vorba lui Stalin.

Aș vrea să-l *trezesc* pe Dumnezeu și să-i dau *vestea* asta, împreună cu întreaga statistică a lunii (crime, violuri, nebuni, malformați etc. etc.). Să văd cum reacționează, ce *mutră* face. Situația, desigur, i-a scăpat de mult de sub control, probabil încă de la început. Simone Weil: „Suferință: superioritate a omului față de Dumnezeu. A fost nevoie de Întrupare pentru ca superioritatea aceasta să nu devină *smintitoare*“ – frază citată și de Sábato, dar acolo e „revoltătoare“. Din cauza asta (adică datorită acestui fapt) Hristos cel *întrupat* poate să-mi fie aproape, Dumnezeu mai puțin... (Cunosc, desigur, poveștile cu Treimea, dar teologia e cea mai importantă ramură a literaturii fantastice, zice Borges. E și spectaculoasă, și foarte vastă...)

Răul. Îmi imaginez următoarea scenă: un pui de elefant merge încrezător printre picioarele mamei sale. Mama pășește agale, liniștită, în timp ce puiul e nevoit să-și miște energic piciorușele. Are o trompă ridicol de mică și urechi la fel. Deodată, din senin, un glonț o lovește pe mamă drept în ochi, într-unul din ochii ei blânzi. Pare uimită. Alt glonț. Rămâne o clipă încremenită, apoi se prăbușește, o masă enormă de carne inertă, inutilă. Asta pentru o bucată de os. De fapt, pentru două. Puiul e speriat, aleargă înnebunit în jurul cadavrului care pentru el încă înseamnă *mamă*. E cruțat, până îi vor crește colții...

Atâta doar vreau, *dar vreau*: să știu ce e cu Răul ăsta uneori absolut și zadarnic, apoi voi crede în orice povești cu sfinte treimi – sau pătrimi, n-am nimic împotrivă –, în sfinți, îngeri, lumi și vieți de apoi.

Maestrul, pe care mi l-am dorit atât, dar nu l-am avut. Poate e mai bine așa. Sau Noica, sau nimeni. Am descoperit totul de unul singur. Poate că nu am aflat cine-știe-ce, dar cred că adevăratele descoperiri se fac pe cont propriu. Nu există *guru* mai bun decât cărțile, cărțile... maeștrilor.

Sâmbătă, 9 septembrie, 22:27

Recitesc din Greutatea și harul. Ce femeie, ce om! Spun asta după ce fac un efort serios de a-i „completa“ unele texte. Deși cred că selecția și gruparea textelor sunt bune – le-a făcut Gustave Thibon –, aș vrea să citesc paginile Simonei Weil așa cum au fost scrise (îmi imaginez), de-a valma. Un fel de Tolstoi la bătrânețe în variantă feminină, asta e S.W. ...

Mi-era dor de Borges, *Opere*, 3 („eseuri“, cu ghilimelele necesare) și de *Istoria filozofiei* a domnului Colțescu (au fost la Cosmin, cam degeaba). Aproape toate textele lui Borges sunt memorabile. Câteva dintre cele mai pe placul meu:

Neconținută întrecere dintre Ahile și broasca țestoasă, Versiunile homerice (Borges e „elenist-ghicitor“), Notă despre Walt Whitman, Avataruri ale broaștei țestoase, Pentru o reabilitare a lui Bouvard et Pécuchet, Flaubert și destinul său exemplar, Sfera lui Pascal, Valéry ca simbol, Pascal, Kafka și precursorii săi, Privighetoarea lui Keats (conține și o mai mult decât lapidară și superbă „istorie a filozofiei“), Nouă respingere a timpului, Despre clasici, Cartea, Nemurirea, Emanuel Swedenborg, Timpul (ultimele patru din Borges oral, 1979).

În mod oarecum surprinzător, Borges i-a inclus în „biblioteca personală“ și pe Ibsen, Dostoievski, Hesse. Despre F.M.: „La fel ca descoperirea iubirii, la fel ca descoperirea mării, descoperirea lui Dostoievski marchează o dată memorabilă a vieții noastre. Corespunde de obicei adolescenței; maturitatea îi caută și îi descoperă pe scriitorii senini.“

„Îmi închipuisem că Dostoievski era un soi de Dumnezeu de nepătruns, în stare să-i înțeleagă și să-i justifice pe toți oamenii. Am aflat cu uimire că a coborât uneori în arena politicii, care discriminează și osândește.“

„În prefața la o antologie a literaturii ruse, Vladimir Nabokov a declarat că nu întâlnise nici o pagină a lui Dostoievski vrednică de a fi inclusă. Aceasta vrea să spună că Dostoievski nu trebuie judecat pentru fiecare pagină pe care a scris-o, ci pentru suma paginilor care alcătuiesc cartea.“

Viorel Colțescu pe un manuscris al istoriei sale: „În camera aproape cufundată în întuneric, cărțile stau pe rafturi, drepte și tăcute – asemeni unor soldați gata oricând să ia lupta de la capăt. Și, de fapt, trebuie, cu fiecare epocă, cu fiecare dintre noi, să reia această luptă nesfârșită pentru omenia din noi, invadată încontinuu de hoardele

indiferenței, comodității, dezabuzării – luptă cu rezultate mereu precare, totdeauna nesigure, pretutindeni puse în discuție.“

Doamna Colțescu: „Pentru această luptă, singura pe care Viorel Colțescu o recunoștea ca îndreptățită, l-am ajutat să mai aducă încă un soldat.“

La final: „*Non omis moriar multaque pars mei Vitabit Libitinam.*“

Pentru a face serios filozofie trebuie să mă gândesc permanent la doi oameni: Constantin Noica și Viorel Colțescu.

Borges: „Din fericire, nu suntem datori unei singure tradiții; putem aspira la toate. Limitele mele personale și curiozitatea mea își depun aici mărturia.“

Luni, 11 septembrie, 21:59

Azi e, sunt sigur, prima și singura zi a acestui an în care, până la ora asta, nu am citit nimic. Am cosit otavă ascultând muzică, am cărat saci de cartofi, am tăiat lemne la circular, am înotat, poate pentru ultima oară în acest an, în Criș (păcat, pentru că apa e foarte curată toamna, dar nopțile-s reci), am dormit o oră, iar am tăiat lemne, am jucat tenis, am băut o bere, am făcut o baie fierbinte. Tolstoi avea dreptate cu munca fizică înțeleasă ca „terapie“. Aș citi ceva frumos, dar nu știu ce să aleg. Poate Banchetul lui Platon, sau cel de lângă Copenhaga (nu le-am recitat vara asta).

(Tocmai am dat cu banul; a ieșit Kierkegaard.)

Mărti. Am muncit și azi, dar mai puțin, am muncit cântând și fluierând. Munca risipește gândurile negre, rămân numai mâinile mele și colții care mușcă din lemn. Tolstoi știa el...

(Dar Ivan Denisovici al lui Soljenițin *nu cânta...*)

Joi, 14 septembrie, 13:02

Am reluat în întregime *In vino veritas* și am mai scormonit prin Kierkegaard. Trebuie să spun câteva lucruri, chiar dacă-s banalități (banalități nu în sensul că ar fi lipsite de însemnătate, ci în acela că numele lui S.K. vorbește oarecum de la sine). În el au „locuit” mai mulți indivizi, mai multe personalități: a se vedea pseudonimele, „măștile”; asta e tragic. A fost posedat de o creativitate maladivă – Demonul! –, incredibilă, aproape la limita nebuniei: în câțiva ani a dat o operă fenomenală, au apărut și trei-patru cărți într-un an, unele chiar în aceeași lună sau zi – o treabă admirabil „regizată”. Plus un jurnal a cărui primă ediție daneză completă, postumă, desigur, număra 17 volume! A excelat nu numai ca filozof-scriitor (și invers), dar și ca teolog: unii spun că mai ales ca teolog, dar nu-i tocmai așa. Aș spune că a împins prea departe problematizările, discuțiile nesfârșite. Viața trebuie să fie mai simplă (altfel nu se poate!), trebuie trăită – și teoretizată mai puțin. Cum au încăput atâtea într-un singur om? Prin Kierkegaard, Danemarca a dat suficient istoriei. (Hamlet a fost numai pe jumătate danez.)

Elie Faure chiar a reușit să scrie un mare poem în proză despre Artă (uneori e numai proză). Mi-am propus să citesc în întregime cele cinci volume, dar încă nu am reușit.

Trebuie să încep cu adevărat să mă pregătesc, în felul meu, pentru UE: să cercetez *sistematic* cultura greco-latină, poate și limbile (în definitiv asta ne-a făcut ce suntem, dar am început să uităm), și marile culturi ale Europei moderne (șase, plus câteva limbi).

Noica: „Dar toate acestea *sunt* în *Lysis*, sau doar par să fie? Sunt așa? Sau ar putea fi și altfel? La capătul desfășurărilor de mai sus se poate ivi un surâs.

Întreaga cultură, de altfel, s-ar putea goli de sens sub un surâs. Poți trece pe lângă ea, așa cum se

trece pe lângă *Lysis*, așa cum s-a trecut pe lângă destine umane, catedrale și cărți. În destinul istoric al acestui dialog uitat stă astfel înscris ceva din precaritatea culturii înseși. Surâzi, și ea s-a stins. – Dar poți surâde socratic, cu surâsul de la sfârșitul lui *Lysis*, și ea se păstrează întreagă.“

(De prin clasa a X-a știu pe de rost rândurile astea. Ceea ce nu știu sigur e dacă m-am pătruns cu adevărat de ele.)

Fapt semnificativ: în timpul celor două mari romane, Tolstoi nu a ținut jurnal. E normal: viața de familie mergea destul de bine, el scria, se simțea împlinit, prin urmare nu avea *nevoie* de jurnal.

Dar și *Învierea*, elaborat mai târziu, e un mare roman. Însă aici Tolstoi e preocupat în primul rând de „mesaj“, de „idei“, și mai puțin de arta literară. Iar *Sonata Kreutzer*, *Moartea lui Ivan Ilici* și *Părintele Serghi* sunt operele unui damnat – chiar dacă artistul damnat e dublat aici de un moralist intransigent, radical.

(Dar Eliade? Cele două volume de jurnal publicate, mari, reprezintă cel mult un sfert din întreg... Explicație: la Eliade și jurnalul e expresia împlinirii, nu a căutărilor – cum se întâmplă de obicei. La Eliade totul e împlinire – dar sper să mă contrazică *Jurnalul portughez*, pe care o să-l procur săptămâna viitoare.)

Pentru mine „Cel mai mare român“ nu e Carol I, ci EMINADE.

Iar I.P.C., cu *Studii românești I*. Încă nu mi-am procurat ultimele cărți din seria de la Polirom, din cauză că nu am mai fost de mulțor într-o mare librărie, și nici nu am bani. Dar Culianu mi-a dat de lucru pentru câteva *decenii* bune. Mă gândesc însă, iar și iar, cum ar fi să aștept o *nouă* carte a lui Culianu, să-l aud vorbind la televizor sau de la catedră...

Am citit fiecare studiu de cel puțin trei ori, dar prefer *Răzbunarea gnosticilor*. Studiile despre Eminescu și Eliade sunt și ele excelente, la fel ca aproape întreaga operă a lui Culianu. Și aceste studii sunt dovada unei magistrale și inegalabile erudiții: parcă la I.P.C. erudiția e *naturală*, nu făcută, dobândită.

Literatura *nescrisă* de Culianu la 50-60 de ani, „memoriile” lui, incredibila lui erudiție la aceeași vârstă... Acum ar avea numai 56 de ani...

Avea darul, *darul!* erudiției vii, fascinante, nu era posesorul unei erudiții uscate și vane.

Eminescu a dat *suficient*, ca poet cel puțin. Savantul umanist și scriitorul Culianu a murit (a fost asasinat) la naștere. Opera întinsă a lui Culianu e, totuși, numai cea de pubertate, adolescență și (primă) tinerețe intelectuală. Ce-ar fi adus maturitatea și bătrânețea?

(...Platon mort după *Protagoras*, *Menexenos* sau *Menon*...)

Mircea nu spune „mă enervez!”, ci „mă găsesc toți dracii”. Și pe mine *mă găsesc* câteodată. Atunci trebuie să mă eliberez, cu muzică, sau să trag o beție.

Pământ nelucrat, pârlăgă. Buruienile crescute în voie îmi spun despre neputință, lene sau ceea ce numesc eu un soi de „caprăvecinism”: mai bine să crească buruienile pe holdă decât s-o dau altuia să o lucreze! își zic mulți. Mă întristez. UE nu înseamnă colaci pe garduri, doar o garanție că lucrurile ar putea începe cu adevărat să meargă.

(Din 2000 de ani de istorie românii au dus-o cât de cât bine 20: 1919–1939. Sper să înceapă următorii 20.)

Trei și un sfert. Mă opresc. Sunt mulțumit: azi am citit trei ore și am mâzgălit aici două. Pot să-mi permit o bere, cel mult două, apoi jucăm tenis,

după ora nouă urmează altă rundă de citit până spre miezul nopții. E bine așa.

Vineri, 15 septembrie 14:10

Ieri am băut chiar trei beri, la Brotuna. Birtul ăla nenorocit e unul dintre reperele mele „existențiale” majore. L-am întâlnit acolo pe unul dintre foștii mei elevi (la logică). Acum e în ultima clasă de liceu – așadar îmbătrânesc. Știu că nu a citit nici una dintre cărțile pe care le iubesc atât, nici măcar Maitreyi, și ăsta e un eșec personal. Juca cărți, pe bani, cu niște prieteni. (Îmi vine acum în minte expresia noastră – Ch., Adi A., Alin M., Petrică – din vremea liceului, când ne pregăteam pentru o partidă de poker, uneori chiar în timpul orelor: „Scoate biblioteca!” însă acasă aveam și altă bibliotecă.) După prima bere încep să amețesc. Pe măsură ce alcoolul îmi ajunge în sânge, în ritmul manelelor (hai șic, șic, șic, dansează din buric!), îmi amintesc teribilismele adolescenței petrecute în cârciuma respectivă, le văd pe Laura, Kandy, pe Ch. beat prima oară, simt gustul oribil de votcă și rom combinat cu fum de Carpați fără filtru. Tot acolo, în urmă cu doi ani, am băut cu tati o bere, una dintre puținele băute împreună, ultima... În marea trecere... Cuvintele nu mă ajută. Cum ar putea ele oare să reînsuflească vremurile alea? Nimic nu e statornic. Unde ne grăbim, și de ce? Alergăm spre moarte și nu mai rămâne nimic, nimic...

Memoria mea nu păstrează prea multe amănunte concrete (dar pot să revăd jurnalul acelor ani, plin tocmai de asemenea amănunte), dar reține *atmosfera*. Viața avea parcă mai mult gust ca acum. Nu știu, nu știu...

Seara – tenis, apoi, la televizor, despre „marii români” Ștefan cel Mare și Ion Antonescu. Niște criminali. Istoria mi-a devenit greu suportabilă, aproape tot ce ține de ea – și ce nu ține? – mă irită, îngrozește, neliniștește. Istoria în general, iar

istoria „patriei“ mă întristează ori de câte ori mă gândesc la soarta noastră prin veacuri. Cred că mai degrabă îmi iubesc țara, numai că asta nu exclude disprețul. Nu găsesc în trecutul nostru prea multe lucruri cu care să mă pot mândri. Etc. etc. Nu-i cer țării decât să mă lase în pace, o voi lăsa și eu în pace. Am alte treburi! (Mi-era ciudă că pierdusem vremea.)

Apoi Demons & Wizards.

Pe urmă Cioran, ca să-mi „verific“ prin el scepticismul și pesimismul: nu există ieșire din acest coșmar. Ce pot să fac e să-l cercetez în amănunt și, eventual, să las o mărturie despre el. Poate exagerez... Stingerea a fost pe la ora trei.

Azi, pe lângă Steluța, din eseurile lui Sábato (a câta oară?), la întâmplare. Bine zice traducătoarea, Ileana Scipione: toate neliniștile lumii și încă una! Sper să apară și la noi *La Resistencia*, cartea lui Sábato din 2000. Am nevoie de ea poate mai mult ca oricând.

Prima zi de școală, din fericire nu și pentru mine, prilej să mă gândesc iar la „sistem“. Unul potrivit sieși. Dispreț, scârbă, mânie, sau toate trei.

(Asta de 10-12 ani, de când am început să adulmec putreziciunea învățământului nostru. Nici o schimbare serioasă în bine în tot acest timp, de parcă cei care decid ar fi condamnați la prostie și la ignoranță eterne.)

Amintirea anului de profesorat e, din fericire, tot mai ștearsă: acum mă recunosc greu în *acela*.

Din nou o „expediție“ timidă în Heidegger – *Repere pe drumul gândirii*. Timidă, dar am totuși de spus următoarele:

– scrieri mici, dar dificile, apărute în zece-douăsprezece ediții; *Sein und Zeit* la a XII-a ediție în timpul vieții autorului; la noi, *Tratatul* lui Noica

își așteaptă încă a treia ediție, la 20 de ani după moartea filozofului;

– Liiceanu și robia autoimpusă pe moșia lui Heidegger, acea „bucurie aspră“, acel „somnambulism cultural“; nu putea face altceva mai bun în acei teribili ani '80: a fost, cred, un fel de a „uita“ istoria recentă și de a ignora acel prezent;

– uimitor e faptul că a reușit să traducă *S.Z.* într-o altă epocă, și ea deloc senină, a lui Iliescu, a mineriadelor etc. etc.; n-a fost în zadar;

– notele sunt excelente, pe deplin lămuritoare, și ar putea alcătui o mică introducere în gândirea lui Heidegger; de fapt asta și sunt; Noica nu a mai apucat să vadă volumul, dar ar fi fost mândru de cei doi traditori, după cum ar fi și mai mândru acum de Cătălin Cioabă, Sorin Lavric, Bogdan Mincă, Al. Baumgarten. Mi-aș da oricâți ani din viață să-l pot învia pentru o vreme pe Noica: faptul că știu ce am de făcut nu e suficient, *prezența* lui Noica și extraordinarul lui dar de antrenor cultural ar fi mereu stimulatoare, poate decisive. Și atâtea altele...;

– Heidegger a exagerat cu scrisul. Probabil că ediția operelor sale complete s-a încheiat și presupun că e în sine intimidantă.

22:13

De nenumărate ori mi-am imaginat că sunt contemporan cu Eliade, Noica și Cioran, dincolo de faptul că le sunt contemporan când îi citesc. Acum scenariul e cam așa: Cioran are vârsta mea, Noica 29 de ani, Eliade 31. Cu Eliade și Noica fac „planuri culturale“ de speriat și, mai mult sau mai puțin, le îndeplinesc. În Cioran găsesc un aliat loial și consecvent împotriva optimismului celor doi, împotriva lumii și a lui Dumnezeu. Cu el mă îmbăt, mergem împreună la bordel, ascultăm muzică și discutăm în fumul țigărilor până în zori, până la epuizare. Să se întunece soarele și luna sub

insulte noastre. Iar m-au găsit *toți* dracii. Mă opresc, nu înainte de a o cita pe Sfânta Tereza, citată de Cioran: „Da, mi se pare că demonii se joacă, aruncându-și mingea sufletului meu...”

Constat, aproape cu seninătate, că m-am înrăit peste măsură. Am nevoie de „lecturi sacre”, cât mai numeroase, din toate marile tradiții religioase, dar mai ales din patristică.

Sâmbătă, 16 septembrie

TOLSTOIEVSKI. Din secolul XX, F. M. deține prim-planul. Pentru secolul anterior mai mare a fost Lev. Istoria e dreaptă...

Însă e nevoie de nuanțări, de nesfârșite nuanțări: există mai mulți Tolstoi! Pentru mine e clar că nu *același om* a scris *Anna Karenina* și *Moartea lui Ivan Ilici* sau chiar *Sonata Kreutzer*; nu mai vorbesc de marele artist *dezgustat* de propria artă și de cea a altor mari artiști.

Liiceanu și „gargara guénoniană”. Paginile alea sunt teribile. Cred că putea să fie și mai radical, dar, între prieteni (știa că o să-l citească), s-a cenzurat. (În singura carte a lui Guénon pe care o cunosc – *Domnia cantității și semnele vremurilor* – sunt și pagini excelente.)

Mă simt mic și neînsemnat, un gândac de bucătărie, un scrib nenorocit, un simplu mângălitor de hârtie: la vârsta mea Cioran avea *în urmă* inclusiv o carte fenomenală cum e *Lacrimi și sfinți*.

Joi, 21 septembrie, 12:37, pe terasă

Măștile la Kierkegaard: blestemul și măreția lui.

N-am *talent*, nici ce e *inspirația* nu știu. Dar îmi place să „transpir” (Noica). Poate că talentul se construiește, iar inspirația se cultivă. Sper.

Steaua – Rapid, sau invers. Aflu că au urmărit meciul 4 milioane de oameni, iar discuțiile de după

meci, un milion. Cu totul, vreo 3 ore. Frumos fel de a petrece seara de duminică (și noaptea, poate pentru a *uita* că începe o nouă săptămână). *Homo videns*, imbecilizare prin televiziune. „Nu merită să faci revoluții sângeroase ca să-ți umpli apoi casa cu fleacuri inutile și cu copii idiotizați de televiziune“ (Sábato). În trei-patru ore se citește, pe îndelete, *Phaidon*...

Șpaga în tren. M-a izbit asemănarea dintre mâna conductorului care primea banii și gheara unei păsări de pradă. Păsările astea au sfâșiat țara. Adică mai ales *dinozaurii*. Furtul, sub o infinitate de forme, a fost și încă e – din ce în ce mai puțin însă, pentru că nu se mai găsește mare lucru de furat – *normal*. Toți au furat (și eu, de la liceu, o cretă pentru tanti Doina).

Multă vreme am crezut că pot adopta un fel personal de *maniheism*. Dar nu, Răul a învins.

A treia sau a patra oară *Gogol și diavolul* de Dmitri Merejkovski (plus paginile din Cioran despre Gogol). Gogol a fost, fără îndoială, unul dintre marii damnați ai literelor, și ăștia nu-s puțini. Sábato: „Mă gândesc la Gogol, beat, șezând la o masă, cu picioarele atârând, spunând cât de tristă e Rusia, în timp ce plânge de atâta râs cu Pușkin, iar după aceea plânge cu adevărat.“ (Trebuie să recitesc măcar *Suflete moarte*.)

Un alt damnat: Baudelaire. Reluarea *Paradisurilor artificiale*, după o primă lectură cam grăbită și superficială. Poetul a fost și un prozator fenomenal, a dat și aici „flori ale răului“. Citează pe un oarecare: „Pe cei dragi lui, Dumnezeu îi ferește de lecturi inutile.“ Eu mă feresc singur. Dumnezeu mă poate, eventual, îndrepta spre lecturile *utile*.

Am făcut cunoștință și cu un alt scriitor excepțional: De Quincey. „Ce altceva este creierul

omenesc dacă nu un imens palimpsest natural?“

(După Gogol și Baudelaire m-am îmbătat.)

Dumnezeu nu poate decât să mă ierte. „Blasfemie“ și hulesc numai pentru că sufăr. Mai mult pentru *celilalți* decât pentru mine. Fără ororile din jur aş fi *aproape* fericit. Dar nu pot să mă plâng: Hristos a luat asupra Sa *toate* suferințele lumii...

(Eu iau, vorba lui Liiceanu, numai cât pot duce.)

Cu mama Salvina despre mizeria oamenilor și nimicnicia lumii. Nu e prima dată. Pare că mă înțelege, că îmi dă dreptate, dar are un argument imbatabil: credința *fără fisură* în Viața de Apoi...

După Cioran, mai am eu dreptul să scriu? Ce să mai scriu?

Heidegger în *die Hütte* ori Noica la Păltiniș, sau, pe vremea domiciliului forțat, citind Augustin într-o încăpere – nu zic *cameră* – unde apa înghețase în lighean. Liiceanu: „Cât de *mult* trebuie să ai în tine ca să vrei atât de puțin de la ceea ce este în afara ta?“ Atât de puțin...

„Îi simt pe amândoi ca pe niște mari animale ieșite din scara omenirii, făcând un pas înapoi, un singuratic și înfricoșător pas înapoi, căutându-și bârlogul, ca o fiară care se pregătește să nască, pentru a obține condiția exterioară a înșurubării în propriul lor gând.“

(„Nașterea“ nu a fost, desigur, ușoară, iar „puii“...

Să poată admira puii e privilegiul puținora, privilegiu care se obține greu, foarte greu, după ani și ani de eforturi solitare, neștiute de nimeni, lipsite de glorie...)

Vineri, 22 septembrie, 12:22, pe terasă

Tot aud că avantajele aderării (nu „integrării“, că asta chiar e un proces de durată) noastre la UE se vor vedea numai după un an, doi, trei. Eu am

convingerea că avem enorm de câștigat încă din prima secundă. Dincolo de subvenții grase, încrederea investitorilor etc. etc., pentru mine e decisiv efectul psihologic. În sfârșit, o să-mi spun, nu mai suntem la periferia lumii civilizate (chiar dacă încă nu merităm).

A murit baci Iuă. De mai mulți ani a fost numai un cadavru viu. Trebuie să am curajul să mă sinucid la timp.

Sâmbătă, 23 septembrie, 14:06, pe terasă

Chiar acum are loc înmormântarea, îi aud pe popi de-aici. Sunt convins că nici unul dintre cei care asistă nu-l simte pe baci Iuă ca pe semenul lui, cum îl simt eu în aceste clipe. Dacă nu e absurdă, slujba e oricum inutilă și în orice caz nu respectă învățătura lui Iisus.

Pe vremea când baci Iuă mai ieșea „pe lemn“, sub tei, îmi cerea țigări și i le dădeam întotdeauna bucuroș, căci ce rău mai puteau să-i facă? Aș vrea să mai fumez împreună cu el, lângă mormânt, o ultimă țigară.

Miercuri, 27 septembrie, 22:32

Străbat, adică mă târăsc printr-o perioadă de suferințe, deznădejdi și disperări teribile. Au mai fost, dar parcă nu chiar așa. Nu-i aici locul să scriu despre toate astea și, deocamdată, nici în altă parte nu o pot face. Încă nu știu, nu înțeleg prea bine ce mi se întâmplă. Jurnalul portughez mi-a amplificat starea. Nu pot scrie nimic. Ascult The Doors. (Mi-am amintit că la 27 de ani a murit Jim Morrison; și Kurt Cobain.) Ocupația mea principală e să mă feresc să-mi fie și mai rău. Încă pot să fac asta.

0:15

Mai am câte ceva de făcut *pe-aici*, dar știu cum o să mor: o să-mi cumpăr un cuțit bun de vânatoare, o să-l ascut bine (cum ascut coasa), o să-l strâng tare în mâna dreaptă și o să-mi fac o tăietură adâncă la mâna stângă. O să privesc cum

curge sângele. Atât. (O mică răzbunare împotriva mea și împotriva lumii.) Așa să-mi aju...

Joi, 28 septembrie, 15:15

Mă sperie ce am scris. Dar hotărârea e luată și e bună. În fiecare zi se sinucid zeci, poate sute de oameni, eu de ce n-aș putea? Nu sunt stăpânul propriei nașteri și în bună măsură nici al propriei vieți. Dar moartea îmi aparține, aici întâmplarea nu are ce căuta. Trebuie să merg în întâmpinarea morții, liniștit.

Dar, cum ziceam, mai am câte ceva de făcut pe aci: mama Salvina, cărțile, adolescenții. *Trebuie* să pot. (Chiar cu pastile, o vreme.)

(Trebuie să-mi „vroiesc viața“, vorba lui Noica.)

Eliade cel de la Lisabona a reușit, totuși, să meargă mai departe, în ciuda morții Ninei, războiului și sărăciei extreme. Noica a avut o vitalitate și mai mare. Până și Cioran a mers mai departe.

Gata cu văicăreala. O să mai amintesc poate de suferință (e un soi de „voluptate“ a suferinței), dar încerc să scriu cu detașare, de parcă ar fi vorba de suferința *altuia*. O dedublare: un Gabi care suferă, și un altul care doar îl înțelege și scrie câte ceva despre suferința *celuilalt*. Da, e bună terapia asta, nu știu însă dacă ea și funcționează ca atare.

Luni, 2 octombrie, 21:36

Acum îs fericit. Chiar fericit. Dar încă știu că fericirea mea nu anulează nici un atom din Răul lumii. Doar că acestuia i se refuză accesul în conștiința mea.

Deși abătut (puțin spus), marțea trecută am fost la Timișoara să o întâlnesc pe doamna Adriana Babeți. Oare va ieși ceva din proiectul meu, „*antrenamentul cultural*“ pentru adolescenți? Totul se va hotărî în următoarele două săptămâni. În autobuz am citit, a treia oară, *Giamilia* lui

Aitmatov. Superbă. (Acum mi-ar face și mai bine. Dar nu mai am nevoie de lectură, acum *trăiesc*...)

Mi-am dat toți banii pe cărți, dar a fost o bucurie: *Jurnalul portughez și alte scrieri* (2 vol., 1000 de pagini cu totul) și Petru Creția – *Eseuri morale* și *Infernul terestru* (despre E.A. Poe). Lecturi sărbătorești. De o săptămână tot citesc, recitesc și răsfoiesc aceste cărți. Le pipăi și miros paginile proaspăt tipărite (relativ, căci volumele lui P.C. au apărut în 2003). Coperțile celor patru volume au aceeași culoare și sunt superbe. Cu adevărat (și la propriu), cărți de căpătâi. Pe scurt, foarte pe scurt, despre fiecare.

Încep cu *Eseuri morale*, despre care îngrijitorii ediției nu au catadicsit să ofere nici o informație. Volumul e, din păcate, postum...

— singurul neajuns: cartea e prea subțire; Petru Creția nu a apucat să scrie despre iubire, prietenie, cărți ș.a. Greșesc, doar Petru a tradus într-o limbă atât de frumoasă *Banchetul* și a scris superb despre el;

— primele șapte pagini le-am citit de multe ori, chiar cu lacrimi în ochi; uneori, și atât e destul pentru a cunoaște un om, un om adevărat; mai apoi am și râs: „(Prostului) dacă îi vorbești de noaptea neființei, el crede că se lasă întunericul și aprinde lampa“;

— aș vrea să mă uit prin toate hârtiile rămase de la Petru Creția, să-i văd biblioteca, sau măcar să-i citesc și recitesc cărțile (pe care, deocamdată, nu le am);

— oricât ar fi fost iubit omul acesta, nu a fost iubit destul („Murim pentru că nu suntem iubiți îndeajuns“, zice Patapievici);

— cartea asta e revanșa lui Petru Creția pentru toate eșecurile și semieșecurile vieții sale; am recitit a nu știu câta oară și emoționanta scrisoare a lui Gabriel Liiceanu, din *Epistolar*; însă pagina

aceea despre P.C. din *Jurnalul de la Păltiniș* e, totuși, urâtă, și se cuvine, obligatoriu, să fie completată cu scrisoarea;

— *Homo valachicus*; cartea asta e o sărbătoare a minții, a sufletului și a limbii, dar e și o radiografie exactă a societății noastre postcomuniste, cum o arată eseul pomenit, teribil; ea e valabilă pretutindeni și oricând, dar e potrivită mai ales aici și acum;

— Petru Creția nu a citit și recitat în zadar marile cărți ale lumii, în original: simt în scrisul lui veacuri mai vechi sau mai noi de literatură nobilă, desăvârșită; eseurile astea dovedesc o măiestrie mai mare chiar decât a lui Andrei Pleșu;

— suntem mai mult decât putem exprima: la P.C. se vede cel mai bine asta, cu toate că a reușit să exprime enorm;

-(Caietele astea ale mele sunt, mă gândesc acum, o încercare eșuată de *zbor în bătaia săgeții* exhaustiv.)

— punct final provizoriu: încă o carte de suflet; Petru Creția se poate considera împlinit, și *este împlinit*.

Infernul terestru conține simple note și fișe de lectură. Adică nu tocmai simple. De citit povestirile lui Poe.

(Am găsit și aici destule fraze care m-au rănit sau înșeninat.)

Eliade rămâne pentru caietul următor.

Totuși, un citat:

„Viața mea este – și, mai ales, va trebui să fie – o rețetă fragmentară și dezordonată a istoriei filozofiei. În foarte multe momente – calitativ deosebite unele de altele, se-nțelege –, realizez pozițiile teoretice ale tuturor filozofiilor, pe rând. Spune cinicul Antistene: «Aș prefera să devin nebun decât să simt o plăcere.» De ce? E complet

absurd pentru un cinic. Și, cu toate acestea, am simțit și această filozofie“ (I, p. 299).

Pe pagina anterioară Eliade transcrie din cartea lui Șestov despre Kierkegaard: „L'acceptation et l'endurance sont-elle réellement les seules réponses que l'homme puisse donner aux horreurs de la vie?“

Bună întrebare. Desigur că *bucuria* (de revăzut cât de des superbul eseu al lui Petru Creția) și fericirea, totdeauna relative, pot ține loc de răspunsuri. Precare...

Caietul 28

3 octombrie – 29 noiembrie 2006

Marți, 3 octombrie, 16:02, pe terasă

Jurnalul portughez și alte scrieri. A trecut o săptămână de când am cele două volume, iar impresiile de lectură ar necesita cel puțin un caiet. Le aștept pe cele ale lui Dan C. Mihăilescu, în *ID*, pentru care jurnalul a fost „marea lectură a verii”. Totuși, o să notez și eu câte ceva. (Cred că o să revin toată viața la cartea asta, așadar mai am timp și pentru alte însemnări.)

Am început să citesc *Jurnalul portughez* în autogara din Timișoara și am continuat 3-4 ore în autobuz, până s-a înserat; autobuzul nu avea lumină, dar am verificat câteva amănunte la lumina brichetei, apoi m-am răzbunat fumând, mascat de scaunul din față; acasă – ceva ușor de mâncare și o cană de lapte, o baie, și din nou cu Eliade până târziu în noapte, cu toate că mă trezisem la șase, petrecusem 10 ore în autobuz – spre Timișoara și înapoi –, 4 într-un oraș aglomerat, zgomotos și poluat.

— trebuie să-mi fac o selecție din această carte, cam 100 de pagini (numai jurnalul din 1945 e mai amplu);

— e singura carte a lui Eliade „neperiată”, așadar *aproape* sută la sută un document autentic (oricum autorul s-a autocenzurat, nimeni nu scrie tot ce are în minte și în inimă);

— trebuie să-l citez pe Eliade săptămânal (am renunțat să scot note: erau prea multe);

— îl așteptam pe *acest* Eliade, caracterizat de „criză, înfrângere, punere în discuție a ordinii lumii și a rațiunii de a fi” (Mihai Zamfir, p. 79), un Eliade mai puțin harnic decât de obicei (cu toată văicăreala, a scris, totuși, foarte mult – dacă e să mă gândesc numai la jurnal și la *Prolegomene*,

adică viitorul *Tratat...*); oricum, e vorba aici mai ales de un Eliade obosit, neurastenic, deprimat, deznădăjduit;

— cartea asta seamănă cel mai mult cu *Șantier*, nu cu jurnalul ulterior, cel din care s-au publicat două volume;

— din păcate nu am acum la îndemână paginile despre Portugalia din *Memorii*; de recitit grabnic;

— picanterii: „o zi de vitejie“ cu Sorana („îmbrățișată“ de zece ori într-o singură zi; asta da vitejie! nu doar cele de la masa de lucru), alte „îmbrățișări“ etc.;

— cred că despre Eliade aș putea scrie câteva sute de pagini fără nici o sursă, fără nici o lucrare a lui sau ale altora despre el la îndemână;

— studiile despre istoria și cultura noastră scrise pentru portughezi sunt cam școlărești, iar cartea despre Salazar e cea mai puțin eliadescă lucrare din tot ce a scris Eliade;

— Eliade *condamnat* la universalitate: Yoga și Camões, Samkhya și Balzac (*Moș Goriot* e un roman excelent, dar să-l citești de zece ori!), Lao Zi și D'Annunzio, Buddha și Huxley, șamanism și Papini, Milarepa și Laurence Sterne etc. etc.

(*Uomo universale* în cultura română, de la Cantemir la Culianu sau chiar la Andrei Pleșu și Patapievici; doar în aria umanistă, nu în sens renașcentist);

— visez de mai mulți ani o ediție completă Eliade, cronologică; ar fi cazul să înceapă o asemenea ediție măcar acum, la aproape 100 de ani de la nașterea lui Mircea Eliade; dar cred că visez degeaba, cultura română e nevolnică; e grăitor chiar cazul *Jurnalului portughez*: în spaniolă a apărut încă din 2000 sau 2001;

— Eliade a scris foarte mult; încă nu i-am citit întreaga operă, dar mă bucur: chiar citind și

recitind 10-12 volume pe an, n-o să mă plictisesc niciodată;

— când mi-am început eu jurnalul (în clasa a X-a, la 16 ani), nu citisem încă nici unul; de unde atunci nevoia de a înfrunta timpul *în felul ăsta?*;

— din *Memorii*, am citit paginile despre Sorana și Nina de foarte multe ori (într-un fel, mă priveau și pe mine), dar numai acum am *înțeles*, atât cât se poate înțelege; s-ar putea scrie pagini teribile: Sorana distrusă, Nina moartă, amândouă înșelate, întreruperi de sarcini (ca în *Nuntă în cer*) etc.;

— Culianu afirmă undeva că opera de savant a lui Eliade, învechindu-se, va fi uitată; eu cred că va fi și ea salvată de literatura, eseistica și publicistica lui Eliade; opera lui Mircea Eliade nu poate fi abordată decât *în întregime*: cine nu e în stare de așa ceva nu are dreptul nici să-i pomenească numele. (C. Avramescu îl compara pe Eliade cu Gilson, medievistul, o idee cum nu se poate mai idioată.);

— aceeași pană a scris *Oceanografie, Făurari și alchimiști, Isabel...*, *Sacrul și profanul* etc.?: greu de crezut, dar e chiar aceeași;

— Incredibilul Nicolae Iorga, „omul care a scris cel mai mult din lume“, cum îl numește Eliade;

— Eliade îl citează pe... Bielski: „Chiar dacă eu aș reuși să ajung la cea mai înaltă treaptă pe scara perfecțiunii, aș cere să mi se dea socoteală pentru toate victimele condițiilor grele de trai, pentru toate victimele istoriei, ale întâmplărilor și ale superstițiilor; în caz contrar, m-aș arunca din înaltul scării cu capul în jos. Nu doresc fericirea, chiar gratuită, dacă nu pot fi liniștit în ceea ce privește soarta fiecăruia dintre frații mei...“ (vol. 2, p. 382). Astea-s cuvinte sacre. Eliade comentează: „Absența unei justificări metaistorice a istoriei înseși duce la disperare și la nihilism.“ Dar o *asemenea justificare* nu există și nu poate exista,

asta e convingerea mea. În Portugalia, Eliade *știa* asta, a *trăit* acest adevăr neliniștitor, dar, totuși, a avut puterea de a continua, de a merge mai departe...;

— Mihai Zamfir: „Așa cum, abia în clipa morții existența unui om capătă desen final și se transformă în destin, modificând retrospectiv toate datele ei de până atunci, tot astfel și destinul lui Mircea Eliade capătă abia acum, după publicarea *Jurnalului portughez*, o nouă coerență“;

— pun punct final provizoriu.

Luni, 9 octombrie, 13:15, pe terasă

Continuă să fie o toamnă superbă, chiar sunt gol până la brâu. Azi-dimineață, la cafea, mama Salvina mi-a povestit, pe larg, Moartea domnului Lăzărescu (fiind aseară cu Diana, uitasem de film). Printre altele, a spus și următoarele: „Un om îi batrân dacă-i singur. Și tu, la douzeci și șapce gi ani iești batrân dacă iești singur.“ Câtă dreptate are! Din fericire, dintr-o mare fericire, nu mai sunt singur...

(Să am grijă să o feresc și pe mama Salvina de singurătate; pe tati nu l-am putut ajuta, n-am avut „acces“ la sufletul lui.)

Mi-am propus să-l citez săptămânal pe Eliade, timp de câteva luni, și încep acum să o fac: „Când îmi voi publica jurnalul acestor trei ani, vor plânge și fluturii de tristețe“, dintr-o scrisoare către Jenny Acterian, Lisboa, 17 martie 1943, vol. 1, p. 459. Chiar așa, *să plângă fluturii...*

Am lăsat la o parte câteva lecturi și însemnări mai vechi, dar revin acum, pe scurt.

Îmi propusesem să citesc sau să recitesc toată opera lui Noica, în ordine cronologică. Am renunțat repede din cauză că îmi lipsește chiar prima lui carte – *Mathesis...*, și alte câteva. (Nu am nici volumele de publicistică și nici unele

traduceri.) Dar am reluat *Concepte deschise...*, *Schiță...* și *Douăzeci și șapte...*. Câteva constatări laconice, adică „reconstatări“:

— izolarea lui Noica la Sinaia a dat roade (nu cele opt romane polițiste traduse acolo, evident!);

— teza de doctorat, tipărită cu caractere normale, ar fi o lucrare impunătoare;

— Noica nu avea obsesia Răului, așadar putea lucra liniștit;

— acel „teanc mare de fișe“ de care pomenește Liiceanu; mă apuc, dar aștept să apară primul volum din *Operele complete*;

— Noica și istoria filozofiei; trebuie să-i urmez exemplul;

— *Treptele...* — un superb microroman despre categorii;

— în *Sentimentul românesc al ființei* sunt câteva rânduri despre tânărul Charmides; am reluat dialogul;

— aștept o biografie a lui Noica, măcar 200 de pagini; știu destul de multe lucruri despre viața lui, dar toate astea nu formează un *întreg*; o biografie, dar nu una seacă, nici apologetică, numai scrisă cu simpatie și înțelegere;

— în aceleași zile am reluat și eseul lui Thomas Mann despre Schopenhauer (mintă și stil nemțești).

Luni, 30 octombrie, 13:50

Constat că n-am mai scris aici de exact trei săptămâni. Nici n-am simțit cu adevărat nevoia. S-au adunat mai multe foi cu diverse însemnări și trebuie să fac ordine. Nu dezvolt nimic.

Concertul Crematory la Cluj, cu Ch., Sergiu și Victor.

Cu Diana la Cheile Ribicioarei (peste 20 de kilometri pe jos). Discuții bune cu Cosmin, inclusiv la telefon („pâine și cultură!“). Cu Diana

la Văliug – Semenici, Trei Ape, Crivaia. La Alba – Ducu Bertzi și Marius Bațu, Nicu Alifantis. Acasă – plimbare prin pădure, spre Dușu, și poze superbe. A fost o toamnă minunată, însă ieri, în sfârșit, a plouat, iar azi e frig. Diferite treburi mărunte (am pus rafturi pentru cărți în locul ferestrei și ușii din „camera galbenă“ etc.). Cu „antrenoratul cultural“ încă nimic, dar mai aștept.

Lecturi, câteva chiar de luna trecută:

Ortega – *Originea și epilogul filozofiei* (de la Cosmin). Mi s-a părut că Ortega *aproximează* destul de mult, dar mi-am amintit vorbele lui Noica: „Asist la un seminar al lui Heidegger. Curios, nici el nu poate scăpa de ticurile profesoratului. Vrea răspunsuri corecte: nu să gândească elevul, deci să aproximeze; ci să *știe*. Esența profesorului e de a împiedica gândirea să fie căutare, spre a fi exactitate.

Să nu se poată fără asta?“ (*Jurnal filozofic*)

Lautréamont – *Cântecele lui Maldoror*, numai fragmentele din *Antologia poeziei franceze*, vol. I, B.P.T., 1974. O operă dementă, sute de șerpi încolăciți ce ascund câteva mărgăritare.

O mie nouă sute optzeci și patru de Orwell. Tot romanul e îngrozitor, dar ultimele două propoziții nu mai lasă nici o speranță: „Câștigase bătălia cu sine însuși. Îl iubea pe Fratele cel Mare.“

Găsesc într-un carnețel următoarea însemnare, de prin aprilie sau mai: Tito Colliander – *Calea asceților*. De eliminat: nemulțumirea, nerăbdarea, precipitarea, mânia, invidia, teama, neliniștea, ura, descurajarea, lenea, tristețea, îndoiala. Nu somn, nu distracții, nu fleacuri.

De scris o apologie a virilității și *deznădejdiei*. Una cu adevărat bărbătească (Eliade a fost liric până la dezarticulare).

Reiau parțial *Despre conștiința filozofică*. E o carte de citit la 18 ani, la 19, la 20, și pe urmă o dată la câțiva ani. Una dintre cele mai bune introduceri în filozofie din câte există. Chiar așa.

A treia sau a patra oară cărticica lui Soloviev despre Platon. Ce diferență între stilul rusului și marea erudiție germano-anglo-franceză din același secol – pe care o cunosc numai indirect. (Nietzsche nu a fost un erudit, a fost mai degrabă un elenist *inspirat*.)

Miercuri, 22 noiembrie

Am în față opt foi și foicele cu însemnări și trebuie să scap de ele. E 10:50, scriu la geam, pe mașina de cusut. Despre ultimele săptămâni mai târziu, spre seară.

Îi spun lui Cosmin cam așa: „– Merită să irosești ce ai mai bun pentru gunoaiele de la televizor? Chiar dacă la televizor vorbesc Liiceanu sau Patapievici, tot păcăleală se numește, pentru că i-ai citit puțin. Nu mai vorbesc de autorii care *i-au format*! Dacă poți să faci treabă cu cărțile și, făcând, te simți împlinit, nu e catastrofal *să nu faci*? Să nu-ți fie destul să știi că poți! «Dăruiește-te, dragul meu, dăruiește-te...»“

Lui Cosmin îi plac câinii; i-am dat exemplarul meu din cartea lui Brès despre Platon, pentru că pe o pagină e amprentaabei lui Bobiță: stăteam întins pe iarbă și citeam, Bobiță însă avea chef de joacă și a pus laba pe carte; l-am lăsat pe Platon cu ale lui și m-am jucat cu Bobiță.

I-am dus cărțile pe care le cumpărasem pentru el, la reducere (monografiile Humanitas):

„– Încă 1000-1500 de volume ca astea în bibliotecă, în căpățână și în suflet și poți spune că ai *inceput*. Uite cărămida asta...: o să faci cunoștință nu numai cu un barbar genial, cizmar, *philosophus teutonicus*, ci și cu A. Koyré, ilustrul

său comentator. Ce minte avea și Koyré ăsta! Câți crezi că îl pot aprecia? Cartea e în librării de șase ani și nici la reducere nu se cumpără...

Trebuie să contribuim și noi, suntem datori față de munca unor creatori ca ăștia. Față de Noica, de domnul Colțescu, de Liiceanu (fără el nu aveam la îndemână cărțile astea, și să știi că s-a străduit *și pentru noi*, chiar pentru noi doi). Trebuie să *merităm* cărțile astea..."

Am împrumutat de la Cosmin cele două volume B.P.T. cu teatrul lui Eugen Ionescu și am început să citesc *Cântăreața cheală* chiar în drum, la stop. Băusem o bere, era foarte cald, nu oprea nici o mașină. Continuam să citesc și să fumez, copleșit de vid, de nonsens, de absurd. Nici o speranță pentru oameni, *niet* catharsis, ca la greci. O lume în care „pendula bate de 29 de ori“, sau bate „atât cât vrea“ (dar am râs, totuși). Comicul tragic, sau invers. Ulterior am reușit să mai citesc doar *Lecția* și *Jacques sau Supunerea*, pe celelalte le-am lăsat pentru o perioadă în care să le pot face față. Nu e anormal să mă afecteze așa mult niște simple piese de teatru? Simple...

Președintele Băsescu a spus că sistemul de învățământ e mediocru. Oare Băsescu știe ce-i un *eufemism*?

Aflu că la Hiroșima au fost mult mai multe victime decât știam eu. De la iatagan la bomba atomică. – Dar tehnologia e *a-morală*, mi se va spune! – Da, sigur, știu, dar ajută Răul să se manifeste, îi dă o nouă forță. ăsta se numește PROGRES. (Teribila Alejandra, sarcastic: „Progresul Omenirii!“ ...)

În ciuda a tot, îmi propun să fiu mulțumit. Am la îndemână aproape toate cărțile mari pe care le-au produs oamenii în ultimii 2500 de ani (ca să zic

aşa), muzică bună, o cameră curată, linişte (exterioară!). De ce n-aş fi mulţumit?

Toamnă superbă. Oamenii îşi duc spre casă recolta. Muncesc mult, dar nu prea ştiu să se bucure de roadele muncii lor. Sunt sclavii muncii în sine.

Şi eu am muncit destul de mult de-a lungul anilor, dar am făcut-o ca să pot subzista decent (ce expresie!), să-mi pot cumpăra cărţi etc.

Uriaşă bibliografie critică a *Istoriei...* lui Eliade. Sunt vreo 4500-5000 de volume, studii etc. Fiind vorba de lecturi pe câteva decenii, nici nu e foarte mult! Bibliografiile respective sunt înspăimântătoare numai pentru cine nu-l ştie pe Eliade şi numai la prima vedere.

Cinci mii de volume de citit în 30-40 de ani e în regulă, dar Eliade a şi scris foarte mult. (Până la 20 de ani opera lui Eliade cuprinde cam 2000 de pagini! În următorii 10-12 ani s-au mai adăugat 3500-4000 de pagini.)

Anul cel mai prolific al lui Eliade a fost 1934, când au apărut *Întoarcerea din Rai*, *Lumina ce se stinge*, *Oceanografie*, *India*, *Alchimia asiatică*: nu sunt cărţi scrise în acel an, dar nu asta contează; Eliade avea 27 de ani, vârsta mea actuală.

Vineri, 24 noiembrie

Muzica rock ca artă a lui Dionysos.

Proiectul de dicţionar de termeni ai filozofiei greceşti Creţia / Liiceanu. Contrar celor spuse de G.L., exista deja unul, tradus ulterior şi la noi. E dicţionarul lui F. E. Peters, foarte util, dar al românilor ar fi fost cu siguranţă *mai frumos*. Ar fi fost, să fi fost...

Adrian, adică Adi. A fost tractorist, dar s-au desfiinţat C.A.P.-urile. Apoi a fost miner, şi s-au închis minele. Acum trăieşte de pe urma a două vaci. E grăsuţ, blajin, destul de harnic (dar

muncește încet, meticulos). Are cam 40 de ani. Pronunță „loc de muncă“ așa cum pronunț eu „Idee“, „Spirit“ sau „Absolut“...

Cristi Mătu, cu o sticlă de vin în față. Îl întreb ce mai face: „– Pe-aci... cu Imanentul!“

Cartea tibetană a morților, din mica bibliotecă a lui Ch. Nu reușesc să pătrund în text, poate și din cauza ediției execrabile. Altădată.

Trebuie să-mi procur un manual bun de astronomie...

Extraordinarul maharajah Manindra Chandra Nandy de Cassimbazar. Nu am nici un nume european pe care să-l pun alături. Mecena e prea vechi.

Lecturile ultimelor cam trei săptămâni. Doar le enumăr; am citit în întregime numai patru sau cinci dintre cărțile următoare:

Anton Dumitriu – *Istoria logicii*, vol. II, cu logica scolastică și cea renașcentistă; lucrare excepțională; Eva de Vitray-Meyerovitch – *Rumi și sufismul*, cu versuri superbe; Michel Haar – *Heidegger și esența omului*, care m-a solicitat destul de serios, nefiind antrenat.

(Cam pestrițe lecturi, dar mă gândesc că primul traducător al lui Heidegger în franceză a fost Henry Corbin, viitorul ilustru cercetător al filozofiei și religiei musulmane.

D.D. Roșca în *filozofia românească*: mult Hegel, evident; frumoasa prietenie dintre tinerii Roșca și Blaga; oare ce discutau la 20 de ani, în plimbările lor prin pădure?; Ion Pillat – *Portrete lirice*, cu pagini absolut magnifice despre *Don Quijote*, pe care le-am citit de trei ori în două zile; de asemenea, pagini excelente despre Goethe, Hugo, Baudelaire ș.a.; Alexandru Philippide – *Poezii* (și *Caut ceea ce durează*), cu mențiune specială pentru *Monolog în Babilon*; Mircea

Eliade – *Corespondență*, vol. III, (R.-Z.); Robert Șerban – *A cincea roată*, convorbiri cu Cărtărescu, Liiceanu, Pleșu, Mihai Șora ș.a.; Anton Dumitriu – *Culturi eleate și culturi heracleitice*, pe care am mai răsfoit-o în perioada lucrării de licență; despre orientali – cam slăbuț; Ion Biberi – *Eseuri literare, filozofice și artistice*; *Pe culmile disperării*, pe care nu o mai citisem de cel puțin șapte ani; a fost o reîntâlnire singulară cu un Cioran sumbru, dar fierbinte ca un vulcan în erupție, mai mult incandescent decât întunecat; Thomas de Quincey – *Ultimele zile ale lui Immanuel Kant*, care face toți banii.

Mi-am cumpărat aceste cărți din Alba, București și Timișoara. Mare lucru despre săptămânile care au trecut nu mai am de spus: discuții cam proaste la Timișoara cu Bogdan și bune cu Ch. și Cosmin. Acesta din urmă a trecut în sfârșit la pastile antidepresive și zice că e „în reconstrucție”. Cam atât. Am isprăvit cu foile, dar am găsit altele, mult mai vechi.

Luni, 27 noiembrie, 9:50

Vechiul meu plan de lecturi, făcut după discuțiile acelea foarte serioase cu Alin. Mă uit la el ca la un schelet de dinozaur din care mi-au rămas numai câteva oase.

Mai pot oare dinozaurii căpăta viață?

Structura de rezistență a scheletului era următoarea:

(Planul e mai vechi de un an jumate și presupunea lecturi sistematice, dar nu foarte aprofundate.)

1. Presocratici	1. Sofiști
2. Socrate / Platon	2. Filozofie elenistică
3. Aristotel	3. Scolastică
4. Plotin	4. Filozofie britanică
5. Augustin	5. Pascal / Montaigne
6. Toma	6. Böhme

7. Descartes	7. Iluminism francez
8. Spinoza	8. Schelling / Fichte
9. Leibniz	9. Schopenhauer / Kierkegaard
10. Kant	10. Nietzsche / Bergson
11. Hegel	11. Husserl / Șestov
12. Heidegger	12. Sartre / Unamuno
	13. Camus / Ortega
	14. Wittgenstein / Berdiaev

— în stânga sunt cele 10 sau 12 mari nume ale filozofiei (după Noica); eu nu-s întru totul de acord, dar nu am dreptul la opinie, părerea mea nu contează aici. Totuși: Pascal, Kierkegaard, Nietzsche, Unamuno, Șestov sau Cioran nu-s nume mari ale filozofiei, adicăăștia, care au scris „din resentiment“?;

— lecturi combinate în felul următor: 1–1 (stânga/dreapta), 2–5, 3–2, 4–3, 5–6, 6–7, 7–4, 8–10, 9–11, 10–8, 11–9, 12–12, 13–14; două sau trei luni pentru fiecare moment, cu note, fișe, exegeze.

PATRISTICĂ

Clement	Ambrozie
Origen	(Augustin)
Chiril	Dionisie
Vasile	Maxim
Grigore de Nazianz	Ioan Scărarul
Grigore de Nyssa	Damaschin
Ioan Gură de Aur	Palamas
Evagrie	Simeon N. T.

— plus Părinții apostolici, Apologeți greci și latini, Ciprian, Metodiu, Eusebiu ș. a.;

— după trei ani, reluăm planul, aprofundăm ce ne place;

— ne *odihnim* cu literatură, religii, arte, muzică.

Pentru a urma un asemenea plan e nevoie de o viață ordonată. Nu am avut parte de așa ceva. Planul e încă valabil și o să facem ce și cât putem. În condiții ideale am putea mult, foarte mult.

Un plan și mai vechi (din perioada profesoratului).

ISTORIA CULTURII prin ISTORIA IDEILOR, ISTORIA FILOZOFIEI, ISTORIA LITERATURII UNIVERSALE, ISTORIA ARTELOR, ISTORIA ȘTIINȚEI, ISTORIA RELIGIILOR;

ERUDIȚIE → „Schimbarea subiectului“ (Patapievici);

Istorie, geografie, geologie, fizică, chimie, psihologie, psihanaliză, astronomie, biologie (botanică, genetică etc.), drept, medicină, economie, științe politice, științe oculte, cosmologie, astrologie. Esențialul din fiecare, ceea ce e destul de ușor de obținut. Nu accept specializarea! Un scriitor sau un filozof care studiază geologia sau medicina (superficial, se-nțelege) nu are decât de câștigat.

După atâtea deșertăciuni, ceva cu adevărat important: note de lectură din *Casa morților*; îmi amintesc că le-am scos în urmă cu aproape trei ani, în cancelarie, în timpul unei „ferestre“:

„E o ființă care se obișnuiește cu orice și înclin să cred că e definiția cea mai potrivită omului“ (p. 406).

„...omul își zgândăre mereu rana, voind parcă să se îmbete cu propria-i suferință, ca și cum conștiința unei nenorociri copleșitoare ar constitui totodată și un izvor de voluptate“ (p. 471).

„...toate în lume sunt stricăciune și putregai“ (p. 627).

(Toată bucata numită *Bărbatul Akulinei* – din partea a doua, cap. 4.)

„...realitatea ni se înfățișează într-o infinită diversitate și nu îngăduie clasificări nete și categorice“ (p. 668).

„Astfel, în temnița noastră erau oameni pe care-i cunoșteam de ani de zile, dar pe care-i socoteam fiare și-i disprețuiam ca atare. Deodată însă, cu totul neașteptat, se întâmpla nu știu cum ca, printr-o izbucnire spontană de o clipă, sufletele lor să se dezvăluie și, fără să-și dea ei înșiși seama, să

reverse atâta bogăție de simțire și de umanitate, o atât de adâncă înțelegere a suferințelor altora, pe lângă conștiința propriei lor suferințe, încât aveai senzația că ți s-a smuls o pânză de pe ochi și la început nici nu-ți venea să crezi tot ce ai văzut și ai auzit“ (p. 669).

„Și poate că marea lui dramă și suferință era tocmai această dedublare sufletească, această luptă continuă între luciditatea necruțătoare a unui scepticism descumpănitor și credința nestrămutată în temeinicia unor anumite convingeri personale și nădejdi neîmplinite“ (p. 686).

„Trăim fără să trăim și suntem morți fără să murim“ (p. 710).

(Dostoievski – *Opere*, vol. III, E.P.L., 1967)

Marți, 28 noiembrie, 11:02

O sută de autori și cărți „de luat pe o insulă“. Am făcut lista în urmă cu un an, în câteva minute. Îmi amintesc că i-am dat o copie xerox și lui Cosmin, împreună cu alte copii, după planul transcris pe paginile anterioare și după cel de literatură universală făcut pe la sfârșitul liceului, tot împreună cu Alin.

Așadar:

Presocratici (fragmente esențiale), Platon, Augustin (*Confesiuni*), Origen (*Despre rugăciune, Filocalia*), Clement (*Stromate, Pedagogul, Filocalia, Pelerinul rus*, Ioan al Crucii, Angelus Silesius, Meister Eckhart, *Dhammappada, Yoga-Sutra, Samkhya-Karika*, Lao Zi, Confucius, *Evanghelii*, Sf. Pavel, *Vechiul Testament* (câteva cărți), *Vede, Upanișade* (antologii), Pascal, Böhme, Nietzsche, Schopenhauer, Kierkegaard, *Greața*, Camus Montaigne, Moraliști, *Alexis Zorba*, Cantemir, Noica, Blaga, Quevedo, Gracián, *Don Quijote, Procesul și Metamorfoza*, Cioran, Tolstoi, Dostoievski, *Un om sfârșit, De veghe în*

lanul de secară, Șestov, Berdiaev, Pavilionul canceroșilor, Însinguratul, Hesse, Sábato, H. Miller, García Márquez, Kundera, Borges, Cartea de la San Michele, Eliade, Culianu, Bătrânul și marea, Foamea și Pan, Leopardi, Plugarul și Moartea, Shakespeare (nu în întregime), Faust și Werther, Eminescu, Hölderlin, Djamilia, Martin Eden, stoicii, Poe, Baudelaire, Whitman, Unamuno, Jurnalul de la Păltiniș și Ușa interzisă, Zbor în bătaia săgeții, Jurnalul fericirii...

Nu am numărat „pozițiile“, nu o fac nici acum, nici nu completez lista (sigur am uitat câteva cărți foarte dragi). Îmi amintesc că m-am oprit brusc, conștientizând cu acuitate zădărnicia listei: autorii mei de suflet sunt, mai mult sau mai puțin, mai apăsător sau mai puțin apăsător, în mine. Asta contează, nu o listă deșartă cu numele lor.

Și pe foaia asta găsesc: Istoria culturii → Istoria ideilor etc., iar alături „NU specializare într-o Istorie anume, ci în *condiția umană*“.

Găsesc și câteva însemnări laconice pentru Cosmin: *Cultură*: cuvântul ăsta s-a banalizat și uneori chiar pute; lectura e o bucurie, nu o datorie; „vibrează și citește ce vrei“; geamantanul cu cărți etc. etc.

Mama Salvina: „Nu mni-i bucurie gi nimnic, nu-mi place nimnic... oamini nu să mai iubăsc...“

Nikolai Berdiaev, în *Adevăr și revelație*: „Ideea chinurilor veșnice din infern este una dintre creațiile cele mai atroce ale unei imaginații umane terorizate și morbide. Se simte aici supraviețuirea unor străvechi instincte sadice și masochiste care, în rest, au jucat un rol important în viața religioasă. O religie a spiritului trebuie să se purifice complet de astfel de elemente.

[...]

Psihologia infernului e admisibilă și chiar necesară. Omul cunoaște experiența infernului, el încearcă în propria-i viață chinuri infernale. Dar ontologia care s-a încercat să i se atribuie infernului este imposibilă și inadmisibilă. E una dintre construcțiile cele mai șocante, cele mai hidoase ale umanității. Omul nu se mulțumește să creeze, mult prea des, infernul în această lume, dar îl proiectează și în viața veșnică, în lumea de dincolo, aducându-și un prejudiciu lui însuși! În felul acesta, el murdărește cu propriile-i tenebre lumina revelației și o face să pălească. Nici cea mai mică rază divină nu luminează decorul Gheenei, deși Dumnezeu este Atotprezentul.

[...]

Ideea infernului este indisolubil legată de paradoxul răului. În zadar s-a vorbit, în zadar s-a acționat încă de la începuturile gândirii filozofice pentru a se raționaliza tema psihologică și morală a răului, nimeni nu i-a venit de hac. Răul se dovedește a fi un scandal nu numai pentru om, dar și pentru Dumnezeu, deoarece acesta din urmă e făcut răspunzător într-un mod aproape indiscutabil.

[...]

Dar iată acum ceva încă și mai grav și mai de temut: diavolul a reușit totuși, după cât se pare, să-și clădească pentru vecie împărăția de întuneric și suferințe – infernul. Din punctul său de vedere, infernul este o reușită incontestabilă, revelația puterii sale, dar aceasta rămâne de domeniul paradoxului, din moment ce infernul și chinurile sale veșnice trec în același timp drept un sector special al Împărăției lui Dumnezeu: cea în care triumfă justiția lui represivă și punitivă. Trebuie deci să admitem că Dumnezeu a dorit dintotdeauna infernul, după cum a dorit și răul care duce la el, din moment ce răul decurge din libertatea pe care Dumnezeu a dat-o creaturii lui. Astfel, libertatea se dovedește a-i fi fatală omului. E un paradox ce nu

suportă nici o soluție rațională capabilă să-i elimine antinomia.

Gândirea teologică se încurcă în contradicții, deoarece ea aplică vieții divine conceptele împrumutate din viața acestei lumi și care nu sunt valabile decât pentru ea. Infernul aparține lumii de aici și nu celei de dincolo, iar răul aparține aceleiași lumi. Prin însăși esența lui, răul are un caracter paradoxal. Paradoxul se exprimă în aceea că răul se poate dovedi a fi una dintre căile binelui, în timp ce a-l combate poate constitui uneori un rău. O concepție existențială a răului, adică o concepție neraționalizată, îi conferă, înainte de toate, sensul unei încercări a libertății, noțiune care nu e legată de nici un fel de ontologie exprimată în concepte și care este o descriere pură a unei experiențe de ordin spiritual“ (Cap. VIII, Ed. de Vest, Timișoara, 1993).

Aș incrusta în piatră următoarele cuvinte ale lui Danilo Kiș, din *Clepsidra*, dar mă mulțumesc să le transcriu aici:

„PROLEGOMENE PENTRU ORICE ISTORIE. Gloata murdară și asudată de săraci zdrențăroși ai orașelor; mulțimea animată și entuziasmată de ideea de divinitate și dreptate omenească; scene patetice cu mame care-și țin în brațe pruncii flămânzi cerând pâine; credința în Dumnezeu, în Bunătate, în Dreptate, în Cer; strigăte de disperare, blesteme; oratori și provocatori care se urcă la tribune improvizate; plânsul copiilor care nu înțeleg nimic; rumoarea îngrozitoare a istoriei“ (p. 54).

„Oh, acest efort dureros al pântecului zănat de femeie (uterul) care, lună de lună, cu încăpățănare și furie, timp de 40 de ani, își depune ouăle precum morunul, gata oricând pentru o nouă naștere, pregătit în fiecă lună să îmbrățișeze sămânța morții, s-o hrănească la inima ei, s-o legene în poala ei“ (p. 50).

„Ce sunt toate eforturile omenirii, tot ceea ce numim istorie, civilizație, tot ceea ce creează omul și-l face pe om, ce-s toate dacă nu o încercare zadarnică a oamenilor de a se împotrivi absurdității agoniei generale, pasămite ca să inventeze această agonie, ca și cum moartea s-ar putea inventa, ca și cum i se poate da o altă importanță și un alt înțeles în afara aceluia pe care îl are! Filozofii cei mai cinici încearcă să atribuie morții absurde o logică superioară sau să-i dea o turnură superioară pentru consolarea generală, dar ceea ce rămâne pentru mine o taină de nepătruns e întrebarea de ce omul, în ciuda conștiinței morții, acționează și trăiește ca și cum moartea ar fi în afara lui, ca și cum moartea ar fi un fenomen natural! Frisonul care m-a cuprins în ultimele zile m-a ajutat să înțeleg că boala mea, în ciuda acceselor puternice de frică, nu-i nimic altceva decât că uneori, din motive complet necunoscute mie, și din revolta cu totul de neconceput, devin lucid, și-n mine apare conștiința morții ca atare; în acele momente de iluminare diabolică, moartea capătă pentru mine greutatea și însemnătatea pe care o are *in sich* și pe care, cel mai adesea, oamenii nici n-o sesizează (amăgindu-se cu munca și arta, disimulându-i însemnătatea și *vanitas*-ul prin sloganuri filozofice) pentru ca să-i simtă adevărata însemnătate abia în momentul când ea bate la ușă, clar și fără echivoc, cu coasa în mână, ca în gravurile medievale. Dar ceea ce m-a îngrozit (adevărul nu consolează) și a amplificat frisonul meu interior este că mi-am dat seama că, de fapt, nebunia mea este luciditate și că pentru vindecare, căci această stare de tremur nu se mai poate suporta, este nevoie de nebunie, de dementă, de uitare, că abia atunci nebunia mă va salva, țicneala îmi va aduce însănătoșirea. Dacă dr. Papandropoulos m-ar întreba, cu vreo ocazie, cum stau cu sănătatea și care este originea traumelor

mele, a angoaselor, în acest moment aş şti să
răspund clar şi răspicat: *luciditatea*“ (p. 128).

Caietul 29

8 februarie – 24 mai 2007

Joi, 8 februarie, 10:04, Basarabasa

Vreme primăvărată, dar luni și marți am fost la sanie. M-am bucurat când băieții au încropit la rezeală un pod de sănii ca să putem trece valea.

N-am mai scris aici de două luni jumate. Sunt complet confiscat de „proiectul” pe care în sfârșit l-am început, dar acum elevii sunt în vacanță și am venit și eu acasă. N-o să scriu cine știe ce, doar o să transcriu un lung pomelnic de cărți citite în ultima vreme. Cu detalii despre proiect o să revin cu altă ocazie, acum e prematur. Dar nebunia asta a mea a prins contur și cred în continuare cu tărie că se poate face treabă bună. Totul se va decide în următoarele două săptămâni.

Așadar, lecturile din decembrie:

Henri de Lubac – *Meditație asupra Bisericii*; Noica – *Moartea omului de mâine*, publicistică '34-'37. E vorba mai ales de cărți noi cumpărate la reducere, uneori la prețuri chiar foarte mici, sau de la două anticariate din Alba, de asemenea la prețuri foarte mici. Așadar am citit, ca de obicei, haotic, am citit mai ales ce mi-a oferit întâmplarea, însă întâmplarea asta oferă multe...

Idei în dialog, Dilemateca. Mihai Șora la 90 de ani – interviuri în *Orizont* și *România literară*. L-am reluat și pe cel din *A cincea roată*. Mihai Șora e unul dintre ultimii reprezentanți ai unei specii pe cale de iremediabilă dispariție, dar sper să mă înșel. În săptămânile următoare l-am „sărbătorit” cu *Clipa & timpul* și cu *Eu & tu & el & ea sau Dialogul generalizat*. Le găsisem la prețuri foarte mici. Despre întâmplare să fie vorba? Celelalte volume s-au reeditat la Humanitas și tre' să mi le procur.

(Să nu uit rândurile subliniate cu roșu din interviuri, nici rândurile din jurnalul Marianei Șora.)

Michel Onfray – *Pântelezele filozofilor. Critica rațiunii dietetice*, cu multe pagini chiar delicioase; câteva capitole din *Pur și impur* de Vladimir Jankélévitch.

O săptămână la Văliug.

Am reluat paginile lui Sorin Lavric despre Noica din *Devenirea într-o ființă*. Un nou eșec cu *Scrisori despre logica lui Hermes*.

Multe pagini reluate din:

Noica – *Despărțirea de Goethe*; Drimba despre culturile și civilizațiile antice; Blaga – *Trilogia valorilor*; Cioran – *Sfârtecare*; Ionesco – *Prezent trecut, trecut prezent*; corespondența Eliade–Culianu; Anton Dumitriu despre Don Quijote; Adriana Babeți despre Cantemir (Orient/Occident, Nord/Sud).

La Văliug am stat toată ziua și o parte din noapte tolănit pe pat, citind. A fost plăcut.

Librăria din Reșița era în renovare și am început să fiu neliniștit că nu o să am ce să citesc până la Alba. Mi-am luat, totuși – din supermarket! – *Înțeleptul singuratic*, antologie din filozofii arabi de Grete Tartler. Mult aristotelism. Am găsit și *România literară* – Sorin Lavric despre primul volum de *Opere* Kierkegaard în românește; în sfârșit a început și la noi o ediție de *Opere* Kierkegaard! Până acum aveam zece cărți la șapte edituri, unele traduse din alte limbi decât daneza. Încă nu am reușit să-mi procur acest prim volum, dar urmează.

Cartea solidă (ca de obicei) a lui Ion Ianoși despre Thomas Mann.

O bucurie a fost *Walden* de Thoreau, apărută la Junimea, cred că pe la începutul anilor '70. Ce-ar

spune Thoreau despre lumea mileniului trei? Și nici un Walden n-ar mai avea unde să se refugieze...

Mic dicționar de gândire politică liberală de Cristian Preda, în care fiecărui termen abordat i se consacră o pagină, ceea ce creează un dezechilibru de ansamblu. Marie-France despre Ionesco, pe care i-am luat-o lui Cosmin, și cu ocazia asta am reluat-o; *Lumea Sofiei* reeditată în colecția de la *Cotidianul*. Am recitat și eu o bună parte din ea.

În perioada sărbătorilor: Marguerite Yourcenar despre *Mishima sau viziunea Vidului*. Sfârșitul cutremurător al lui Mishima. Ce-ar crede scriitorul despre Japonia de azi? S-ar sinucide în fiecare zi...

Am abandonat, deocamdată, pe *Bouvard și Pécuchet*, dar m-am distrat pe cinste cu excelentul *Dicționar de idei primite de-a gata*.

Sâmbătă, 10 februarie, 22.05

Într-una din primele zile ale lui 2007: bucuria naivă și inocentă că merg pe un trotuar din UE.

Lecturi din ianuarie și început de februarie:

Idei în dialog, *Dilemateca*. Deși în format elegant, aceasta din urmă e slăbuță. *ID* ar merita să apară în asemenea format. *România literară*, *Orizont*;

Greața lui Sartre, pe care n-o pot reciti; la *Cotidianul* – cărți de mâna a treia;

R.G. Colingwood – *O autobiografie filozofică*, lectură agreabilă, tradusă de Lobonț și Claudiu; Florin Lobonț – *Noua metafizică engleză – o regretabilă necunoscută*. Claudiu mi-a spus că Lobonț e acum în Scoția; la Facultatea de Filozofie din Timișoara (cu majuscule! *sic!*) n-a avut loc!

Culianu – *Experiențe ale extazului*, mult prea tehnică pentru mine, destinată chiar numai specialiștilor de vârf ai domeniului;

V. Voiculescu – *Ultimele sonete...*, cu o traducere în franceză. E prima întâlnire dintr-o, sper, lungă serie. Trakl – *Opera poetică*, antume și postume, variante, 2 volume, Cartier; *Antologia poeziei americane* de Ion Caraion, Univers, '79, note și bio-bibliografii de Petre Solomon, 750 pp.; François Villon reluat, în B.P.T.; nu mai puțin de trei cărți despre Federico García Lorca: Ileana Georgescu – „*Netămăduita rană*“ în *poezia lui...* (netămăduita rană – adică *la muerte*), Univers, '75, col. Eseuri, o carte scrisă excelent; trad. versurilor de Darie Novăceanu; Guillermo Díaz Plaja – *F.G.L.*, Univers, '71, trad. versurilor de Aurel Covaci; O. Drimba – *F.G.L. rapsodul*, Albatros, '81, trad. versurilor de Darie Novăceanu. Nu am citit în întregime cărțile astea, dar García Lorca m-a găzduit două-trei zile în universul său, în magnifica lui Spanie pe care atât a iubit-o. Cum să ucizi un asemenea om? Așa cum se duc vitele la abator... Și totuși „compatrioții“ lui au făcut-o...

Iorga – *Evocări din literatura universală*, Univers, '72. Stil adesea ilizibil, dar și pagini sau paragrafe excelente despre Leopardi, Ibsen, Tolstoi, Carducci.

Înțelepciunea arabă în poezia și proza secolelor V-XIV, Univers, '88, antologie și trad. de Grete Tartler; *Orfeu și Euridice în literatura universală*, Albatros, '81, antologie de Ion Acsan. Acesta a tradus, se pare, din toate limbile pământului!

Călinescu – *Impresii asupra literaturii spaniole*, E.P.L., '65, dar cartea e frumoasă, tipărită pe hârtie de calitate. Călinescu a făcut și aici o treabă excelentă; după o prefață grăitoare – urmează *Cantar de Mio Cid*, romanele picarești, misticii, Quevedo, Góngora, Cervantes, Unamuno, Lorca etc. Deși Călinescu scrie bine despre *Oraculo manual*, în privința lui Gracián m-a dezamăgit.

Cred chiar că nu a citit *Criticonul*, pentru că nu-l citează (dar îl *povestește* pe câteva rânduri!).

George Uscătescu – *Ontologia culturii*, Ed. Științifică și Enciclopedică 1987, câteva capitole.

Sâmbătă, 21 aprilie, Văliug

La tati, în „camera albastră“, curată, luminoasă, liniștită.

Mi-am pierdut obișnuința jurnalului, dar nu-mi pare rău. Am lucrat la acel „ghid de lecturi pentru adolescenți“. Poate o să spun altă dată povestea, că-i lungă și acum n-am chef de ea.

Deși după ghid sunt sătul de atâtea nume de autori și titluri de opere, cred în continuare că lecturile sunt semnificative, și mai ales despre cărți o să notez câte ceva pe paginile astea. Ca de obicei.

Prin anticariatele din Alba (două) găsesc multe cărți bune, ieftine și curate. Mi-am propus ca până la 30 de ani să-mi procur *toate* cărțile bune care au apărut la noi între 1960 și 1990. Un *anumit* paradis al culturii a fost, desigur, cu puțință și în acei ani. Vreau să văd cum arăta acel paradis sub forma unei biblioteci; am început să-l întrezăresc încă de acum vreo zece ani (prin bibliotecile familiei și a celei din Vața), și de atunci îl cunosc din ce în ce mai bine. Se vor aduna, cu siguranță, mai multe mii de volume. Am aici, la Văliug, destule cărți bune, adunate de ai mei în câteva decenii, dar și multe, prea multe, proaste. Pe acestea din urmă le voi înlocui. Mi-e necaz că nu am avut și încă nu am edițiile monumentale din Hegel, Platon și Dostoievski. Cu excepția autorilor români și a triadei Marx, Engels, Lenin, cred că au fost singurele ediții monumentale de la noi. Și, din păcate, au rămas singurele... Am mai spus, cu părere de rău: cultura română e una de *broșuri*. Sunt răutăcios, dar pe bună dreptate. (Am trecut cu vederea vechile ediții Shakespeare, Balzac,

Goethe, Cehov, Byron etc., iar în anii din urmă Platon, Bruno, Nietzsche, Freud, Jung. Oricum, e foarte puțin...)

Giovanni Boccaccio – *Viața lui Dante* (E.P.L., 1965), excelentă; *Fiammetta* (Univers, 1973), pe care am abandonat-o, deocamdată; D.M. Pippidi – *Formarea ideilor literare în antichitate*, Ed. Enciclopedică, 1972; parțial o cunoșteam, excelentă; Scrisori Descartes (în franceză, Hatier, 1988; de cercetat mai serios, cu note); Lucrețiu – *Poemul naturii*, B.P.T., 1981, încă necitită; Paul Alexandru Georgescu – *Valori hispanice...*, C.R., 1986, pentru Cosmin, eu o aveam; La Bruyère – *Caractere*, B.P.T., 1966, 2 volume, lecturi fragmentare; de aprofundat; *Cântarea Cidului*, Univers, 1979, pe care deocamdată am ocolit-o; Ugo Foscolo – *Ultimele scrisori ale lui Jacopo Ortis*, E.L.U., 1966, pentru Cosmin; Romul Munteanu – *Noul roman francez*, E.L.U., 1968; Abatele Prévost – *Manon Lescaut*, B.P.T., 1969, pentru Cosmin; Alexandru Balaci – *Leopardi*, Albatros, 1972, monografie admirabilă din toate punctele de vedere; George Călinescu – *Studii de literatură universală*, Albatros, 1972; excelent scrie Călinescu despre Ovidiu, Petrarca, Tasso, Cervantes, Ibsen, Tolstoi, Cehov, „elenismul briților“ etc.; G. Ibrăileanu – *Scriitori români și străini*, B.P.T., 1968, cu Baudelaire, Tolstoi etc.

La preț de-o limonadă, superba cărticică numită *Sokrateion* – Ștefan J. Fay despre Mircea Vulcănescu. Cu 5 lei (un pachet de țigări), din librărie, *In memoriam I. Fischer*. Nu știu de ce am luat-o, pentru că studiile erudite din ea nu-mi spun mare lucru. Dar mă bucur că există încă pe lumea asta oameni care mai scriu despre *Funcțiile cuvântului în Medeia*. Ce subiect! Eu nici măcar n-am citit tragedia.

Aș vrea să-i pot cumpăra lui Van Gogh câteva tablouri, să ne îmbătăm cu absint, să-i pot asigura câteva luni de liniște și bunăstare, să-l privesc pictând...

Nu pot înțelege nevoia oamenilor de a citi ziare. Ce absurditate! Nu le ajunge televizorul?! Borges spunea că ziarele se citesc pentru a fi uitate...

Primesc de la Cosmin poemele pornografice ale lui Emil Brumaru. Le-am răsfoit o jumătate de oră după care le-am aruncat în foc. E a doua carte pe care mă răzbun în felul ăsta, prima fiind un *Manual de filozofie și socialism științific*, pe care învățase mami. Urmează manualele după care am fost nevoit să predau timp de 8 luni.

Priveliște din UE: un nonagenar gârbovit, un fel de mumie mișcătoare, pe holdă la împrăștiat de gunoi de bălegar. La Târnava l-am văzut, mergeam la stop. Apoi, până la Brad, cu un autobuz atât de hodorogit și de murdar cum credeam că nu mai există decât în Tadjikistan (spun asta fiind, totuși, obișnuit cu rablele de pe șoselele și de pe căile ferate de la noi).

Duminică, 29 aprilie, în același loc

Avram Iancu „cită” de Alexandru Dragomir: „No hai!” De aplicat în cultură și în toate.

Nu pot continua *Invenția lui Morel* de A.B.Casares.

Cu cărțile prin licee. Acum înțeleg mai bine condamnarea lui Socrate...

E ciudat când Liiceanu sau Pleșu pronunță nume ca Gigi Becali, Columbeanu (nu-mi amintesc prenumele; de altfel, până nu demult, și mă felicit pentru așa o ignoranță, nici nu auzisem de el). Asta pentru că Liiceanu și Pleșu pronunță de obicei altfel de nume...

Să-i provoc pe Alin, Cosmin și Victor să scriem despre „Forme ale Răului în lumea de azi”. Din

păcate, Vargas Llosa și Liiceanu nu au apucat să intre serios în problemă, doar au schițat câteva idei; iar subiectul e nepuizabil.

În autogara din Alba, nebuna hrănind porumbeii și vorbindu-le blând. Cu Iisus vorbea mai aspru, parcă îl certa pentru felul cum arată lumea...

Rânduri subliniate într-un număr mai vechi din *România literară*: „Celor din grup nu le-am spus nimic de mutare, până într-o seară când i-am întâlnit la masa de la cafeneaua Japy, și mi-am însușit magistrala formulă a lui Lope de Vega: «Și rânduindu-m-am, căci dezordinii mele capăt se cuvenea să-i pun.» Nu-mi amintesc să fi auzit asemenea fluierături nici pe un stadion de fotbal... După Álvaro, n-aveam să supraviețuiesc crampelor pricinuite de trei mese pe zi la orele convenite...”

G. García Márquez – *A trăi...*

Simpaticul câine al vecinilor de aici, de la Văliug. Dar e legat cu un lanț foarte scurt. Ce cruzime inutilă, ca să zic așa! I-am aruncat o coajă de pâine, dar nu ajungea la ea; zadarnic întindea laba, îi mai lipseau câțiva centimetri. I-am împins-o cu un băț, strecurat printre ochiurile gardului de sârmă.

Alte cărți:

Lucian din Samosata – *Scrieri alese*, Univers, 1983. Arată de parcă ieri ar fi ieșit din tipografie și cu siguranță că nu a fost citită. Lucian e un autor de o incredibilă actualitate și o să revin la el cu siguranță. E surprinzător cum un scriitor de acum două milenii poate să spună atâtea lucruri esențiale și atât de pătrunzătoare despre lumea actuală; Ion Biberi – *Essai sur La Condition Humaine*, Litera, 1973. Cartea nu-i de lepădat, dar titlul e prea ambițios;

N. Lascu – *Ovidiu – omul și poetul*, Dacia, 1971. O monografie voluminoasă a unuia dintre cei mai buni cunoscători ai lui Ovidiu din câți a

avut secolul trecut. Bibliografii stufoase, erudiție intimidantă, dar firească pentru cineva care a trăit o viață întreagă în lumea poetului. Fragmente numeroase și, cred, bine alese din opera lui Ovidiu. Mi-au prins bine, pentru că în materie de Ovidiu eram, ca să zic așa, virgin.

Federico García Lorca – *Carte de poeme*, E.S.P.L.A., 1958. Minunat!

Sofocle – *Antigona*, Albatros, 1979, colecția Sinteze Lyceum, cu introducere, note, lămuriri și bibliografie de Adelina Piatkovski, o cărticică admirabilă. Asemenea colecții nu se mai practică acum, din lipsă de destinatari...

Patria și cetățenii ei:

În gara din Alba. Un bărbat tânăr, mic, șchiop, cu capul foarte mare, urât, înjură: „Băga-mi-aș pula-n mă-ta! Du-te la poliție, futu-ți gura mă-tii!“ O văd pe femeia pe care o înjură. E o țigancă bătrână, foarte grasă și murdară. Dacă îi dau individului un pumn, se prăbușește, plin de sânge. Dar nu fac nimic. Îmi aprind o țigară și îmi reiau lectura: *Căutarea intermitentă*.

Vine trenul pe care îl aștept. Un bărbat cu o coadă de sapă. Urcă. Femeia (soția lui, desigur) nu reușește decât cu greutate, pentru că are o sacoșă grea. Bărbatul nu o ajută, e, nu știu din ce cauză, foarte nervos. Femeia se plânge, bărbatul o înjură și pleacă în compartiment. *Căutarea intermitentă*.

Vințul de Jos. Conducătorii văd pe fereastră o fată: „Bă ce bună-i asta, ui’! Ce dracu mănă de-i așa bună?...Cereale... Ce țâțe are, și n-are mai mult de șaișpe ani!“ Celălalt: „Ce bidoane are, și ce cur... muista! Băga-mi-aș pula-n ea de curvă!“ Patrie, dragostea mea!

Căutarea intermitentă. Distrugător. (Ediția de buzunar, pp. 10, 15–18, 146–148, 178–180, 181–182)

Câteva fragmente:

„Acest parc, acest castel sunt de o splendoare care te rup de cotidian; îți îngăduie să crezi în Eternitate, în vara eternității. Această eternitate la care participăm cu toții. Apoi, nu mai crezi. Atunci, parcul acesta pare dovada iluziei care e lumea asta, lumea mea, universul meu. Din nou, cerul ne redă curajul. Apoi, bizar, îmi relevă mai tare neantul care suntem, a cărui apariție o dezvăluie spre a contrasta cu spiritul, cu sufletul nostru. Pe urmă, ceea ce apare reapare ca o lumină orbitoare, făgăduință a bucuriei definitive, incoruptibile, ca din nou să ne prăbușim în chin și disperare, și asta, toate astea alternează de la o secundă la alta. Nu pot pune temei nici pe bucurie, echilibru, nici pe suferința pe care mi-o procură acest peisaj al luminii, rând pe rând. Nu pot prevedea ce și cum vor fi de la o clipă la alta. Așa va fi până la sfârșit. Va fi așa până la sfârșit? Supremă instabilitate a Semnelor!“

„Ah! toți cei ce au murit, toți cei ce agonizează, toți cei ce suferă, cei ce sunt omorâți, violați, torturați... pe care-i torturează de secole și de secole, la azteci, la arabi, la evrei, la japonezi sau chiar la chinezi, sau în timpul Revoluției Franceze, care a fost una dintre cele mai crude, și, apoi, astăzi, în Iran, în Irak, în Palestina, în Liban, în Indii, în America de Sud, în America Centrală, în Irlanda, în Rusia, cea de ieri și cea de azi, pretutindeni, pretutindeni, curge sângele răniților, cad capetele celor decapitați, ale celor torturați, asasinați și cei însângerați, în viață, și toți cei ce n-au avut răgaz de pace fără suferință, măcar o clipită ca să contemple lumea, o secundă, un sfert de secundă... Miile și miile de trupuri umflate ale înecaților, cei îngropați, îngropați, îngropați... Aici e infernul. Câți au, rareori, o secundă ca în dimineața aceasta, o secundă ca să întrevadă o lucarnă pe cer, un ungher al frumuseții, un ungher al transparenței luminii, un moment de transparență, clipa când poți crede (prostește?) că

Cerul îl iubește pe om; că oamenii se iubesc unii pe alții.

În chip brutal, lucarna luminoasă de cer, secunda de pace pe care am avut-o, pe care o poți avea câteodată, dispare, se întunecă, lumina divină se stinge în noaptea omului.“

„Eu sunt Domnul care încearcă să înțeleagă Infinitul. Domnul care ar prea vrea să i se explice Infinitul. Domnul care se așază față în față cu Infinitul. Care se ia la trântă cu Infinitul. Fără arme. Să imaginezi inimaginabilul. Să epuizezi inepuizabilul. A... Să știi să te rogi. Și pe urmă asta e tot. Să stai liniștit. Oare îmi pierd mințile?“

Ce fac? Nu știu... Am citit câteva rafturi de cărți; nu prea multe. Le-am citit pentru că mi-au plăcut. Nu-i mare lucru. Îmi plac cărțile. Dar nu știu greacă, nici latină. Și nici o limbă modernă, doar ceva franceză, dar asta nici nu se pune. Nu sunt ușor de învățat, iar eu am avut de citit. Așadar nu mă pot bucura de paginile originale din cărțile pe care le iubesc. Nici n-o să scriu, ca Dostoievski, romane de șapte sute șaptezeci de pagini, nici mii de pagini extraordinare, ca Cioran. Nici..., nici... Fac ce pot, cât pot, puțin... Ce pot? Pot fi un cititor borgesian, și cred că am început să fiu un mic cititor borgesian. Asta da. Și fără efort, cu pasiune, cu bucurie.

Luni, 30 aprilie, același loc

Politicul. De câteva luni e mai scârbos ca niciodată. Au curs fluvii de cerneală în legătură cu subiectul, eu n-o să risipesc decât câteva picături. Și anume într-un mod cum nu credeam vreodată că o să ajung să o fac, adică citându-l pe... Noica:

„Cineva constata, pe bună dreptate, că mizeria morală de aci nu provine din faptul că se minte, se fură și se înșală, cât din faptul că nimeni nu știe cine minte, cine fură și cine înșală.

Escrocheria românească nu este, probabil, mai păgubitoare materialicește decât escrocheria altor

țări, mai mult sau mai puțin democrate. Dar ea este mai penibilă și, în fond, cu mult mai tragică, întrucât este anonimă, în măsura, adică, în care e proteguită de legi sau de o opinie publică scandalos de tolerantă.

Ne plângeam într-o zi că politica românească nu este impersonală: ea servește mai mult interesele și orgoliile anumitor oameni politici. Avem prilejul să constatăm neîncetat că, în schimb, escrocheria este impersonală, că nimeni nu știe cine anume a furat, dar știe că s-a furat în general.“ Etc. etc.

(„Escrocherie la persoana a treia“, în *Moartea omului de mâine*)

Și nu e singurul articol atât de surprinzător de actual. După 70 de ani, suntem în același loc... Zilele astea am reluat numeroase articole din volumul pomenit. Cel care-i dă titlul e superb. Tânărul Noica scrie excelent (și) despre Eliade (știu articolele de vreo zece ani, din *Istoricitate și eternitate* – o are Alin –, și le-am tot citit), Blaga, Cioran etc. O mențiune specială merită notele lui Marin Diaconu – nu mai puțin de 70 de pagini tipărite mărunț, note pe deplin lămuritoare și care, pe deasupra, sunt o bună introducere în epocă, și dau o excelentă imagine a ei.

Cum ar fi arătat România (da, România) dacă nu s-ar fi furat nici un leu în 17 ani și s-ar fi făcut reformele la timp? (dar *toate* reformele!) etc. etc.

Nu ca Luxemburg, desigur... (Am rămas mut când am văzut la televizor imagini din țara asta: parcă era o proiecție ideală, nu un loc extrem de real, la vest de Arad, ca să zic așa; 70.000 de euro – da! – e acolo venitul mediu anual pe cap de locuitor; la noi vreo două mii și ceva salariul mediu anual, dar, raportat la nr. de locuitori, salariați sunt foarte puțini; așadar, luxemburghezii sunt de cel puțin 50 de ori mai bogați ca noi!). ... Dar nici atât de infinit de departe...

Alte lecturi ale acestor zile (am ajuns aici joi după-amiază, și am avut o imensă poftă de a citi, poftă care nu prea îmi lipsește, dar acum chiar a fost neobișnuită – am citit, cred, aproape 1000 de pagini).

Numai reluări, din:

Blaga – *Zări și etape, Încercări filozofice* (pagini care nu sunt în prima), *Trilogia valorilor* ; Sergiu Al-George – *Arhaic și Universal* (Brâncuși, Eliade, Blaga, Eminescu – adică *India în conștiința culturală românească*) ; Eckermann – *Convorbiri cu Goethe*; Daniel J. Boorstin – *Creatorii* (vol. I); Ovidiu Drimba – de data asta despre civilizații și mai puțin despre culturi; Georges Minois – *Istoria sinuciderii*; cred și acum că e o carte scrisă, în general, fără har; de bună seamă însă că nu e obligatoriu ca o *Istorie* să fie scrisă cu har; dar capitolele bune nu lipsesc.

(O „scăpare“ năucitoare a autorului: la pagina 331, într-o enumerare de sinucigași ai sec. al XIX-lea, după Van Gogh și Nerval apare... Nietzsche!)

Abia acum îmi dau seama că două dintre cele mai bune colecții de la noi – Monografiile Humanitas și Istoria Ideilor – au răposat, evident nu din lipsă de material, ci de cititori. E „strigător la cer“, cum ar spune Liiceanu.

Prezent trecut, trecut prezent și Sfârtecare, dar nu în chip de concluzie, pentru că, în ciuda a tot, mă simt în continuare bine printre cărți...

Mărți, 1 mai

Azi, Autobiografie spirituală de Simone Weil. Patos, fervoare, pasiune. Pagini magnifice, dar și destule naivități. Greșesc, nu-s naivități. N-am dreptul să o judec pe Simone Weil ca pe o mângălitoare de hârtie oarecare. Criteriile obișnuite în judecarea unor pagini nu-i pot fi aplicate, pentru că nu o privesc, e dincolo de ele.

Trebuie privită numai din interior. La fel ca în cazul marilor mistici, pot (adică mi-e îngăduit) doar să o citesc, să încerc să-i pătrund mesajul și să TAC. Psihanaliștii ar avea ce spune despre S.W. și, probabil, au și făcut-o, dar asta-i blasfemie. Îmi dau seama că mai bine nu scriam nimic, pentru că e oricum prea puțin. Mai bine să-i dau cuvântul Simonei Weil:

„Ori de câte ori un om a invocat cu inimă pură pe Osiris, Dionysos, Krishna, Buddha, a invocat Tao etc., Fiul lui Dumnezeu i-a răspuns trimițându-i Sfântul Duh. Iar Duhul a lucrat asupra sufletului lui, nu îndemnându-l să își părăsească propria tradiție religioasă, ci dându-i lumina – iar în cazul cel mai fericit plenitudinea luminii – în interiorul acelei tradiții“ (Humanitas, pp. 137–138).

„Religia catolică include în mod explicit adevăruri pe care alte religii le conțin în mod implicit. Dar, reciproc, alte religii conțin în mod explicit adevăruri prezente doar implicit în creștinism. Creștinul cel mai instruit poate încă să învețe mult asupra lucrurilor divine din alte tradiții religioase, deși lumina interioară îl poate de asemenea face să întrezărească totul prin intermediul propriei lui tradiții. Totuși, în cazul în care celelalte tradiții ar dispărea de pe fața pământului, pierderea ar fi ireparabilă. Misionarii au determinat deja destule asemenea dispariții.“

„Sfântul Ioan al Crucii compară credința cu oglindiri în argint, adevărul fiind aurul. Diversele tradiții religioase autentice sunt reflexe diferite ale unui același adevăr, reflexe poate la fel de prețioase. Dar nu ne dăm seama, pentru că fiecare trăiește doar una dintre aceste tradiții și le privește pe celelalte din afară. Or, așa cum spun fără încetare și pe drept cuvânt catolicii necredincioșilor, o religie nu se cunoaște decât din interior“ (pp. 141–142).

„Zelul misionarilor nu a creștinat Africa, Asia, Oceania, dar a adus aceste teritorii sub dominația rece, crudă și distrugătoare a rasei albe, care a zdrobit totul“ (p. 140).

Joi, 17 mai, 9:55, Alba Iulia

Până acum n-am reușit să scriu aici, dar trebuie să mă obișnuiesc. Sunt la „masa verde“ din „dormitor“, în fața geamului deschis, cu un copac mare în față. Geamul dă spre o grădină interioară întinsă, înverzită, dar cam neîngrijită. Plouă în sfârșit, după câteva zile bune de căldură neobișnuită pentru luna mai. Glume cinice cu Charlie pe seama încălzirii globale.

Mărti i-am trimis lui Liiceanu ghidul. Nu știu ce va ieși din asta, dar sper că ceva mai mult decât nimic. Ieri m-a sunat Adrian Dinu și, probabil, voi lucra la librărie. Dar despre multele încurcături din ultima vreme voi scrie altă dată. Acum iar despre lecturi mai vechi (de prin februarie–martie).

Andrei Pleșu – *Minima moralia* – prima ediție, găsită la un preț de nimic într-un anticariat de aici. Am tot citit din ea, dar nu mă satur; am ales și pentru ghid un capitol, inițial o conferință – la Lugoj! – *Sensul culturii în lumea contemporană*.

Verdun-Louis Saulnier – *Literatura franceză*, 2 volume, traducere de Sorin Mărculescu, Albatros, 1973, Sinteze Lyceum. Scrisă limpede, alert și eficient (inițial în 5 volume pentru Que sais-je? la P.U.F., de aici stilul mai mult telegrafic). Judecăți sumare, tranșante, dar exacte (dincolo de subiectivitățile și partizanatele inerente).

În sfârșit, lucrând destul de intens pentru ghid, m-am săturat până la urmă de *Memoriile* lui Eliade, *Jurnal filozofic* de Noica, *Jurnalul de la Păltiniș* și *Zbor în bătaia săgeții*. Cred că am ajuns să cunosc aceste cărți aproape la fel de bine ca autorii lor.

Cu Cosmin la Alin (Dumbrava), să se spovedească. Zice că i-a făcut bine. În trei despre relele sufocante ale lumii contemporane. De la Alin:

– o carte pe care nu o deschiseseam de ani buni: *Mângâierile filozofiei* de Boethius, col. P.S.B. Admirabilă din toate punctele de vedere. De reluat măcar o dată la 3-4 ani. Filozofia apare aici, alegoric, ca o Femeie frumoasă. Îmi amintesc de zeița Dike din poemul lui Parmenide, cea care îi arată filozofului „calea adevărului“. Boethius nu era cu siguranță străin de lucrul acesta.

Petru Creția – *Studii filozofice*, pentru paginile pe care nu le cunoșteam, destul de puține. Și Alexandru Dragomir – *Cinci plecări din prezent*, îngrijită (adică mai mult decât atât) de Liiceanu; oricum gândul lui Dragomir trebuie căutat dincolo de stil; pentru mine calitatea majoră a lui A.D. este agerimea și prospețimea privirii sale asupra lumii, până la lucrurile cele mai (aparent) banale și umile.

Iar *Încercarea labirintului*, cred că pentru a patra oară. Dar merită, merită. Am văzut că s-a reeditat la Humanitas și e foarte bine. E anul centenarului. Dar, dacă nu mă înșel, o revistă ca *Dilemateca* nici n-a amintit evenimentul, iar în *România literară* și *Idei în dialog* au apărut puține materiale. E păcat. Și eu care mă gândeam la o ediție critică a operelor complete...

De la Cosmin, cursul lui Petrescu despre Heidegger. Bun, nu extraordinar, cred. Din păcate scrisul lui Petrescu nu e pe măsura oralității lui excepționale. Păcat, pentru că nu-l aud decât o mână de studenți. Ar trebui înregistrat...

Acuzațiile infame de plagiat la adresa lui Liiceanu. Liiceanu plagiator al lui Heidegger, ce absurditate! Ce canalii! Am citit luările de poziție ale lui Mircea Dumitru și Sorin Lavric, exemplare.

Dar parcă văd că pe acuzatori îi doare-n cot, cel puțin în cot! Ar trebui pălmuiți. Măcar să-i pedepsească justiția.

Îmi amintesc și de circul din parlament, la discursul de condamnare a comunismului. Ce țară este asta?

Iar din Hadot – *Plotin sau simplitatea privirii* (a fost la Victor). A treia sau a patra oară *Dialoguri* Borges / Sábato. Victor îmi împrumută *Povestiri despre bunul Dumnezeu* de Rilke, dar n-o pot citi.

Cu Cosmin la pădure. Cocoșei pentru Diana. În ziua următoare am fost să culeg alții, bucuroși.

Vineri, 10:15, același loc

Din manualul de istorie a religiilor elaborat de italieni și tradus la Humanitas. Spuneam, după primele lecturi din el, că nu-i prea bun. A fost o impresie grăbită.

În paralel și din Eliade.

Expoziție Salvador Dalí chiar aici, la Alba. Ilustrații la *Divina Comedie*, *Don Quijote* și câteva la *Decameronul*. Nu m-au impresionat decât o *Beatrice*, *Dante și Beatrice*, *Noua îndoială a lui Dante* și acel extraordinar *Don Quijote în fața ciupercii atomice de la Hiroșima*. Poate și pentru că nu cunosc decât superficial *Divina*...

Capitolul despre Mircea Eliade din *Istoria critică a literaturii române* de Nicolae Manolescu, în *România literară*. Meseria de istoric al literaturii e întristătoare în măsura în care *trebuie* să scrii și despre autorii care nu te pasionează. Și e clar că N.M. nu e pasionat de Eliade. Pe de altă parte, Eliade n-a fost un simplu literat, a fost și savant, iar opera lui – e necesar să fie mereu subliniat, cât mai apăsător – nu poate fi cu adevărat judecată decât în *întregime*. Manolescu trece destul de repede peste publicistică și eseistică (dar,

într-un număr recent al *Dilematecii*, un pasionat de Eliade – Dan C. Mihăilescu – vorbește de „averile spirituale adunate în volume ca *Oceanografie* și *Fragmentarium*“ și, cred eu, nu exagerează). Insuficiente nuanțări în legătură cu legionarismul, antisemitismul etc. *Horla* nu e a lui Mérimée, ci a lui Maupassant (revista a făcut rectificarea necesară într-o erată a numărului următor).

Nu mai am chef. Nu-i poți cere unui istoric literar să fie pasionat de toți autorii despre care scrie. Și, oricum, capitolul nu e deloc slab, e numai *insuficient*.

Opera lui Eliade a câștigat deja bătălia cu timpul și vicisitudinile lui și, fără nici cea mai mărunță îndoială, va supraviețui în întregime. Capodoperele vor salva întregul; nu toate vârfurile unui lanț muntos au aceeași înălțime, nu-i așa? Ca publicist, scriitor, eseist, chiar ca savant, Eliade poate avea, și are, scăderi de altitudine, dar lanțul de munți e aici, în fața noastră...

Miercuri, 23 mai, 12:20, Alba

Băsescu a câștigat zdrobitor referendumul, dar „menajeria din parlament“ (Liiceanu; intenționat scriu numele respectivei instituții cu literă mică) va continua, desigur, abjectul spectacol. Atâta pot cei 322. Nici guvernul nu merge și nici n-o să se schimbe nimic în viitorul apropiat. Câțiva miniștri sub orice critică. Țara asta a fost și este condusă de niște deșeuri umane, printre care s-au strecurat, din greșeală – cine știe cum – și câțiva, puțini, competenți. Dar aceste câteva rânduri sunt deja prea mult, nu trebuie să-mi pierd vremea în felul ăsta. Suntem în UE și ne vom europeniza, foarte greu – e clar – chiar și numai dintr-un soi de inerție.

N-are nici un rost să mă informez în legătură cu amănuntele mocirlei politice, îmi ajunge să știu că e *mocirlă*. Politicul nu-mi dă nimic altceva decât

greață, scârbă, mânie, ne-liniște și dez-nădejde. Dacă mă ignoră total, trebuie să-l ignor total și să-mi văd de ale mele. Paradisul culturii a fost cu puțință în vremuri mult mai grele decât astea din toate punctele de vedere, deci n-am dreptul să mă plâng. Sunt, totuși, cetățean european cu acte în regulă. E mult. De văzut jumătatea plină etc.

Adaos: ce pot reprezenta problemele, oricât de grave, ale unei țărișoare minuscule față de problemele îngrozitoare ale unei lumi babilonice și apocaliptice? Nimic, de bună seamă. Sau și mai mult: față de o lume condamnată încă de la începuturi. Mai-marii zilei nu cunosc, desigur, istoria cosmosului (haosului?), nici istoria lumii acesteia, nu cunosc omul și nici la moarte nu se gândesc. Bipezii fără pene și cu unghii late nu fac parte, totuși, din aceeași specie. Faptul banal de a fi biped nu ne îngăduie să-i includem în aceeași categorie, numită *om*, pe Francisc din Assisi și pe Stalin.

Ce scriu, ce mâzgălesc io aici? Pot schimba ceva cuvintele? Să ne ducem dracului, împreună cu lumea asta și cu toți demiurgii trecuți, prezenți și viitori. Punct. Mă duc să spăl vasele.

Am spălat vase și m-am liniștit. Să transcriu aici ceva simpatic. Din spusele unor copii, adunate de profesorul Dorel Zaica:

„Putem să ne rugăm și fără măsură că doar n-o să supărăm pe cineva. Cine să se supere? Că e ca și cum s-ar supăra cineva că respirăm prea mult aer“ (Tudor Matache, 11 ani).

„Țările lumii nu se apucă de un proces împotriva comunismului că nu-i interesează pe toți să se pună rău cu dracu“ (Cătălina Elena Radu, 12 ani).

„Trebuie și ore de religie acasă, nu numai la școală, dar să le facem cu bunica, nu cu mama și cu tata, că bunica știe mai mult Dumnezeu“ (Ștefan-Andrei Ionescu, 9 ani).

„Răutatea e un fel de boală de inimă, adică atunci când te strici la milă“ (Adrian Ioniță, 10 ani).

„Dacă, din greșeală, dracu ar face un bine, s-ar duce imediat să caute un psihiatru“ (Alexandru Michael Conțin, 12 ani).

„Postim ca să nu ne mai gândim la gusturi de mâncare și să ne gândim la gustul de Dumnezeu“ (Bogdan Topârceanu, 11 ani).

„Zadarnic e să ai aripi, iar cerul ușile închise“ (Cassandra Halchias, clasa a VIII-a).

„Sunt unii care-l caută pe Dumnezeu și nu-L găsesc, pentru că ei se gândesc să-L prindă pe Dumnezeu, să facă o fotografie cu El și să ajungă celebri“ (Radu Andrei Gogoasă, 8 ani).

„Dumnezeu se înțelege mai ușor cu copiii mici, că cei mici au un suflet mai încăpător. La oamenii mari, în suflet e o înghesuială de rele că nici nu ai unde să stai“ (Pavel Marțin, 9 ani).

„Eu cred că dacă religia moare în fiecare dintre noi, nu vom ajunge în iad separat, ci vom pleca în iad cu țară cu tot, și nu mai e mult“ (Adina Ioana Marin, 15 ani).

„Iadul poate să existe în mai multe locuri și poate să existe și în noi, dacă dracul se apucă să-și facă în noi o casă“ (Teodor Dan Nițu, 7 ani).

„Pedeapsa e când faci un rău, asta e chiar pedeapsa“ (Tudor Matache, 11 ani).

„Libertatea cu Dumnezeu e o artă, iar să fii liber fără Dumnezeu înseamnă să trăiești între prostii și răutăți până obosești“ (Alexandru Maxim, 14 ani).

Am preluat citatele din *România literară*, 6 aprilie 2007.

Joi, 24 mai, 11:20, Alba

„Memorialul reeducării de la Pitești“ de Sorin Lavric, în *Idei în dialog*. Mi-era rău, dar, cu două scurte întreruperi, am dus lectura până la capăt. Dar mă feresc să reiau articolul și aproape că mi-e

frică de cartea lui Virgil Ierunca despre Fenomenul Pitești.

„Polemizez“ cu A. Pleșu. În *Minima moralia*: „Cultura nu presupune, în mod necesar, rigoare morală; din cultură nu se poate deduce un cod moral. Întâlnim, de aceea, din păcate, nenumărați oameni de cultură admirabili prin cunoștințele lor, dar pe care, omenește vorbind, nu dai doi bani: e plină lumea de lepre cultivate, de cărturari insalubri, de autorități «intelectuale» lipsite de orice autoritate morală.“

Nu că n-ar fi așa, dar: „leprele cultivate“, care există cu adevărat, deși poate nu „e plină lumea“ de ele, posedă o „cultură“ care, după părerea mea, nu poate fi decât:

- insuficientă, fragmentară, pe „felii“ (neajuns, handicap cantitativ);
- prost asimilată (handicap calitativ);
- 1 și 2.

Câteva argumente:

1. Un om care cunoaște în profunzime literatura contemporană, dar e total străin de, să zicem, taoism, nu poate pretinde că-i „cult“, deci cultura lui e insuficientă. Un om pătruns de spiritul taoismului nu mai poate fi în același timp și „lepră“.

2. Un om rău, dar bun patristician, e o absurditate, un non-sens. Nu se poate așa ceva decât dacă și-a asimilat patristica într-un mod catastrofal. Etc. etc.

Cazul cel mai frecvent e 3.

A se vedea și Patapievici cu „schimbarea subiectului“, în paginile introductive la *Zbor*....

Poate pentru mine „cultură“ are un înțeles prea larg, dar am convingerea fermă că e bine așa.

Iar eseurile lui Borges (vol. 3 al *Operelor*), de care n-o să mă satur niciodată. O mare bucurie a fost și reluarea *Cărții de la San Michele* a lui Axel Munthe. Dar nu numai o bucurie:

„Muncă, muncă, muncă! Trebuia să-mi iau doctoratul în primăvară. Norocul mă ocrotea și izbuteam în tot ce atingeam cu mâna, fără să dau greș niciodată, aveam un noroc uluitor, aproape nefiresc. Deja învățasem a cunoaște structura acelei miraculoase mașinării care-i trupul omenesc, armonioasa funcționare a roțițelor și angrenajelor lui în stare de sănătate, stricăciunile din timpul boalei; în sfârșit, prăbușirea lui în moarte. Mă familiarizasem cu cele mai multe dintre maladiile care ținutiesc suferinzii pe paturile spitalelor. Învățasem să mânuiesc armele ascuțite ale chirurgiei spre a lupta cu arme mai egale împotriva neînduratei Dușmance care, cu coasa în mâini, colinda prin toate sălile spitalului, veșnic gata să lovească, veșnic prezentă la orice oră din zi și din noapte. De fapt, părea că se aciuiase definitiv acolo, în spitalul vechi și mohorât care timp de veacuri adăpostise atâta suferință și nenorocire. Uneori năvălea în sală, lovind în dreapta și în stânga, tineri și bătrâni, cu o furie oarbă, ca o nebună, sugrumând o victimă cu o lentă strângere a mâinii Sale, smulgând altuia bandajul de pe rana deschisă și lăsând să se scurgă până la ultima picătură de sânge. Alteori venea tiptil, tăcută și liniștită, și cu o ușoară, abia simțită atingere închidea pleoapele altui suferind ce rămânea așa, aproape zâmbitor, după ce Ea se depărta. Adeseori chiar eu, care eram acolo pentru a o împiedica să se apropie, nu știam că vine. Numai pruncii de la sânul maicii lor simțeau prezența Ei și, tresărind din somn, scoteau țipete de spaimă când trecea. Iar câteodată una dintre bătrânele călugărițe care-și petrecuse viața întreagă în sălile spitalului o vedea din vreme că se apropie și mai apuca să puie un crucifix pe pat. La început, când Ea sta victorioasă de o margine a patului și eu neputincios de cealaltă margine, nu prea o luam în seamă. Pe-atunci viața însemna totul pentru mine, știam că misiunea mea încetează când începea a Ei

și obișnuiam să-mi întorc doar fața de la sinistru mea colegă, înclădat de înfrângere. Dar pe măsură ce mă obișnuiam cu Ea, o pândeam cu atenție crescândă și cu cât o vedeam mai mult, dorința mea de a o înțelege sporea. Am început a-mi da seama că avea partea ei de muncă tot așa cum o aveam eu pe a mea, misiunea Ei de îndeplinit ca și mine, că la urma urmei eram camarazi, că atunci când bălălia pentru viața unui om lua sfârșit și Ea câștiga, era mult mai bine să ne privim fără de teamă drept în ochi și să fim prieteni. Mai târziu, a venit o vreme când o socoteam singura mea prietenă, când o doream și aproape o iubeam, deși Ea nu părea să mă ia în seamă. Câte nu m-ar putea învăța dacă aș fi în stare să citesc pe întunecatu-i chip! Câte goluri în sărăcăcioasele mele cunoștințe asupra suferințelor omenești n-aș fi putut împlini. Ea era singura care citise ultimul capitol ce lipsea din tratatele mele de medicină, în care totul se explică, unde se găsesc soluțiile tuturor enigmelor și sunt date răspunsuri tuturor întrebărilor!“

Pomeneam cărțulia lui Romul Munteanu despre *Noul roman francez*. E și o antologie de texte teoretice. Știam câte ceva despre acești autori, acum știu și mai mult (nu foarte mult, totuși), dar de citit nu-mi vine să-i citesc.

Am regăsit niște note de lectură mai vechi; sunt destul de multe, dar merită să le transcriu și aici. Voi nota, în continuare, și pe pagina din stânga.

„A scrie, gândeam eu, trebuie să fie un act desprins de voință. Cuvântul, precum un curent din adâncul oceanului, trebuie să răzbească la suprafață datorită propriului său impuls. Un copil nu resimte nevoia să scrie, el e inocent. Adultul scrie pentru a elimina veninul pe care l-a acumulat din cauza modului său fals de viață. El încearcă să-și recapete inocența și, cu toate acestea, tot ce reușește să facă (scriind) este să inoculeze lumea cu virusul dezamăgirii sale. Nimeni n-ar așterne un

cuvânt pe hârtie dacă ar avea cutezanța să-și trăiască crezul. Inspirația e deviată încă de la sursă. Dacă ne-am dori să creăm o lume a adevărului, frumuseții și magiei, de ce să așezăm milioane de cuvinte între noi și realitatea acestei lumi?...“

Henry Miller – *Sexus*, în antologia lui Laurențiu Ulici.

Tot acolo:

„Lumea va începe să primească ceva valoros din partea mea abia în momentul în care voi înceta să mai fiu un membru serios al societății și voi deveni *eu însumi*. Statul, națiunea, națiunile unite ale lumii nu reprezentau în mintea mea decât o mare adunătură de indivizi care repetă erorile făcute de străbunii lor. Roata îi prinsese încă de la naștere și n-aveau să mai scape de ea decât la moarte, dar ei încercau să-și înnobileze robia numind-o «viață». Oricui i-ai cere să-ți explice sau să-ți definească viața, să-ți spună cum e cu esența ființei și cu finalitatea absolută, n-are să-ți dea alt răspuns decât o privire nedumerită. Viața este treaba filozofilor și a cărților pe care nu le citește nimeni...”

„După ce-și conducea prietenul, Andrei Efimîci se așeza iarăși la birou și iarăși începea să citească. Liniștea serii, apoi liniștea nopții nu era tulburată de nici un zgomot, și ai fi zis că însuși timpul se oprea și încremenea împreună cu el deasupra cărții și că, afară de carte și de lampa cu abajur verde, nu mai exista nimic. În fața inteligenței, chipul grosolan, de mujic, al doctorului se lumina de un zâmbet plin de duioșie și de entuziasm. Doamne, de ce nu e omul nemuritor? se întreba el. La ce mai există centrele nervoase, circumvoluțiile cerebrale, văzul, auzul, geniul, dacă toate acestea sunt osândite să se prefacă în țărână, să se răcească odată cu scoarța pământului și apoi, împreună cu el, să se învârtă fără rost și fără sens în jurul soarelui, milioane și milioane de ani?... Ca să se

răcească și pe urmă să se învârtă nu era nevoie să-l scoată pe om din neființă, cu mintea lui atotcuprinzătoare, aproape dumnezeiască, și apoi, ca în batjocură, să-l prefacă în lut...”

Cehov – *Salonul nr. 6*

„M-am oprit o clipă pe nisip și am privit. Sfânta singurătate se întindea în fața mea, tristă, fascinantă, ca pustiu. Poemul budist urcă din pământ și mi se strecură până în fundul sufletului: «Când oare mă voi retrage, în sfârșit, în pustietate, singur, fără tovarăși, fără bucurie și fără tristețe, cu unica sfântă certitudine că totul nu e decât un vis? Când, cu zdrențele mele – fără dorințe –, mă voi retrage voios în creierul munților? Când, văzând că trupul meu nu e decât boală și crimă, bătrânețe și moarte – liber, fără teamă, plin de bucurie –, mă voi retrage în pădure? Când? Când? Când?»”

„— Nu știi, jupâne. Depinde. Sunt cazuri când nici Solomon înțeleptul... Iaca, într-o zi treceam printr-un sat. Un moșneag de 90 de ani se apucase să sădească un migdal. «Ei, moșule», am zis eu, «sădești un migdal?» Da' el, așa povârnit cum stătea, s-a întors și mi-a zis: «Eu, fiule, mă port de parcă n-o să mor niciodată.» Și i-am răspuns: „Eu mă port de parcă aș muri în fiecare clipă». Care din noi avea dreptate, jupâne?

Mă privi triumfător.

— Aici să te văd, zise el.

Am tăcut. Două poteci la fel de aride și de cutezătoare duc pe culme. A acționa ca și cum moartea n-ar exista, a acționa cu gândul în fiecare clipă la moarte, poate că e același lucru. Dar în momentul în care Zorba mi-a pus întrebarea nu știam asta.

— Ei, făcu Zorba în zeflema. Nu-ți face sânge rău, jupâne, n-ai pe unde scoate cămașa. Să vorbim de altceva...”

Nikos Kazantzakis – *Alexis Zorba*

„*Portretul autorului*. Dacă în Faust locuiau două suflete, în Unamuno erau trei: un basc muntean, dârz, ȣepos, agresiv (anecdotică o confirmă), un pastor ibsenian, bântuit de tensiuni problematice, de sfâșieri existențiale, oscilând disperat între credință și îndoială, și un meridional capricios, arbitrar, egocentric, teribilist.

Gânditorul cu această structură, era inevitabil, nu putea avea nici sistem filozofic, nici elevație speculativă (privire abstractizantă) și, în momentele de expansiune, nici coerență. Pentru el, filozofia nu era o disciplină intelectuală, ci o nevoie vitală, arzătoare ca setea, chinuitoare ca spaima.

Este un gânditor de tip pascalian – *dans la crainte et le tremblement* – cutremurat și cutremurător. Nu gândește idei, ci se mistuie pe diferite teme.

Diferențe. Față de Pascal: la Unamuno domină vigoarea; spiritul de finețe și cel de geometrie îi sunt străine. Față de Kierkegaard: crede că și acesta că Dumnezeu stă pe un tron de durere, dar în fața lui nu suspină melancolic, ci strigă coleric.

Tema centrală a gândirii: eternitatea, de preferat sub forma nemuririi personale, carnale. Esența dramei omenești și a istoriei filozofiei: lupta dintre rațiunea care neagă nemurirea și credința, viața, care o cere.

Soluția: nici una. Singura atitudine: a nu lua atitudine, a păstra contradicția, a menține lupta. Rană permanentă, agonie neîncetată.“

Paul Alexandru Georgescu

„Înseamnă oare Moartea – se întreabă Unamuno – calea spre eternizarea ființei tale în ea însăși, sau înseamnă doar neantul, cumplit prin nimicul pe care îl ascunde? (*La nada*, în spaniolă înseamnă neant și nimic). Amândouă ipotezele coexistă în ființa agonică. Toată grandoarea și nimicnicia

omului se află în această permanentă îndoială – *la duda*. Înselat de cunoaștere, omul vrea să știe, lucid, și atunci rațiunea îi prevestește *la nada*. Înselat de nemurire, omul vrea să nu știe, să creadă doar, și atunci Credința – *la Fe* – îi șoptește eternitatea. Din această luptă – agonie – neîncetată se naște sentimentul tragic al vieții. Unamuno, ca și Kierkegaard, «fratele meu Kierkegaard», cum îl numește el, cunoaște desperarea. Din ea se hrănește. Dar spre deosebire de creștinul culpabil în propria sa conștiință, care este Kierkegaard, Unamuno este un revoltat.“

Ioana Zlotescu

„În golul cenușiu din interiorul eului meu nu există decât ruine sub alte ruine. Dar dacă se află ruine, atunci a existat un templu, coloane strălucitoare, un altar încins? E doar o presupunere. De fapt, acolo n-a existat niciodată nimic altceva decât, poate, haosul.“

„Când am ochii deschiși asupra adevărului? Când nu văd decât mizerie și împrăștiere sau când mă gândesc că întreaga existență, că toată creația este ca o lună mai înflorită și frumoasă? Dar, de fapt, nu știm nimic. Nu avem nici dreptul, nici posibilitatea să judecăm, trebuie să avem încredere. În cine?

Mi-am dat seama că gândeam prea mult, eu care îmi promisesem să nu mai gândesc deloc, ceea ce e mult mai înțelept, pentru că, oricum, nimeni nu înțelege nimic.

Filozofez prea mult. Asta e greșeala mea. Dacă aș fi fost mai puțin filozof, viața ar fi fost mai veselă. Nu trebuie să filozofezi când nu ești mare filozof. Și chiar aceștia, când sunt mari, devin pesimiști sau ajung la niște concluzii care mi se par imposibil de înțeles.“

„M-am așezat în fotoliu. Am luat mecanic ziarul. Crime, războaie, delikte, anunțuri, reclame de cinema: nimicuri. Cum putea acest nimic să

apese atât de greu? Și cum putea această povară să fie în același timp atât de ușoară? Atât de materială și în același timp atât de imaterială. Această lume de carton, acest decor de teatru putea să se substituie oricând altuia. Îmi imaginam lumea aceea în care eram unul dintre actori...”

„Uneori mă întrebam dacă ea și cu mine nu suntem temelia unei lumi noi. O lume clădită din nou. O lume fără prăpăstii și crevase. O lume sigură, pe care Dumnezeu ar fi reușit-o. Prietenii care știau, mi-au spus că în Cabbală se arată că Dumnezeu încercase deja de 27 de ori să creeze universul. Se părea că asta era a 28-a oară și că era cea mai puțin rea dintre ele. Ce deveniseră, înainte, celelalte creațiuni? Când va reuși una într-adevăr bună? Am impresia că Dumnezeu a și renunțat la ea și ne lasă să ne prăbușim în abisul nimicniciei.”

Eugène Ionesco – *Însinguratul*

Caietul 30

27 mai – 12 septembrie 2007

Duminică, 27 mai, târziu în noapte

După numai câteva săptămâni, mi-a revenit pofta pentru Memoriile lui Eliade.

Dar acum o să scriu despre altceva. Înainte de 1 mai, la Văliug. Știri. O femeie (fată) și-a îndesat copilul într-o poșetă și l-a aruncat într-un lac. Ca pe-un gunoi. Criminaliștii cercetau micul cadavru. Nu, nu avea răni provocate *înainte*, înțepăturile proveneau de la viermi. Alta și-a zvârlit pruncul nou născut în foc. Să nu rămână *urme*. Mama Tiți și Mircea se înfioară: „Doamne Dumnezeule, Doamneee...” Care? Dumnezeu, desigur, nu îndrăznește să existe. Ar fi absurd. Cum să îngăduie așa ceva? Lucrurile astea chiar s-au întâmplat, *se întâmplă* – chiar în clipa asta! –, se vor întâmpla, apar la televizor, la știri, nu prea rar...

(Faptul că apar la televizor nu le face mai puțin atroce: Andrei Pleșu spune undeva că nu putem participa la toate ororile lumii și la toate bucuriile ei, deși ecranul la asta ne invită, ecranul acela obligatoriu colorat și, mai nou, obligatoriu mare și plat; tot Pleșu observă că abundența știrilor macabre ne tocește sensibilitatea până la a o anula; da, valurile de nenorociri ori te distrug psihic, ori te imunizează, amândouă acestea fiind la fel de rele.)

E absurd ca Dumnezeu să îngăduie atâtea atroce suferințe. Dacă Dumnezeu nu există, e la fel de absurd. Și poate că absența lui e chiar mai tragică decât o prezență *indiferentă*. În caz că există, mai există și speranța unui *răspuns* oarecare, poate *absolut*. Dacă nu, nu.

Poate fi luminată bezna? Nu poate. De purtat povara mai departe... Cât?

(Încerc să-mi imaginez faptele pomenite în detaliu, să pătrund în mintea femeilor respective, să re trăiesc totul în amănunt, să fiu în același timp femeia care leapădă copilul – în apă sau în foc, repet –, trupșorul copilașului în flăcări, viermele care-și face treaba netulburat, flacăra indiferentă la ce mistuie. Zadarnic. Nu pot pătrunde cu adevărat *acolo*, în miezul îngrozitorului mister, rămâne mereu un *rest* pe care mintea și sufletul meu nu-l pot cuprinde și integra. De spaimă, tresar. Restul ăsta e Infernul, e Iadul făurit de om).

Vineri, 1 iunie

Citind paginile anterioare mi-am amintit o vorbă a lui Alin: „Răul din lume e o dovadă că Omul nu există.“ Cred că Alin se gândea la Omul lui Iisus Hristos.

Din partea mea, Dumnezeu e liber să existe, nu mă privește. Dar mi-e clar că în mersul lumii nu intervine. Un Dumnezeu *ciudat* și cum nu se poate mai mahnit.

Cine știe, cine știe... Nu pot *eu* stabili nimic sigur. Cine știe... (E ca și cum aș vrea să sparg un zid gros izbindu-l cu capul; de ce nu pot să stau dracului deoparte, să nu mă gândesc?...)

Eugène Ionesco la finalul *căutării* lui *intermitente*: „Căci era incorigibil. De ce să pui probleme fără dezlegare? Fără dezlegare! Să te resemnezi, zicea el, să te resemnezi. Da, să stai liniștit, însă el știa că aceasta va reîncepe, că o să-l apuce din nou.“

Și chiar la final:

„Să te rogi. Nu știi Cui.

Sper: Isus Cristos.“

Atât pentru azi.

Miercuri, 6 iunie

Încă o noapte și o jumătate de zi alături de Giacomo Leopardi, prin cartea lui Alexandru

Balaci. Cartea asta e scrisă cu patos și exaltare, așa cum se și cuvine să se scrie despre Leopardi. Balaci nu alunecă însă niciodată în patetisme ieftine sau grețoase, cu toate că de multe ori e la limită. Numeroase fragmente sunt adevărate poeme în proză despre un minunat poet și prozator-poet. Eu n-am măiestria necesară pentru a scrie despre poetul din Recanati, dar trebuie să notez aici câteva impresii, dintr-un noian. Regret că nu am acum la îndemână volumul de Opere, cea mai frumoasă carte din biblioteca mea (ca aspect „tipografic“, dar nu numai; e la Alin).

– unul dintre minunații scriitori pe care îi are lumea a trăit într-o sfâșietoare singurătate (din care a încercat zadarnic să evadeze), a cunoscut tot felul de umilințe, n-a fost luat în seamă de contemporani – el, care era și unul dintre marii cărturari ai secolului (l-au ajutat numai Pietro Giordani și Antonio Ranieri) etc. etc. Destine cumplite de asemănătoare au avut, în același secol, și Hölderlin, Poe, Eminescu. Așadar eu, un biet scrib impotent, n-am dreptul să mă plâng de eșecurile din ultima vreme;

– totuși, cum au fost cu puțință asemenea nedreptăți strigătoare la cer? Doar cei la care mă gândesc *publicaseră*, multe dintre capodoperele lor erau la îndemâna oricui dorea să le citească. Iar ei și-au pierdut mințile din cauza sărăciei, singurătății, deznădejdiei; și nu erau doar poeți, erau cărturari erudiți (chiar bețivul Poe!), suficient de înzestrați să poată preda la orice universitate a timpului etc.;

– precocitatea poetică a lui Leopardi e oarecum explicabilă și nu e deloc singulară, dar faptul că la 26 de ani a scris, în numai 10 luni, *Operette morali* e un miracol;

– însă: *Micile opere morale* au fost prezentate de Leopardi, sărac lipit, distrus, la un concurs organizat de o „academie“. Lucrarea a obținut, din

15 voturi, 1 (unu!; cine știe ce nebun a votat în favoarea lui Leopardi!...)

(Trebuia să mai încerce. A mai încercat. Cu același rezultat. Dar a refuzat, demn, ca dialogurile să apară într-o foaie de pripas, un periodic nenorocit. Le cunoștea valoarea.

– Leopardi a ajuns să scrie, încă din prima tinerețe, atât de bine pentru că și-a citit de mic (de prea mic), cu nesaț (ruinându-și sănătatea), clasicii, în original. A citit ca un nebun ani și ani de zile, fiind, probabil, unul dintre cei mai mari cititori din istorie. A fost un desăvârșit clasicist, iar asta se vede peste tot în opera sa. Noblețea clasică a dialogurilor lui Leopardi ține și ea de miracol. Merită să-mi procur o ediție completă în italiană (Balaci citează două, cu aproximativ 3000 de pagini fiecare) din care să copiez zilnic o pagină și să încerc să o traduc. Asta ca exercițiu de stil. La fel în cazul unor Quevedo, Gracián, Cioran și alți câțiva, nu prea mulți. Când o să am o viață ordonată chiar o să fac asta. Merită, zău așa. Și e cea mai potrivită formă de a-mi manifesta admirația infinită pentru acești scriitori. (Dacă aș putea, într-un viitor cât mai apropiat, să fac asta și cu autori greci, latini, nemți, englezi!...; pe planul acesta, al cărților, n-ar exista pentru mine fericire mai mare.)

(Liiceanu, într-un dialog cu Pleșu, spunea că ar mai avea nevoie de *două*, de *încă* două vieți pentru a putea face tot ce ar mai avea de făcut. Am 27 de ani, dar îl înțeleg. La rigoare, nici zece nu-s de ajuns, depinde *ce* și *cât* vrei să faci. În ce viață o să învăț sanscrită, sau chiar rusă? Eliade a avut cumva două vieți? Așa pare. Nu doar el. Adevărul e că și-a *făcut* două vieți, smulgând una somnului și destrăcărilor, delăsărilor, risipirilor obișnuite.)

– vreau să pătrund, citindu-l, până în adâncul sufletului lui Leopardi;

– dacă viața de apoi există cu adevărat și dacă acolo îl voi întâlni pe Leopardi (pe aproape trebuie să fie și Platon, Plotin, Dante, Petrarca, Eminescu și alții), atunci moartea nu mă mai sperie.

Joi, 7 iunie

Lecturile ultimelor 5-6 zile. N-am bani pentru cărți, prin urmare sunt nevoit să recitesc. Dar deloc plictisit, dimpotrivă.

Ion Ianoși despre Dostoievski și despre „ecourile“ lui la Nietzsche, Șestov (plus Rozanov, Berdiaev, Merejkovski), Gide, Camus, Th. Mann; și despre Dostoievski / Tolstoi, în același volum (Teora, 2000, 528 pp., dar tipărită cu un corp de literă normal ar avea cam 700).

Dar și, de data asta la prima lectură, *Opțiuni*, C.R., 1989. E o carte destul de ciudată, neunitară, cel mai aproape fiind de specia numită „memorii“. Aflu uimit că Ion Ianoși e evreu vorbitor de maghiară care a învățat bine românește destul de târziu. A ales limba română (vorbit și scris) și cultura română. Caz ieșit din comun. Cu atât mai prețioase sunt reușitele, numeroasele reușite ale lui Ion Ianoși. Am mai spus: Ion Ianoși e, pentru mine, unul dintre cei mai de seamă cărturari români în viață. Nu scriitor, critic, literat, estetician, filozof, exeget: cărturar. Spun asta fără să-i cunosc întreaga operă, dar am citit, recitit (și uneori re-recitit) cărțile despre Tolstoi, Dostoievski, Dostoievski / Tolstoi, Hegel, Mann, Noica, solidele studii introductive la antologiile pe care le-a alcătuit din Kant și Hegel, multe prefețe, postfețe etc., și aceste *Opțiuni*. În care am regăsit și exemplarul schimb de scrisori cu Liiceanu. Ion Ianoși e, cred, cel mai echilibrat dintre autorii *Epistolarului*, el știe să facă dreptate tuturor. Cărți ca acest *Epistolar* lipsesc culturii române. Polemica e sarea și piperul vieții culturale, dar

depinde *cine* și *cum* polemizează. În *Epistolar*, oameni aflați pe poziții diferite își vorbesc deschis, se „ceartă“ în sensul bun, constructiv, se împacă, iar se ceartă, dar o fac *decent*. La noi, la nooi, de regulă, se înjură. Toată lumea înjură. Toată lumea înjură pe (aproape) toată lumea. E bâlci. E babilonie.

Noica și Ion Ianoși au fost pe poziții diferite. Dar îi unea „prezența culturii *versus* absența ei“ (Ianoși către Liiceanu). Ianoși a scris până la urmă proiectata lui carte despre Noica. Așa e bine, așa e frumos.

(Am citit cartea lui Ianoși despre Noica la Păltiniș, în urmă cu vreo două luni, în „vila lui Noica“; am ajuns acolo mulțumită lui Sorin Lavric; însă n-am apucat să o citesc în întregime; cartea îi aparținea lui Cătălin Cioabă, cu dedicație de la I.I.)

Totdeauna e nevoie de un Ion Ianoși, cu dreapta lui măsură, cu eliminarea asperităților, stridențelor, exceselor, extremismelor, cu păstrarea căii de mijloc, a „drepte mijlocii“ – după dorința lui Aristotel.

Leopardi și uriașul său „laborator“ sau „șantier“ pe care l-a numit *Zibaldone*. De luat aminte. („Caietele“ lui Eminescu; *Zibaldone* al lui Leonardo.) Cele aproape 1000 de scrisori extraordinare. (Nu mai știu câte sunt incluse în volumul pe care îl am, dar ce splendori ale genului!)

Una dintre „opțiuni“: „Îmi mărturisesc cu glas tare orgoliul. Să fie el nesăbuit? Nu cred. Și iată de ce. Sunt o fire «clasică», și în iluzii, și în tenacități. Mă autoconstruiesc cu încăpățănare, nu fiindcă m-aș socoti deosebit de important, ci fiindcă aș vrea să obțin cât pot obține din ce mi-a fost dat să fiu și să fac. Țin să ajung până unde pot ajunge.“

Eu: n-am „stil“, dar încerc să-mi fabric unul. Adică nu încerc foarte serios, dar fac, totuși, câte

ceva, îmi place să citesc etc. Îl cunosc superficial pe Hegel, dar (vreau să) încerc să-l aprofundez. Știu infim despre Th.W. Adorno și Max Horkheimer (așa se scriu aceste nume?), dar o să mai învăț. Abia dacă am auzit de Sénancour, dar într-o bună zi, nu foarte îndepărtată, o să-l citesc.

Mi-ar fi plăcut, mi-ar plăcea să am un bunic gen Ion Ianoși, dar nu în țara lui Ceaușescu...

Cred că e trecut binișor de miezul nopții. E chiar 1:35. Mă opresc.

Marți, 3 iulie, în zori

Am adormit, la miez de noapte, cu o carte în brațe. Două ore de somn adânc, de copil fericit, somn de care am parte destul de rar. Apoi, încet-încet, m-au împresurat iar cărțile, vreo șapte-opt, dar n-o să le pomenesc acum, nici pe autorii lor. Dimineața asta frumoasă și liniștită nu trebuie irosită cu obsesiile mele obișnuite, de secretar cultural ratat sau de jalnic nihilist în concediu.

Doar ceva, foarte puțin: „Moare tânăr cel iubit de zei.” Cred, acum, nu știu de ce, că zeii mă iubesc. Fără un motiv anume, dar mă iubesc. *Simt* că mă iubesc.

(Să fie doar o consecință a oboselii? Posibil.)

Vineri, 31 august

Nici acum, după aproape două luni, nu am cu adevărat poftă să scriu aici, dar trebuie, deoarece s-au adunat iar mai multe foi cu însemnări dezordonate. Sunt tot neașezat (nu s-a ales încă nimic din proiectele mele, dar nu mi-am pierdut cu totul speranța). Ca de obicei, o să notez mai ales despre lecturi. Datarea o fac acum și e aproximativă. Lecturi haotice: le-am notat pe cele mai importante.

Iunie, după 7, când e penultima însemnare, până la jumătatea lui iulie:

Cristian Bădiliță – *Pe viu despre Părinții Bisericii*, convorbiri patristice, a treia sau a patra

oară. Vorbește Andrei Pleșu: „A încerca să găsești modele este legitim și mai mult decât recomandabil. Căutarea, identificarea și imitarea unui model constituie scenariul axial al oricărei formații spirituale. Incapacitatea de a admira, de a privi ascultător în sus, e cel mai grav handicap de care poate avea parte un tânăr“ (Humanitas, 2003, p. 30).

Mă bucur că nu sufăr deloc de un asemenea handicap, dimpotrivă. Am cumpărat două exemplare, la reducere – cinci lei! –, pentru Alin și Victor.

Același Andrei Pleșu, aproape cu aceleași cuvinte, și într-un dialog cu Robert Șerban: „... tinerețea este o vârstă a formației, și admirația nu este o simplă cădere pe spate în fața unor valori mai mult sau mai puțin adevărate, ci un agent formativ. Admirația te modelează... Admirația este esențială în tinerețe pentru că este un pedagog: te ajută să privești în afara ta, mai sus decât tine, cu simpatie și cu dorința de a acoperi intervalul dintre tine și locul pe care îl admiri. Fără această facultate te formezi cinic, sărac sufletește și lipsit de valori“ (Robert Șerban – *A cincea roată*, Humanitas, 2004, p. 144).

Excelenta carte a lui Vincent Buranelli despre Edgar Poe;

20 de poeți latino-americieni contemporani, Dacia, Cluj, 1983; din păcate nu mi-am făcut o mică antologie din această antologie; regret că nici măcar nu mi-am însemnat poemele care mi-au plăcut cel mai mult;

Reiau o bună parte din *D.D. Roșca în filozofia românească*, volum omagial, Dacia, Cluj, 1979. Tinerii Blaga și D.D. Roșca la Brașov, Sibiu (teologie), Oradea, Viena. În vacanțe – la Săliștea Sibiului și la Sebeș. (Micul Cioran era pe atunci la Rășinari.) Au fost colegi, au citit împreună, s-au plimbat prin pădure; la Oradea, iarna, citeau în pat,

sub pături, alternativ, cu voce tare. Oare cum arătau, ce discutau? Păstrând proporțiile, mi-am amintit și de tinerii „teologi“ Hegel, Schelling și Hölderlin, colegi și prieteni, la Tübingen, cu 125-130 de ani în urmă.

(Însemnările mele sunt – dar cum altfel? – mai puțin decât sumare; fiecare carte pomenită ar merita cel puțin două-trei pagini – dacă nu 20-30, cu citate ilustrative, note, adnotări, glose; numai un nou tânăr Patapievici ar fi în stare de așa ceva; poate și eu, dacă aș avea o viață ordonată, aș face mult mai mult.)

Joi, 6 septembrie

Alaltăieri am împlinit 28 de ani.

Cioran – *Eseuri*, C.R., 1988. Cum a putut să apară, totuși, cartea asta în acel an? E singura pe care o am la îndemână aici, la Alba, o bună antologie din cărțile scrise în franceză, cu excepția *Silogismelor amărăciunii*; constat că lipsește – dar e firesc! – și *Istorie și utopie*;

Vianu – *Literatură universală și literatură națională*, E.S.P.L.A., 1956: *Oedip și Hamlet*, Shakespeare, Cervantes, A. France, Tolstoi, Eminescu, Sadoveanu ș.a. Un excelent capitol despre... Anton Pann, pe care eu nu l-am citit deloc, dar îmi propun să o fac, stârnit de numeroasele fragmente citate de Vianu. Din ultimul capitol, cel care dă titlul volumului, un capitol exemplar, nesocotit în zilele noastre de marea majoritate a celor ce se ocupă de literatură: „Nu este și nu va fi posibilă cercetarea în domeniul istoriei literare fără concentrarea asupra unui domeniu de specialitate. Dar specializarea nu înseamnă îngustime și, dacă i se poate cere cercetătorului circumscrierea riguroasă a problemelor sale, i se poate pretinde și orizont. Marii maeștrii l-au avut totdeauna. Nu cred că poate fi prescris ca un ideal tipul mai vechi al

filologului parcat într-o singură problemă și a căruia acribie, a căruia exactitate și minuție laudabilă s-au însoțit, nu o dată, cu îngustimea orizontului și uneori a inimii sale.“ Da, *a inimii sale*.

Același lucru la Călinescu: de citit nu cărți, ci *autori* și, mai mult, de citit *literaturi*. Încă și mai mult la Noica: de citit *culturi*.

(Amănunt important: sfaturile acestor mastodonți sunt pentru cei care nu au o specialitate, iar eu nu am, și nici nu vreau să am.)

Trebuie să am în permanență în minte aceste îndemnuri.

Încă ceva: importanța decisivă, hotărâtoare a culturii filozofice pentru literați. Călinescu: „Un critic literar nefilozof e un orb!“ Din păcate sunt foarte mulți orbi, de găsit mai ales printre profesori: orbi „instruind“ alți orbi. Nu se poate face critică literară serioasă (istorie literară cu atât mai puțin) fără cultură filozofică. Fără literatură universală și comparată, nici atât. Însă puțini sunt în stare să-și formeze un asemenea orizont, deși acest orizont e posibil. (E *bucurie*, de multe ori amară, știu prea bine.)

Fragmente din *Poemul naturii* al lui Lucrețiu, în traducerea lui D. Murărașu, Minerva, B.P.T., 1981. E o carte care are toate șansele să-mi devină de căpătâi, poate (peste ani) în original. Îmi pare rău că în facultate, când i-am cercetat (superficial) pe atomiști și pe Epicur, l-am neglijat pe Lucrețiu, deși era în bibliografia alcătuită de domnul Colțescu.

Două masive antologii: *Literatura Umanismului și Renașterii* de Cornelia Comorovski, Albatros, Sinteze Lyceum, 1972, 3 volume: Italia, Franța, Anglia, Spania ș.a. Excelentă selecție de texte, lămuritor studiu introductiv (130 de pagini), substanțiale note bio-bibliografice;

Iluminismul, Albatros, Lyceum, 1971, antologie, studiu introductiv și note de Romul Munteanu, de asemenea în 3 volume. Și în acest caz e vorba de o treabă temeinic făcută de un foarte bun cunoscător al domeniului, o cunoștință mai veche (*Cultura europeană în epoca luminilor, Clasicism și baroc...*, manuale, prefete ș.a.).

Din reviste (unele mai vechi, dar le pomenesc acum):

Superba conferință a lui Pleșu – „Despre inimă“, în *Orizont*, martie 2007. Îmi amintesc că nu am avut loc în sală, am fumat și am povestit cu Claudiu M., Ch., Bogdan și Provi, dar mi-am luat revanșa citind și recitind conferința, reprodușă ulterior în revistă. (În mod neașteptat, găsesc *Orizontul* și aici, la Alba.)

Liiceanu – „Despre ură“, în *Orizont*, iulie 2007. Am ascultat conferința la Târgu Mureș, pe 19 aprilie. Aveam în geantă „ghidul de lecturi“, dar n-am îndrăznit să i-l dau...

Mihai Șora, în *Orizont*, noiembrie 2006: „A face față acestui timp a fost o preocupare sau, mai degrabă, o disponibilitate. E o adevărată tristețe că lumea nu mai cunoaște acel minimum de detașare care să-i permită să facă față aglomerării extraordinare de sarcini care îi incumbă omului zilelor noastre, să treacă prin viață cu pas ușor, văzându-și de treabă, dar nefiind acaparați de ea până la a-și uita adevărata țință.“

(A se vedea și fragmentul din *A cincea roată*, în dialog cu același Robert Șerban, pp. 239–242, dar acum renunț, pentru că ar fi prea mult de citat, iar eu sunt în urmă cu însemnările.)

Tot din *Orizont*: „Omul bibliotecii poate fi un dulap cu rafturi sau un cuptor. Dacă e un dulap cu rafturi, e un erudit, își găsește mereu informațiile acolo. Dacă e un cuptor, toate lucrurile citite se topesc, ard. E tot un om care nu trăiește în afara

informației. Prelucreează. Toată problema e a metabolizării. Ai metabolizat ce ai înghițit, sau ai înghițit fără a metaboliza?”

(Cred că eu sunt mai degrabă dulap cu rafturi, dar un dulap în care am ațâțat și focul. Va urma un incendiu? Nu știu. Știu numai că, pentru a arde, e nevoie de combustibil...)

Mă bucur să regăsesc la Mihai Șora o observație pe care am făcut-o și eu, în scris, dar mai ales oral (discutând cu Cosmin): scrisă limpede și alert, fără imensa schelărie erudită, *Omul recent* ar fi fost o capodoperă. Patapievici are încă timp să-și rescrie cartea, dar nu știu dacă o poate face *liber*, fără constrângerile referințelor abundente și chiar fără prea multe, subtile și elaborate argumente. De fapt, cred că a făcut partea cea mai dificilă: ideile de acolo trebuie doar reluate, *limpezite* pe cel mult 200 de pagini. Ar fi așadar de parcurs drumul lui Liiceanu – de la teza erudită (abandonată) la *Despre limită*.

Din *Jurnalul* Marianeii Șora, în același număr al revistei: „De ce încep un jurnal? Știu că e inutil să vreau să fixez clipele care țin în mine să fie păstrate, altfel decât cu memoria, atât de necredincioasă: ea părăsește amintiri pentru altele mai noi și mai stridente. Fixarea pe hârtie nu e însă o armă împotriva timpului. Noi nu avem arma împotriva timpului. Sau vreau să notez pentru alții? Ce valoare pot avea pentru alții clipele mele frumoase – pentru că frumoase sunt (ulterior, prin ce adaugă farmecul trecutului) *toate* clipele de trăire intensă, chiar și cele de suferință, după cum locurile unde s-a petrecut *ceva* ne sunt dragi pentru că au fost părtașe la trăirea acelui ceva, bun sau rău, dar prețios în amintire. Nu, nu scriu pentru alții. Vreau să mă cunosc mai bine, să mă analizez, dacă nu mai lucid, căci nu se poate, dar mai

constant și mai programatic. Și vreau să câștig exercițiul exprimării. Pentru ce? Cine știe.

Și dincolo de toate vreau să păstrez, totuși, împotriva imposibilului, să opun un răgaz timpului tiran. Inutilitatea nu e o piedică. Și știu că nici cea mai mică frântură a unei singure impresii nu încape, într-adevăr, într-un caiet de două ori cât acesta“ (1938).

Nedreptățesc aici alte materiale de prin reviste, dar asta e, mă grăbesc. Oricum, nu pot cita cât aș vrea; pentru așa ceva e nevoie de câteva zeci de caiete anual. La extrem, un jurnal (mai ales unul de lecturi, dar și *celălalt*) nu poate fi decât infinit, alcătuind de unul singur un soi de Bibliotecă Babel, adică un fel de text borgesian cu infinite ramificații; cam asta mi-aș dori cu adevărat să pot scrie – un text care să includă toate textele esențiale pentru mine (care există în număr ce tinde asimptotic spre infinit), împreună cu nesfârșitele, complexe și contradictoriile comentarii și interpretări ale acestora...

Sâmbătă, 14 iulie

Am plecat cu Diana la Văliug, „cu stopul“. O ieșire venită chiar la momentul potrivit, odată cu fierbințeala verii. Am citit acolo cartea Zoei Dumitrescu-Bușulenga despre Surorile Brontë, apoi mi-am propus, și la sugestia Diane, să nu mai citesc nimic cât stăm la Văliug; m-am ținut de cuvânt, am reușit performanța asta, căci despre o performanță e vorba: 10 zile fără cărți.

O seară la festivalul de jazz de la Gărâna; pe Semenici și la Poiana Bețâi; de dimineața până seara la baraj, apoi, după cină, o bere. Cam asta a fost.

Constat că am scris azi, aproape fără întrerupere, mai mult de patru ore. Mă opresc.

Vineri, 7 septembrie, 9:40

15–17 iunie, la Sibiu, cu Sergiu și Ch., pentru concerte (din 16 și cu Pitti). Am instalat cortul lui Sergiu în Dumbrava Sibiului. Cu adevărat m-au impresionat doar cei de la Within Temptation. Haggard nu au venit. Duminică – un drum la Păltiniș, cu mașina lui Bogdan, care se întorcea din Bacău (întâlnirea de 10 ani de la terminarea liceului). Da, începem să îmbătrânim (eu o să am întâlnirea asta anul viitor). În mașină l-am ascultat pe Andrei Pleșu vorbind despre Noica (una dintre scrisorile către Sorin Vieru, adică Sorel), de pe așa-numitul „audiobook“, o găselniță utilă a ultimilor ani. În Rășinari, la ieșire, drumul era blocat de vacile care se întorceau de la pășune.

Din 23 iulie, aproape două săptămâni (până pe 4 august) acasă, la Basarabasa, perioadă care a trecut foarte repede. Seara, după drumul prin căldură de la Văliug, o baie bună în Criș. Câteva meciuri de tenis (inclusiv cu Claudiu-Kentu, întors de la muncă din Italia, unde slăbise 24 de kg, muncind inclusiv duminică, mai puțin de Paști), la coasă (puțin), băi în vale și în Criș, bere la Brotuna (singur), cu Pitti pe dealuri și prin păduri, cu Steluța la pășune. După o pauză așa de lungă, o imensă poftă de citit.

Am reluat, după 10 luni, *Jurnalul portughez și alte scrieri și Eseurile morale* ale lui Petru Creția. Astea sunt lecturi sărbătorești, două dintre cărțile esențiale pentru mine și pentru cultura căroră le aparțin, cu toate că mai nimeni de la noi nu pare să recunoască acest lucru. Eliade e contestat de prea mulți și apreciat cum se cuvine (adică din perspectiva *întregii opere*, cum e normal și cum își dorea el însuși) de foarte puțini, iar Petru Creția e pur și simplu nesocotit (cu câteva excepții), deși a scris o carte care ar merita învățată pe de rost aproape în întregime, o carte a unei extraordinare minți și a unui minunat suflet, o carte care n-ar fi fost posibilă fără atâtea și atâtea suferințe,

frustrări, deznădejdi, dezamăgiri și deziluzii, dar nici fără firava încredere și timida speranță, fără mărunte dar esențiale bucurii și fără alunecoasa fericire. Nu ar fi fost, desigur, posibilă (am mai spus) nici fără enorma cultură a lui Petru Creția, cultură asimilată cuminte, de-a lungul deceniilor, fără bătaie în piept și fără recompense. Cultură asimilată temeinic, direct de la marile surse, dar filtrată de o sensibilitate aparte, unică în peisajul de la noi. Din păcate P.C. a reușit să restituie culturii sale prea puțin din ce a „filtrat“, o viață, din marea cultură europeană de la Homer la Kafka, Virginia Woolf și Marguerite Yourcenar.

Cosmin. Discuții pe marginea însemnărilor pe care mi le-a dat să le citesc, și altele. Din păcate, problemele lui sunt prea multe și prea adânci, iar ajutorul meu nu e, în aceste condiții, decât nesemnificativ. Nici nu pot face mai mult, soluția, dacă există una, trebuie să vină din altă parte...

Mi-a povestit despre scandalul de la catedra de filozofie din Timișoara. Ce specimene sunt și pe acolo! (Lista celor care nu sunt oameni de nimic ar fi mult mai lesne de făcut decât a celor care sunt; dar o las pe altă dată, sau poate pentru niciodată, că nu e bine să-mi pierd vremea cu fleacuri; *dar toate astea îmi întăresc convingerea că trebuie făcut ceva pentru adolescenți și tineri din afara sistemului de învățământ.*)

Victor. Trebuie să începem fără întârziere (din toamna asta) ceea ce am plănuț de multă vreme: proiectul nostru grandios de lecturi și „seminarii private“.

În continuare, tot despre lecturi. Acestea au fost, în ultimele 30 de zile, aproape mulțumitoare, prin număr și diversitate. Dar fără note (nu sunt destul de liniștit și de ordonat pentru asta) și, chiar așa, sunt încă departe de a citi, constant, o carte pe zi. De altfel, am ajuns să cred că mi-e inaccesibilă performanța asta. Sigur, sunt multe cărți pe care,

de-a lungul anilor, le-am citit sau recitit într-o singură zi, dar nu pot face asta constant. Poate e și vina cărților care-mi ies în cale, dar nici eu nu le caut suficient. Nu știu, e complicat. Dacă-mi ordonez lecturile, mă simt constrâns și nu-mi place, sau mă plictisesc. Dacă las totul la voia întâmplării, iar nu e bine, deoarece nu „aleg“ optim de fiecare dată, e terci, e un talmeș-balmeș de speriat. („Cultura mea dezordonată și de o periculoasă diversitate“, vorba lui Eliade, care a reușit, totuși, să se domine, să-și domine lecturile, a reușit să-și facă timp și pentru scris, a reușit chiar *specializarea* – dar una foarte *vastă*!)

Câte cărți se pot citi într-o viață de om? Citi și reciti. Să zicem: 8623, din care 1237 citite de două ori, 429 citite de trei ori, 135 de patru ori, 64 de cinci ori, 18 de șase ori, 15 de șapte ori, 12 de opt ori, 5 de nouă ori, 3 de 12 ori. E puțin. E *foarte puțin*.

Mă rog, fiecare cu cât poate duce. Îmi amintesc vorba lui Virgil Ierunca: „Moartea e și o problemă de bibliografie.“

Mă resemnez: cu adevărat esențiale pentru mine sunt doar câteva sute de cărți, cel mult o mie și ceva. Pe acestea sunt dator să le pătrund cu adevărat. Dacă reușesc să fac asta (am șanse, fără îndoială), e bine.

Așadar ordonarea lecturilor se impune, adică un *amestec* de ordonare și relaxare.

„Pe cei pe care-i iubește, Dumnezeu îi ferește de lecturi inutile“, așa am citit undeva (cred că în Baudelaire, care citează un autor obscur, în *Paradisuri artificiale*). În lumina acestor vorbe, cred că Dumnezeu mă iubește, ajutat, firește, de discernământul meu, atât cât e. Trebuie să citesc în continuare, liniștit, împăcat și încrezător, dar având în același timp și conștiința zădărniciiei oricărei aspirații la totalitate și a precarității oricărei bibliografii.

Am născocit un joc simpatice și grav: cred că mi-aș putea petrece întreaga viață alcătuind bibliografia și necitind nimic altceva în afară de titlurile respective. Iată: opera lui Aristotel – doar cea care s-a păstrat și care, se spune, ar fi secundară ca importanță celei pierdute – e vastă. Există foarte numeroase ediții în foarte multe limbi. Exegeții lui Aristotel au fost harnici. Există și numeroși exegeți ai exegeților Stagyrului. S-au analizat cărțile lui Aristotel, capitole ale acestora, fragmente ale capitolelor, cuvinte (concepte!, ce deliciu!), litere și virgule. S-a analizat dispunerea capitolelor (adică a „cărților“) în cărți (alfa, beta, gamma, sau cartea I, a II-a...), poziția frazelor în capitole, s-a discutat despre interpolarea frauduloasă și vicleană a unor fraze sau despre absența lor, despre prezența unor cuvinte și virgule sau despre absența lor. (Cu Plotin e și mai greu, din cauză că trebuie completat adesea textul, care e mai mult decât lacunar. Să vezi aici discuții! De exemplu: oare ce cuvânt lipsește în capitolul 57 din *Enneada* a XIII-a, paragraful 89, rândul 146? Urmează polemici în revistele de specialitate, fiecare dintre autoritățile domeniului acceptând sau respingând o propunere oarecare și argumentându-și savant și meticulos opțiunea, apoi urmează polemici asupra polemicilor, și tot așa. Da, Plotin e un autor imposibil: sau nu-l citești, sau, dacă începi să o faci, nu mai termini niciodată!)

Dar de unde am pornit în călătoria asta către infinit? Aaa, de la Aristotel! Aristotel e, fără dubiu, o prezență covârșitoare. Dar împreună cu Platon și Plotin? Și cu toți marii filozofi. Despre fiecare apare zilnic – în lumea asta minusculă (o sferă de noroi) – dacă nu o carte, atunci o recenzie la o carte, sau măcar un studiu ori o informație capitală într-un cotidian de mare tiraj. Sau poate chiar o bibliografie masivă a contribuțiilor specialiștilor

bulgari la mai buna cunoaștere a gânditorului respectiv.

Dar cultura nu se rezumă la filozofie, nuuu! Am văzut o bibliografie vastă despre Edgar Poe. Care, nu am nici o îndoială, sporește zilnic. Am mai răsfoit bibliografii despre mulți alții. Am citit o carte despre Poe care mi-a plăcut. Oare să mai caut și altele, sau e destul?

Trec la istoria religiilor, a artelor. De exemplu: se fac diferite speculații asupra anumitor perioade mai puțin sau deloc cunoscute din viața lui Van Gogh. Și speculații despre speculații, *ad infinitum*...

Gata. Constat că am deraiat și mă opesc. Brusc. Oricum nu mai aveam la dispoziție decât două pagini din caietul ăsta. Concluzia e însă clară, o concluzie borgesiană: trebuie să mă mulțumesc să fiu un cititor hedonist. Dar observ repede că nici asta nu-i o soluție: cărțile care îmi plac sunt prea multe, mult prea multe.

De citit autorii care-mi sunt dragi și aproape și câte ceva, nu prea mult, despre ei și opera lor. Pasiunea erudiției e bună numai în măsura în care ea rămâne *pasiune, joc, plăcere, bucurie*, dacă nu se transformă într-un exercițiu sterp și gol, într-o paradă vană de cunoștințe.

Firește că nu mai am acum nici un chef să înșir aici nume de autori și titluri de cărți. M-am scârbit. Mai bine fac o baie caldă, că a venit toamna și e frig.

Miercuri, 12 septembrie, 12:15

Vreme urâtă (plouă și e frig), dar potrivită pentru însemnări.

Lecturile chiar sunt o mare problemă, prin cantitate și diversitate. O problemă imposibil de rezolvat. Viața mea dezordonată nu mi-a permis și nu îmi permite să iau o decizie categorică în această privință. Dar ce decizie? Ordonarea lecturilor? Nu pot, nu acum. Am tot amânat o

plănuită autoevaluare foarte serioasă și niște decizii ferme în urma acesteia. Acum nu pot spune decât că voi continua să citesc mai mult sau mai puțin la întâmplare, dar *mult*. Măcar trei-patru-cinci cărți pe săptămână. Citesc, nu studiez. Deocamdată. Nu știu ce va aduce viitorul, cum aș putea? Dacă voi trăi, știu că voi ajunge, cu anii (și, poate, citind ordonat, meticulos, cu note) să cunosc bine literaturile, filozofiile, religiile și artele lumii. Esențialul lor, se înțelege. Asta îmi place să fac, trăind. Nu numai asta, dar în primul rând asta. Și voi face, orice-ar fi, cu oricâte piedici, poticneli, neîncrederi și parțiale eșecuri.

Caietul 31

12 – 21 septembrie (27 noiembrie)

2007

Aceași zi de miercuri, 12 septembrie, după un sfert de oră

În privința lecturilor, mă consolez cu câteva rânduri găsite ieri: „Spunea un filozof că lucrul important este să știi nu ce trebuie să citești, ci ceea ce nu trebuie citit“ (Azorin – *Arta de a citi*, în *Eseiști spanioli*, Univers, 1982). Filozoful respectiv – Bacon? – știa ce spune; ce nu trebuie să citesc știu și eu, însă problema cea mare e că lista de cărți ce trebuie citite sau recitite crește săptămânal, zilnic chiar; dar să las destinul în pace, să nu-l mai bruiez cu văicărelile mele, știe el ce face.

Merită să încep acest caiet cu următoarele: „Nu înțeleg mania scriitorilor de azi de a tipări jurnale intime. Jurnalul nu e un gen literar; nu spun că e un gen inferior, cu toate că denotă din capul locului un temperament minor, căci nu e vorba aici de o teorie a genurilor literare, ci de faptul că jurnalul nu e literatură, nu e artă, și în asta constau inferioritatea și superioritatea sa. Prima e pe plan estetic, al expresiei, a doua pe planul autenticității, al «omeniei».

Jurnalul, așa cum se concepea înainte vreme, își avea valoarea întreagă; așa cum se practică azi, nu e decât refugiul celor lipsiți de talent pentru adevărata literatură. Înainte, cine făcea un jurnal îl făcea din motive de ordin personal, intim într-adevăr: control, autoobservare, păstrare a stărilor dincolo de memorie; toate acestea fie din simpla plăcere de a-și scăpa trăirile din gheara timpului, fie cu un scop aș zice utilitarist foarte precis: pentru a servi desfășurarea deplină a persoanei, prin acest instrument de autoanaliză susținută, care

la rândul ei e instrument al voinței de a se forma, în sens goethean“ (Mariana Șora, Paris, 21.VII.1939, în numărul din iunie al *Orizontului*).

În sfârșit, lecturile ultimelor luni:

Cărțile și noaptea, fascinantele conferințe ale lui Borges, dublate de convorbirile cu Sábato și, firește, „triplate“ de *Opere 3*, a 77-a oară. Am avut norocul să găsesc cartea (Junimea, 1988) la un anticariat de aici. Semnalez și excelentul studiu (în „Addenda“) al lui Ștefan Aug. Doinaș – *Gâlceava cărturarului cu lumea*.

Există, în întregul secol XX, vreun personaj mai fermecător decât magicianul argentinian? (Fermecător și atunci când, uneori, e sumbru.) Trebuie să-mi procur cumva și *Borges despre Borges*, cartea de la Dacia, pe care nu am mai avut-o în mână cam de mulțisor (să tot fie patru-cinci ani). Borges e un erudit grațios (nu pozează, nu face paradă), un diletant genial în metafizică, un dansator în bibliotecă, o bibliotecă ce i-a împrumutat numele – biblioteca *borgesiană*, numită și Babel.

Câte ceva din Ovidiu – *Arta iubirii*, B.P.T., 1977. Aș vrea o viață tihnită, la țară, citind asemenea cărți, eventual și în original. Cărți ca asta nu se citesc pe fugă, după cum vinul vechi nu se bea ca berea: autorii mari (mai ales cei vechi) ar trebui citați pe îndelete, eventual sub un nuc sau sub un tei, ar trebui *savurați* cum se cuvine și cum merită. Cred că mai pot face asta, nu sunt prins în *ritmul* drăcesc al mileniului nou început. Și o să fac, o să mă mut definitiv la Basarabasa în cel mult doi ani, altfel nu se poate. Platon, Plotin, Seneca sau Marcus Aurelius, chiar Epicur, nu se citesc în grabă, în așteptarea cinei, știrilor de la ora cinci sau a meciului de fotbal transmis din Belarus. Cu Lao Zi în mână timpul *trebuie* să se oprească. *Foamea* lui Hamsun, *Tunelul* lui Sábato, chiar

Crimă și pedeapsă permit (chiar *pretind*) o lectură trepidantă, însă autorii vechi, de regulă, cer tihnă. Sigur, nu generalizez, dar e clar că există *ritmuri* ale lecturii, în funcție de autori și cărți. Hesse e, dintre contemporani, autorul cel mai potrivit unui ritm molcom (mai ales de la a doua lectură în sus). Constat că iar am deviat, parcă era vorba de altceva.

Cu doar 20 de lei (mai puțin decât o carte nouă) *Yoga* lui Eliade, cea din 1936, în franceză. Cartea e bine tipărită (deși pe hârtie cam proastă) și e legată în coperti negre; îi lipsesc, din păcate, primele pagini, cele de *avant-propos*. Emoționat că am o carte pe care, la apariție, au ținut-o în mână și M. Vulcănescu, Cioran, Noica, autorul ei sau mari savanți occidentali. Obosit de atâta erudiție și savantlâc, nu am reușit să o citesc în întregime, dar am comparat textul cu cel al tezei de doctorat *Psihologia meditației indiene*, publicată la *Jurnalul literar* în 1992. La apariție, dacă îmi amintesc bine, Cioran îi spunea (scrisa) lui Eliade că a dat cartea cea mai erudită a culturii românești. Eliade chiar a făcut aici exces de zel: asta pentru a-i convinge (după cum mărturisește mai târziu, mult mai târziu) pe cei neîncrezători în calitățile sale de savant (un scriitor nu poate fi și om de știință, nu?, cam așa gândesc nevrednicii). Sigur că i-a convins prea puțin. Savantul Eliade mai avea mult de luptat până să ajungă să fie recunoscut. Compatrioții lui nu au făcut-o niciodată cu adevărat, nici măcar după '89, când era oricum prea târziu, mult prea târziu. Cultura română nu a știut niciodată să-l recunoască pe Eliade așa cum merita. Cultura română nu-l merită pe Eliade. Ea nu are nici acum (și poate nu va avea niciodată) o ediție de *Opere complete*, voci ale acestei „culturi“ l-au înjurat pe Eliade, și mă opresc, să nu mă enervez mai tare. Ceea ce e bun, la noi vine foarte greu, niciodată

din plin (adică neciuntit), întotdeauna prea târziu, după nesfârșite tergiversări, sărind obstacole pe care românii și le pun unii altora spre paguba generală. Acum chiar mă opresc. Dar cum să nu te enervezi când compatrioții înjură, scuipă sau ignoră tot ce au mai bun? În doar câțiva ani țara asta și-a asasinat viitorul pe cel puțin o sută de ani. Da, pe o sută de ani, căci refacerea a ceea ce s-a distrus va mai dura încă foarte mult timp. (Vai, unde am ajuns plecând de la *Yoga*!)

Joi, 13 septembrie

Recitesc, în fugă, Sokrateion; Vincent Van Gogh de Pierre Leprohon, Meridiane, 1973, găsită la anticariat. Sunt destul de mândru că am deprins meșteșugul de a-mi alege, aproape de fiecare dată, cărțile cele mai potrivite, după numai câteva minute în care le frunzăresc. De data asta argumentul decisiv a fost superba prefață a foarte tânărului, pe atunci, Andrei Pleșu (avea 24 sau 25 de ani). Sigur, și cartea-i excelentă. Vincent e, desigur, pictorul cel mai apropiat și cel mai drag sufletului meu. L-am descoperit treptat, mijlocitorul esențial al acestei descoperiri fiind nu vreun important critic sau istoric al artei, ci Ernesto Sábato, chiar el. Au fost suficiente pentru asta numai câteva rânduri și câteva aluzii (Nacho e „copilul lui van Gogh, cel cu urechea tăiată“).

Ca de obicei, nu pot rezuma mulțumitor nimic din impresiile mele, unele atât de puternice, încât mi-am stăpânit cu greu tremurul sau lacrimile. Dar mă ajută Andrei Pleșu: „...omul acesta care a trăit ca un disperat a reușit să picteze ca un înțelept... Privind un tablou de Van Gogh, nu tragedia lui ne marchează, ci o liniștită forță, care știe să-și aservească tragedia. A trebuit, așadar, ca viața lui Van Gogh să fie o lungă *agonie*, pentru ca pictura sa să dobândească farmecul unei grandioase *feerii*. Am simplifica însă prea mult lucrurile dacă am susține că nici o urmă de *agonie* nu se simte în

feeria câte unei pânze. Se poate ușor observa că, dacă *culorile* și *compoziția* sunt la Van Gogh iluminate de o adâncă muzică, *tușa* sa rămâne mereu spasmodică, biciuitoare, asemenea unei cadențe prea severe, care exaltă melodia unui dans.“

„...cafeneaua aceasta, impunându-și lumina în întunericul străzii. Folosindu-se de numai câteva culori, ea știe să ne apropie de acest adevăr care, în scris, va fi părădind retoric: viața noastră nu e decât un moment de înflăcărare, cu o mare umbră de jur-împrejur și cu fastul rece al stelelor deasupra.“

Cum reușește un om să-și pună sufletul pe pânză? Cred că lui Van Gogh i-a reușit cel mai bine acest miracol. Cum reușesc marii scriitori să-și pună sufletul în cuvinte? Cum poate sufletul să se preschimbe în sunete, în piatră sau în dans? Cum e posibilă Arta? Miracol, mister...

Pe foi am doar titlurile cărților. Pe de o parte mă grăbesc să închei, pe de alta sunt necăjit că nu am răgaz să stăruie. Despre orice carte bună se poate scrie o altă carte, sau mai multe Cum să ajung la un echilibru?

„Căci nu pot să descriu Paradisul culturii; doar accesul la el“ (Noica, *Jurnal de idei*, Humanitas, 1991, p. 200).

Vineri, 14 septembrie, 14:55

Descoperirea bibliotecii Facultății de Teologie (plănuiesc să fac un masterat aici), în urmă cu aproximativ o lună. La început am fost entuziasmat, dar acum m-am obișnuit cu ideea că am la îndemână o bună bibliotecă, unde mi se permite accesul la rafturi și la sala de lectură etc. Va mai fi vorba despre biblioteca asta. În prima zi am răsfoit multe cărți în germană, engleză și italiană și mi-am dat seama că, după o perioadă nu foarte lungă de studiu serios, aș putea să citesc mulțumitor „știință“ (adică nu literatură sau

filozofie) în aceste limbi, mai ales în italiană. O istorie a filozofiei în germană mi s-a părut oarecum accesibilă, deși nu cunosc limba germană, cunosc doar esențialul teminologiei filozofice, însă un neamț nu poate spune despre Platon decât ceea ce știu deja și eu. Îmi dau seama, cu amărăciune, că având la dispoziție de la 16-17 ani o bună bibliotecă în limbi străine, aș fi putut deveni, cu destulă ușurință, poliglot. Era nevoie, desigur, și de o viață mai ordonată, mult mai ordonată. Dar asta e, n-a fost să fie, însă câte ceva mai pot încă recupera, dar efortul e mult mai mare și, oricum, nu-i același lucru să cunoști câteva limbi străine la 20 de ani, la 30 sau la 40. Dar, îmi spun, cu puțin noroc și cu multă muncă aș putea, în vreo doi ani (așadar chiar la 30), să citesc în original cărți savante scrise de englezi sau americani, de nemți, italieni sau spanioli. Poate, mai târziu, și literatură și filozofie. Ar trebui editate cât mai multe antologii bilingve cu texte esențiale în principalele limbi. Edițiile bilingve din italieni care au început să apară la Humanitas sunt excelente, dar cred că o antologie de texte alese din marii autori italieni, eventual în mai multe volume, ar fi și mai utilă pentru exersarea limbii. Mă gândesc de mulți ani la asemenea antologii, dar nu sunt vrednic să fac una nici măcar cu texte franțuzești. Dar, repet, ele ar fi foarte utile, și ar conține doar texte fundamentale. Astfel, cu câteva volume, s-ar putea învăța o limbă, pe texte clasice. Manualele sunt bune și necesare, dar au darul de a plictisi. Însă cu texte esențiale nu m-aș plictisi niciodată. Învățarea limbii respective ar veni, în felul ăsta, aproape de la sine.

Dar să mă opresc: obsesiile astea ale mele vin din nesfârșite complexe și frustrări. Nu palavre despre „cum ar trebui“, ci muncă!

Luni, 17 septembrie, 9:30

Nu-ș' ce dracu se întâmplă, dar oricât aş scrie, încă rămâne de scris. Nu că scriu foarte mult, dar un jurnal are, totuși, limite, nu poate fi infinit. Uneori, pe măsură ce scriu, se adună și mai mult. Asta înseamnă, am impresia, că sunt un bun cititor. Scriu o pagină aici, scriu cinci, dar în aceeași zi mai apar pe foi câteva însemnări, pe care ulterior le dezvolt aici, timp în care „apar“ pe foi alte note, și tot așa. E ca un blând blestem; mă simt un fel de Sisif printre cărți, unele mângăleli de pe foile din fața mea sunt deja mai vechi de o lună. Deduc din asta că nu-s ordonat, nu citesc și nu scriu ordonat. Dar, cum spuneam, oricât aş scrie, încă mai rămâne, apare în ultimul moment ceva. Atunci mă resemnez și închid caietul, iar în zilele următoare notele se înmulțesc, se ramifică, se amplifică, se extind. Nu fac față. (Mai ales că, în perioada asta, am multe altele pe cap: masteratul în teologie, noul apartament – geamuri termopan, instalatori, zugrav, mașină, ș.a. Voi scrie cu altă ocazie despre toate astea, dar fapt e că-mi răpesc timpul și neuronii.)

De la bibliotecă:

Lucia Dumitrescu Codreanu – *La moartea lui Zarathustra nu plânge nimeni*, Univers, 1981, col. Eseuri. Nu știu, și nici din carte nu am aflat nimic despre autoare, decât indirect, prin ceea ce scrie despre alții. Frazele – nu paginile, „de epocă“, adică începutul anilor '80 – nu sunt tocmai puține, dar cartea nu pierde prea mult din cauza lor. Se simte că e scrisă cu nerv, cu pasiune, analizele sunt „lirice“. S-ar putea face oricând o antologie de fraze memorabile din eseurile despre Pascal, Schopenhauer, Kierkegaard, Nietzsche, Bergson, Unamuno, Marcel și Heidegger. Faptul că autoarea a scris despre *acești autori* și nu despre alții e în sine grăitor, dincolo de faptul că a făcut-o foarte bine, mai ales ținând cont și de perioada în care a scris. Cred că e vorba de una dintre cele mai

reușite cărți de exegeză filozofică din perioada comunistă. Pasiunea autoarei pentru autorii abordați se simte pe fiecare pagină, și asta e mult. Nimic fără pasiune. (Mă mir că volumul a putut să apară atunci, în 1981, că a trecut de cenzură. Nu știu ce s-a ales de autoare, dar cartea era mai mult decât promițătoare. A mai scris altele?)

În sfârșit, l-am găsit pe Vasile Pârvan: *Scrieri*, Ed. Științifică și Enciclopedică, 1981. Am citit și recitit, tulburat, dialogul *Anaxandros*, inclus în *Idei și forme istorice*, iar *Memoriale* este, nici vorbă, una dintre marile cărți ale culturii române, cultură care nici în acest caz nu știe să-și recunoască după merit capodoperele. N-am auzit, în școală, absolut nimic despre Pârvan, nimeni nu ne-a îndemnat să-l citim, nici nu s-a reeditat (doar trei ediții într-un secol, ceea ce pentru un clasic e stigător la cer!; atâta merită Vasile Pârvan?). Așadar, literatura română din școli nu a aflat încă de unul dintre marii ei scriitori: *Anaxandros* și numeroase pagini din *Memoriale* ar trebui studiate în toate liceele și propuse ca teme pentru bacalaureat. Dar literatura îl refuză pe Pârvan pe motiv că e istoric, iar istoria pe motiv că e poet.

Sunt nevrednic să scriu despre Vasile Pârvan, însă paginile lui au fost o imensă bucurie pentru mine și în același timp mi-au provocat o copleșitoare tristețe. Îmi propun să-l reiau periodic și, eventual, să încerc să scriu pe larg despre impresiile, profunde, din timpul lecturii. Am făcut acum, cam târziu, o descoperire esențială.

(Oare când o să reușesc să scriu o pagină care, vorba lui Borges, să fie mai mult decât o simplă ciornă? Borges spune asta în *Despre eroi și morminte* al lui Sábato, așadar o spune personajul Borges al lui Sábato, nu adevăratul Borges, care, în orice caz, gândea cam același lucru.)

Nu-mi place și nu pot utiliza în nici un fel lucrarea colectivă *Religiile lumii* coordonată de Jean Delumeau și tradusă la Humanitas, iar cursurile ample de istoria religiilor ale lui Emil Jurcan sunt pe jumătate folositoare, un sfert cam stupide, un sfert jalnice. E mult material, dar de prea multe ori prost asimilat și rău sistematizat; enunțuri școlarești, uneori ridicole. Nu stau acum să dau exemple, deși mi-ar fi foarte ușor. Cel mai jenant capitol e cel despre Yoga (asta în țara lui Eliade!), dar și altele, în limba lui Eliade. E rușinos.

Noaptea târziu, aproape ora două

Cam pe la aceeași oră, cu aproape o lună în urmă, nu m-am putut stăpâni să mă gândesc (a câta oară?) la soarta culturii (și nu numai) române prin veacuri (nu prea multe, e adevărat, doar trei). Am pornit de la cartea lui Ion Ianoși – *O istorie a filozofiei românești, în relația ei cu literatura*, Biblioteca Apostrof, Cluj, 1996. Nici I.I. nu și-a amintit de Pârvan, deși acesta merita în mult mai mare măsură decât alții un capitol...

Telegrafic:

Erudiți morți tineri: Cantemir, Eminescu, Hasdeu (nu a murit chiar tânăr, dar a murit, odată cu Iulia, creativitatea lui), Pârvan, Culianu. V. Conta – la fel. Prea devreme s-au stins și Călinescu, Vianu, Nae Ionescu, Blaga (și, în afară de Nae, sub comunism, adică după ce au fost serios abătuți de la traseul lor firesc). Cultura română nu s-a grăbit să-i cinstească cu ediții de Opere complete: Cantemir a așteptat 300 de ani, și încă așteaptă, pentru că ediția nu a fost, din câte știu, încheiată. Eminescu a așteptat 100 de ani.

Cu viața lui cumpătată, aproape ascetică, Iorga ar mai fi putut crea încă cel puțin 10 ani, deși el chiar a dat suficient – 1300 de lucrări! fiind „omul care a scris cel mai mult din lume“, cum zice Eliade. Așa trebuia să moară Nicolae Iorga?

Asasinat a sfârșit și Culianu, după o jumătate de secol, dar de data asta e vorba de un tânăr, un tânăr și uluitor savant în curs de afirmare pe plan mondial.

Eliade a fost mai norocos, dar nu a apucat să vadă publicate *Romanul adolescentului miop*, lucrarea de licență – *Contribuții la filozofia Renașterii*, cea de doctorat – *Psihologia meditației indiene*, publicistica de tinerețe în volume, *Enciclopedia religiilor*, al cărei coordonator a fost. Nu a apucat să termine *Istoria...*, să o comprime într-un volum (acel „roman despre istoria religiilor“), *Memoriile*, să mai facă o amplă selecție din jurnal, să scrie împreună cu I.P.C. *Dicționarul*, să producă acea mult visată carte *personală* despre sacru. Și, poate, să mai scrie câteva nuvele.

Cei din pușcării: Vulcănescu, Grigore Popa și atâția alții, atâția alții, cei mai buni oameni ai acestei țări. Au rămas lichelele, proștii și lașii.

O Românie normală: Eliade în țară, la cârma unui Institut de Orientalistică. Profesori încă vreo 10-15-20 de ani: P.P. Negulescu, Mircea Florian, Blaga, dar și Nae Ionescu. Și Călinescu, Vianu, chiar Iorga. Vulcănescu. Pârvan activ încă vreo 30 de ani! Ce universitate, ce universități am fi avut în anii '50 într-o țară liberă! Ar fi urmat Eliade, Noica, Grigore Popa, Alexandru Dragomir ș.a. Orientaliști formați, normal, la școala lui Eliade: Sergiu Al-George, C. Poghirc, Arion Roșu, Walter Fotescu, Radu Bercea și alții. Acum, firele rupte brutal se refac greu (un scurtcircuit de o jumătate de veac) și nu va fi niciodată cum ar fi putut fi! România ar fi fost cu totul altceva decât a fost și este, radical diferită din toate punctele de vedere. Mutilarea e ireparabilă. Ireparabilă!

Eminescu ar fi putut deveni și un fel de Max Müller / Paul Deussen, cu puterea lui de muncă. Ar

fi tradus din Kant, Schopenhauer, orientali. Și literatură (după planul lui Heliade-Rădulescu), și-ar fi publicat prelegerile de istoria filozofiei pe la una mie opt sute nouăzeci și ceva. Ar fi scris drame, romane, memorii, și ar fi dat un sistem filozofic. Un soi de Goethe profesor-filozof. I-ar fi învățat și pe alții să învețe. Ar fi văzut Unirea.

Sau măcar: Noica și Eliade trăind încă vreo 10 ani, Culianu și acum, în 2007 (ar avea doar 57 de ani). În țară după 1990 – Eliade, Cioran, Ionesco și Culianu. Aici, i-ar aștepta Noica, a cărui „nebunie“ ar fi putut prinde cheag („cei 22“, „cecul în alb“, „utopia Florești“ – Liiceanu).

Într-o țară *normală* (nu-s prea multe, dar ăsta nu-i motiv de resemnare), Pleșu, Patapievici și alții ar fi devenit, poate, intelectuali de talie mondială. Îmi imaginez un Patapievici studiind *la universitate și filozofia* (nu doar fizica și nu doar pe cont propriu, într-o țară antifilozofică), cu burse de la 19 ani, la Paris, Oxford, Heidelberg și Roma, publicând de la 22-23 de ani etc.

În mare cam la astfel de lucruri m-am gândit în noaptea aceea fierbinte de august (prin 20 ale lunii). Și mi-am notat, foarte dezordonat, câteva dintre acele gânduri. Acum le-am sistematizat (cât de cât) și le-am dezvoltat (cât de cât). E târziu. Concluzia e aceeași, un amestec de ciudă, frustrare, tristețe, descumpănire și resemnare. N-a fost să fie. O concluzie obișnuită pentru acest neam de ne-norociți. Nenorocul mi-a fost Zeu, zice Rimbaud. Da, nenorocul *ne-a* fost zeu. Ni l-am făcut și singuri de multe ori, adică aproape de fiecare dată. Mutilarea țării și implicit a culturii ei (care se anunța extraordinară) m-a mutilat, firește, și pe mine. Aș fi putut, *am* fi putut fi ALTCEVA, infinit mai sănătoși, mai buni, mai inteligenți, mai bogați. Dar N-A FOST SĂ FIE...

Marți, 18 septembrie, 13:50

24 august, spre casă. M-am oprit la Brotuna, la o bere, apoi am făcut o baie în Criș. Noaptea, din nou: era foarte cald, senin, o lună uriașă, superbă. Nu pot descrie liniștea aceea, feeria, sentimentul de libertate absolută, imensa bucurie. Singur, gol, am înotat și am stat întins pe nisip, fericit, în armonie cu întregul Univers. Nu-mi mai doream nimic, în afară de oprirea Clipei.

Sâmbătă, ziua, s-a scăldat și Pitti, cu colacul; am fost și noaptea, împreună, dar am făcut baie numai eu. Aceeași liniște, aceeași lună, o bucurie și mai mare, pentru că aveam cu cine să o împărtășesc. Apoi, până după ora unu, am stat întinși pe iarbă, pe Dealul Crucii, privind luna și stele. Cum aș putea păstra acele momente? Cu o noapte în urmă, ceva mai devreme, mă întorceam acasă agale, cu tricoul pe umăr, flueirând sau cântând în gura mare, că prea era netulburată liniștea marginii aceleia de sat. Cum să evoc mai pe larg aceste nopți? Nu am, din păcate, harul necesar. Dar ceva din bucuria aceea nesfârșită rămâne, și mă pot hrăni din ea vreme îndelungată, în așteptarea alteia...

Orașul e dezumanizant. Trebuie să mă mut definitiv la Basarabasa (și la Văliug, în cel mult doi ani). Să dau dracului colcăiala dezgustătoare din orașele mileniului trei, cu agitația și zgomotele lor permanente, cu *susur de picamer*, cu mașinile astea infernale, cu televizoare, calculatoare și telefoane mobile, cu viermuiala scârboasă și zadarnică, și cu toate celelalte (lista ar putea continua oricât). Trebuie să mă sustrag cu orice preț angrenajului diabolic al acestei lumi tehnolatre și alunecoase, în care orice dimineată înseamnă doar un nou start într-o nouă cursă după veninoase nimicuri, o lume babilonizată și apocaliptică (nu altfel apare ea în momentele de maximă luciditate). E o lume vidată de „substanță“. Această substanță, câtă mai e, alunecă printre degete ca peștii, nu poate fi nicicum prinsă

și pătrată. Doar în afara orașelor mai pot aspira la un *înțeles*, la un *sens* mai puțin diluat al lumii. N-am mai fost acasă de atunci, și se simte asta...

În două dimineți, cu Steluța pe la Criș (iarba e grasă, Luți e mulțumită), am recitit *Elogiul nebuniei*. Erasmus și-a vărsat torențial fierea adunată prin ani în numai câteva zile. Câteva zile de grație, vreo patru, i-au fost suficiente olandezului, „marele umanist“, pentru a-și acoperi de flegmă propria specie. Asta e o cârtică admirabilă din toate punctele de vedere: stil, idei, umor mai mult sau mai puțin negru, batjocură memorabilă, ironie acidă, cinism bine temperat etc. Cam asta ne-a dat „umanistul“ din Rotterdam... (Erasmus a fost, desigur, și *umanist*, un adevărat savant erudit. Dar o scufundare în abisurile abjecției omenești e întotdeauna și purificatoare.)

Să scriu o carte pentru adolescenți, despre tinerii Eliade, Noica și Cioran.

Imposibila totalitate (chiar citind o carte pe zi). Literatură, filozofie, religii și altele. Cum să împac atâtea enorme bibliografii?

De la bibliotecă, Patapievici – *Politice*, ediția din '96. Extraordinara pagină din scrisoarea către Paleologu în care toți se pișă pe noi. Se potrivește cu propria mea viziune asupra istoriei românilor. Da, așa a fost, chiar așa. Da, o inimă ca un cur. Turcii încrucișându-și, o vreme, „jetul“ cu rușii. Da, așa a fost. Acum, la fel ca în alte dăți, pentru că nu se pișă alții pe noi, ne pișăm noi pe noi, adică ne pișăm pe noi. Istoria unui popor (aproape) înecat în urină sau glorioasa istorie a neamului românesc...

Patapievici încercând, fără succes, să-l întâlnească pe Alexandru Paleologu, „excelența sa“, ditamai ambasadorul la Paris. Ambasadorul „golanilor“, desigur. Ce popor de canalii! Acum,

eu nu reușesc să-l întâlnesc pe Patapievici, deși aștept deja un semn de vreo două luni. Știu, n-are vreme. Țara asta în care până și secretarele le pun bețe în roate celor cu bune intenții, care vor să facă ceva și printre care, întâmplător, mă număr în acest moment...

Și *Discernământul modernizării. Șapte conferințe despre situația de fapt*. Am asistat la vreo două dintre aceste conferințe și le cunosc din *Orizont*.

Patapievici e mare maestru al argumentelor, care sunt, de regulă, complexe și complicate, nu prea ușor de urmărit, devenind adesea obositoare, din cauza arborescenței (inutilă uneori). Patapievici poate scrie mai mult și mai bine decât a făcut-o (sau nu a făcut-o) în ultimii 10 ani, dar, din păcate, se pare că nu mai e la fel de harnic ca în acei „ani de studiu susținut“, sau nu mai are timp.

Mi-ar plăcea să cercetez serios, vreo două-trei luni, manuscrisele tânărului Patapievici și să scriu o cărțuție despre acesta. Oare se poate?

Am găsit, bucuros, și *Încercare în politropia omului și a culturii* de Liiceanu, C.R., 1981. Prima piesă a volumului – *Filozofia, o știință?* – îi aparține tânărului Liiceanu (e din 1967, la 25 de ani), un text într-adevăr dens, saturat de idei. Știa Noica de ce îl „creditează“ pe Liiceanu (chestia cu „sunetul secund“ din *Jurnalul de la Păltiniș*. „Îi cer să-mi explice de ce mă creditează. « – N-ajunge să cânti corect la un instrument. Trebuie să-i scoți sunetul secund. Mi-aduc aminte de primele pagini din *Nostos*-ul tău, când mi le-ai adus, în '68. Acolo am simțit mai întâi sunetul secund»“). Din același an e și textul despre Unamuno, foarte bun și el pentru un tânăr de 25 de ani. Din cartea asta cunoșteam doar paginile despre Kierkegaard, xeroxate din *Secolul 20*, în facultate. Discuțiile despre simbol m-au cam plictisit și nu am citit

paginile respective în întregime. Text excelent despre David Armeanul, pe care tânărul Liiceanu l-a și tradus. Fraze fericite sunt de găsit peste tot în carte dar, din lene, nu le-am scos.

Miercuri, 19 septembrie, 11:35

Mircea Eliade – prizonierul istoriei de Florin Țurcanu. Cred că titlul e potrivit numai pe jumătate: Eliade a reușit și să evadeze, temporar, din istorie, prin creație. Cartea a apărut, la noi, anul trecut și, răsfoind-o prin librării, nu prea găseam lucruri pe care să nu le știu. Dar, citind-o acum în întregime, mi-am dat seama că mă înșelasem. Cartea e în primul rând utilă, prin buna sistematizare a unui material destul de întins. Citatele, mai ales din Memorii, ocupă mult spațiu, dar sunt bine alese. M-am lămurit acum pe deplin în legătură cu legionarismul lui Eliade. Nebunia tinerilor Eliade, Noica, Cioran ș.a. nu poate fi scuzaată, nici trecută cu vederea, nici justificată: e (aproape) de neînțeles. Dar mai trebuie oare spus că grețosele lor texte din anii '30 nu le epuizează opera? Ele fac parte din opera lor, nu trebuie omise sau „cosmetizate“, dar sunt doar o mică, o infimă parte a ei. Politica e curvă.

Sigur, prefer *Memoriile*, jurnalele, corespondența, *Încercarea labirintului*, în întregime, unei biografii oricât de bune: Eliade a avut grijă, din fericire, să-și prezinte singur viața (și opera) pe larg. Asta nu înseamnă că Florin Țurcanu a făcut o treabă inutilă. Dimpotrivă, cărtoiul lui e absolut necesar și, pe alocuri, admirabil. Spun doar că orice biografie trebuie însoțită de o lectură aprofundată a operei, altfel te mulțumești cu cojile și ratezi miezul. Ce biografie a lui Eliade ar putea înlocui *Memoriile* sau atâtea și atâtea pagini din corespondență, jurnale, sau din opera propriu-zisă.

Borges, ironic, după lectura unei voluminoase biografii a lui Poe: acesta, *fascinat* (de căutat citatul exact) de frecvențele schimbări de domiciliu, abia dacă mai găsește puțin timp pentru elaborata cosmogonie din *Eureka*. 7 decembrie. Am găsit acum, după aproape 3 luni, întâmplător, citatul exact: „Nimeni nu se mărginește la a scrie biografia literară a unui scriitor, biografia militară a unui soldat; toți preferă biografia genealogică, biografia economică, biografia psihanalitică, biografia chirurgicală, biografia tipografică. Șapte sute de pagini *in-octavo* descriu o anumită viață a lui Poe; autorul, fascinat de frecvențele schimbări de domiciliu, abia dacă mai reușește să facă o paranteză pentru Maelström și pentru cosmogonia din *Eureka*“, în *Opere*, 3, p. 271.

Eliade a fost un om din carne și oase, a iubit, a suferit, a fost sărac vreme îndelungată, a iubit chiar două femei deodată (și în același timp scria *Maitreyi*), a fost la bordel, a încercat să fie ascet, și câte și mai câte, dar a și scris paginile din *Oceanografie* și *Yoga*, *Șantier* și *Șamanismul*, *Gaudeamus* și *Tratatul...*, *Isabel...*, *Mitul eternei reîntoarceri*, *Șarpele*, *Salazar...*, *Făurari și alchimiști*, și toate celelalte. *Același* Eliade e în toate astea. Greu de crezut, greu de înțeles, dar e chiar așa. Emit banalități?!

Mi-e dor de un roman bun. (Dar să-l *citesc*, nu să-l recitesc.)

Citesc, și scriu câte ceva despre cărțile pe care le citesc *ca și când eu le-aș citi primul*. Dar cred că e bine așa. Trebuie să emit în continuare banalități evidente, cu seninătate, dacă acestea exprimă cu adevărat întâlnirea mea cu cărțile respective. Părerile altora nu mă interesează decât în măsura în care coincid cu ale mele.

Târziu în noapte (două fix).

Într-o noapte ca asta, Diana, după ce a fost la baie, m-a „vizitat“ și pe mine. Eram pe pat, înconjurat de cărți. Cred că era și mai târziu ca acum, se apropiau zorile. „— M-ai lasă-le dracului și hai culcă-te!“ Să le las? Aș vrea și eu să le pot lăsa, măcar o vreme, dar nu m-ar lăsa ele pe mine. Simt că necesitatea asta e, într-un fel inexplicabil, reciprocă: nu numai eu am nevoie de cărți, ci și ele de mine, altfel ar zăcea, stinghere și inutile, în anticariate, librării și biblioteci. Necesitatea devine „fatalitate“, *destin*.

Mici și deloc malițioase satisfacții pentru că i-am „prins“ pe Liiceanu și Patapievici cu mărunte inexactități. Nu mă bucură greșelile lor (neînsemnate, de altfel), ci faptul că mi-am dat seama de ele cu toate că, la o lectură obișnuită, nu sar în ochi. „În loc de prefață“ la *Jurnalul de la Păltiniș*: contrar celor spuse de L., în tinerețe Noica *nu* a tradus din Aristotel (nu-l aprecia prea mult pe vremea aceea), nici din greacă, în general, nu a tradus atunci, foarte probabil și din cauza faptului că nu o stăpânea prea bine. (Poate în *Isvoare de filozofie*?)

„Academia e școala lui Platon, Lyceul e al lui Aristotel. Filozofie de tip înalt de o parte, filozofie de gimnaziu de cealaltă. Istoria e dreaptă.“ Citat din memorie, dar nu mai stau să caut acum litera lui exactă.

Sau: „Aici zace un om care nu l-a iubit pe Aristotel“, cum povestește Noica la bătrânețe că dorea în tinerețe să i se scrie pe piatra de mormânt.

Din ceilalți filozofi pomeniți Noica a tradus, dar nu cred că se poate vorbi de o „puzderie de traduceri“: doar din Descartes a tradus mult. (De văzut, exact, și celelalte traduceri, cu editură, an de apariție, număr de pagini.) Din Aristotel, Noica a tradus mult mai târziu, poate și „grefându-și“ interesul (real) pentru Aristotel pe „norma“ de la

locul de muncă: Noica era atunci cercetător la Centrul de Logică al Academiei.

De asemenea despre traduceri, două pagini mai departe. Ce s-a tradus, sub comunism, din Plotin, Berkeley și Schelling? Poate mici fragmente, prin reviste (Andrei Cornea din Plotin).

Patapievici, într-o scrisoare către Virgil Ierunca, își amintește „o excelentă vorbă a lui Morus“: „Un cuvânt cheamă pe altul, iar noi, Erasmus, nu o vom sfârși niciodată cu cărțile.“ Patapievici ține să precizeze că citează din memorie, dar de data asta memoria l-a trădat. Am găsit în antologia Corneliiei Comorovski: „John Colet exclamă cu fericită uluire într-o scrisoare din 1517 către Erasmus: «Erasm, știința și cărțile nu au hotar»“, în *Literatura Umanismului și Renașterii*, vol. I, pag. XXV. Nici aici nu este indicată sursa. Patapievici a dat, totuși, un citat *adevărat*, fără a fi și *exact*, iar cel mai bun prieten al lui Erasmus a fost Thomas Morus, nu John Colet.

Vineri, 21 septembrie, 14:00

Am scris paginile anterioare la două noaptea, acum scriu la două ziua, în plină lumină.

Liiceanu și „utopia Florești“ – *Jurnalul de la Păltiniș*, însemnările din 30 septembrie 1979, p. 111 a ediției din 2005: „Școala lui Noica“ e *posibilă*...

Da, „a upanișa“, vorba lui Noica de pe pagina următoare. În cultura română se pare că numai C.N. *știa* cu adevărat ce înseamnă o *școală adevărată* și cum se poate face ea.

septembrie, spre Văliug

În ziua următoare m-am întors, iar traseul a fost următorul: cu autobuzul până la Hațeg. Hațeg – Caransebeș și de aici la Reșița „cu stopul“, adică „mașină de ocazie“ sau „la ia-mă nene!“; am avut noroc; la volan din Reșița spre Văliug, ca de

obicei. La întoarcere traseul a fost puțin diferit: Hațeg – Hunedoara (peisaj superb, n-am mai fost pe acolo) – Deva – Alba Iulia. Ce constat? Se construiește și se renovează mult, se repară drumuri, apar noi „centre de producție“ (sau cum să le zic?), noi mari magazine, sunt tot mai multe mașini noi și mai puține rable... Oamenii cu care am stat de vorbă au slujbe destul de bune și destul de bine plătite, sunt întreprinzători și optimiști. În Hunedoara nu am călcat de câțiva ani, așadar am putut să-mi dau și mai bine seama de schimbări: care nu sunt, se înțelege, spectaculoase, dar sunt totuși ușor de observat. Așadar țara asta s-a urnit: nu a cunoscut o explozie economică, dar a început să se miște binișor; rămâne doar să-și accelereze ritmul, ceea ce e în orice caz mai ușor decât pornirea; economia trebuie acum accelerată, turată la maximum. Eu, unul, mizez mai ales pe „efectul bulgărelui de zăpadă“. Esențiale sunt în acest moment investițiile străine, pentru că acel „prin noi înșine“ a fost și e falimentar: trebuie să mai luăm lecții de la alții încă mulți ani până să învățăm bine să ne facem și singuri temele la economie (și nu numai la economie, desigur); toate sunt legate între ele și se influențează reciproc – politică, agricultură.

*Marți, 27 noiembrie, 9:45,
în noul nostru apartament*

Cât a trecut de când nu am mai scris aici? Să vedem. Da, mai mult de două luni. Am, totuși, ca de obicei, multe și diverse însemnări pe foi. Cum o să le ordonez?

Văd că data trecută am fost întrerupt chiar după ce am pus o virgulă: a fost, cred, un telefon, dar nu revin.

Multe, foarte multe probleme cu renovatul apartamentului, apoi și (simultan) cu mașina. Acum au mai rămas doar treburi mărunte, așadar pot să scriu. Adică nu prea pot: m-am rupt de

caietul ăsta și mă adun greu, a fost prea mare dezordine în jurul meu și în mine. Acum, ordinea din apartament, pentru care m-am agitat atât, nu a trecut și în capul meu. De-ar fi atât de simplu!

Nu prea știu cu ce să încep, foile nu-s datate. Să încep prin a schimba caietul. Unul nou mă așteaptă de vreo două-trei săptămâni.

Caietul 32

27 noiembrie – 11 decembrie 2007

27 noiembrie

Ultimele lecturi dinainte să înceapă agitația cu apartamentul. Și ultimele de la biblioteca Facultății de Teologie: am intrat la masterat doar pe locuri cu taxă și, evident, am renunțat; oricum nu era acolo locul meu, printre popi; n-o să mai calc în biblioteca asta niciodată, însă detaliile privind acest eșec firesc nu-și au rostul; regret doar faptul că am pierdut posibilitatea unui program cât de cât regulat; sunt tot de capul meu, absolut liber, dar știu tot mai puțin ce să fac cu libertatea asta; sunt singur aici, prea singur, am nevoie de un îndrumător, de prieteni, de seninătate; starea mea obișnuită în perioada asta coincide cu cea a unui popândău în cușcă, rareori cu a unui tigru; popândău sau tigru – totuna! –, relevantă e în cazul ăsta cușca, contează gratiile, zăbrelele, nu ferocitatea animalului; răgete sau chițăieli, sunt același lucru – din moment ce nu reușesc evadarea. Evadare? Unde, și la ce bun?...

Andrei Pleșu – *Obscenitatea publică*. Cunoșteam câteva texte din *Comédii la porțile Orientului*. Mai vechile mele impresii rămân valabile: A.P. poate să scrie cuceritor despre orice, însă aș prefera, în locul textelor despre subiectele fierbinți (sau numai călduțe) ale zilei, pagini despre unii filozofi, sau despre scriitori, mistici, artiști, despre Buddha, Angelus Silesius, Tao, Milarepa sau Sfinții Părinți.

Cesare Pavese – *Dialoguri cu Leucò și alte eseuri*, cu destule pagini ilizibile (pentru mine), dar și fragmente superbe, de exemplu cel intitulat *Misterul* (Univers, 1970, col. Eseuri, p. 127). Ce vede, ce simte Patapievici în Pavese, iar eu nu simt?

Eseiști spanioli, Univers, 1982, col. Eseuri, antologie, studiu introductiv, traduceri și note de Ovidiu Drimba. Omul acesta a știut să-și ofere „răgazul“ pentru acești iberici, în timpul deceniilor de muncă la monumentală lui lucrare (*Istoria...*), și bine a făcut. Am mai aflat câte ceva despre autori prea puțin cunoscuți și, implicit, despre *sufletul* spaniol. Măcar un citat:

„Convingerile noastre cele mai profund înrădăcinate, cele mai neîndoielnice, în realitate sunt și cele mai suspecte. Ele constituie limitele noastre, granițele, închisoarea noastră. Prea puțin prețuiește viața în care nu colcăie o permanentă și intensă preocupare de a-și lărgi frontierele. Trăiești în măsura în care îți dorești să trăiești și mai mult. Orice încăpățănare în a ne menține înlăuntrul orizontului nostru obișnuit înseamnă debilitate, înseamnă o decadență a energiilor noastre vitale. Orizontul este o linie biologică, un organ viu al ființei noastre; cât timp ne bucurăm de o plenitudine a trăirii, orizontul se mută, se dilată, ondulează elastic, asemenea respirației noastre. În schimb, când orizontul se fixează, înseamnă că s-a anchilozat și că noi am început să îmbătrânim“ (Ortega y Gasset – *Dezumanizarea artei*).

(Mi-ar plăcea să-l pot imita, în aceste caiete, pe Eugenio d'Ors și al său *Glosario*.)

Sau pe Octavian Paler cel din *Scrisori imaginare* și din *Un muzeu în labirint. Istorie subiectivă a autoportretului*. Da, subiectivă, deoarece scriind despre alții, Paler a pus foarte mult și din sine însuși în cartea asta. Din nou mă felicit că am ales foarte bine la anticariat (C.R., 1986). Îndrăznesc să spun că aceasta e o carte importantă a *culturii* române, o surpriză foarte plăcută, la care nu mă așteptam, în anul morții lui O.P. Mă bucur că îmi șlefuiesc, cât de cât, educația plastică, nu cu ajutorul unor critici și istorici ai artei, ci cu acela al unui scriitor. Unul care i-a

înțeles foarte bine pe pictori și, prin ei, s-a mărturisit pe sine. Ei, iar am ajuns în punctul în care nu pot decât să deplâng faptul că reușesc să exprim așa de puțin din tot ce înseamnă întâlnirea mea cu anumite cărți. Asta e. Poate dacă aş stărui mi-ar ieși mai mult, mai bine, dar sunt leneș, comod și în criză de timp, mereu în criză de timp. De vină-s cei care au scris atâtea cărți superbe...

Capitolul de departe cel mai amplu e, firește, cel despre Van Gogh. Urmează, la egalitate, Rembrandt și Gauguin. Excelent scrie Paler și despre toți ceilalți, dar, din câte știu, nu a mai reușit să termine și al doilea volum al acestei „istorii subiective” – *Firul Ariadnei*.

Jurnalul de la Păltiniș, ediția din 2005, p. 218: „...iată ce deviză mi-am ales: *nulla dies sine laetitia*“. Nu am la îndemână un dicționar, dar dacă „laetitia“ înseamnă tot ce spune Noica, adică disciplină, muncă, trudă, suferință, îndoială, invenție, *bucurie*, atunci deviza e foarte bună, e deviza ideală și trebuie să mi-o însușesc pe deplin. Să mi-o însușesc cu adevărat, în mod absolut, dacă s-ar putea.

Același Noica, mai departe: „Dar bucurie adevărată nu e decât în cultură; restul e desfătare.“

Totuși, cum e posibilă ARTA? (Mă tot întrebam în toiul problemelor cu apartamentul.) Cum pot cuvintele emoționa, răvăși, forma și transforma, *transfigura*? Mai pot cuvintele ceva în lumea de azi, sau lupta cu televizorul e pierdută dinainte? Dar pictura, teatrul, muzica bună? În viitor??...

(Ce e și cu întrebările astea? Pot și vor putea tot atât cât au putut și în trecut, adică: arta e pentru cei puțini...)

Joi, 29 noiembrie, 11:55

De alaltăieri până azi foile cu însemnări s-au înmulțit și îmi vine greu să le ordonez. Pe scurt, lecturile de la sfârșitul lui septembrie până acum:

Brâncuși, de Marielle Tabart, în colecția Enciclopedica de la Cotidianul / Univers, o cărticică bună, cu câteva texte din E. Ionesco, Ezra Pound, Eliade.

Câte ceva din Lucrețiu, într-o altă traducere – *Poemul naturii*, Ed. Științifică, 1965, traducere de T. Naum, pref. de T. Vianu, substanțiale și pe deplin lămuritoare note de T. Naum, G. Brătescu și E. Toth.

Francisc Păcurariu – *Profiluri hispano-americe contemporane*, E.L.U., 1968, de la anticariat, cu doar 2 lei, deci cât o pâine mai mare. De câțiva dintre autori (autoare) nici nu am auzit, dar am citit paginile despre Lugones, Paz, Güiraldes, Borges, Sábato.

Paul-Ludwig Landsberg – *Eseu despre experiența morții. Problema morală a sinuciderii*, texte remarcabil de limpezi, spre deosebire de cele ale unor „iluştri” gânditori contemporani. Claritatea nu exclude, desigur, profunzimea, după cum exprimarea încâlcită nu trădează și adâncime.

Îmi propusesem să-mi procur corespondența completă a lui Van Gogh și un album complet. Albumul mi l-am procurat, mai repede decât mă așteptam și destul de ieftin – *Van Gogh. The Complete Paintings*, Taschen, 2006, text de Ingo F. Walter și Rainer Metzger, greu accesibil pentru mine. Până la un album de format mai mare, care să includă și desenele, și până la contactul direct, în muzee, cu tablourile, e bun și ăsta. Nu insist, dar surprizele plăcute au fost numeroase: cunoșteam, îmi dau seama acum, doar o mică parte din opera lui Van Gogh. Să-mi procur, deocamdată, măcar scrisorile traduse și la noi, măcar atât, până la o ediție completă.

Tocmai am descoperit alte și alte însemnări. Ce haos! Nu fac față. Singura soluție la îndemână e să notez aici „telegrafic”, oricât de incoerent, și să nu mai citesc nimic până nu termin cu însemnările.

Dar am atâtea pe cap! Nu văd cum aş putea să mă adun, dar nu vreau să las deoparte nimic, nu vreau să arunc nimic.

E clar: am pretenții prea mari de la mine însumi. Aş vrea să citesc tot, şi să scriu pe larg despre tot ce citesc. Nu aprofundez nimic, sar de la una la alta, îmi vin tot felul de idei, fac proiecte, notez tot felul de chestii mai mult sau mai puțin banale şi, după toate astea, mă plâng că nu-s ordonat. Nu am slujbă, dar mă vait că n-am nici timp. Cum se poate? Trebuie să-mi limitez dorințele, aspirațiile.

Nu pot scrie ordonat, dar nu pot nici să renunţ şi să arunc foile. Am citit destul de mult în ultima vreme şi foarte dezordonat, dar vreau să citesc şi mai mult. Nu pot ordona foile cu însemnări, dar fac alte însemnări şi dezordinea sporeşte. Demonul dezordinii şi al neliniştii! Ce să fac? Nu mai fac nimic, mă culc. Dar nu pot nici să dorm, gândurile şi lucrurile nefăcute nu-mi dau pace.

Vineri, 30 noiembrie, 9:50

Am băut o cafea şi mi-am aranjat masa. Vreo două-trei săptămâni nu am avut aici o masă şi, deci, aveam o scuză pentru a mă sustrage „datoriei“. În Caiete, Cioran povesteşte şi el cum pierde vremea cu aranjatul mesei de lucru, deşi ştia că „viciul“ e în el. Aşa şi eu, cu enorma diferență că Cioran, deşi se plânge că nu lucrează, a scris, totuşi, foarte mult, şi ce!, şi cum a scris!

Sunt mai optimist: am câteva foi cu însemnări pe care trebuie să le transcriu aici, cu unele detalieri şi completări, ce-i aşa greu? Că-s dezordonate? Nu țin să fiu ordonat, nici coerent.

Aventura cu apartamentul a început în ziua de 24 septembrie. Au fost sute de încurcături şi momente de haos absolut: scule peste tot, caloriferele vechi, cada şi chiuvetele, schela improvizată cu rafturile din debara, materialele noi pe care nu mai ştiam unde să le punem, uşile şi geamurile vechi, şi toate celelalte. Am început prin

a da jos trei uși interioare și am spart debaraua. A urmat spălatul pereților de humă; numeroase comenzi pentru materiale și căratul lor sus (doar la etajul I, din fericire), unde nu mai era loc; le-am tot mutat dintr-o parte într-alta – saci cu glet și adeziv, găleți de vopsea, cutii cu gresie și faianță, plăci de rigips, țevi de cupru și de plastic, apoi, mai târziu, cutii cu parchet, obiectele din baie, cutiile mari și grele cu mobilă ș.a. Am aruncat sau am dat la țigani, treptat, ușile și geamurile vechi și urâte, obiectele de metal ș.a. Am cărat cărămizi și moloz, huma se spăla foarte greu, am produs tone de gunoaie, am tăiat vechile țevi de căldură și apă; zeci și zeci de curse după materiale mărunte (ba „șmirglu“, ba un șpaclu, ba holșuruburi, cuie, găleți, coloranți, diluanți etc. etc.). Drumuri pentru comenzi de materiale și eternele probleme cu livratul lor: au fost întârzieri destul de mari urmate de telefoane peste telefoane și nervi. Instalatorii ne-au tot mințit și ne-au amânat. Povestea neplăcută cu tavanul spart la vecina de jos și zeci de drumuri la ea, să o liniștesc și să repar. Totul în fugă, trepidant. Oare cum am reușit? Mii de calcule în privința banilor, haos și în apartamentul de dincolo, zeci de drumuri la magazinul de instalații. Zgomote infernale de picamer și bormașină, parchetul care se pune greu, contorul de curent vechi și periculos. Cu electricianul la bancomat, dar luasem (din greșeală), un card expirat: nervi și rușine că nu aveam bani pentru materiale. Meticulosul Tini, instalatorul. Numeroase momente de disperare pură: faianța din bucătărie e prea sus, în baie sunt multe imperfecțiuni, bateria de la bucătărie curge, iar mobila trebuie mutată mai jos, caloriferele curg, cabina de duș la fel, bateria de duș e pusă prost, sunt două bucăți de faianță crăpate, nu avem geam la baie și punem un carton și un prosop. Vopseaua de pe pereți și din baie s-a luat foarte greu: am încercat chiar să o ardem cu arzătorul de pârlit

porcul, apoi am încercat cu șpaclu, cu peria de sârmă, cu dalta. Se ard siguranțele de la panoul de curent. Vecina are un copil mic, iar noi facem zgomote infernale, inclusiv noaptea, cu picamerul. Gata, nu mai am chef de nimicurile astea: acum apartamentul arată destul de bine și am cam uitat de aproape toate probleme care au fost. Dar, dacă ar fi să o iau de la început, n-aș mai rezista. Ce mai, a fost un calvar!

Boby, meșterul, își terminase treaba și urma să plece seara, dar noi nu aveam bani să-i dăm pentru că Mircea, la Reșița, nu reușise să rezolve cu banca. L-au tot amânat, dar a pus până la urmă banii în cont, cu o jumătate de oră înainte de închiderea băncii.

Trei săptămâni am purtat cam aceleași haine, pe care apoi le-am aruncat. Am cărat în spinare saci cu adeziv, prin oraș, am avut zile întregi vopsea pe mâini și în păr, am tăiat uși cu fierăstrăul, am șmirgheluit glet, am zidit geamul de la baie, am cărat boarfele de dincolo (ce *grele-s* cărțile!). Pe lângă toate astea, am făcut și două pene la mașină, prima la Sibiu, chiar înainte de concertul Scorpions, iar la întoarcere, la intrarea în Sebeș, am avut parte de o coloană de vreo opt kilometri. Unele lucruri le-am cărat la Basarabasa, dar și acolo se renova și am avut de lucru: gresie, faianță, plăci de rigips etc.

I-am pregătit mâncarea lui Bobby și am spălat sute de farfurii; cartoane pe care am notat materialele care mai trebuiau cumpărate, caloriferul-scăriță care nu se potrivește (e prea lat) și merg în nu mai puțin de șase locuri să caut altul. Drumuri după „Fugen Füller“ de la Knauf (un soi de gips mai bun și care nu se întărește așa repede). Gresia nu se poate pune „în colțuri“ (cum dorea Diana) și, după ce am cărat cutiile destul de grele sus, trebuie să le duc înapoi, cu mașina, care are o roată moale și nu am pompă. Car singur pachetele cu mobila (datoria celor care le aduc se rezumă la

a le descărca jos, la intrarea în scară). Încerc să repar ceva cu gips și mi se întărește prea repede; înjur urât. Cada foarte grea, caloriferele vechi pe care, după ce le-am tot mutat dintr-o parte în alta, le-am dat pe-o bere. Sute de drumuri la tomberoane. Gunoaie pe jos – containerele, vreo șapte, se umplu de dimineața până seara: o să acoperim Pământul cu gunoaie, cu mormane uriașe de gunoaie! În fața blocului e noroi și, de altfel, peste tot prin oraș, pentru că se lucrează, într-o doară, la canalizare. Sunt nevoit de multe ori să parchez în noroi, e aglomerație, sunt semafoare (pe roșu, iar eu mă grăbesc), nu-s locuri de parcare, mașini pe trotuar și pietoni pe drum, blocaje în trafic. (Cioran observa că se poate merge mai repede pe jos decât cu mașina – și asta cu aproape 40 de ani în urmă!)

Facturi împrăștiate peste tot (ce risipă de hârtie!), *superoferte!*, milioane de superoferte pentru tot ce vrei și, de fapt, pentru tot ce nu vrei – internet, antene tv, telefoane mobile, frigidere, castraveți murați, papuci de casă ș.a.m.d.!!! Orașul nimicește liniștea și detașarea. Cutia poștală e mereu burdușită de „materiale promoționale“, ce scârboșenie! Nu le vreau, nu le mai îndesați în cutie, vă rog, fie-vă milă!

În aceste două luni mi-am cumpărat mai multe cărți ca niciodată (de disperare, am avut bani și au fost reduceri mari la Humanitas) și am citit mai puțin ca niciodată.

După zile foarte agitate, citeam noaptea Sábato – *Eseuri*, vol. 2, carte care m-a ajutat foarte mult să rezist și să am puterea să încep, după numai 5-6 ore de somn, o nouă zi agitată. Într-o noapte am citit, în picioare, *Idei în dialog*, în bucătărie, ca de obicei, din cauză că scaunele erau în camerele în care dormeau Diana și Bobby, pe care nu voiam să-i trezesc.

M-a ajutat foarte mult și Cioran – *Caiete*, doar volumele 2 și 3. În ultimii ani le-am tot răsfoit prin librării, dar de fiecare dată – chiar când aveam bani suficienți – am ezitat să le cumpăr. Acum au fost la reducere.

Da, am intuit bine. Cioran îl pomenește aici pe Leopardi, însă nu mi-am notat paginile respective de la început și apoi le-am tot căutat (era bun un indice!), ocazie cu care am ajuns să citesc anumite fragmente și de trei-patru ori. Am găsit până la urmă fragmentele respective și mi-am notat paginile pe o foaie, pe care Diana a aruncat-o, din greșeală, la gunoi, însă mi-am dat seama la timp – dar după ce legasem punga de gunoi și mă pregăteam să o duc la container – și am recuperat foaia: Leopardi e pomenit la paginile 19, 58, 197, 209, 223 (vol. 2) și la p. 374 (vol. 3).

M-a impresionat și faptul că Cioran, după inundațiile din România, ducea lucruri la ambasadă, ca ajutoare. Asta înseamnă că, în cărți, a vrut să nu se dezmintă, să fie rău, deși era foarte sensibil. Ar face un nihilist și un cinic adevărat un asemenea gest?

O să revin asupra *Caietelor* altă dată.

Încă ceva, totuși: mi-am propus să-mi reiau lecturile sistematice din Cioran, adică o carte pe săptămână timp de mai multe luni, apoi o pauză, după care încă trei-patru luni la fel. Poate cu ocazia asta o să învăț și să scriu mai bine. Sigur, calitatea stilului are de-a face cu cantitatea și calitatea lecturilor, dar nu e direct proporțională cu acestea, se înțelege: la 28 de ani eu scriu foarte prost, cu toate că am citit, cu siguranță, mult mai mult decât foarte tânărul autor al cărții *Pe culmile disperării*.

(Studentul Cioran citea și câte 15 ore pe zi. De s-ar fi păstrat scrisorile lui către Sorana Țopa!)

Merg la magazin după ciocolată și suc. O femeiușcă, țigancă (dar asta sigur că n-are

importanță), își lovește peste cap copilașul, fără vreun motiv evident. Acesta, uimit, protestează: dar greșește, pentru că acum motivul pentru a-l plesni încă o dată, și mai tare, există. Gest însoțit de niște cuvinte care m-au paralizat: „Mânce-te canceru!” Copilașul nu mai protestează și sunt uimit să observ că nici nu plânge: se vede treaba că e obișnuit cu un asemenea tratament. În magazin aveam lacrimi în ochi.

Cărți la reducere: o lucrare bună despre Noica e 3 lei, mai puțin decât un colorant pentru vopseala lavabilă, iar Giordano Bruno costă mai puțin decât o bucată de plintă de 2,5m.

(Încă e de lucru. Abia mai găsesc puțin timp pentru Einstein și Dürer.)

Pentru ziua de azi cred că ajunge. 15 pagini nu e foarte mult, dar e ceva: sunt destul de mulțumit și, mai ales, ușurat.

Luni, 3 decembrie, 9:20

De-ar fi după mine, ziua de 1 decembrie n-ar mai fi sărbătorită multă vreme de acum înainte. E ridicol. Dar foarte puțini mai simt acest Ridicol la fel ca mine. Clasa politrucă își vede în continuare de mizeriile ei.

Nuu, ce motiv avem să sărbătorim? Țara asta e într-o perpetuă și profundă criză, la toate nivelurile, iar noi – sarmăluțe, mititei, cântec, joc și voie bună! Nu întrezăresc nici o soluție în viitorul apropiat. Însă există, totuși, o ieșire, numai pentru mine: să mă străduiesc să *nu văd* urâtul din jurul meu, să trăiesc exclusiv *în alte lumi*, cele din cărți, și ele, adesea, îngrozitoare. Din păcate, scufundarea în apele adânci și curate ale filozofiei mi-e prea puțin îngăduită. Îngăduită? De către cine?, doar singur îmi interzic accesul la „puritatea ideilor“, bariera e în mine.

Cioran: „Azi, cetatea cea mare a Babilonului nu mai merită să piară din cauza nerușinării sau

desfrâului său, ci din cauza zarvei și gălăgiei sale, a scrâșnetelor sale de fier vechi și a încrâncenațiilor ce nu se mai satură de ele. Îndârjită împotriva solitarilor, acești ultimi martiri, ea-i urmărește, îi torturează, le întrerupe în fiecare clipă meditația, li se strecoară ca un virus sonor în cuget, pentru a-i submina și nimici. Iar ei, cuprinși de exasperare, cum să nu-și dorească s-o vadă prăbușindu-se neîntârziat? Ea otrăvește spațiul, pângărește, precum o nouă desfrânată, ființe și priveliști, alungând de pretutindeni puritatea și reculegerea. Unde să mergi, unde să te așezi? Și ce-ai mai putea căuta în larma unei planete babilonizate?“ (*Sfârtecare*)

Împreună cu Diana și cu părinții ei am fost la noul centru comercial – pardon! – Mall! Și prin mulțime, în seara de 1 decembrie, „să vedem jocurile de artificii“. Mă gândeam la același Cioran: „mutre, mutre peste tot; omul se extinde, omul e cancerul pământului.“ Sau, în altă parte, la soluția lui extremă: *exterminare*! În mulțime, printre tarabe încărcate cu diferite nimicuri (cu gunoie, mai exact), mă invadează greața și urâtul. Tot o observație a lui Cioran îmi vine spontan în minte: în mijlocul unui iarmaroc să ai senzații pe care le-ar invidia chiar Părinții Deșertului.

Într-un mare oraș, mai nou și într-unul mediu, stai la semafor – pe jos, în mașină, în tramvai, în autobuz –, într-un an, poate chiar mai mult timp decât e necesar pentru a-i citi pe marii înțelepți. Dacă asculți muzică în mașină (sau un „audiobook“) riști să te tamponezi, sau nu poți fi atent la ce asculți. Vreo soluție? Pentru mine, una singură: să trăiesc la țară. Da, să mă mut definitiv la Basarabasa, asta e singura soluție adevărată. La Basarabasa, împreună cu marii înțelepți, mistici, filozofi, scriitori...

Constat că Giordano Bruno nu se cumpără nici la reducere, în condițiile în care unul dintre

volume e la jumătate de preț, altul la numai 5 lei, cu toate că opera lui Bruno nu e la a doua sau la a cincea ediție, ci e la prima întâlnire cu limba și cultura română, și în ciuda extraordinarelor calități literare ale textelor. Însă nici eu nu am întârziat până acum prea mult asupra volumelor III și IV din seria *Operele italiene* ale Nolanului.

Noaptea (23:29). Spuneam că în perioada lucrului la apartament mi-am cumpărat mai multe cărți ca niciodată și am citit mai puțin ca niciodată. Cărți de o diversitate amețitoare, le-am pomenit pe câteva. Urmează alte câteva, nu prea multe, pentru că numai de vreo două-trei săptămâni încoace am început iar să citesc regulat. Regulat (oarecum), nu însă și ordonat: în capul meu e acum vraiste, la fel ca pe rafturile noi unde mi-am așezat cărțile (peste 50 cumpărate în ultimele două luni, peste 200 în ultimul an). Lecturi dezordonate și fragmentare. Mi-e mai dor ca niciodată de un roman bun, de o *poveste*, m-am săturat de eseuri, studii, articole, de frunzărit, de salturi prin autori și epoci.

Lecturile mi-au fost însă mult mai modeste decât ar vrea să anunțe cuvintele care mi-au răsărit din vârful pixului (nu prea știu cum), dar mă gândesc acum, în noaptea asta mohorâtă de decembrie, la câțiva autori care m-au... (gata, fără cuvinte sforăitoare, găunoase chiar dacă-s sincere). Pur și simplu mă gândesc la viețile și operele, la destinele... (tot e prea mult, sună prea pompos „viețile, operele, destinele“). Mă gândesc, asta vreau să spun, la Gogol, Dostoievski, Hamsun, Hesse, Rulfo, Mishima, Cioran, E. Ionesco (care-l suna pe Cioran în toiul nopții, beat și „aproape miorlăind“, cu gânduri de sinucidere), la Tolstoi, Axel Munthe, Poe și Baudelaire, Sábato (întâlnirea cu Cioran), la Eminescu, Kafka și Leopardi. Da, la toți acești prieteni mă gândesc, la acești prieteni cărora nu le-am văzut niciodată cu adevărat chipul, nici nu le-am auzit vocea. Ce sens au avut

disperările, spaimile, suferințele, zburciunile, neliniștile și împlinirile, frustrările, bucuriile (oricât de firave) și tristețile lor? Cum de au simțit nevoia să scrie cărți și cum au putut scoate atât de mult din niște biete cuvinte? Unii pot, eu prea puțin sau mai degrabă deloc. Dar faptul că au reușit alții reprezintă o consolare mai mult decât suficientă: au spus alții și pentru mine, pentru noi, cei care suntem lipsiți de har artistic.

Omul e, de bună seamă, o ființă *misterioasă*. Capabil de faptele cele mai atroce, de crime abominabile, de cruzimi cutremurătoare, dar și creator de nepuizabile frumuseți, sensibil, plin de candoare, pur și delicat. Uneori *același* om trece de la crimă și bestialitate direct la smerenie și sfințenie. Cum se poate? De ce legi ascultă complicatul nostru mecanism interior? *Ce este omul*, domnule Immanuel Kant? Omul..., dar să mă mai gândesc puțin..., omul nu e ceva anume, ceva bine definit, omul e complex și contradictoriu, omul – „acest infinit“, antropofag, *roseau pensant*, monstru, *quintessence of dust*...

Marti, 4 decembrie, 9:20

Am reușit remarcabila contraperformanță de a nu citi în întregime nici una dintre cărțile și revistele următoare:

Rudolf Otto – *Sacru și Despre numinos*; Cioran – *Antologia portretului*; Roger Scruton – *Spinoza*; Matei Călinescu – *Viața și opiniile lui Zacharias Licher*, o struțo-cămilă roman-eseuri, una dintre cele mai ciudate și originale cărți ale literaturii române, nu prea departe de genul numit capodoperă;

Henry Chadwick – *Augustin*: ce prezentări limpezi pot să producă britanicii ăștia! Mă gândesc și la R. Scruton, la A.C. Graylin, la J. Barnes, la Guthrie, la Sir David Ross, la Burnet, la John

Cottingham. În Anglia – la Oxford University Press, la Cambridge U.P, la Blackwell, la Routledge – cred că apar săptămânal cărți bune de filozofie, monografii, dicționare, antologii, istorii, acele „companion“ sau „guide“: iată ce înseamnă o tradiție puternică și sănătoasă, școlile serioase. La noi nu există tradiție solidă și școli în care să se învețe cu adevărat carte – n-ai nimic! Nu produci nimic valabil; n-ai biblioteci, n-ai profesori, te prefaci că studiezi și ești șmecher, te descurci, jonglezi, fentezi, merge și așa.

J.M. Bochenski – *Ce este autoritatea?*, pe care am abandonat-o, pentru mine fiind ilizibilă; Rudolf Kassner – *Zeul și Himera*, de asemenea în mare parte ilizibilă; Ananda K. Coomaraswamy – *Hinduism și buddhism*, texte excelente, accesibile, note de speriat, la fel de întinse ca prezentările propriu-zise. Erudiție uriașă. Cu toate acestea, A.C. spune că „notele și referințele din această carte sunt departe de a fi exhaustive“.

Livius Ciocârlie – *Pornind de la Valéry; André Scrima. O gândire fără țărături*; Aleksandr Blok – *Versuri despre preafrumoasa doamnă*; câteva lecturi sunt, totuși, din octombrie: or mai fi fost și duminici în perioada renovării apartamentului;

Andrei Cornea – *Scriere și oralitate în cultura antică*; André Scrima – *Teme ecumenice*; Richard D. Nolane – *Monștri din lacuri și oceane*, citită cu întârziere foarte mare, de vreo 13-14-15 ani, dar mi-am amintit cu plăcere de acele vremuri feerice, când eram pasionat de geografie, de Karl May, Jules Verne și ceilalți; Petru Creția – *Oglinzile*: aici Borges e „acel copil divin care s-a jucat îndelung cu universul și cu umbra lui și cu cenușa umbrei“; Félix Buffière – *Miturile lui Homer și gândirea greacă*, Univers, 1987, o carte de aprofundat până la pensie: francezul are un tip de erudiție diferită, din câte îmi dau seama, de cea britanică sau

nemțească, la fel de serioasă, dar mai caldă. „Infernul nu este altceva decât înseși trupurile în care sunt închise sufletele, condamnate la această închisoare îngrozitor de întunecată, pătată de murdării și de sânge“ (Macrobius – *Comentarium in Somnium Scipionis*, I, X, 9, citat de F.B. la p. 387). Din *Viața lui Dante* de Giovanni Boccaccio, de data asta din noua ediție, cea de la Humanitas; cărțile din colecția Enciclopedica de la Cotidianul: despre Freud, Rembrandt, Tibet și știința arabă; revista *100 de personalități*, cu Einstein, Shakespeare, Mozart, Leonardo, Arhimede: le citesc cu plăcere, fără fițe de cunoscător care nu-și pleacă ochii la cultura de tarabă, cu gândul că peste câțiva ani poate o să-i prindă bine lui Niki și, mai târziu, copiilor mei; *Orizont* la nr. 1500; din *Dilemateca* nu pot să nu amintesc textul lui Liiceanu despre *Martin și Hannah* (octombrie) și un superb interviu (august).

Mă bucur de pe acum că mâine, fiind prima zi de miercuri a lunii, apare *ID*.

Cred că în noiembrie am citit, în medie, cam 120-130 de pagini pe zi, ceea ce nu-i deloc mulțumitor având în vedere faptul că au fost lecturi facile și fragmentare, haotice și fără note. Exemplar rămâne pentru mine tânărul Patapievici, cu *laboratorul* lui, cu uluitoarea lui hărnicie. Sunt departe de asemenea performanțe, posibile totuși cu ceva mai multă seninătate, seriozitate și hotărâre. Dar nu pot scăpa de veșnica întrebare a lui Cioran: la ce bun?

Noaptea (23:25)

Urmează alte câteva cărți. Prea multe cărți și aproape deloc mișcare în aer liber, și asta, câtă e, printr-un oraș murdar, zgomotos, aglomerat și colorat. Da, prea multe cărți și tot sunt nemulțumit că nu citesc destul. Prea m-am lăsat în voia a ceea ce am găsit prin librării (reduceri), prin anticariate

și la chioșcuri. O carte despre Augustin, dar e doar una dintr-o bibliografie uriașă, de ce tocmai asta? Sigur, cartea nu e rea, e chiar foarte bună, dar problema rămâne. Bibliografiile sunt aproape infinite, trebuie să conștientizez cu adevărat asta, dar fără frustrări și fără nevroze. Nu pot citi toate cărțile bune, e clar, dar le pot citi pe *toate* cele *foarte bune*. Citi și/sau reciti, căci de citit nici n-au mai rămas prea multe, dar nu-mi vine să mă apuc acum de un Proust sau de un Musil sau de *Iosif și frații săi*. Pentru fiecare autor mare există numeroși comentatori, exegeți, interpreți foarte buni, unii excepționali, însă nu-i pot citi pe toți, trebuie să mă opresc în primul rând la autorul însuși, chiar dacă nu în toate cazurile. Domeniile literaturii, filozofiei și istoriei religiilor sunt vaste (astea-s cele principale, dar mai fac incursiuni și pe alte domenii). Fiecare bucățică din aceste domenii e din ce în ce mai vastă și mi-e greu să stabilesc care e esențialul și să mă mulțumesc doar cu acest vag conturat esențial...

(Unamuno trebuie citit? Sigur că trebuie, dar... dar nu în întregime, ci numai esențialul. E greu însă de precizat cu fermitate limita acestui esențial: trei cărți?, patru? Mă rog, patru sau cinci. Dar cărți *despre* Unamuno trebuie citite? Știu că sunt destule, dar încă nu am citit nici una. Încă? Dacă o să-mi iasă în cale, cine știe, și aici e marea problemă, pentru că teritoriul cedat întâmplării e prea vast. Studii și eseuri despre Unamuno am citit câteva, foarte bune. Dar sunt mult mai multe, nici nu vreau să mă gândesc. Unamuno trebuie și merită *recitit*? Da, dar NU știu CÂND ...)

(Câtă dreptate avea Liiceanu! E nevoie de mai multe vieți. Încă două, își dorea el, adică spunea că *ar mai avea nevoie*. N-ar fi și mai bine să fie, totuși, vreo trei?)

Frustrarea, neliniștea și nemulțumirea sunt, aici, inevitabile. Moartea e și o problemă de

bibliografie, vorba lui V. Ierunca. Totuși, am luat o hotărâre, într-o doară: să citesc numai cărți foarte bune! (Dar care sunt acestea? Am încredere în ceea ce am învățat până acum despre cărți, iar în rest mă bazez pe intuiția de moment.)

Am tot lungit-o, iar acum nu mai am chef de cărți, nici măcar de acestea din fața mea, despre care voiam să notez câte ceva, cărți pe care le iubesc. Măine.

Miercuri, 5 decembrie

Am găsit la anticariat două cărți bine îngrijite, curate, care i-au aparținut unui farmacist (era ștampila cu numele și ocupația lui pe pagina de gardă). Am citit din ele așa cum mănâncă un hămesit, cu toate că le cunosc foarte bine și m-au influențat enorm. E vorba de Istoricitate și eternitate de Noica (dar titlul e al editorului, Capricorn, 1989), carte pe care o cunosc din liceu (o are Alin); și de Introducere la miracolul eminescian de același, Humanitas, 1992, citită cu nesaț în primul an de facultate, de la Sergiu. Mi-am procurat mai târziu ediția următoare, am citit-o, dar apoi i-am dăruit-o lui Cosmin și am uitat să-mi cumpăr alt exemplar (erau reduceri și atunci), pe urmă n-am mai găsit-o.

Regret că nu cunosc în întregime publicistica lui Noica: această latură a activității sale nu e mai puțin impresionantă decât cea similară a lui Eliade. Amândoi au scris enorm, și au scris bine despre tot felul de subiecte. Gazetăria aceasta frenetică nu i-a împiedicat să scrie și cărți, nu puține. E mult, așa zice chiar că nu se putea mai mult. Doi cărturari cu adevărat împliniți, în ciuda vicisitudinilor istoriei. Nici una dintre marile nebunii ale vremurilor sub care au stat nu i-au putut înfrânge. Acesta e un fel de a spune, nu prea potrivit: au fost, de fapt, deasupra vremurilor chiar atunci când au fost *sub* ele. Au cunoscut, fiecare, boala și sărăcia extremă și prelungită, moartea soției sau despărțirea de ea,

lagărul sau pușcăria, și multe altele. Dar au continuat să citească și să scrie, să fie „bolnăvicios“ de optimiști și de încrezători în ciuda a tot. Au pierdut de mai multe ori totul – poziție socială și avere, manuscrise și biblioteci, libertate și țară – dar, până la urmă, după decenii de muncă încăpățânată, au câștigat totul. Am convingerea că nimic nu-i putea dărâma.

(Noroc că, după atâta sănătate și optimism, mă pot refugia în Cioran.)

Noica știe să ne arate – scriind despre Cantemir, Hasdeu, Blaga, Eminescu, Eliade și alții – că avem, totuși, o cultură extraordinară. Sau, mai exact, câteva genii meteorice extraordinare. De care, de cele mai multe ori, nu am fost demni, căci n-am știut să ne prețuim cu adevărat valorile, sau am făcut-o prea târziu și fără ecouri, ba n-am știut nici măcar să-i edităm la timp cum se cuvine.

Spunea Eminescu: „Un om nu poate face nimic într-o țară rău tocmită.“

O țară *rău tocmită*: așa a fost și așa e și acum, poate mai mult ca oricând rău tocmită dacă ne raportăm la așteptări și speranțe, la UE, bla, bla... Unora le rămâne numai bucuria pură a culturii. (Cu toate că Pascal, Leopardi, Șestov sau Kafka numai ode ale bucuriei n-au scris, dar, nu știu cum, cenușa unei pagini oricât de amare are și o discretă aromă de fericire; acesta e misterul și miracolul cathartic al artei.) Sigur, bucuria aceasta pură a culturii nu s-ar speria de o țară *bine tocmită*... Cu firave clipe de optimism care vin periodic să o bruieze, convingerea mea actuală rămâne aceea că țara asta, numită România, adică țara mea (fie că vreau, fie că nu), nu va fi niciodată „bine tocmită“. Criza e prea adâncă și e generală, iar pe de altă parte mi-e suficient să îi observ pe oameni: cei mai mulți sunt proști, leneși, superficiali, hoți, șmecheri, nătângi, bolnavi, lepre, mincinoși, obosiți, javre, canalii, mitocani și vulgari. Oare ce blestem s-a pogorât asupra noastră?... Ce rost mai

au atâtea explicații istorico-politico-psihologico-sociologice!

Nu cunosc *Caietele* lui Eminescu, dar îl cred pe Noica: a fost harnic, ar fi bine să-i vedem cu toții „laboratorul“ și să-i urmăm exemplul. Însă mai cred că după atâtea nedesăvârșiri ale vieții și operei lui Eminescu – prezente în caiete – e bine să ne întoarcem mereu la acea singură desăvârșire, cum o numește Noica, poezia. Sunt de acord, Eminescu poate fi dat oricând și aproape oricui ca model de vrednicie, dar miracolul e numai acolo, în poezie. Care, desigur, n-ar fi fost posibil fără uriașul laborator.

Eminescu a fost harnic, dar „împrejurările!“ vieții nu i-au permis să fie și ordonat. De aceea nu a învățat greaca, latina și sanscrita, cum își dorea. De aceea nu cunoștea la perfecție nimic, nici vreun gânditor, nici vreo literatură (clasică sau modernă), nici orientalist adevărat nu a fost, nici matematici, fizică și celelalte, de care nu voia însă nici să rămână cu totul străin. E clar că avea nevoie de o viață mai *așezată* decât aceea de care a avut parte, nu din vina lui, ci a țării aceleia „rău tocmite“.

Cred că Eminescu nu trebuie lăudat excesiv pentru *cultura* lui. Pentru *vrednicie*, cum zice Noica, da. Chiar așa dolidora de marea cultură a lumii n-a fost, mai ales că nu trebuia să-i citească pe Heidegger, Berdiaev, Sartre sau García Márquez, nici măcar pe Kierkegaard, Nietzsche sau Dostoievski: să-i fi aprofundat pe greco-latini în original, să fi aprofundat orientalistica și idealismul german, doar nu trebuia să-și piardă vremea cu pozitivismul logic sau cu Derrida!

Noapte (23:35)

Din nou Alexandru Balaci despre Leopardi, însă, din păcate, nu am nici acum la îndemână frumosul volum de *Opere*. Nu știu dacă s-au editat întocmai manuscrisele lui Leopardi, dar cu acesta trebuie comparat Eminescu, nu cu Leonardo și

Valéry, cum face Noica. Noica nu-l pomenește nicăieri pe italian. Sigur, trebuie că s-au făcut cercetări amănunțite (ce a rămas necercetat în ziua de azi?; unii știu, cu siguranță, și grupa sanguină a lui Iisus Hristos, după petele rămase pe cruce și pe lințoliu), dar nu le cunosc eu. Nu știu însă dacă s-au cercetat comparativ *manuscrisele* celor doi poeți, atât de asemănători în multe privințe. Leopardi a fost chiar mai năpăstuit de soartă decât Eminescu. Doi geniali poeți, dar care au fost și mari cărturari: asta nu știu, de regulă, cei ce se doresc poeți și sunt, de fapt, simpli versificatori, anume că marea poezie nu se naște „la ușa cafenelei“, pe stradă sau la cenaclu, și are prea puțin de-a face cu „inspirația“; aceasta, inspirația, nu se lasă prea mult așteptată, cu condiția să aibă de unde să-și tragă sevele: neantul nu a dictat versuri geniale nimănui, o minte pustie nu se transformă, prin simplă cădere extatică pe spate, într-o oază înverzită.

Leopardi nu a avut la noi o soartă prea fericită, ceea ce e greu de înțeles, fiind atât de asemănător lui Eminescu: doar câteva ediții în mai multe decenii, într-o perioadă în care, totuși, se citea mult mai mult decât în prezent; și, în general, nu e amintit alături de marii romantici, cu toate că nu le e cu nimic inferior unor Byron sau Shelley, Lamartine, Vigny, Musset sau V. Hugo, Pușkin sau Lermontov, nemții. Ba după gustul meu le e superior tuturor și, mă gândesc, mai aproape de sensibilitatea contemporană măcar în ceea ce privește proza. Adică e mai „modern“ decât cei amintiți și, pe alocuri, e chiar postmodern. Dar să nu o lungesc prea mult.

Sarcini:

— de recitit urgent volumul de *Opere*, care e încă la Alin; nu ne-am mai văzut de mult timp și mi-e dor de el; chiar azi au fost câteva momente în care m-am simțit atât de sfâșietor de singur și m-

am gândit la Alin, am vorbit cu el în gând, dar păcăleala asta nu ține întotdeauna;

— de citit Leopardi în original – pentru poezie există deja o ediție bilingvă; sper să apară și *Operette morali*, în colecția bilingvă de la Humanitas. Ideea unei asemenea colecții merită toate laudele;

— de cercetat în paralel *Lo Zibaldone* și *Caietele* lui Eminescu, desfășurate, fiecare, pe câte 15 ani;

— până atunci, de citit cu pixul în mână și hârtie la îndemână cartea lui Iosif Cheie-Pantea – *Eminescu și Leopardi. Afinități elective*.

Joi, 6 decembrie, 9:25

Astă-noapte m-am culcat la 4 fix, adică spre dimineață. La 8 m-am trezit, să o duc pe Diana la bancă – după ce a găsit în ghete, pe care le-am „pregătit“ aseară, câte ceva de la Moș Nicolae. (În ghetele mele, am găsit o pereche de papuci de casă.)

O zi e, totuși, un interval foarte lung, în care se poate lenevi și pierde vremea, dar se pot face și foarte multe lucruri bune. O carte se citește în câteva ore (4-7-8), iar o carte poate însemna enorm, depinde despre ce carte e vorba și de cititor. Muzică, filme, albume de artă: o oră de muzică, un film, o oră cu un artist pot de asemenea însemna enorm. Iar ziua e lungă, are 24 de ore sau, mă rog, 17.

Cu pasiune – doar cu pasiune – se pot face multe lucruri bune, aducătoare de mari satisfacții și, uneori, de fericire. Da, de fericire. Sau măcar de simplă *bucurie* (simplă?). Noica, desigur, *nu* avea dreptate: bucurie adevărată nu e numai în cultură (restul fiind desfătări), dar e-adevărat că bucuria culturii e cea mai la îndemână și mai ușor de prelungit. Mă străduiesc să o prelungesc la nesfârșit.

23:25

Am așipit azi un sfert de oră cu o carte în brațe, adică la piept, unde îi e locul, și am dormit profund. Acum, seara, am dormit o oră și jumătate. Am băut o cafea și iată-mă din nou pe mica și prea puțin glorioasă mea baricadă.

Poate dacă aș fi avut biblioteci bune, cuprinzătoare, m-aș fi specializat. (Dar în ce?) Așa, am citit mai mult sau mai puțin la întâmplare, dar destul de mult și aproape numai cărți foarte bune. Regret doar startul meu cam întârziat și destul de slab, dar motivele serioase pentru asta nu lipsesc. Acum, merge. Un maestru, sau mai mulți, nu mi-ar fi dăunat, dar poate că nu i-aș fi ascultat și aș fi citit tot de capul meu. Singurii mei maestri au fost tăcuți, mi-au vorbit doar când i-am rugat eu să o facă. Nu știu în ce măsură *i-am ales* și *m-au ales*.

Am ratat, din păcate, erudiția de tip Eliade, încă de la 15-16 ani. Împrejurările vieții nu mi-au permis-o, dar sunt destul de mândru că am descoperit totul pe cont propriu, fără ajutorul școlilor, profesorilor, maștrilor, deși sfaturile unui maestru m-ar fi putut vertebra.

Trec acum la altceva.

Superbul schimb de scrisori dintre Panait Istrati și Nikos Kazantzakis, într-o franceză aproximativă, aspră, tăioasă și colțuroasă, în Panait Istrati – *Corespondență cu scriitori străini*, ediție, traduceri și note de Alexandru Talex, Minerva, 1988. Ce oameni vii, pasionați și fără fasoane! Ezit să citez, pentru că ar fi prea multe de citat. Totuși: „Viața interioară devine din ce în ce mai violentă, vehementă, taciturnă, fără compromis. Oamenii îmi inspiră, din ce în ce mai mult, milă și dezgust, cred că nu mai am nici o iluzie și în același timp nici un pesimism; privesc în față fiecare moment al vieții cu dragoste, fremătând în tăcere deplină, în fundul prăpastiei. M-am descotorosit de orice teorie, ideile abstracte nu mă mai ademenesc: le-

am văzut corpul, e din hârtie. Iubesc sfânta carne, pietrele, soarele, fructele, tot ce poate fi atins; îmi păstrez încă un trup viguros, care poate suporta această pasăre de pradă, spiritul – șoimul veșnic nesățul. Să călătoresc, să văd, să ating, să salut toate lucrurile, să mângâi întreagă pielea pământului – iată încă cea mai mare bucurie a mea...”

(Nikos, Madrid, 20 ianuarie, 1933)

Istrati: „Dacă m-ai vedea, nu ți-ai crede ochilor: sunt sfidarea pe care biata eternitate omenească o trimite morții.” Și altele... Dar poate cea mai frumoasă „scrisoare” e ultima:

„Tokyo, 22 aprilie, 1935

Hé! Panaïtaki!

N.”

Dar Panaitaki nu a mai auzit salutul lui Kazantzakis...

Am încercat de două sau trei ori să citesc ceva din literatura lui Panait Istrati, dar fără succes. Însă va urma, pentru că pe lângă scrisori (am citit și altele din volum) m-au stârnit și două din cele trei volume de publicistică, pe care am stat ore bune: *Scăpare de condei (Trei decenii de publicistică, vol. I, 1906–1916)* și *Scrisoare deschisă oricui (vol. III)*. Cel mai mult m-a impresionat textul din vol. III, pp. 100–118 – *Artele și umanitatea de azi*, de recitit periodic. Ar mai fi foarte multe de spus despre Istrati, dar nu-mi îngădui să o fac până nu-i cunosc literatura. Amintind aici un singur text, i-am făcut o mare nedreptate, pentru că paginile sau pasajele admirabile sunt multe. Ca de obicei, n-am timp să zăbovesc, sau nu pot să o fac așa cum mi-aș dori și cum autorul merită din plin. Dar îmi promit să revin (cine știe când...).

(Nu știu să se fi tradus eseul *Asceza* al lui Kazantzakis.)

Luni, 10 decembrie, 10:17

E enervant și îngrijorător de cald pentru perioada asta, cum ne spun tot mai des meteorologii. Am oprit centrala și am deschis geamurile. Mă străduiesc să cred cât mai puțin în scenariile catastrofiste legate de încălzirea globală și celelalte, dar nu prea reușesc. Nu mă sperie sfârșitul acestei rase din care cu scârbă și dezgust trebuie să recunosc că fac parte, ci lunga agonie care ne așteaptă. Cercetând fără iluzii, cu luciditate, chipul actual al lumii, sfârșitul e chiar de dorit, în ciuda tuturor frumuseților naturii care au mai rămas și a tuturor minunățiilor de care e capabil omul. Însă pedeapsa asta îngrozitoare (ăsta-i infernul!) e pentru toți – o mare nedreptate. Poate aberez, nu-mi dau prea bine seama.

În ultima vreme am tot recitit din *Pământul e bolnav*, Hubert Reeves în dialog cu Frédéric Lenoir. Nu are rost să zăbovesc, cartea e cum nu se poate mai clară: populația lumii crește rapid (vom fi în curând 10 miliarde!), resursele se îpuținează, ghețarii se topesc, terenul arabil dispare într-un ritm accelerat (anual, echivalentul suprafeței Belgiei și Olandei; se extind orașele, valabil chiar și pentru Alba, se construiesc autostrăzi ș.a.), se taie pădurile, deșertul înaintează rapid etc. etc. Dar cel mai mult m-a întristat un fapt aparent banal: astronomi amatori au propus limitarea iluminatului, pentru ca oamenii să mai poată vedea stelele. Am experimentat aici, într-una din serile trecute: oricât am încercat să privesc *doar* stelele, mereu aveam pe retină și câteva becuri. Nu am *contemplat*, am reușit doar să mă enervez. Și, oricum, lucrurile astea se fac spontan, dar oamenii nu mai pot privi cerul...

(Trebuie să mă prefac că nu văd nimic, că totul e în regulă, trebuie să mă străduiesc *să cred*, împotriva evidenței, că trăiesc în *cea mai bună cu putință dintre lumi*; altfel, altfel...)

De precizat un lucru esențial: cartea pomenită mai sus, apărută în 2003, e deja veche, cinci ani de pângărire a Naturii fiind foarte mult; de căutat date mai recente, ca o nouă formă de autoflagelare...

Mereu regăsesc însemnări laconice despre lecturi mai vechi. Cu câteva săptămâni în urmă – *Îndreptări de stânga*, pagini excelente *cu și despre* Cioran, din care cunoșteam doar prefața la *Revelațiile durerii*. Aflu uimit că Dan C. Mihăilescu l-a citit prima oară pe Cioran la 25 de ani – *Silogisme amărăciunii*. Eu – la 15 sau 16, dar nu am aici jurnalele din liceu să pot verifica: nu mai știu acum despre ce primă carte e vorba (de verificat), dar îmi amintesc edițiile cam prost imprimate din *Amurgul gândurilor* și *Schimbarea la față a României*. Apoi, treptat, împreună cu Alin, ne-am procurat și celelalte cărți, aproape toate. (De revăzut traseul meu prin Cioran din acei ani dar, din câte-mi amintesc, nu prea notam impresii de lectură.) A contat și textul lui Valentin Protopopescu din revista aceea literară pentru elevi pe care „dirigu“ ne obliga să o luăm (prin clasa a zecea), pe care nu am regăsit-o, și manualul de literatură română de clasa a XII-a. Acum mi-e dor de Cioran cel din *Convorbiri* – carte citită o singură dată, în ultimul an de liceu, pe când stăteam la Răzvan.

Cioran, citit de la 15 ani și recitit cu nesaț, a lăsat urme adânci. Cred că, după Eliade – dar acesta a scris mult mai mult –, Cioran e autorul pe care l-am frecventat cel mai des. Pesimismul, vorba lui E. Ionesco, mi-a devenit mediu firesc de viață. Sau aproape. Dar Cioran mi-a oferit și o extraordinară deschidere... nu știu cum să-i spun..., *culturală* nu e chiar cuvântul potrivit, dar e cel mai aproape de ce vreau să spun. Puțini mari scriitori, filozofi, muzicieni, pictori sau mistici nu sunt invocați, citați sau analizați de Cioran. De

acel tânăr Cioran care ar fi putut deveni orice: subtil critic literar, erudit istoric al filozofiei, ideilor sau culturii, orientalist de anvergură, sensibil critic muzical sau de arte plastice, poet, patrolog sau istoric al misticii. (Tânărul Eliade plănuia o istorie comparată a misticii, monumentală, dar nu a scris-o.) De fapt, a fost câte puțin din fiecare. Cel mai mult regret faptul că Cioran nu a fost *romancier*, dar nici nu se putea, el nu avea *structură* de romancier, dar ce personaje ar fi dat! Ceva între Gogol, Dostoievski și Sábato...

Pornesc de la câteva cuvinte aruncate în grabă pe o foaie, apoi acestea se tot ramifică, până ajung să scriu două sau trei pagini. De data asta am avut pe foaie următoarele: „Dan C. – *Î. de stânga*. Cioran citit la 25 de ani.“ Atât. Pornind de la asta am scris două pagini, ceea ce e în același timp cam mult și foarte puțin: mult pentru că aici scriu totuși un jurnal în care mai am de notat și despre alte lecturi, puțin față de abundențele mele impresii de lectură. Dan C. Mihăilescu are o vervă extraordinară, dar bine dirijată; tot ceea ce scrie poartă pecetea pasiunii și dăruirii sale, nu e niciodată plat sau plictisitor. Ceea ce e scris cu pasiune, pe nerăsuflăte – cum îmi imaginez că scrie Dan C. –, se citește la fel!

Pascal Quignard – *Sexul și spaima*, în mare parte ilizibilă, cu câteva chestii interesante.

Cu totul altceva e însă *Dubla flacăra. Dragoste și erotism* de Octavio Paz, recitită recent. Mexicanul are un farmec ce nu exclude erudiția fină, discretă, caracteristici mai rar întâlnite, împreună, la un european. (A se vedea în acest caz ceea ce scrie Cioran despre Borges și „provincialismul“ apusenilor.)

Două cărți, una din 1994, cealaltă din anul anterior, radical diferite, ilustrând, poate, două

tipuri de intelectuali umaniști, de „creatori“, chiar două tipuri de *culturi*, în ultimă instanță. Poate sunt confuz și exagerez: e vorba doar de două cărți citite, întâmplător, în aceeași perioadă. Nu le pot compara: pe prima nici nu o înțeleg, cealaltă îmi place, atât.

Sexul și spaima, p. 111: „Aristotel scria: «Nu poți să gândești (*noein*) fără imagini mentale (*anew phantasmatos*).»“ Cam același lucru îl susține, acum, Sorin Lavric. Nu cunosc contextul aristotelic, nu mă pricep, doar m-a izbit posibila asemănare. De revăzut, de cercetat, dar, de fapt, nu prea mă interesează. Să fie vorba de faptul că nu putem opera cu concepte pure? Eu cred că putem. În orice caz, Kant și Hegel, chiar Aristotel însuși puteau. Dar de ce să mă bag unde nu mă pricep?! Bat câmpii, mai bine mă opresc.

Cinci minute după miezul nopții. Ceea ce am în minte și vreau să pun pe hârtie e foarte important pentru mine.

De multe ori m-am gândit la sensul acestui jurnal, al acestor caiete pe care le scriu. Ce sens ar putea avea? Am eșuat de fiecare dată când mi-am propus să renunț, definitiv. Când nu scriu aici mai multă vreme, devin mai neliniștit, mai nervos, nimic nu mă mulțumește, simt că zilele se scurg în zadar, orice aș face. Foile cu însemnări se adună, dar nu mă pot hotărî să le arunc. Să nu mai notez nimic mi-e peste putință, din cauză că acest banal act a devenit un reflex la fel de firesc ca oricare altul. Chiar dacă nu citesc nimic, tot am câte ceva de notat. Să nu citesc e chiar imposibil, aș fi ca mort. Citesc și scriu, scriu (bolovănește) și citesc, dar nu sunt niciodată cu adevărat mulțumit, oricât aș citi și orice aș scrie. Dar nu pot face altceva. Știu că nu pot să citesc tot ce-aș vrea, asta nu se poate, nimeni nu poate. La nesfârșit printre hârtoage? Pot cărțile să umple o viață de om? Se pare că pot, dar la ce bun? M-au îmbolnăvit

cărțile? Poate, dar e o boală ca oricare alta. Faci ceva, dar nu știi exact ce faci, și pentru ce, care e scopul ultim. Nici nu există un asemenea scop. De ce merge strungarul la uzină? Răspunsul e în același timp foarte simplu și imposibil. Cauți ceva, pasionat, febril, dar, când te întrebi ce anume cauți, nu știi prea bine ce să spui. Ce caut eu în cărți? La ce-mi folosește ceea ce găsesc? Caut *cunoștințe*? Nu, nu, e altceva, e și asta, dar nu numai sau prea puțin. Dar totuși *ce e*? Caut să-mi umplu timpul care mă desparte de moarte..., lectura ca așteptare a morții. Da, într-un fel.

Cunoașterea dezinteresată. Desigur..., dar asta nu explică nimic. O carte, alta, și alta, și altele. Câte? Și de ce? (Doar nu mă pregătesc pentru examene, nu dau socoteală nimănui, sunt de capul meu.) *Scop în sine*. Cum poate fi ceva scop în sine?

Oamenii, acum, dorm. Dimineața se trezesc și pleacă după treburi. Ce-i mână?

Citesc, scriu câte ceva – așa cum pot, nu prea bine, așa cum îmi iese, nu-mi bat prea mult capul –, zilele trec, vin alte zile, trec și ele. Oamenii își fixează scopuri. Ce înseamnă un SCOP? Măine o să duc mașina la spălat, o să compun o manea faină, o să caut la bibliotecă sonetele lui Shakespeare în noua traducere a lui X, o să...

Măine nu mai fac nimic. O să stau și nu o să mai fac nimic. Imposibil.

Măine o să mă sinucid.

Măine n-o să mă sinucid, moartea poate să vină și singură, știe drumul. Va veni.

Bat câmpii, m-am scrântit. Sunt prea singur, nu comunic cu *semenii*, asta-i.

E. Ionesco îl citează pe Cioran și eu îi citez pe amândoi, ca să zic așa: „Omul modern bricolează în incurabil.” Bine spus. Și cel ne-modern cred că tot asta a făcut, dar pe atunci au fost mai puțini cei care și-au dat seama.

Opinez că e bine să-ți vezi de treabă (*care treabă?*) și să nu pui întrebări. Mai ales un *anumit* fel de întrebări...

(Vezi și finalul *Căutării intermitente*, pe care l-am mai citat pe undeva; bine că-i *intermitentă*, altfel ne-am pierde mințile sau ne-am zdrobi capetele de ziduri.)

Încerc să revin. Deși scris adesea cu scârbă – amestecată, e-adevărat, cu un fel de ambiție de a *spune*, de a mă elibera –, jurnalul m-a ajutat, cred, destul de mult. Mi-e greu să explic în ce fel, dar simt că m-a ajutat. Jurnalul ca modalitate de a umple trecutul: trecutul acesta nu e un pustiu, un neant, e ceea ce am reușit să spun despre el, oricât de puțin. Jurnalul ca modalitate de a ordona o existență. Cât de cât. Jurnalul ca șantier pentru proiecte de viitor. O viață comentată, analizată, *disecată* începe să aibă noimă. Cât de cât.

Jurnalul ca modalitate de a întreține o iluzie: prezentul e o consecință a trecutului și o anticipare a viitorului, viața e un lanț ordonat, coerent și perfect explicabil de cauze și efecte. Jurnalul ca susținător al *iluziei supreme*: viața are sens.

(Sunt ceea ce sunt pentru că am *vrut* să *devin* ceea ce sunt și am făcut ceea ce am făcut pentru asta, faptele sunt consemnate: iată cum se păcălește diaristul! Și încă: mi-am propus cutare și cutare, le-am consemnat, și cu fiecare zi ce trece sunt tot mai aproape de ce mi-am propus – altă păcăleală.)

Cultura nu e, până la urmă, decât o diversiune menită să ne ascundă pateticul situației de a ne afla singuri în fața absenței lui Dumnezeu – cam așa spune undeva Liiceanu. Nu doar cultura: tot ce fac oamenii e parte a unei vane strategii împotriva evidenței morții. Nimicurile zilnice, agitația permanentă, toate astea nu sunt decât o continuă încercare de camuflare a nudității sfârșitului.

Jurnalul ca modalitate de a preciza limitele terenului pe care are loc confruntarea noastră cu moartea. Jurnalul ca preocupare de a umple intervalul care ne desparte de punctul unde începe necunoscutul.

Cuvintele astea au început să nu mai spună nimic, să sune a *gol*. Mă opresc.

Marți, 11 decembrie, 13:55

Simt nevoia să închei cât mai repede caietul acesta, să scap de el. Sigur, urmează altul, pe care mi l-am procurat deja. Am făcut și o listă destul de lungă de cărți pe care trebuie să le citesc sau să le recitesc. Acesta e blândul blestem al cărților: se „nasc” unele din altele, la nesfârșit.

Ce înseamnă să stai la oraș! Azi am găsit, pe clanța ușii, un prezervativ. Pur și simplu. Noroc că nu era folosit...

Într-un anticariat m-am uitat, cu nostalgie, la cele 5 volume din *Winnetou* în ediția B.P.T. Dacă era *Old Surehand* poate aș fi cumpărat-o, că n-o am. De citit, nu cred că mai pot să le citesc. Dar Niki e deja în clasa a doua. Ce imensă bucurie au fost cândva cărțile astea pentru mine, și atâtea altele. *Cum aș putea face să se întoarcă copilul care-am fost?*

M-am mulțumit cu *Raport către El Greco*, din care am citit deja câteva pagini superbe. Kazantzakis are încă multe lucruri să-mi spună...

În urmă cu 20 de ani, într-una din primele zile ale lunii decembrie – cred că pe 3 sau 4 – a murit Constantin Noica. Și încă nici acum nu a apărut primul volum de *Opere complete*, despre care mi-a spus câte ceva Sorin Lavric încă de anul trecut. Ulterior mi-a spus chiar că e gata de tipar, dar poate s-a amânat și o să apară două sau trei deodată. Ar fi o binecuvântare... Dar Eliade?...

Eliade, Noica și Cioran sunt mereu alături de mine. Ce-ar fi fost viața mea fără ei? I-am iubit, i-am înțeles, îi iubesc și sper să mă iubească și ei. Cred că mă iubesc, de vreme ce mi-au dat atât de mult din ei înșiși. Atât de mult... Nu știu dacă merit, dar le sunt recunoscător.

Mă gândesc acum la extraordinara lor precocitate (dar aici l-aș pune, în locul lui Noica, pe Mircea Vulcănescu) și mi-e rușine că încerc și eu să mâzgălesc hârtia. Cred că precocitatea intelectuală a fost și o caracteristică a epocii, nu doar însușirea izolată a câtorva. Acum stăm mult mai rău. Acum avem televizor, avem internet, avem școli (mult) mai proaste și profesori mai slabi.

O cafea la birt, unde răsfoiesc *Cotidianul* și mi se face scârbă. Apoi mă adâncesc în cărticica despre Tibet, pentru care cumpărasem ziarul. Mă „trezesc“ după vreo oră: fum de țigară, hărmălaie (muzică la televizor, discuții la telefoane și la mese, sună alte telefoane). Ies: mutre, mutre peste tot, mutrele astea care nu se mai satură de zgomote, ba vor mai multe și mai puternice. Inventează tot soiul de prilejuri pentru a face zgomote: ziua națională, *zilele* (nu e suficientă *una*) orașului, festivalul berii, al vinului, al coniacului, al rachiului, al palincii, *caravana* nu-știu-cărui post de televiziune, festivalul de muzică boșimană și multe altele. Orice căcat e prilej pentru jocuri de artificii, niște banale pocnitori colorate.

Dar Tibetul? Un spațiu imens despre care nu știam mare lucru, doar că a fost patria lui Milarepa, asta da, printre puține altele. Un spațiu cu o istorie milenară, încâlcită și agitată – ca orice istorie. Ce reprezintă problemele României față de sutele de milioane de asiatici *cu ale lor probleme*? Un ceva ce aproape că aduce a nimic.

Lumea e un haos, iar haosul *nu* e acel ceva din care se naște ordinea, cum pretindea un personaj de roman, pe urmele vechilor tradiții. Lumea e complexă și de neînțeles. (Țăranul la grădina zoologică, privind girafa: acest animal *nu există*. Eu zic că *această* lume nu există, dar aici, cu lumea, nu-i de râs, pentru că în Africa, patria girafei, se râde mai puțin...)

Din *Cotidianul* am aflat tirajele unor ziare, incredibil de mari, plus ziarele mai mici, care nu erau trecute în clasament, plus cele locale, plus atâtea reviste proaste. Dar audiența la televizor – 60 de canale, 140 sau chiar mai multe? Știri stupide, banale sau macabre, mocirla din fotbalul românesc. Visez un post de televiziune unde să se dea numai știri bune: despre copii foarte deștepți, despre fermieri prosperi, șosele bine asfaltate, familii fericite, știri despre aventurile prin curte ale puilor de găină (nu într-o crescătorie sinistă), cu florărese vesele și zăpezi de poveste.

Nu știu, nu mai știu cum îmi imaginam în adolescență viitorul României, dar el, acel viitor, sigur nu semăna deloc cu mizeria actualului prezent. Prezentul acesta e fostul meu viitor, dar ele nu au nimic în comun. Oare cum m-am putut înșela chiar atât de mult? Dacă la 16 sau 17 ani cineva, un om lucid, mi-ar fi descris viitorul, adică actualul prezent, l-aș fi luat la bătaie. Nici Dumnezeu însuși nu m-ar fi putut convinge că România anului 2007 va arăta așa cum arată.

Viitorul, o uriașă grămadă de gunoi.

Nu numai în privința „patriei“ m-am înșelat, ci și în privința mea, dar mai puțin, însă mi-e greu să accept toate astea. Dacă le pun pe seama naivității și candorii adolescente, asta nu salvează nimic, e același lucru, e la fel de dureros; știu că adolescența e vârsta încrederii, speranțelor și iluziilor, dar asta nu mă consolează.

„O viață împlinită e un vis de adolescent realizat la o vârstă matură.“ Nu mai știu cine a spus asta, dar câți reușesc?

Încet-încet, cu anii, cu deceniile, devenim mai înțelepți, adică mai *neîncrezători*. Afurisită înțelepciune!...

Caietul 33

11 decembrie 2007 – 16 ianuarie
2008

Aproape miezul nopții

În prefața la Faust (B.P.T., 1968), Tudor Vianu mai putea încă să scrie, cu deplină seninătate, următoarele: „Noile posibilități ale tehnicii, susținute de rezultatele științelor fizico-matematice, în mare progres de la Renaștere încoace, au deschis omenirii perspective nelimitate în direcția stăpânirii naturii și a înălțării condiției umane.” Acum, e vorba de stârpirea naturii și de înjosirea condiției umane. Ce radical se pot schimba lucrurile în doar câteva decenii! Sigur, există și acum „nebuni” care mai cred în Progresul Infinit al Omenirii, ba sunt chiar foarte mulți. În trecut, cred că și eu aș fi fost pozitivist, progresist, comunist și socialist. Acum, nu-mi rămâne decât scepticismul, pesimismul, nihilismul și cinismul. Dar nu e vina mea...

Așadar, am început un nou caiet. Cât aș vrea să pot scrie fără a pomeni vreun nume de autor sau vreun titlu, dar nu pot; chiar acum mă gândesc la vorbele lui Flaubert: cărțile nu-ți adaugă mare lucru, dar te stârnesc. Am și eu nevoie să fiu stârnit, altfel nu am ce să scriu, sau am foarte puțin.

Sunt prea atașat de cărți, obsesia formării (deformării?) a depășit orice limite. Am tot sperat că va dispărea odată cu trecerea anilor, dar nu dă semne. Nu-i nimic de făcut, încă.

Transcriu întocmai de pe o foaie două însemnări din vară:

Credința mea: lumea e un balamuc, un haos, cu mărunte insulițe de ordine. Însă apare și Îndoiala, atunci când sunt bucuros, fericit, când mă simt bine: poate că *totul e în ordine*, poate că totul e

rânduit cum se cuvine. Așadar *nu cred* cu consecvență. E ăsta un soi de cameleonism?

E o credință pe dos. (Un personaj al lui García Márquez: „Niciodată nu încetezi cu desăvârșire să crezi. Îndoiala stăruie“, în *Despre dragoste și alți demoni*. Așa și eu: niciodată nu încetez cu desăvârșire să cred în sensul lumii, în buna ei așezare, în armonioasa ei alcătuire. Da, îndoiala stăruie.)

Un alt fel de „cameleonism“: vorbesc în gura mare împotriva pretinselor *cuceriri* ale tehnicii, sunt indignat peste măsură de avântul televiziunii, mă revolt împotriva mașinilor de toate tipurile, blestem poluarea, mă ridic nervos când aud de „progres“, și scuip etc., dar când se întrerupe curentul electric încep să fiu neliniștit că se strică mâncarea din frigider sau că nu pot citi, iar când scap pe beton telefonul mobil și se strică sunt îngrijorat că nu pot suna și nu pot fi sunat, și multe altele asemenea. Ei? Poluare sau comuna primitivă? Dar, vorba lui Sábato: nu știu și nu pot spune exact *ce* vreau, dar știu foarte bine ce *nu* vreau (în discuția cu Silvia din *Abaddón...*).

De ce să-mi supraviețuiesc? Mor cu fiecare copil din Africa. (Acesta nu e un patetism ieftin.) Încă 40 de ani la fel? (Acum aceste cuvinte îmi sună totuși a patetism exagerat, dar nu e întotdeauna așa: copiii aceia chiar mor, cu milioanele; de ce mă mai sperie moartea, moartea aceasta atât de *prezentă*?...)

Un om sfârșit, Bătrânul și marea, Pavilionul canceroșilor, trei romane pe care nu le am; de multe ori mi-am dorit să le recitesc, dar nu s-au reeditat. Ciudat, în țara lui Eliade nu se reeditează Papini! Și în celelalte cazuri e inexplicabil, având în vedere că sunt pline librăriile de maculatură ordinară. Acum, americanul apare la Polirom.

Și mai ciudat e faptul că nu am găsit niciodată aceste cărți prin anticariate. De recitit, deocamdată, Hemingway, în așteptarea celorlalte. Reeditările nu mai pot întârzia prea mult, ar fi strigător la cer.

Ateismul pur. S-a tot spus că nu există așa ceva, că cei care se răfuiesc cu Dumnezeu (Nietzsche, Cioran ș.a.) nu-s, de fapt, atei, deoarece necredinciosul adevărat *nu* discută *despre* și mai ales *cu* Dumnezeu. Problema e vastă, nu insist acum. În orice caz, dacă nu există necredință pură, există totuși *indignare* pură, cauzată de felul în care arată lumea. Și *trebuie* găsit un „țap ispășitor“.

Joi, 20 decembrie, 9:45

Am mari îndoieli că voi ajunge un bun scriitor, dar nu mă îndoiesc de faptul că, dacă voi trăi – vorba lui Tolstoi, în Jurnal –, voi ajunge un erudit și un foarte bun „antrenor cultural“.

Într-o librărie, aud doi bătrâni discutând despre faptul că „a început la Polirom integrala Hemingway“. Am fost în librării de sute de ori, dar nu-mi amintesc să fi auzit niciodată niște tineri vorbind despre chestiuni similare: îmi amintesc doar de un coleg mai mare de facultate arătând niște cărți, reprobator, și strâmbându-se: „Metafisicoase!“ El, ilustru pozitivist, nu-și pierdea vremea cu fleacuri.

Gabriel Liiceanu – *Itinéraires d'une vie: E.M. Cioran* suivi de *Les continents de l'insomnie*, traduit de roumain par Alexandra Laignel-Lavastine, Éditions Michalon, Paris, 1995, dar eu mi-am procurat-o abia acum, la sfârșitul lui 2007. Însă cunoșteam textul lui Liiceanu și, dacă-mi amintesc bine, am văzut filmul la începutul anilor '90, când, evident, n-am înțeles mare lucru, dar mi-a rămas în minte figura lui Cioran și câteva din

gesturile lui, atât de vii. Cred că am revăzut filmul în 1995, în vară, la moartea lui Cioran, când începusem deja să-l citesc. (De consultat jurnalul, pe care-l începusem, cred, cam cu un an înainte; nu-l am aici, la Alba, dar o să-l răsfoiesc mâine seară, acasă, la Basarabasa; numai acolo mă simt cu adevărat *acasă*.)

Ediția asta e superbă, cu poze etc. La 79 de ani Cioran arăta și vorbea excelent. El e același peste tot, în viață și în cărți, așadar n-am aflat cine știe ce lucruri revelatoare. Cel mai mult mi-au plăcut... pozele, cu Cioran *călăreț* sau *schior* – cu șapcă, mănuși și schiurile pe umăr –, sau soldat. (Într-o scrisoare, Eliade îl întreabă de milităria și tunurile lui. Cioran, desigur, și-a dezlănțuit mai eficace artileria *grea* în cărți.)

Ce-aș mai putea spune despre un Cioran la care mă gândesc aproape în fiecare zi, pe care îl recitesc săptămânal, la fel cum mă gândesc zilnic la perioada aceea extraordinară a anilor '30, când îi puteai întâlni pe stradă pe Eliade, Noica, Cioran ș.a., când le puteai vedea noile cărți în librării sau îi citeai zilnic în ziare și reviste. Puse cap la cap, momentele pe care le-am *trăit* în anii '30 ar alcătui, cred, câteva luni bune. E o mare bucurie că pot face asta măcar așa, citind.

Am în față un catalog Humanitas din toamna lui 2007, în care e anunțat volumul 4 al *Scrierilor de tinerețe* (1928) ale lui Mircea Eliade care, de fapt, sunt scrieri de adolescență și *primă tinerețe*. Încă nu a apărut. Mircea Handoca spune că mai există încă vreo șase mii (!) de pagini din publicistica interbelică a lui Eliade, iar eu credeam că volumul 4 va fi ultimul, gândindu-mă că Eliade a fost în India 3 ani, apoi a scris *cărți* (multe) și și-a adunat el însuși o parte din publicistică în volume – *India*, *Oceanografie*, *Fragmentarium*, *Insula lui Euthanasius*. Așadar există, totuși, încă 6000 de

pagini! Absolut incredibil! Încă 10–12 volume! Eu credeam că articolele, eseurile și studiile din 1928–1940 vor fi adunate într-un volum mare și tipărit mărunt, la fel ca celelalte, dar unul singur! Când colo, e un volum doar pentru 1928, anul licenței și al plecării în India. Încă 10–12 volume... Mi-e greu să cred că așa ceva e posibil, pe lângă cele vreo 20 de cărți, până în 1943, *cinci* numai în 1934. Nu pot aștepta volumele, trebuie să-mi procur textele lui Eliade cât mai repede, de la Mircea Handoca sau altfel, de la cine le are. Chiar dacă au fost puse la socoteală și articolele adunate de Eliade însuși în volume, tot e enorm. Dar poate s-a strecurat, totuși, o greșală, însă, la scrupulozitatea, meticulozitatea și acribia lui Handoca, e greu de crezut. Trebuie să văd articolele cât mai repede, să mă asigur că-i adevărat.

6000 de pagini în 12 ani, pe lângă 20 de volume. Cad pe gânduri...

Mai există și câteva mii de pagini de jurnal inedite – în afară de cel interbelic, din păcate pierdut, și ce pierdere! – și, cu siguranță, foarte multe scrisori.

Nu pot să cred până nu *văd*. Ce dracu a putut scrie în atâtea articole, pe lângă (repet) atâtea cărți?

Duminică, 6 ianuarie 2008, 23:05

Nu pot să notez nimic...

1:15. Citesc. De scris, altă dată, nu știu când. Nu am avut chef deloc de așa ceva în ultima vreme și nici acum nu am. Prefer să citesc.

Măști, 8 ianuarie, 9:57, Alba Iulia

Înainte de Crăciun, la Biblioteca Județeană de aici. Am frecventat foarte puțin bibliotecile publice: de regulă, cărțile sunt uzate, murdare, mâzgălite, rupte, subliniate aiurea și, în plus, bibliotecile au numeroase lacune, cum m-am

convins și de data asta: bibliotecara „scormonea“ prin calculator după ce-i dictam pe litere numele autorului și-mi spunea: „Nu o avem, și nu e nici la sala de lectură!“ Nu am cerut rarități bibliografice, am cerut, de pildă, Borges, adică B-O-R-G-E-S despre Borges, carte publicată, dacă îmi amintesc bine, într-un oraș din apropiere, la Cluj, Editura Dacia. M-am resemnat. Însă am citit cartea asta, totuși, de trei ori: în ultimul an de liceu, de la Răzvan, în primul an de facultate – adică după 2 ani, pentru că un an am fost șomer –, de la Bogdan, și după încă doi ani, în anul trei de facultate, de la Alex, așadar nu e o raritate.

Nu am găsit nici Beckett, nici *Eminescu* și *Leopardi* de Iosif Cheie-Pantea, nici *Revelațiile morții*, nici altele.

M-am servit singur, direct de la raft, cu următoarele:

Mircea Eliade – *Contribuții la filozofia Renașterii*, din care Pitti mi-a făcut o copie. E teza de licență a lui Eliade – de negăsit pe când eram în facultate –, neașteptat de slabă: are doar trei capitole, dintr-un sumar într-adevăr bogat. Cunoșteam însă o parte din acel *Itinerar italian* (1927–1928, articole), inclus în volumaș. Extraordinară e impertinența lui Eliade, pe care o amintește, dacă nu mă înșel, și Florin Țurcanu: nu e citat și nici măcar pomenit P.P. Negulescu, deși era unul dintre cei mai importanți istorici ai filozofiei Renașterii din vremea aceea chiar pe plan european, profesorul lui Eliade și președintele comisiei care l-a examinat.

Lev Șestov – *Începuturi și sfârșituri*, numai răsfoită în facultate. Șestov e un autor la care țin foarte mult, mai mult decât la compatriotul său Berdiaev, și fiecare lectură îmi confirmă și întărește atașamentul. Mă gândesc la faptul că una dintre primele cărți apărute la Polirom a fost o broșurică de Șestov, care m-a influențat mult, dar

integrala Șestov pe care o visa traducătorul și prefăcătorul (Liviu Antonesei) a rămas un vis, cu toate că editurile noastre se întrec să publice o sumedenie de cărți proaste, maculatură ordinară în ediții de lux. Din păcate nu am găsit, cum am mai spus, *Revelațiile morții* – publicată de Cioran în Franța, pe vremea când conducea o colecție la Plon; cred că tot atunci a publicat și ceva din Unamuno.

B. Fondane – *Conștiința nefericită*, o excelentă carte a unui discipol al lui Șestov, cu pagini admirabile, inclusiv despre maestrul rus, dar și despre Husserl, Heidegger, Bergson, Kierkegaard, Nietzsche sau Freud. Fondane mi-a amintit de Grigore Popa – două destine nimicite de Istorie, de abominabila istorie-isterie... Pe pagina pe care e prezentat autorul ni se spune că acesta a publicat un volum numit *Rimbaud le Voyou*, adică, năucitor, *Rimbaud ciolanul*. Golanul – Ciolanul – e pe aproape. Mai bine era *vagabondul*, și s-ar fi evitat greșeala, oricum o scăpare mărunță.

Constantin Noica – *Publicistică, II – Între suflet și spirit*. Incredibil cât de multe articole politico-sociale a putut scrie Noica, dar nu și-a uitat nici meșteșugul. La fel de uimitoare e și actualitatea, nefericita actualitate a multor articole: după decenii, aceleași probleme, același balcanism. Voi reveni, în legătură și cu Mircea Eliade.

Miercuri, 9 ianuarie, 14:25

Am citit cele 4 cărți de mai sus în trei zile și două nopți, până pe la 4 dimineața, apoi am fost să împrumut altele. Astea:

Mircea Eliade – *Corespondență, I, A-H*, pe care doar am răsfoit-o în urmă cu un an la Casa Lovinescu, ajuns acolo împreună cu Sorin Lavric, la seminarul despre Noica. Impresii numeroase – ca la orice lectură, dar parcă și ceva în plus – din care am schițat numai câteva:

— undeva (în *Jurnalul de la Păltiniș*) G. L. spune că lui Eliade totul i-a mers din plin: asta în urma lecturii *Încercării labirintului*. Da, din *Labirint* așa reiese, însă n-a fost deloc așa. Eliade a avut de trecut numeroase obstacole, de înfruntat nenumărate probleme, de-a lungul câtorva decenii. Sărăcia, de exemplu, a fost aproape o constantă până pe la 50 de ani – nu intru însă în detalii, dar pot fi citate foarte multe scrisori sau pasaje din *Memorii*;

— cine ar crede că *Nuntă în cer* a fost scris în lagărul de la Miercurea Ciuc, într-o cameră neîncălzită, îmbrăcat cu două-trei pulovere și paltonul lui Nae Ionescu pe umeri? Tot acolo Eliade își scria jurnalul pe hârtie igienică, iar înainte, când era închis la „Siguranța Generală“, a avut forța înmărmuritoare să scrie *Magic Metallurgy and Alchemy*; cu literatura – mai ales cu *Nuntă în cer* – e oarecum de înțeles, e o fugă de realitate, dar un studiu savant, tehnic și erudit scris în carceră e într-adevăr un neverosimil tur de forță; cărțile apărute la Paris, după război, cărțoaiele – *Tratatul...*, *Șamanismul*, *Yoga...* –, au fost scrise, de asemenea, în condiții uneori de sărăcie lucie; scrise parțial, pentru că *Tratatul* era în mare parte redactat la Londra și Lisabona, dar tot în condiții grele – adică războiul, boala și moartea Ninei –, iar despre Yoga, Eliade avea teza de doctorat și numeroase alte materiale, dar efortul a fost, totuși, uriaș, mai ales pentru *Șamanismul*;

— cu adevărat, Eliade și Noica au fost invulnerabili: nu-mi vine să cred că, după atâtea și atâtea lovituri ale soartei, ei au mai putut fi atât de optimiști și de încrezători, atât de *creatori*, obsedați de randament cultural, de „productivitate“, atât de fecunzi și, uneori, de o sublimă candoare și naivitate. Infernul suportabil

datorită Paradisului culturii. Răul a trecut *pe lângă* ei;

— de la *Dușmanul viermelui de mătase* la *Enciclopedia religiilor*. Cum a reușit, totuși? Sigur, îmi spun, ziua lui Eliade era mult mai lungă decât a muritorilor de rând;

— cu toate imperfecțiunile ei – numeroase, pe care Eliade însuși le recunoaște adesea, mai ales în privința literaturii de tinerețe –, opera lui Eliade va rămâne *în întregime*, asta îmi spun mereu;

— același Eliade, harnic și optimist, îi scrie lui Cioran următoarele:

„...dezgustul meu pentru tot ce se leagă de cultură și de literatură merge crescând“ (*Corespondență*, I, p. 151, după ce înainte pomenise de *kali-yuga*). Și era sincer, deși nu i-ar fi scris așa ceva lui Iorga, Motru sau Blaga;

— cât de mult s-ar fi bucurat Eliade după '89, când a avut un atât de mare succes în țara lui, după ce vreme de jumătate de veac a fost aproape cu desăvârșire ignorat, interzis, „ascuns“; dar el știa că odată și odată va fi redescoperit și de români;

— mă gândesc și la reîntâlnirea cu Maitreyi cea adevărată, la bătrânețe. Ce destin! Sau, cum ar spune Noica: „Ce frumoasă e viața! Ce sălbatic de frumoasă!“;

— a fost un record personal absolut de timp petrecut în compania lui Eliade – 18 ore (de la 10 la 4 dimineața), cu numai câteva mici pauze să îmbuc ceva și să fumez, record pe care nu l-am atins nici măcar cu *Jurnalul portughez și alte scrieri*, din cauză că am început să citesc cele peste 1000 de pagini după-amiaza;

— optimismul, poate exagerat, al lui Eliade, în *Încercarea labirintului*, Dacia, Cluj-Napoca, 1990, p. 103, trad. de Doina Cornea.

23:03

Viețile sfinților: Augustin, Benedict, Bernard, Francisc din Assisi, Ioan al Crucii de Bernard Sesé, Paul Aymard, Pierre Riché, Michel Feuillet, din care am sărit destule pagini sau aliniate, dar asta nu înseamnă că „viețile“ nu sunt bine scrise și folositoare. În întregime am citit numai partea despre Francisc, dar nu comentez, ar fi zadarnic: ce să spun despre un Sfânt? Despre sfinți trebuie să tac.

Sfânta Tereza de Ávila – *Cartea vieții mele*, Institutul European, Iași, 1994, tipărită mărunt și cam prost, din care cauză au început să mă doară ochii, destul de rău. M-am îngrijorat, dar cred că e firesc, după câteva nopți în care îi solicitasem serios, și cu un asemenea scris minuscul. Am abandonat-o, dar, din ce-am citit, mi-am dat seama că e o carte extraordinară. Aștept o ediție mai lizibilă (la propriu) sau o să-mi fac o copie mărită. Oricum, trebuia să o restitui bibliotecii, pentru a-mi recupera buletinul – nu am buletin de Alba, așadar nu-mi pot face legitimație și trebuie să las buletinul la bibliotecă pentru a putea împrumuta cărți. De sărbători plecăm acasă.

Copiez aici câteva rânduri din acele nopți de lecturi febrile.

De unde nevoia asta de a citi mereu, de a citi și reciti, de a devora în fiecare an câteva rafturi? Se poate imagina cu ușurință (e chiar firesc) o desăvârșire spirituală cu numai câteva cărți, sau chiar cu una singură, ori, la extrem, fără nici o carte. Buddha, Evangheliile, Marcus Aurelius, Toma de Kempis, Clement Alexandrinul, Lao Zi, Yoga, Evagrie, *Filocalia* etc. (deși lista nu e prea lungă). Sau chiar cu *Siddhartha* lui Hesse bine înțeleasă. Atunci de ce atâtea? Pentru că intervine *mania* „cărturarului“. Eruditul vrea să *cunoască*, nu să se transforme interior. Nu știu în ce măsură cărțile m-au făcut mai înțelept, dar recunosc că

înțelepciunea nu e nici pe departe direct proporțională cu cantitatea de pagini îngurgitată. Sigur, nici o pagină cu adevărat bună nu se citește fără folos, dar cine aderă la toate înțelepciunile poate că nu e *pătruns*, cu adevărat, de nici una. Cred că la mine dorința de a *ști* e mai mare decât aceea de a mă modela interior, ceea ce nu e chiar în regulă. Dar un profit spiritual în urma lecturilor mai mult sau mai puțin „sacre“ e evident. Nu și suficient. Complicate cărări.

Otrava și balsamul cărților, fierea și elixirul lor. Toată viața într-o bibliotecă. Mai multe vieți în bibliotecă. Mă dor tare ochii.

Coșmar: închis într-o temniță-bibliotecă; mi-ar mai plăcea cărțile?

Singur pe pământ, între cărți, ce coșmar!

O carte frumoasă rătăcită în Iad l-ar face suportabil.

Visez cărți, de mulți ani. Aproape numai cărți visez (ziua și noaptea). De analizat pe larg maladia asta...

Un Nebun *îngrijorat*: înghit la hârtoage cu toptanul și am devenit dependent ca alții de „praf“. E o boală, destul de gravă. Dar nu mai am nici o speranță de vindecare, nu pot scăpa de ea, sunt contaminat pe viață. În viața de apoi există oare aceste sfinte terfeloage? Sau mă rog, în Infern. Dacă da, tot nu-i așa rău acolo...

Netrebnicii ăștia pe care atât îi iubesc au exagerat cu scrisul. Nu le-a fost milă de bieții mei ochi...

Se face (eu însumi fac) caz de *stilul* lui Cioran. Dar, cel puțin în cărțile românești, e vorba mai ales de *intensitatea trăirii*, de incandescența sentimentelor și „ideilor“. Cioran însuși spune că în tinerețe scria cumva din instinct... „ca un animal“. Vorbește și de *extazele* lui, patru la număr (un Plotin contemporan). A. Paleologu a greșit:

tocmai că nu stilul primează, nici măcar în cărțile franțuzești. Da, Cioran a urlat cu o gramatică în mână (cum spune el însuși), dar a *urlat*. Nu se poate despărți forma de fond, nu la marii creatori. Shakespeare nu putea scrie romane siropoase, la fel cum tangoul nu putea să apară în Grecia. Creația e o oglindă fidelă a creatorului, îi redă cu exactitate și în detaliu chipul. Numai o creație avortată minte, marii creatori nu mint. Kant e în întregime în *Critici*, atât în forma, cât și în fondul lor, iar Hesse nu putea scrie *Procesul*, nici Sábato *Cartea râsului și a uitării*. Van Gogh a pictat ca Van Gogh. Subiectul merită aprofundat (m-am îndepărtat cam mult de Cioran), dar e clar: marii artiști seamănă perfect cu operele căroră le dau naștere și invers. Nu se poate altfel, asta e marea Artă: întâlnirea aranjată de artist între formă și conținut. Dostoievski nu putea scrie, în nici un caz, *Anna Karenina*, nici chiar bătrânul Tolstoi nu o mai putea face. Nici Flaubert *Dama cu camelii*. (Dar cazul lui Flaubert e mai special, deși nu a reușit nici el să se „detășeze“ de operă.) Putea oare cumva Nikos Kazantzakis să scrie *Valurile*? (Asta chiar am nimerit-o!) Emit banalități, stupidități sau truisme? Nu cred, dar problema e complicată. Miracolul de a se pune în întregime în operă le reușește doar marilor creatori. Opera desăvârșită e aia în care forma, fondul și chipul autorului se confundă – chipul, adică personalitatea complexă și contradictorie a creatorului. Sábato a înțeles și a exprimat bine aceste lucruri. El a trecut și în forma, în „arhitectura“ – una ciudată, la prima vedere, dar de fapt firească – romanelor sale. Thomas Mann, cu toată admirația lui pentru Hesse, cu tot talentul și cu toată tenacitatea sa, nu putea scrie *Narcis și Goldmund*. Nu mai insist, dar repet: imposibilitatea de a despărți forma de fond și de a le separa pe acestea de personalitatea creatorului

reprezintă principalul semn distinctiv al marii arte, și nu e de întâlnit pe toate drumurile...

Revenind la Cioran: acesta îndeplinește perfect criteriul inseparabilității amintit mai sus. Așadar n-are sens problema lui A. P. cu ce rămâne din Cioran dacă-i iei stilul, deoarece stilul nu e ceva exterior lui Cioran, ceva ce i se adaugă din afară și care i-ar putea fi luat: Cioran e însuși stilul său. Întâlnirea dintre gândurile lui Cioran și cuvintele sale e una perfectă. Nu se știe care a fost raportul inițial, dar e clar că Cioran nu se juca aranjând cuvintele până-i ieșea o idee. De regulă, ideea e primordială, deși, apoi, cuvintele o pot modifica sau nuanța. Nu se poate gândi fără cuvinte, dar se poate *simți*, și aici e începutul absolut; nici nu se poate scrie fără gânduri (se pare însă că unii filfizoni pot, darăștia nu contează, ei se învârt în jurul cozii). Nu îndrăznesc acum să recitesc ce am scris. Gândurile mele (intuițiile) întâlnesc mai greu cuvintele potrivite. Resemnare, că nu-i altceva de făcut. Nu prea îmi reușește transferul minții în pagină, asta e!

Joi, 10 ianuarie, 12:00

Vineri, 21 decembrie, am plecat, cu mașina, acasă. N-am avut parte de zăpadă, deși a fost mereu întunecat, de parcă stătea să înceapă ninsoarea dintr-un moment într-altul. A fost și destul de frig, zile întregi la fel, fără un fulg, dar și fără o rază de soare. Am fost și eu mohorât, cu excepția a două zile de schi, pe Semenice.

La televizor, mizeriile și vacarmul obișnuit. Dar am primit de la Mihai, cu mare întârziere, cadoul de ziua mea, adică două cărți care m-au apărat de urâciunea și isteria ecranului: *Epistole către Lucilius*, vol. I, Polirom, 2007, în traducerea Ioanei Costa, și *Istoria Pelerinului. Jurnalul mișcărilor lăuntrice. Exerciții spirituale* de Loyola. Mi-am petrecut Crăciunul cu aceste cărți.

Sigur, aş fi preferat să merg la sanie, dar lipsa zăpezii m-a „abandonat“ activităţii obişnuite, una plăcută, desigur, dar câteva ore zilnic pe pârtie ar fi făcut-o şi mai plăcută.

Spre regretul şi ruşinea mea, nu am şi nu am folosit traducerea lui Gh. Guţu din Seneca, deşi i-am preţuit întotdeauna pe stoici, iar *Scrisorile către Luciliu* (Ed. Ştiinţifică, 1967) figurau, desigur, în bibliografia pentru istoria filozofiei a d-lui Colţescu. În curând însă voi avea mereu la îndemână „integrala filozofică senecană“.

Am citit cartea pe îndelete, fără nici o grabă, liniştit, revenind asupra unor fragmente, aşa cum cred că a scris Seneca şi cum a tradus Ioana Costa. Iată un autor la care *ritmul* e esenţial. Nu e o însuşire singulară la cei vechi, dar în aceste epistole e, cred, mai evidentă ca oriunde. Fraza lui Seneca e molcomă, ea curge firesc, lin şi maiestuos ca un mare fluviu printr-o câmpie. Câtă înţelepciune au adunat unii oameni şi cât de proşti sunt alţii! Ei nu fac parte, în nici un caz, din *aceeaşi specie*, sunt convins de asta. Cei mai mulţi oameni (adică aproape toţi) se extaziază în faţa unor nimicuri demne de dispreţ... Câte un Seneca ne spune, din când în când, cum stau lucrurile cu lumea asta. El rosteşte *adevărul*. Dar cei pentru care nefirescul a devenit ceva natural nu-l ascultă, ei *nu citesc*, şi, oricum, nu l-ar putea nicicum înţelege. Aici s-a ajuns, sau poate aici am fost dintotdeauna, dar parcă niciodată strâmbătatea şi urâtenia nu au devenit, ca în ziua de azi, regulă, *dogmă* chiar. (Rândurile astea s-au născut dintr-un contrast amuţitor: Seneca şi Loyola faţă în faţă cu televizorul. Tare mi-ar plăcea să-i *oblig* pe Diogene, Socrate, Marcus Aurelius, Erasmus, Schopenhauer, Kierkegaard, Eminescu, Tolstoi şi Cioran să *privească* la televizor câteva zile în şir, apoi să le ascult *comentariile*. N-ar fi rău să

participe la experiment și Buddha, Iisus Hristos, Gogol ș.a., dar ei știau prea bine cum stă treaba cu oamenii și îmi pot imagina cu ușurință ce reacții ar avea fiecare dintre ei...)

Nici pe Loyola nu-l cunoșteam, cu toate că a mai fost tradus și editat – *Exerciții spirituale*, tot la Polirom, în 1998. Impresie constantă că nu „mă pătrund“, că nu profit cu adevărat de înțelepciunea pe care o găsesc prin cărți. Prea puțin mi-a rămas din „antrenorii“ sau „maestrii spirituali“. După ce închid cartea, parcă mă grăbesc să redevin prostănac, biet idiot netrebnic obsedat de „cultură“, de „erudiție“. În cazul meu nu poate fi vorba de acel „salt imediat din acumularea culturii în perfecționarea spirituală a întregii ființe“, de care vorbește Patapievici. Fac poate câțiva pași mărunți, dar nu un *salt*.

Două zile la schi pe Semenic, vreme superbă, cu toate că jos, în Văliug, a fost la fel de urât. Soare numai de la cota 1000.

Marti (miercuri), 15/16 ianuarie (0:32)

Ce chestie și cu ora asta: zero! E noapte, atâta ajunge.

Tot în perioada sărbătorilor am urmărit un documentar despre Ceaușescu făcut de străini. Cum a fost, totuși, posibil așa ceva? Parcă e ireal. Și parcă mai spuneam pe aici pe undeva că întreaga istorie e *ireală*. Ce balamuc!

Am convingerea că n-aș fi rezistat sub comunism. Nu-mi dau seama ce s-ar fi întâmplat cu mine *atunci*, dar n-aș fi rezistat. Sunt vinovați de această lungă „eroare“ toți cei trecuți de 35 de ani. Să nu se mai vaite! Toți sunt vinovați. Toți! Cum dracu au putut *să nu facă nimic*? Cum au putut răbda o asemenea mascaradă macabră câteva decenii?

Mascarada continuă, din păcate, și în prezent, sub alte forme, dar măcar avem *libertate*. Poate nu

prea știm ce e asta și la ce folosește – pentru că a devenit ceva natural –, dar e bine de știut măcar atât: libertatea e, printre altele, ceva care se opune *minciunii*. Minciuna nu mai e atotstăpânitoare și nu mă (ne) mai forțează nimeni să o accept(ăm) ca pe un senin *adevăr*. Politicienii mint și acum, se înțelege, dar minciunile lor pot fi demascate, putem să nu-i mai votăm, bla, bla, bla...

Constat că m-am lansat, aproape fără să prind de veste, în câteva prostii, banalități sau truisme: mă încing repede, dar cuvintele nu mă slujesc așa cum aș vrea, nu-mi pot descrie *indignarea*. Sufăr din cauză că nu-mi pot pune pe pagină mânia, revolta, scârba, disperarea și sfânta *resemnare*, dar nu-i nimic de făcut. Nu-mi pot vărsa fierea și veninul prin vârful pixului, așadar acestea continuă să mă otrăvească. Nu-i nimic de făcut. La ora asta, nu pot nici măcar să *urlu* sau să ascult muzică violentă: la Basarabasa m-aș „răcori” puțin cu Sepultura sau Crematory.

Ultimele două zile ale anului și primele două ale acestuia le-am petrecut cu Eliade – *Jurnalul portughez și alte scrieri*, *Itinerariu spiritual* (volumul, nu foiletoanele respective, care continuă să nu-mi spună mare lucru), *Insula lui Euthanasius* – și cu Cioran – *Cartea amăgirilor* și *Scrisori*.

Aici, la Alba, am continuat cu aceiași, de la Biblioteca Județeană:

Cioran – *Convorbiri*, carte citită o singură dată, în ultimul an de liceu, de la Răzvan. Vervă extraordinară. Numeroase amănunte semnificative, mai ales despre tânărul Cioran: lecturile, anul de profesorat, insomniile, „extazele” lui ș.a.a. (adică „și atâtea altele”).

Eliade – *Cum am găsit piatra filozofală*, adică primul volum, gros, al *Scrierilor de tinerețe*, până acum doar răsfoit, în primul an de facultate. E

semnificativ faptul că cel mai voluminos tom al lui Eliade e unul de adolescență (1921–1925), pentru apariția căruia s-a agitat însuși prietenul său Noica (dar la vremea respectivă n-a reușit), cel care a scris și o scurtă și grăitoare introducere. Demersurile lui Noica și Handoca nu au avut, desigur, succesul meritat, într-o cultură proastă și iresponsabilă.

Ar fi foarte multe de spus despre adolescentul din acest volum enorm – vreo 650 de pagini, dacă-mi amintesc bine. El trebuie citit în paralel cu *Memoriile*, cu *Romanul adolescentului miop* și cu paginile lui Noica, atât de ingenioase, de inteligente și atât de frumos intitulate *Cei șapte pași ai lui Buddha*. Adolescentul Eliade trebuie impus cu orice preț liceenilor de azi: trebuie să mă zbat mai mult să reușesc asta. Ce bine mi-ar fi prins și mie în liceu acest volum, și următorul. Însă nu știam de ele, nu mi le-a arătat nimeni – vreun profesor să facă asta? nici pomeneală! Ei știu doar de *Maitreyi*. Mi-ar fi prins bine și scrisorile către italieni și, de fapt, *întreaga* operă a lui Eliade, chiar să n-o fi citit, dar să o *văd*: m-ar fi stimulat enorm, așa cum îl stimula pe Eliade raftul cu volumele lui Iorga.

Nu doar celebra mansardă a avut o importanță colosală în viața lui Eliade, ci și faptul că a putut publica încă de la 12 ani: asta i-a dat încredere și curaj, chiar dacă scria, la început, copilării, dar era *un copil*, ce putea scrie? Mai câștiga și mici sume de bani, cu care își cumpăra alte și alte cărți și despre care scria alte și alte articole. Așa se formează un scriitor și un savant: oarecum în joacă, pe nesimțite; deși nu a fost o joacă: se știe ce sacrificii a făcut Eliade. Lupta cu somnul nu e o scorneală, altfel cum ar fi reușit să facă atâtea? Există, la îndemâna oricui, *dovada* vredniciei lui Mircea Eliade: aceste articole de tinerețe și, mai

târziu, opera lui întreagă. Totul a început în acea mansardă, la 12–13 ani, iar la 16–17 ani puștiul scria suficient de bine încât bătrânul savant de la Chicago să nu roșească recitindu-și articolele din adolescență. Tot ce a urmat se înscrie în mersul firesc al lucrurilor, nu însă fără foarte multă muncă: transpirație, și mai puțin inspirație. Pasărea trebuie să cânte, îi zicea Nae Ionescu, și a cântat, a continuat să cânte o jumătate de veac și mai bine.

Încă din 1924–1925 productivitatea lui Eliade începe să fie impresionantă, iar în anii următori se va accentua; dacă e adevărat că mai există încă vreo șase mii de pagini din publicistica interbelică a lui Eliade, adică 10–12 volume mari, atunci aceasta reprezintă segmentul principal al operei lui Eliade: cu încă 10–12 volume, scriitorul și savantul vor fi depășiți de autorul miilor de articole, atât de vii, de diverse, pasionate și pasionante; nu cred că exagerez, dar nu-mi vine să cred că într-adevăr mai există material pentru atâtea volume, deși în cazul lui Eliade totul e posibil: șase mii de pagini – 10–12 volume, între 1929 și 1939, adică un volum mare anual, la fel ca pentru anii 1926, 1927, 1928, doar că mai sunt și cele vreo 20 de cărți din aceeași perioadă; nu mai am răbdare să aștept volumele, trebuie să *văd* și să *citesc* articolele cât mai repede...

Miercuri, 16 ianuarie, 13:30

Împotriva deznădejzii, volumul cu publicistica exilului, conține câteva texte de primă importanță: Destinul culturii românești, Scrisul și misiunea literaturii (similitudini notabile cu Sábato, pe care Eliade, din câte știu, nu-l pomenește nicăieri; poate doar în corespondența inedită sau în jurnalul inedit), Cum se face o cultură, și alte câteva, pagini pe care le-am citit și recitit. E interesant și grăitor faptul că adolescentul Eliade începuse să scrie cu entuziasm despre Hasdeu, Iorga sau Papini, iar savantul pe cale de afirmare universală își găsește

totuși timp să facă același lucru, prin revistele românești din exil. Eliade nu s-a dezis niciodată de pasiunile tinereții: există două texte importante și despre Kierkegaard, un alt autor favorit din tinerețe al autorului.

Ce destin au unii oameni! Un scriitor italian, Papini, tradus în spaniolă de un scriitor român, Vintilă Horia, și publicat în Argentina!

Măcar Eliade, Uscătescu, V. Horia, Cioran și alții s-au împlinit în străinătăți, dar cei din pușcării – cei mai buni dintre români –, sau cei cu călușul în gură? Blaga a fost considerat un nenorocit de filozof mistic și reacționar etc. etc. Ce risipă și-au permis românii, cu consecințe absolut catastrofale! Cum ar fi arătat România și cultura ei dacă am fi avut parte de un destin *normal*? Ce abundență de spirite extraordinare, iar aceștia ar fi format generații după generații de cărturari asemeni lor. M-am gândit de nenumărate ori la toate astea și am mai scris câte ceva, dar e aici o rană ce nu se va închide niciodată. Nu mă pot împăca deloc cu destinul mizerabil al acestei țări – una *lipsită de noroc*, cum spunea Eliade – cu destinul dramatic al culturii ei, care în anii '30 se anunța extraordinară. Cum, Doamne, au putut românii să-i pună la zid sau să-i condamne pe cei mai vrednici dintre ei? E imposibil de înțeles și de acceptat acest lucru și, din păcate, destinul Jormaniei și al culturii ei sufocate de niște nemernici – de nemernicia istoriei, această calamitate! – e și destinul meu. Nu mă pot sustrage acestui destin decât în parte. Știu, nu i-aș mai fi putut avea ca profesori pe Eliade, Noica, Grigore Popa, Uscătescu, Vintilă Horia sau Alexandru Dragomir, dar i-aș fi putut asculta la catedră pe *elevii* lor, elevi care n-au nume – sau au unele americânești, franțuzești și spaniole; pe Ioan Petru Culianu.

Laolaltă cu țara asta și cultura ei, am pierdut și eu enorm. E ceva inestimabil. Profesorii mei s-au

numit, din păcate, Ioan Biriș – la „Istoria și filozofia religiilor“ și la „Filozofia științei“. Ce comedie sinistră! Pentru prima, competența domnului profesor era și încă e la nivel de școală primară. Altul se numea Gheorghe Clitan... Sau la București: Boboc, Cazan, Gogoneață...

Am obosit, teribil am obosit. „Nu lăsa trecutul să vină peste tine, dragul meu...“, ar spune Noica. Chiar dacă nu e propriul meu trecut, văd că el tot cu regrete și cu remușcări vine. Dar cum altfel, într-o țară ca asta? Ne-a condamnat istoria, ne-a îngropat; am aruncat și noi lopeți multe de pământ peste tristul mormânt...

23:20

O nouă incursiune la bibliotecă, de unde m-am întors cu cele două volume ale *Jurnalului* lui Eliade și cu *Simple introduceri la bunătatea timpului nostru*.

Am citit din jurnalul lui Eliade de mai multe ori, dar niciodată nu mi s-a părut o operă extraordinară; la fel și acum, dar asta nu înseamnă că nu am citit cu pasiune. Ba am citit chiar câte un volum pe zi, dar fragmentele cu adevărat importante nu sunt prea multe. E limpede că Eliade a fost un „monstru cultural“ (Liiceanu), chiar dacă asta nu-l scutește de unele naivități, de unele copilării, de banalitate. Dacă aș fi citit cu pixul în mână mi-ar fi ieșit, probabil, câteva zeci de pagini de note și comentarii. Așa, mă mulțumesc cu câteva rânduri:

— pagina memorabilă cu negul de sub braț, întâmplare care e relatată și în *Memorii*;

— „demonia“ (Noica) scrisului la Eliade; a fost chiar demonie; mă întreb dacă renunțând la opera de savant ar fi reușit să scrie literatură la nivelul celor foarte mari. Nu cred, dar, oricum, problema e prost pusă și lipsită de sens, însă, dacă Eliade ar fi avut succes în Franța ca scriitor, chiar cred că ar fi renunțat la opera de erudiție, și ar fi fost păcat;

— zeci și zeci de dosare cu note, manuscrise etc. Eliade nu s-a săturat niciodată de hârtoagele lui, ba chiar a mai avut forța să se ocupe, în ultimii ani, de *Enciclopedia religiilor*. Uriașul *șantier* al lui Eliade...;

— melancoliile lui: biblioteca și manuscrisele din țară pierdute, țara, familia și tinerețea pierdute etc.; greu trebuie să-i fi fost și cred că numai munca neconținută l-a salvat. Numai așa putea *uita*... Eliade a fost un optimist, dar câteva fragmente arată că nu era unul incurabil, de exemplu cel despre *kali-yuga*, dar și altele, mai scurte; de adunat la un loc toate fragmentele sumbre și pesimiste din Eliade: nu sunt multe – cu excepția *Jurnalului portughez* –, dar operația merită făcută, pentru contrast cu Eliade optimistul; numai Cultura e responsabilă (și *vinovată*, aș spune) de optimismul exagerat al lui Eliade;

— excesul de savantlâc: Eliade a fost parcă prea obsedat de propria operă, dar nu insist...;

— Eterna Reîntoarcere: Nietzsche – Borges – Eliade; întâlnirea cu Borges, care citise *Mitul eternei reîntoarceri*.

Cunoșteam numai câteva din acele „simple introduceri la bunătatea timpului nostru“. Sunt multe pagini sau aliniate memorabile, frumoase, cu adevărat noiciene, dar acum țin să fiu rău: Noica vorbește în mai multe locuri – în cartea asta și în altele – despre importanța *specializării*. Dar el, Noica, ce „specialitate“ avea? Filozofia? Un occidental care se ocupă toată viața de doi-trei gânditori, de un „curent“, o „școală“ sau cel mult de o „epocă“ ar râde. Nu e o specialitate cam... caam largă?!

Noica i-a tradus și comentat pe presocratici, Platon, Aristotel (și comentatori aristotelici), Porfir, Augustin, Descartes, Kant, Hegel. A scris

chiar și despre britanici, și despre Toma, Leibniz, Heidegger, Feyerabend chiar. Dintre ai noștri, despre toți cei mari, de la Cantemir (de fapt, de la Neagoe Basarab) la Camil Petrescu („filozoful“ din *Doctrina substanței*) și Eliade. Nu a „ratat“ decât două-trei discipline filozofice importante: a fost istoric al filozofiei, logician, epistemolog, etician și, pesemne, ultimul mare metafizician al secolului, cum spune Liiceanu. Dar a scris pagini superbe și despre Eminescu sau Goethe. Nu doar pagini, cărți! Invocă *Upanișadele*, pe Lao Zi sau Van Gogh. Le recomanda discipolilor patristica și *Filocalia* (numai „răsfoire“). Ce mai, aproape toată cultura mare: de „citit culturi“, le recomanda Noica celor fără specialitate, însă Noica, evident, nu putea să recomande ceva ce nu cunoștea el însuși...

De fapt, nu am fost *rău* cu Noica, am fost cât se poate de bun, căci mă bucură nespus „împrăștierea“ aceasta a lui, adică puterea de cuprindere și pasiunea lui...

Caietul 34

13 – 25 februarie 2008

Miercuri, 13 februarie, 10:35

Cred că soarele ăsta primăvăratice are pretenția să mă bucur de el măcar puțin. Și mă bucur, cât de cât. E și asta ceva.

Însemnările săptămânilor din urmă. Lecturi:

Superbele ediții bilingve din Tommaso Campanella – *La città del Sole / Cetatea Soarelui, Poesie filosofiche / Poezii filozofice* și Eugenio Montale – *Poesie / Poezii*, cu excelente note la Campanella de Smaranda Bratu Elian. Poeziile îmi plac foarte mult, iar utopia italianului o cunoșteam într-o altă traducere. Campanella e omul care a stat în temniță nu mai puțin de 27 de ani, dar care, cu toate astea, a scris 30 de mii de pagini! De unde atâta forță, și la ce bun? De recitat periodic poeziile.

Măcar un vers din Montale:

„Doctorul Schweitzer
arunca peștii vii pelicanilor famelici,
Viața sunt și peștii, s-a arătat, dar
de o ierarhie inferioară.

Cărei ierarhii îi aparținem noi
și în ce gătlej...? Aici teologul tăcu
și-și șterse sudoarea.“

23:45. Am găsit la anticariat o ediție execrabilă din Zhuang Zi – *Tao în aforisme*, dar mi-am luat-o și am citit-o. Editura Aropa – cartea e din 1997 – avea ambiții cu totul exagerate, își propunea o colecție numită „Orient“ și o serie „Taoism“. Traducerea e din franceză, selecția textelor cred că e proastă, introducerea și notele sunt jenante. Diletantism grosolan. Și eu sunt diletant, dar nu alcătuiesc ediții din orientali, îmi văd de ignoranța mea, o cunosc și o recunosc. Conștientizarea

propriei ignoranțe e, sau ar trebui să fie, primul pas spre diminuarea ei. După puteri, căci sinologii adevărați nu răsar ca buruienile pe câmp. Câmpul, pentru a da roade, trebuie cultivat cu grijă, an de an: arat, grăpat, semănat, prășit. Culesul e la urmă, dacă e ceva de cules. Așa și în ceea ce se numește *cultură*.

Dar poate sunt prea rău. Te poți apropia de daoism chiar pornind de la ediții proaste. În liceu, l-am citit prima oară pe Lao Zi – adică, mă rog, *Dao De Jing* – într-o ediție la fel de proastă, dar am înțeles câte ceva și mi-a plăcut. Nu am devenit sinolog, dar m-am apropiat, cât de cât, de gândirea chineză. Pot să-mi imaginez cum un licean a citit, în urmă cu 10 ani (la apariție), cartea asta, dar nu s-a mulțumit cu atât: a trecut la „bibliografia“ (anemică) citată în ea – Alan Watts, Max Kaltenmark, Marcel Granet –, s-a pasionat de gândirea și religiile Chinei, a studiat chineza la universitate, iar acum e mare sinolog. Poate chiar mare orientalist. Da, îmi pot imagina asta.

Așadar și cărțile proaste, în lipsa celor bune, pot fi utile. Trebuie numai să știi să nu rămâi la ele. În „cultură“ se poate porni de la orice și se poate ajunge oriunde și peste tot. E nevoie numai de două lucruri esențiale: pasiune și muncă. Munca făcută din / cu pasiune e ușoară, nu-i o povară, o corvoadă dezagreabilă.

Ce truisme pot să emit! Mă tot dădăcesc de vreo 10 ani, dar tot prostănac, ignorant și diletant am rămas. Dar unul pasionat. De prea multe, de asta nu am aprofundat nimic. Diletantul din mine, culmea!, se mai și simte bine în pielea lui. Nu întotdeauna, e adevărat, însă nu mă pot dedica unui domeniu îngust, pur și simplu nu pot, aș fi și mai nefericit. Mă simt, totuși, în stare să asimilez esențialul din tot ceea ce mă pasionează. Da, simt că am forța asta. Nici nu e prea greu. Cred că deja am asimilat esențialul „spiritualității“ chineze, în

mod cu totul dezordonat, dar cu pasiune. Lucrând sistematic două-trei săptămâni, pot să consolidez ceea ce am învățat. Știu care sunt textele esențiale, le-am citit, dar e nevoie să *stăruie* o vreme doar asupra lor, ajutat de cele mai bune dicționare, enciclopedii, istorii ale filozofiei (gândirii) și religiilor, monografii. Dețin câteva astfel de instrumente și nu mi-ar fi prea greu. De limba chineză nu e nevoie, pasiunea mea nu e atât de mare. Voi face asta cândva. Dacă voi trăi, vorba lui Tolstoi. Sigur, „cultura“ (ghilimelele indică aici faptul că e vorba, de fapt, de altceva, nu de cultură, adică nu de „parada culturală“) e infinit mai vastă decât pasiunea și vrednicia mea. Am tot spus: nu mă interesează „cultura“, ci „condiția umană“ exprimată prin ea. Adevărata cultură nu e un depozit anost de cunoștințe aride, nu e erudiție moartă, nu e un deșert populat cu nume, date, cifre, idei, cunoștințe, cu „bibliografii“ și indexuri. Așa cum o înțeleg eu, cultura e carne și sânge, e expresia spaimelor și angoaselor, a nevrozelor, extazelor, misterelor, înțelepciunilor, a deznădejdelor, îndoielilor și speranțelor, a delirurilor, resemnărilor și nebuniei.

Mă opresc, constatând că scriu aproape fără să-mi dau seama, ca un școlar idiot după dictare. Știu bine ce vreau să spun, dar nu-mi iese. Oricum, e clar că există o cultură care pute: e aceea de paradă, de salon, de cafenea. Nu mă interesează așa ceva. Hölderlin, Poe, Leopardi, Eminescu, Baudelaire, Kafka, Rulfo, Sábato – ăștia nu-s autori de salon, sunt niște nevropați, niște damnați. Cred că nu exagerez. Nici Van Gogh nu e pictor de salon, nici Unamuno sau Șestov sau Cioran sau Ionesco nu sunt autori „academici“. Asta e. Profesorii, de regulă, îi îngână stupid, îi maimuțăresc. Cultura nu se poate *preda* – asta e! Poți încerca, cel mult, să o semnalezi, să te arăți *uimit*, poți încerca să *provoci*... Dar cum să *predai*

o disperare, o angoasă, cum să transmiți de la catedră sublimul, indignarea sau cinismul? Cum să predai *îndoiala*? De aceea, în imensa majoritate a cazurilor, prelegerile despre Pascal sau Kierkegaard îi falsifică. Dar există, recunosc, și profesori cu *har*, căci de har (pedagogic!, puturos cuvânt) e nevoie. Sigur, e necesară și cultura de paradă, de salon, acea cultură academică, seacă și insipidă, iar manipulatorii de cunoștințe, de date și statistici au și ei oarecare utilitate. Cine să predea, să țină prelegeri și conferințe, să dea note și calificative, să aplaude sau să critice? Ei, cei care își câștigă pita pe seama disperării și nebuniei altora, disperare și nebunie pe care nu le înțeleg, dar sunt informați cu o sumedenie de date secundare, absolut indispensabile pentru trecerea examenelor: anii nașterii și morții (nu contează că autorul și-a tăiat gâtul cu briciul, dracu să-l înțeleagă pe acest nebun!), numărul amantelor, al versurilor scrise într-o lună, al paharelor de absint sau al cafelelor băute (acestea i-au distrus! așa le trebuie dacă n-au putut să aibă grijă de ei, bețivi și drogați nenorociți!...).

Drace, unde am ajuns de la înțeleptul Zhuang Zi!

Vineri, 15 februarie?

Așa cred. Nu am încă un calendar pe anul ăsta. 10 și un sfert.

E greu cu cărțile de unul singur. Nu am cu cine să discut, nu are cine să mă povățuiască, să mă încurajeze. O fac singur, sunt maestru și discipol. Îmi Țes pânza („stromatele“, nu?) din propria substanță, ca păianjenul lui Bacon. Dar îmi iau *substanța* și din cărți, mai ales din cărți. Mă hrănesc cu hârțoage, îmi Țes pânza pentru a prinde altele. Cam asta e. Sau poate are dreptate Flaubert: cărțile nu-ți adaugă nimic, dar te stârnesc. Mă pot ele „stârni“ toată viața? Sper. Dar mai sper și să le

pot părăsi periodic, vreme de câteva săptămâni, să schiez, să înot, să joc fotbal și celelalte. Și, poate, să scriu. Fără a pomeni autori și opere, fără „referințe“, fără „bibliografie“, fără balast *erudit*, *cultural*. Balast care, totuși, e viața mea, și la care țin. Dar viața e și altceva: oameni vii, cu adevărat vii (cei din cărți sunt așa numai pe jumătate), plante, pământ și soare, râuri, lacuri, mări și munți, păsări și găze. Terfeloagele astea m-au ucis. Numai pe jumătate sau, oricum, nu de tot. Aștept primăvara...

Criza asta a mea, destul de gravă, e cauzată, cred, și de faptul că nu prea citesc literatură și, mai ales, romane. Romanul, romanul adevărat te ajută să te descarci, e terapie, e dezlănțuire, e descătușare. Preiei neliniștea, angoasa și deznădejdea personajelor (și autorului) dar, într-un chip misterios și miraculos, și ele pe a ta. Te vindecă împreună cu ele. Chestiile cu *purificarea*, cu „eliberarea“ prin artă nu-s deloc vorbe goale. Chiar așa se întâmplă când arta adevărată întâlnește cititorul (privitorul) adevărat.

Nici muzică nu prea ascult...

Un alt înțelept, dar, de data asta, într-o ediție excelentă: Evagrie Ponticul – *Tratatul practic. Gnosticul*, traducere, introducere și comentarii de Cristian Bădiliță, Polirom, 2003. Evagrie nu-mi era necunoscut, pentru că l-am mai citit, în *Filocalie*. E un personaj extraordinar. Sufăr, desigur, de *akedia*, demonul acediei, gândul rău al acediei îmi dau mereu târcoale. Nu insist, dar la Evagrie trebuie să revin periodic. Din păcate, lecturile mele de acest fel nu sunt cu adevărat „ziditoare de suflet“, dar mă gândesc că Evagrie a trăit „în lume“ până la 36 de ani și a fost chiar *dandy*. Nu numai el. Așadar mai există o șansă...

Bădiliță, exprimându-se kierkegaardian, vorbește chiar de etapa *estetică* din viața lui

Evagrie. Etapă care nu a durat tocmai puțin... Bădiliță e simpatic atunci când vorbește de faptul că Evagrie s-a îmbarcat pe un *vapor*, dar pe pagina următoare pomenește, totuși, de o *corabie*. Bine că nu pe o navetă interplanetară!

Lumea e absurdă, lipsită de sens. Dar oamenii s-au obișnuit cu ea așa cum e. De fapt, cei mai mulți dintre ei, *aproape* toți, nu percep deloc absurditatea lumii (acaparați de nimicurile lor, sănătoși, *în toate mințile*), nu problematizează. Trăiesc. *Ceialți* sunt și în râu, și pe mal. Unii ajung să stea doar pe mal. Nu pentru multă vreme...

Televizorul, mașinile, blocurile, ziarele – toate sunt absurde, sau, în cel mai bun caz, *de neînțeles*. În esență, totul e de neînțeles. Momentele mele de luciditate absolută asta îmi dezvăluie. Luciditatea asta absolută nu e, din fericire, și *continuă*, permanentă...

Un film sau o carte atroce *premiată* într-un *cadru somptuos*...

Idioți guralivi la televizor și imbecili care-i admiră.

Știri fierbinți despre soțiile fotbaliștilor (astea-s știri *sportive*?), soții care zâmbesc tâmp. Dar ce-mi pierd io vremea cu fleacuri? Agresive fleacuri. Nu mă obligă nimeni să deschid televizorul, nici măcar să *am* un asemenea aparat. Care în sine e neutru, da.

De cercetat serios Istoria-Isterie, pentru a mă convinge, la fel de serios, da, cât mai temeinic, că e absurdă, îngrozitoare, atroce și monstruoasă și...

Citesc, în *ID*, despre un *Dicționar al comunismului*. Comunismul e absurd, însă dicționarul nu mai puțin: statistică a ororilor, ce chestie ridicolă și grotescă! Dar trebuie să condamnăm cumva Răul, nu? Să nu se mai repete. Să nu cumva să se repete. Dar se va repeta, sub

alte forme. Ingeniozitatea și *avatarurile* Răului sunt infinite. Istoria-Isterie e aproape Ireală. Fiind de neconceput, devine ireală. Cum să pedepsești, cu bestialitate, un om, un om bun și blând, doar pentru că a citit o *anumită* carte, sau pentru că a îndrăznit să scrie una? Se poate așa ceva? Se poate. Și asta încă e puțin, e foarte puțin, e infim, un fir de nisip pe o plajă.

Ireală fiind, să o *uit*. Dar nu se poate. Ce să fac? Să mă refugiez în Filozofie – aici e ordine, e liniște și e curat, nu curg lacrimi și nu curge sânge, nu cad capetele nevinovaților –, în muzică și în înțelepciune.

Luciditatea nu are leac. Poate fi numai *temperată*, îmblânzită, domesticită. Se poate, totuși, conviețui cu ea, ajutat de câteva cârje se poate.

Cristian Tudor Popescu: „Nu oricine pe lumea asta ar trebui să-și permită luxul morții. Acest privilegiu ultim să-l aibă doar oamenii buni și frumoși la suflet. Numai ei să moară. Ceilalți să trăiască, dacă nu veșnic, măcar atâtea milioane de zile până când vor ajunge să le fie silă de ei înșiși.“

Orori. Trecute, *prezente* și (desigur, încă mai mari) viitoare.

Omul e inadmisibil.

Societatea – de netolerat. Punct final cât se poate de științific.

Miercuri, 20 februarie, 10

De vineri seara până ieri dimineață am fost acasă. Șoselele sunt tot proaste și din ce în ce mai aglomerate. La televizor – numai prostii, pe toate canalele: mă joc cu telecomanda în zadar. Din nou probleme mari în Kosovo (cele mărunte sunt, probabil, permanente). Ce agitație dezgustătoare pentru un petic de pământ! Nu există o soluție mulțumitoare, asta e.

Luni, cu Cosmin pe dealuri. La „pădurea tăiată“, cum îi ziceam când eram mic. Îi zic și acum la fel, cu toate că a crescut. Cosmin e la fel. Adică e ceva mai rău. „Cum te pot ajuta? Spune-mi... și fac orice!“

„—Nu mă poți ajuta, *tu* nu poți... EA ar putea...“ Sau: „Te agiți degeaba. Înțelege că vreau *să dispar*. Să dispar, definitiv, să *nu mai fiu*.“ E sincer. Ce-aș putea să-i mai spun? Măcar să-l ajut să-și dea licența. (Un om distrus studiindu-l pe Kant...)

Îmi spune despre fotografia aceea în care un copilăș negru agonizează. Lângă el, un vultur îi așteaptă ultima suflare.

Kant nu mai are nici o șansă...

Lecturi – din Alexandru Dragomir, Virgil Ierunca, Culianu. Cele șaiszeci și două de pagini introductive ale lui Liiceanu la *Crase banalități metafizice*, citite în întregime de trei-patru ori și consultate de nenumărate ori (să mă lămuresc cum e cu „arhiva“ Dragomir), sunt de o densitate extraordinară, limpezi ca Ozana, bine cumpănite, excelent structurate și *regizate*: citindu-le, parcă urmăresc un film bun, cu Dragomir, Heidegger și Noica în rolurile principale, un documentar excepțional despre trei perioade atât de diferite între ele – cumplit de diferite! – din viața unui om; pagini lămuritoare și, pe alocuri, pline de farmec. Cum poate un om – un om (aparent) ca toți ceilalți – să scrie atât de bine? (Iar un gânditor adevărat rămâne un gânditor adevărat chiar dacă e nevoit să facă pe sudorul sau economistul. Dar la Dragomir o să revin: mi-am procurat și am citit de curând *Caietele timpului*.)

Lecturi și însemnări mai vechi. Vineri am întrerupt brusc (hotărâsem să plecăm acasă), încerc acum să reiau.

Un extraordinar eseu despre *Prostia ca paradigmă*, în numărul din ianuarie al *ID*. L-am citit și recitit, cu delicii, îngrijorare și indignare. Autorul se numește Ioan F. Pop. Merită să mai scrie câteva texte ca acesta și să apară împreună într-o broșură.

Îmi amintesc că am citit anul trecut (sfârșit de august sau început de septembrie) *Micuța (Duduca Mamuca)* lui Hasdeu. E slabă, chiar foarte slabă, de asta am și uitat să o pomenesc, probabil. Dar Eliade, la maturitate și la bătrânețe, o laudă în câteva locuri, o numește *admirabilă*. Nu-i deloc admirabilă, nici măcar pentru secolul său. Tânărul Eliade însă (1927) o consideră lipsită de importanță. Tânărul are dreptate.

Dar m-a impresionat poemul *Dumnezeu* din *Sarcasm și ideal*, și versurile Iuliei așezate la început. Recunosc, rușinat, că asta-i tot ce cunosc din Hasdeu. Poate mi-ar deschide apetitul paginile – destule – lui Eliade din introducerea la ediția pe care a alcătuit-o, cu multă trudă, în tinerețe.

(Trebuie să-l citesc masiv pe Hasdeu, măcar din respect și admirație pentru munca lui Eliade.)

Mama Salvina mă vede necăjit. Sunt aproape tot timpul necăjit, observă ea. De ce?

Nu știu. Adică nu știu ce să-i spun. Nu există DE CE. N-o să-mi treacă niciodată (dar nu-i spun asta).

DE CE presupune un răspuns atât de vast, un răspuns cât toată lumea...

România se *tărăște*... ca o jivină bătută, vorba lui Liiceanu. Încă se fură, se minte, se... (toate celelalte) enorm. Țara asta, la fel ca multe altele, e condamnată pe vecie. Asta cred eu acum, la începutul anului 2008 (de la nașterea lui Iisus Hristos, care *a ratat*).

Din anticariate:

Sonetul italian în Evul Mediu și Renaștere (B.P.T., 1970) traducere, prefață, note și note bibliografice de C.D. Zeletin, două volume, două zile de bucurie. O ediție excelentă pe hârtie foarte proastă, hârtie care seamănă cu epoca în care cartea a apărut, dar nu împiedică lectura. Nu e menționat tirajul, dar pe vremea aceea numărul exemplarelor ajungea cu ușurință la câteva zeci de mii. Acum – nu s-ar vinde nici 1000 de exemplare, dar se vând programele de televiziune, grețose. Ce-am pierdut și ce-am câștigat?

(Nu reproduc versuri, altfel caietele s-ar înmulți peste măsură.)

Adam Mickiewicz – *Poezii*, E.S.P.L.A., 1957, C.L.U. Oare câți români îl mai citesc pe Mickiewicz? Mie mi-a plăcut. (Câți polonezi, pe Eminescu?)

O bună biografie a lui Aristotel, cu toate că a apărut în 1959 (Ed. Tineretului, col. „Oameni de seamă”) și în ciuda expresiilor de genul „filozoful burghez german Zeller“... De autor – Dumitru Isac – n-am mai auzit până acum. Nu credeam că o să ajung vreodată să citesc cu interes (și nu cu scârbă) o carte de filozofie din anii '50, dar uite, se mai întâmplă.

Altă surpriză plăcută, din 1968: *Albert Camus sau tragicul exilului* de Ion Vitner, la E.L.U. Cele aproape 500 de pagini ale cărții nu sunt cu nimic tributare epocii, autorul nu-i citează pe Marx, Engels sau Lenin, dar are o cultură filozofică solidă și scrie bine. Îl cunoaște pe Camus în amănunt și elaborează o monografie cuprinzătoare (dacă nu exhaustivă), nu ratează nimic important. Cartea asta e exemplară în privința seriozității cu care trebuie abordat un autor clasic. Patapievici are dreptate să-i certe (adică „să întoarcă dezgustat capul“, dacă îmi amintesc exact) pe cei care-l consideră pe Camus un autor de mâna a doua, unul pentru adolescenți. Nu, e chiar un clasic. Din 1968

și până acum „s-a clasicizat“ și mai mult. Sigur, nu poate fi pus alături de cei foarte mari, dar asta numai din cauză că a murit încă tânăr, în plină maturitate creatoare. Camus nu a avut norocul longevității lui Sartre. A scris numai 20 și ceva de ani: ce-ar fi reușit în următorii 30? Dar și așa, opera lui are o noblețe și o „rotunjime“ exemplare. (Iar emit, cu seninătate, truisme și banalități, ca de obicei.)

Nu notez decât puține impresii de lectură. Dar e firesc, îmi spun, doar nu fac critică, sau exegeză, țin doar un biet jurnal. Dacă aș încerca să analizez aici pe larg cărțile pe care le citesc, aș pierde din timpul de lectură. (Care, până la urmă, e mai prețios.)

Dan C. Mihăilescu, „omul care aduce cartea“, a „adus“, a prezentat în 2007 nu mai puțin de 286 de cărți! Nu pot decât să-mi scot pălăria și să mă resemnez: nu sunt atât de harnic. Omul acesta iubește cărțile mai mult decât mine. De câte caiete ca acesta ar avea nevoie Dan C. pentru cele 286 de cărți ale sale? În plus, prezentările sale sunt și foarte bune. Nu, nu pot. Omul acesta e o minune.

(Sau poate e numai bine antrenat; se antrenează singur, e, în limbaj sportiv, antrenor-jucător, un fel de Dorinel Munteanu al cărților.)

Vineri, 22 februarie, 10

Minunata Românie interbelică. Dar am început să înțeleg că n-a fost chiar așa minunată. Nu am avut nevoie, pentru a înțelege asta, de minuțioase analize istorice, îmi ajung articolele acelorași Eliade, Noica, Cioran. Cele amare. Și cele „legionare“. Au devenit legionari pentru că aveau nevoie de o soluție la problemele de atunci. Așadar existau probleme și era nevoie de soluții. Probleme la fel de grave ca cele actuale. De aceea, nu trebuie puși la zid. Au greșit, dar din exasperare pentru „soarta țării“. Au fost naivi, crezând că există soluții. Nu existau, cum nu există nici acum.

Tânărul Eliade citat de Handoca, într-un număr al *României literare* („Dictatura“ și „Personalitatea“, în *Vremea*, X, 28 martie 1937):

„Se poate oare cinism mai dezgustător, sau imbecilitate mai crasă? Oameni învechiți în rele, care au cârmuit această țară 20 de ani...”

După câteva rânduri: „Au fost promovați în primele rânduri nulitățile, toți semidoctii și șnapanii vieții publice, toate conștiințele ieftine, toate spinările flexibile, toți slugoii din Levant...”

Sau: „Ce curte marțială va putea judeca atâtea mii de trădători și câte păduri vor trebui prefăcute în spânzurători, pentru toți nemernicii acestor 20 de ani de politică românească.” Handoca e de părere că aici „comentariul lui Eliade o ia iarăși razna”. De ce? Spânzurători? Da, nu e deplasat. Câte tragedii nu se petrec din cauza sărăciei, iar vinovații își văd mai departe de mârșăviile lor. Căci sărăcia nu e o fatalitate, există vinovați. Așadar, „păduri prefăcute în spânzurători”. Sigur, nici Eliade nu-și dorea chiar asta, dar era indignat, furios. Ce e mai firesc decât faptul de a-i pedepsi pe hoți? N-au fost pedepsiți, nu sunt nici acum, și nici nu vor fi. O să-i mai pedepsească cineva pe cei care au jecmănit douăzeci de ani? Niciodată!

Dar să revin. România interbelică nu a fost, așadar, chiar atât de minunată cum ne place să credem. (Ne păcălește *cultura* epocii, într-adevăr extraordinară.) De aceea articolele lui Eliade sunt atât de actuale: parcă au fost scrise ieri, nu în urmă cu șaptezeci de ani. Îl citam cu altă ocazie și pe Noica. Țara asta a fost condamnată pe timp nelimitat. Dintotdeauna. Pe termen scurt cel puțin (și mediu), nici zece Uniuni Europene nu ne pot schimba. Prostia, hoția, mitocănia, șmecheria, imbecilitatea, incompetența, corupția și coruptibilitatea, cinismul politic și economic, delăsarea, mârșăvia, meschinăria, duplicitatea ș.a. – toate astea sunt, la noi, *incurabile*.

Nu-mi doresc decât să fiu contrazis, dar să mă contrazică realitatea, nu optimiștii naivi; ani de zile am fost un naiv optimist, mai ales în adolescență, când orice chestie pozitivă, oricât de mărunță, îmi alimenta iluziile; e bine să fii naiv, știu, dar *nu mai pot*, sacul cu iluzii s-a golit.

Oricum, îmi spun, cu câteva excepții, pretutindeni a fost, este și va fi la fel de rău, sau mai rău. În Africa, în America de Sud și Centrală, în aproape toată Asia. Când se va topi gheața, va fi și în Antarctica. Și pe Marte, când vor ajunge oamenii acolo.

Să fiu un bun cititor. Doar atât, un bun cititor. Sau unul foarte bun, dacă se poate. Și se poate. Să citesc și să recitesc, liniștit (mai greu...), câteva sute de capodopere, poate pe unele în original. Și cele mai bune studii despre ele și autorii lor. Timp de 50 de ani.

Jurnalul. Îl scriu ca să am ce să citesc la bătrânețe (d.v.t). Totul a început de la Karl May, de la listele acelea cu cărți de aventuri. Am regăsit de curând și începutul meu de roman; (de la 12 ani, de la 13? nu-mi amintesc prea bine). Cât de mult m-am schimbat, cât de mult s-a schimbat lumea! Trăiam atunci în *altă lume*, atât de frumoasă. Acum cunosc *adevărata* lume. Și m-am schimbat...

Nu fac apologia *lăutărismului*, dar specializarea strictă e întristătoare. Prefer să renunț la pretenția de competență într-un domeniu îngust, păstrându-mi libertatea de a citi ce-mi place. De a citi tot ce-mi place. Și îmi plac multe. Nu știu bine nimic, recunosc, dar de fapt ce înseamnă *a ști bine*? Noica îi știa bine pe filozofii clasici greci și nemți, dar pe greci Guthrie îi cunoștea, fără îndoială, mult mai bine decât Noica: îi cunoștea în amănunt, după zeci de ani de cercetări; Guthrie știa greacă încă din adolescență, a făcut școli serioase, a lucrat

douăzeci de ani la o istorie monumentală a filozofiei grecești... Nu am asemenea pretenții. Nici să egalez performanțele Irinei Mavrodin cu literatura franceză nu-mi propun. Dar am convingerea că muncind cu pasiune 8-10-12 ore/zi pot să mă feresc de lăutărism.

Flaubert zicea că e preferabil ca meseria să coincidă cu pasiunea. Meseria mea e aceea de cititor (nu se regăsește în nomenclatorul de meserii, desigur).

Patapievici spune undeva (probabil în *Zbor...*) că pe măsură ce punctul nostru de vedere începe să conteze, lecturile trec în plan secund. Nu e cazul în ce mă privește, dar mai am ceva timp.

Licăriri la ferestre (fumez pe balcon). E noaptea târziu și deduc că oamenii se uită la filme „cu bătaï“, „cu împușcături“. Filme „de acțiune“. „Luna asta ai filme tari, ține-te bine!“, aud într-o reclamă. Mă întorc la veioza și la cartea mea.

O altă reclamă, de sărbători, în care câțiva copilași cântă un cântecel. Ce cântecel cântă copilașii? Unul în care îl roagă pe Moș Crăciun să nu mai vină, pentru că merg ei la supermarketul X, unde își cumpără tot ce au nevoie „la prețuri foarte mici, cele mai mici!“.

Să citesc ce nu am citit și să recitesc din marea literatură rusă: Pușkin, Lermontov, Gogol, Gonțarov, Dostoievski (citit de Cioran, în întregime, de șase ori!), Tolstoi, Turgheniev, Cehov, Andreev, Pasternak, Bulgakov, poezii sec. XX, Soljenițin.

Dar și Soloviev, Rozanov, Șestov, Berdiaev, Merejkovski, Florenski, celălalt Bulgakov, Evdokimov. Mi-ar plăcea să cunosc literatura (cultura) rusă așa de bine cum o cunoaște Ion Ianoși.

Istoria cercetată cu meticulozitate, serios și sistematic: atrocități fără număr. Enumerarea celor mai „spectaculoase“ sau, mai bine, prezentarea lor

în detaliu, în câteva tomuri (fatal incomplete). Ar merita să mă înham la o asemenea Operă!

23:50. O excelentă carte contemporană. *Ușa interzisă*, de exemplu. După câteva luni (sau ani) și după mai multe lecturi, își pierde din prospețime, nu mai e o *surpriză* (plăcută). Adică, într-un fel, se *clasicizează*, devine un bun câștigat pentru totdeauna. Lectura ei nu mai e o revelație, dar a ocupat un binemeritat loc pe rafturile și în sufletele câtorva dintre cei care au citit-o. Ne-a îmbogățit. Și ne putem reîntoarce oricând la ea, cu bucurie și cu folos.

O carte *recentă* poate fi o bucurie în mai mare măsură decât descoperirea uneia clasice. Miracolul ei e cumva mai *aproape*, frumusețea ei are ceva dintr-o *prezență fizică*, aproape palpabilă. Melodia ei nu mai e un zvon venit de departe, e cântecul din preajmă, de lângă noi.

Luni, 25 februarie, 10:55.

Câteva zile cu adevărat pline: de la bibliotecă – Hajime Nakamura Orient și Occident: O istorie comparată a ideilor, Arthur Koestler – Lunaticii. Evoluția concepțiilor despre Univers de la Pitagora la Newton și Lao Zi/Zhuang Zi în traducerea lui Dinu Luca, pe care nu o cunoșteam. Am citit câte 10-12 ore/zi-noapte. Erudiția japonezului e cu adevărat impresionantă, cu toate că, pentru Occident, folosește uneori surse învechite sau de mână a doua (Zeller pentru greci, de exemplu). Dar a reușit să contribuie semnificativ la acea Summa Philosophiae Perennis de care vorbea Coomaraswamy. Cred că în anii aceștia de început de mileniu ar fi reușit și mai bine Ioan Petru Culianu. Trebuie să-mi procur cartea și să o folosesc mereu. Din păcate, colecțiile „Istoria ideilor” și „Monografiile Humanitas” au răposat. La noi, cărțile de solidă erudiție nu au succes, deși e mare nevoie de ele. Colecțiile pomenite ar fi

meritat să se îmbogățească măcar cu un volum pe an.

În privința „ideilor“ occidentale nu am aflat prea multe lucruri noi, dar paralelele pe care nu se sfiește să le facă Nakamura – Eliade și alții au fost mult mai rezervați în acest sens, deși, cred eu, nu era nevoie de atâta prudență – dezvăluie similitudini uluitoare, pe care în unele cazuri le sesizasem și eu, întâmplător. Oare cartea asta nu l-a influențat pe „ultimul Culianu“ – *Religia ca sistem*, cu „hărțile“ mai mult sau mai puțin complete ale minții...? Îmi propusesem să umplu măcar un caiet cu note de lectură, dar, cum cartea era împrumutată, am renunțat. Deocamdată, numai. Sper totuși că se va reedita în curând.

Impresionantă e și erudiția lui Koestler, cu toate că autorul nu a făcut parte din breasla universitaro-academică, a fost un autodidact. Unul care scrie excelent, stilul său cuceritor făcând atractiv orice subiect, oricât de arid.

Pe viitor, îmi propun să-i citesc măcar o lună-două doar pe chinezi – Confucius, Lao Zi, Zhuang Zi, în cât mai multe traduceri. Și ajutat de cele mai bune Istории (ale filozofiei și religiilor), enciclopedii, dicționare, monografii, studii și exegeze. Bibliografia lui Dinu Luca e vastă, am de unde alege. Îndeosebi pe Lao Zi mi-ar plăcea să-l pot citi în câteva traduceri – englezești, franțuzești, nemțești, italienești. Dacă voi trăi, chiar voi face asta, cu oricâte eforturi. (Tolstoi, cel cu „dacă voi trăi“, îl traducea pe Lao Zi după versiuni engleze și germane; același Tolstoi a învățat greacă foarte târziu, după vârsta de 50 de ani, dacă nu mă înșel.)

Jurnalul lui Witold Gombrowicz, de la anticariat (Univers, 1988). Volumul conține și excelente fragmente din *Amintiri poloneze*, și 3 piese de teatru (pe care nu le-am citit).

Nu citesc teatru, programatic. Mi-am propus să citesc cândva, nu știu când, numai teatru, timp de

câteva luni. Măcar 100 de piese, cele mai bune din ultimii 2500 de ani, ca să zic așa! În ce privește teatrul chiar sunt ignorant.

Deși îl iubesc enorm pe Borges, îmi place că Gombrowicz e rău cu el (pp. 159–161). E rău, de altfel, cu aproape toată lumea, e rău *in sich*, e revoltat prin excelență. Ar fi multe pagini de citat, dar mă mulțumesc cu câteva fărâme:

„M-am obișnuit cu faptul că filozofia nu poate să fie decât o catastrofă și știu că în acest domeniu putem dispune doar de o gândire fărâmată, mai știu că un călăreț urcat pe acest cal trebuie să cadă. Nu, nu sunt pretențios. Nu cer răspunsuri definitive la întrebări definitive, în sărăcia mea m-aș mulțumi și cu niște zdrențe dialectice ale adevărului, care mi-ar înșela momentan foamea. Da, dacă m-ar putea liniști măcar temporar, nu m-aș da în lături nici din fața unei astfel de hrane vomitate“ (p. 73).

Sau pp. 52–53, sau 70–71, 46–47 și altele: aproape că nu e pagină pe care să nu găsesc măcar o frază de citat.

Din *Amintiri poloneze*: „În Polonia, în general, nu se înțelegea relația pe care o întrețin arta și tot universul spiritual cu maladia. Un optimism surprinzător domnea la noi în această privință: pentru polonezi, artistul nu era «un nevrotic care se îngrijește de el însuși», după cum l-a definit Freud, ci un ins care creează dintr-un exces de forță vitală și de sănătate și grație unui dar divin botezat «talent»; conform cu această opinie arta ia naștere nu din boală, ci din sănătate. [...] Faptul că nu-mi făceam iluzii și că am luat cunoștință de ereditatea mea mi-a permis să-mi situez scrisul într-un climat mai adevărat și mai tragic; mi-a permis de asemenea să mă distanțez în raport cu maladia și cine știe dacă tocmai aceasta nu mi-a dat un simț mai ascuțit al sănătății și normalului. Întrucât bolnavul știe mai bine decât cel sănătos ce

este sănătatea – după cum un om înfometat știe mai bine ce este pâinea“ (p. 212).

Și cel al lui Cesare Pavese – *Meseria de a trăi*, E.P.L., 1967, pe o hârtie verzuie, cu doar 4 lei (un pachet de țigări e 5 lei). Măcar câteva rânduri și de aici:

„Un om care suferă este tratat ca un om beat. «Scoal’, hai să mergem, destul, lasă, acum destul, nu așa, lasă...»“ (p. 87);

„Nimănui nu-i lipsește vreodată un motiv serios ca să se omoare“(*ibid.*); Alin: întotdeauna ai o mie de motive să mori. Ca să trăiești, îți ajunge unul singur.

„Ceea ce n-ai știut să faci cu forța feciorelnică de la douăzeci și cinci de ani, cum ai mai putea face cu oboseala de la treizeci?“ (*ibid.*);

„De ce să ții conferințe? Ziarele și cărțile sunt accesibile tuturor – chiar și tovarășilor celor mai dați uitării. Conferințele au ceva spectaculos și activistic în ele care place mult la *go-getters*. Cât privește faptul că aceste conferințe răspândesc mai cu folos pâinea științei, răspundem că nimic valabil din ceea ce este cultură nu se poate oferi printr-o conferință, că tot ce se ascultă acolo trebuie fructificat și cercetat din nou în cărți... (Așa, așa!) Și atunci? Rămâne numai că sunt o școală a facilității și a succesului. Tovarășul care nu este dispus să-și scoată pălăria în fața culturii și să trudească și să intre într-un templu (așa apare la început, apoi devine propriul nostru sânge) (Ce vorbe!) rămâne ignorant. O merită.“

Desigur, ar mai fi multe altele. Mai ales finalul – care cu ani în urmă m-a răscolit și obsedat multă vreme. Dar recunosc că nu-l înțeleg cu adevărat (adică *în întregime*) nici acum pe Pavese, că nu-i înțeleg cu adevărat drama....

Speram că o să-mi ajungă caietul ăsta pentru a încheia aici însemnările care s-au adunat pe foi, dar constat că nu mi-a ajuns. Oricum, n-au mai

rămas prea multe, câteva pagini ar fi fost suficiente. Mâine sau poimâine sau cine știe când.

Caietul 35

26 februarie – 4 martie 2008

Măști, 26 februarie, 9:35

Chiar în dimineața asta mi-am cumpărat un nou caiet. Costă un leu. Ca să pot citi liniștit, trebuie să mai scriu câteva pagini.

Pot să-mi petrec timpul (adică toată viața) în compania celor mai mari spirite ale lumii: scriitori, filozofi, pictori, sculptori, muzicieni, savanți erudiți. Cei mai buni comentatori mă ajută să-i înțeleg pe primii. Numai așa simt că nu-mi irosesc zilele, care sunt limitate. Sunt dator să mă înțeleg, să-i înțeleg pe oameni, lumea, în măsura în care există înțelesuri. Nu Înțelesul ăla mare, plin, scris cu majusculă, ci înțelesurile mai mărunte. E firesc ca pentru asta să-i solicit pe cei mai buni dintre oameni, pe cei care au încercat și ei să înțeleagă și să exprime câte ceva din rezultatele acestei căutări.

Lumea imbecililor nu mă interesează, o cunosc prea bine, e din ce în ce mai agresivă, mai acaparantă, mai zgomotoasă: e lumea din jur. Prostia lumii n-are margini, vorba lui Shakespeare. E sufocantă. Din fericire există și aceste mici insule menite refugiului, operele marilor creatori.

Filozofia mă ajută mai puțin decât literatura, istoria religiilor sau muzica să înțeleg lumea și oamenii. Condiția umană, această sumă, această „aglomerare“ de paradoxuri și contradicții. Lumea și omul sunt contradictorii: fiecare mare creație mă ajută să pătrund o parte a adevărului acestuia încâlcit și întortocheat, *nesistematizabil*.

Joi, 28 februarie, 10:35

Alexandru Dragomir – Caietele timpului. Ce păcat, totuși, că Dragomir nu avea darul (sau vanitatea?) scrisului. Și ce bine că, totuși, a scris, a scormonit, a căutat și în felul acesta, că „arhiva“

lui nu s-a pierdut. Am impresia că cele mai importante volume vor fi, pentru mine, *Semințe* și cel (cele) de comentarii istorico-filozofice. Trebuie să-l imit pe Alexandru Dragomir în ce privește laboratorul. Numai așa se poate face treabă, cu note, conspecte etc.; mii de pagini cu așa ceva, asta îmi propun, „disecarea“ minuțioasă a tuturor cărților mari ale lumii, vreme de cincizeci de ani, (d.v.t.)...

De la bibliotecă:

Eugène Ionesco – *Jurnal în fărâme* și *Antidoturi*. Da, „profesorul“, „maestrul“ meu în „filozofia istoriei“ e acum, mai mult chiar decât Cioran, E. I. L-am citit puțin până acum, dar știu, simt că voi recupera, fără să vreau, fără să-mi propun. *Angoasă* e, probabil, cuvântul care apare cel mai des în textele lui Ionesco, alături de „neliniște“, „deznădejde“, „rană“ și celelalte. Cioran, deși nu e, pare cabotin, poate din cauza stilului sclipitor. Ionesco nu, el scrie destul de simplu, dar penetrant, răscolitor, e clar că nici o clipă nu face paradă, nu pozează.

Am descoperit similitudini uluitoare cu Sábato, nu doar de ton, ci până la amănunt, până la expresie. Merită puse în paralel câteva zeci de fragmente. Uimitoare e și altă asemănare: când literatura nu i-a mai ajutat, ambii s-au refugiat în desen și pictură. Permanenta neliniște se cerea îmblânzită cumva. O să revin, cu unele citate. Scriu puțin și prost, dar pot cita oricât. Merită să ilustrez măcar așa contactul din aceste zile cu atâtea și atâtea pagini răscolitoare. Care nu lasă nici o speranță, *nici una*. Și totuși, trebuie să merg mai departe. Cum? Greu, la fel ca E. I., citind, scriind, mai înghițind pastile, încercând să mă bucur de frumusețea lumii, care e și ea reală, care *există cu adevărat*...

Dicționarul Eliade / Culianu, de data asta ediția a doua Humanitas. (Ilustrația copertei e indicată

greșit, cred că după prima ediție.) Cartea a fost împrumutată de peste 60 de ori în 10 ani, cu toate că mai există cel puțin un exemplar, dar nu e foarte uzată. Ce înseamnă asta? La cum citesc și îngrijesc românii o carte, înseamnă că nu prea a fost citită. (Am văzut cărți făcute ferfeniță după doar două-trei lecturi, am trăit experiența asta neplăcută chiar cu câteva cărți proprii; celor de la bibliotecă trebuie să le șterg copertile cu un șervețel îmbibat cu spirt; iată un motiv serios de a nu frecventa bibliotecile publice de la noi, cu toate că am avut de pierdut din cauza asta, îmi dau seama acum, dar nu regret prea mult.) Nici eu nu am recitit dicționarul în întregime (ca pe un roman), dar îmi place să revăd periodic toate locurile esențiale ale disciplinei adunate. Romanul acela al istoriei religiilor visat de Eliade nu a fost scris: nu o putea face decât el. *Istoria...* e prea lungă, e un roman-fluviu, nu unul concis, de vreo 400 de pagini – cum dorea Eliade.

Istoria religiilor e vastă și complexă, dar nu mă descurajez. Pot face treabă, pot asimila esențialul: cu *Enciclopedia* coordonată de Eliade (oare cât costă?), cu alte enciclopedii, dicționare, istorii. Și cu bibliografia esențială a fiecărei religii. În total – minim 150-170 de volume. Nu-i mult. Apoi altele. Să încep prin a asimila esențialul din ceea ce am și a vedea sau revedea direct principalele „izvoare”. Oare crezând că pot face asta mă supraestimez? Oare m-am scrântit? Rămâne de văzut. (Cea mai bună metodă ar fi, acum, aceea de a-mi alcătui un dicționar pentru uz propriu, folosind cât mai multe surse.)

Și cărțile *Vechiului Testament* traduse din greacă de Petru Creția. Nu numai traduse, ci și comentate admirabil. Diana mi-a xerocopiat comentariul la *Ecleziastul* și conferința lui E. I. din *Antidoturi* – „De ce scriu?”, admirabilă din toate punctele de vedere. Comentariul acesta al lui Petru Creția – cât

de frumos e scris și câtă adâncă înțelepciune adună în doar 15 pagini. Îmi vine să-l transcriu aici în întregime și să învăț bucăți din el pe de rost.

Acum mă opresc, să-l recitesc, a patra oară. Și paginile lui E. I., a treia...

Vineri, 29 februarie, 10:25

Din două jurnale:

Ușa interzisă: „Ce trebuie să facă un om cu viața lui dacă nu vrea să se resemneze să trăiască în categoriile speciei? Ce îți mai rămâne de făcut când fiecare din lucrurile care îți ocupau viața și îi dădeau un sens se golesc de conținut? Lucrul cel mai grav este ca sistemul de iluzii, de care o viață are nevoie pentru a înainta, să se surpe. Iar în lumina sfârșitului nici o iluzie nu rezistă. Problema e să poți încă face ceva după ce ai ajuns în punctul acesta.“

Sistemul meu de iluzii amenință mereu să se surpe și mereu încerc să-l *proptesc*, să-l cârlesc. Asta se numește viață: a țese mereu vâlul sfâșiat al Mayei. Nu altfel au trăit Leopardi, Eminescu, Cioran, Ionesco și mulți alții. Unii au rămas numai cu zdrențe din vâlul Mayei și au decis să termine. Pot încă să fac câte ceva, tot ceea ce am făcut...

„Jurnalul este cea mai strânsă formă de colaborare cu viața care ți-a fost dată, este un fel de reverență făcută nu-se-știe-cui, un fel de a arăta că ceea ce ți s-a dat nu-ți este indiferent. Pe de altă parte, faptul că ai primit ceva în necunoștință de cauză poate să devină sursa unui protest infinit.

De aici ambiguitatea oricărui jurnal, amestec de curtoazie, tandrețe și recunoștință cu strigăte, reproșuri și blasfemii.“ (Chiar așa, confirm!)

(Humanitas, 2003, p. 53)

Și fragmentul următor, cu depresivul care „începe să vadă altfel“ și care termină prin a deveni „nebun“. Unii sunt mai mult sau mai puțin nebuni toată viața, din cauză că o „criză prelungită de luciditate“ nu are, cu adevărat, leac. Cu

luciditatea nu se pot încheia decât armistiții provizorii. Vorba lui Cioran: dacă ești lucid, nu poți să fii decât din ce în ce mai lucid; luciditatea nu se poate *uita*, se poate numai păcăli, amăgi, temporar. Eugène Ionesco și duhovnicul:

„— Răspunde-mi la o singură întrebare: crezi?

— Tocmai asta e problema!

— Și de ce nu crezi?

— Nu cred, deoarece există Răul în lume.

— Ești pierdut!“

(*Sub semnul întrebării*, 1994, p. 14)

Răul, cu majusculă, un alt cuvânt (nu *concept*!) foarte des întâlnit în paginile lui Ionesco.

„Să ai curajul să notezi tot ce-ți vine în minte, dincolo de orice preocupare de stil, de teama de platitudine sau de rușinea văicărelui“, zice Liiceanu. Nimeni nu are un asemenea curaj. Ar însemna să vrei să forțezi, să spargi „ușa interzisă“, ceea ce ar fi începutul catastrofei. Orice sinceritate absolută e cu necesitate distrugătoare.

Ceea ce încerc să fac e să scriu – așa cum voia Borges – un jurnal din citate, aproape numai din citate, ca exercițiu de umilință și asceză. Și, mai ales, ca *exercițiu de admirație*.

Duminică, 2 martie, 0:15

Din noiembrie, de când ne-am mutat aici, de fiecare dată când scriu trebuie să-mi aduc masa de pe hol, cea pe care mâncăm, pentru că n-am mai avut bani pentru un birou. Nici nu am neapărat nevoie de el, pot și așa. Merge, nu pierd mai mult de un minut cu mutatul mesei. Noaptea trecută am încercat să scriu pe hol, dar nu pot (nu e pentru prima oară), așa că nu am scris deloc. Bine că de citit pot citi aproape în orice condiții: într-un tren murdar și aglomerat, în parc, chiar pe stradă sau sub umbrelă pe lângă Steluța; dar de când am iar mașină nu am mai fost cu trenul, nici cu Steluța la pășune de cinci-șase luni; le simt oarecum lipsa.

Nu o să mai amintesc decât din greșeală faptul că se adună mereu foi și foicele cu însemnări dezordonate, pe care ulterior trebuie să le dezvolt și ordonez, aici. Nu pot nota zilnic și nici nu-mi propun. Totdeauna scriu despre zilele sau săptămânile trecute, nu ajung niciodată „la zi“. Însemnările zilnice m-ar plictisi, și nici nu-s în stare de asemenea pedanterii. Pe de altă parte, mereu îmi propun și încerc să renunț la jurnal, dar nu merge, e o obișnuință (aproape un automatism) deja veche (vreo 12 ani), un fel de „tabiet“ de secretar-șoarece-de-bibliotecă-scrib-conștopist-grefier. Unul aparte, care are de întocmit niște hârțoage mai puțin anoste. Un fel de *palimpsestolog*, mi-ar plăcea să pot spune, unul de stirpe borgesiană, desigur. Cuvinte peste alte cuvinte, texte peste texte și tomuri peste tomuri, către inima neînțeleșului care, sub pixul meu, se schimbă-n ne-nțeleșuri și mai mari.

Mă compar mereu cu tinerii Eliade, Culianu, Patapievici și mulți alții și mereu constat că sunt doar un semianalfabet nenorocit. Unul fericit să aibă asemenea înaintași. Dacă Eliade primește nota 10 (sau 10,5?), Culianu 9, Patapievici 8, eu trebuie să trag din greu să nu rămân corigent.

Cunosc cauzele, dar nu mai pot face nimic: mii de ore pierdute cu naveta, munca, școala (școlile, ca elev, student și profesor), televizorul. Naveta la școală – o deșertăciune la pătrat; muncă uneori abrutizantă – la cub (ce forță aveam în vremurile acelea!); televizor și altele – la puterea a patra. Acasă, numai cu cărțile, aș fi învățat infinit mai mult. (Eventual cu doi-trei „profesori“, „îndrumători“, de câteva ori pe lună.) La liceu – deșteptarea la 5.30, 2 kilometri pe jos până la gară, juma de oră cu trenul până la Brad, șase ore de tâmpenii la școală (sau, ca să fiu indulgent, cinci din șase, în medie), întoarcerea acasă, munca pe câmp etc. Zile, săptămâni, luni și ani. Ce risipă! Școala a fost un rău necesar, am mai spus. Chiar

necesar? Din păcate, da, pentru o diplomă de semianalfabet. G. B., absolventul nenorocitelor școli românești, care l-au ajutat să-și piardă timpul, care au făcut tot ce le-a stat în putință pentru asta. Zile, săptămâni și ani pierduți apoi pe culoarele augustei facultăți de filozofie din Timișoara. M-aș fi lipsit. Aș fi învățat mult mai mult singur, fără cursuri stupide și examene așijderea, fără să plătesc chirie (câte cărți pe banii ăștia!) și fără să gătesc...

Tinerii Eliade, Culianu, Patapievici. Ei nu se uitau la televizor. Nici eu nu prea mă uit, și, în fond, s-au adunat câteva mii de ore, în 12–13 ani, de când citesc cărți serioase. O carte se citește în 5–10–15 ore: 1000 de ore = 100 de cărți, 10 ore la televizor = o carte (nu prea subțire) mai puțin. Având în vedere asta, erudiția (și creația) lor nu e tocmai fabuloasă, e aproape normală, firească.

Dar e cazul să mă opresc.

Concluzia e că mi-am propus să citesc și să scriu mai mult, cât pot de mult – și pot! –, să iau iar note din abundență, să nu mă mai uit deloc la televizor până nu o să cunosc bine trei limbi străine etc.

(*Adaos*: în seara asta am urmărit meciul de fotbal între Steaua și C.F.R. Cluj, dar numai pentru că a fost chiar excelent, ceea ce e atipic.)

„Să ai curajul să notezi tot ce-ți vine în minte, dincolo de orice preocupare de stil, de teama de platitudine sau de rușinea văicăreliei.“

Oare asta fac? E stupid, pentru că m-am hotărât să-mi public jurnalul, în întregime, și chiar am făcut unele demersuri în acest sens. Nu foarte convins și nu din vanitate, ci în loc de acel „ghid de lecturi pentru adolescenți“.

S-a luat curentul, am fumat o țigară, a venit curentul, însă mai bine nu mai venea: nu avem aici lumânări și aș fi fost nevoit să mă culc. Așa, simt nevoia să mai scriu, nu știu ce. De pe foi.

Vreau să am ce să scriu măcar în 10–12 caiete pe an. Merită să fac experiența asta, adică să o amplific și, dacă pot, să o duc la extrem. Nu știu să mai fi scris cineva un jurnal de lecturi *complet*: un cuvânt despre fiecare carte citită, două, cinci sau câteva pagini. Sau un soi de modeste „recenzii” – pentru mine, poate și pentru alții, dar asta *nu are nici o importanță*. Scurte „comentarii” despre cărți, cu citate din ele, cinisme, răutăți, „erudiție” și banalități. „Critică” (ghilimelele sunt absolut necesare) – filozofică, literară, poate chiar muzicală. Un fel de „istorie” haotică și trăznită a culturii: bibliografii, savantlâcuri, fragmente atroce sau umoristice – după dispoziție!, planuri, piedici, poticneli, euforii ș.a. Banalități dar, dacă se poate, nu prea multe. Un TOT. Un Jurnal de o viață, 12 caiete pe an, șase sute de pagini ori 40 de ani. E absurd? E o nebunie?

(Nu e, și voi face asta.)

Dacă nu-i absurd să alcătuiеști (bio)bibliografii – critice, comentate, adnotate și exhaustive –, cum fac unii, atunci nu-i absurd nici ce fac eu aici. Am avut, am și nu pot scăpa de obsesia jurnalului. Și de cea a „formării”, dar măcar să le îmblânzesc cât de cât...

Nu cumva nebunia asta a formării e doar o „strategie” de a-mi masca sterilitatea – cum să-i zic? – „creatoare”, „literară”?; nu știu, dar nu-mi îngădui, nu-mi permit să scriu – cu adevărat, nu mângălelile de aici –, să *încerc* să scriu până nu *cunosc*. Dar cunoașterea nu are limite. Atunci???

Zădărniciile astea, deșertăciunile astea „culturale”, „cărturărești”, filozofico-literaro-religioso-artistice.

Dar care? E modul cel mai onorabil de a merge în întâmpinarea morții. Care nu mă va ierta, cum nu iartă pe nimeni. O mică neatenție la volan, a mea sau a camionagiului care vine din sens opus și

care poate are o „traseistă“ lângă el, poate chiar *foarte aproape* de el – și tot acest simulacru se duce dracului. Întregul univers e un simulacru, e iluzoriu dacă nu-i absurd. O ciocnire violentă – câte nu se întâmplă zilnic, de ce m-ar *ocoli* tocmai pe mine? –, și „ecranul“ mi se întunecă pentru totdeauna. Gata cu toată această „digestie stricată a cărților“, cu expresia tânărului Virgil Ierunca. Gata cu planurile – de lectură sau de vacanță, dar eu sunt mereu în vacanță –, cu proiectele, cu decepțiile, cu primăverile...

(Virgil Ierunca a fost cândva tânăr, plin de angoase, de așteptări, de neliniști, de speranțe, de frământări și celelalte. Acum s-a terminat cu ele, pur și simplu, nu se știe de ce, nu ne e dat să aflăm răspunsul, nu în viața asta, iar *cealaltă* e poate numai o frumoasă și naivă himeră născută din spaime și iluzii.)

Atâția oameni *cred*. Eu nu pot crede cu adevărat, dar nici nu vreau să cred, de teamă, poate, să nu fiu amăgit, păcălit. (Liiceanu, dacă nu mă înșel, spunea că se teme să nu-i fie „furată“ *luciditatea*.) Dar asta e cumplit, e curat masochism.

Pentru totdeauna, *conștiința* ivankaramazoviană. Sufletul zbuciumat pentru totdeauna al lui Ivan, al fratelui Ivan. (În secolul 21 și mileniul 3 se impune un Ivan la puterea a doua.)

„Weltanschauung“-ul ivanian: nu există scăpare din acest coșmar. „Cu asta nu se poate trăi“, îi spune lui Ivan starețul Zosima.

Sau duhovnicul lui E. Ionesco: „Ești pierdut!“

S-a isprăvit pasta din pix, dar am altul, mai prost, și e târziu, aproape dimineață (4 fără două minute), și am obosit. Oare Kierkegaard cum a putut să scrie ce și cât a scris? Însă a plătit de timpuriu miile și miile de pagini de sfășieri,

sfârtecări și zbucium. Nimeni nu rezistă prea mult la o asemenea tensiune...

S-au scris prea multe cărți de-a lungul veacurilor, „s-a exagerat“, vorba lui Cioran. Și-atunci? De ce mai mâzgălesc și eu? Pur și simplu nu pot să nu o fac. Citind și citând, sporesc exagerarea celor care au scris înaintea mea.

Luni, 3 martie, 9:25

Am dormit trei ore, dar mă simt destul de bine.

Ce cultură au unii și ce proști sunt alții (nu doar lipsa culturii te face prost, știu asta!). La fel ca în economia românească, aproape că lipsește clasa de mijloc, adică cea care susține și întreține o cultură. La scara unei întregi culturi naționale câțiva oameni excepționali dar izolați nu pot salva nicidecum întregul acelei culturi.

(Eu fac parte din minuscula clasă de mijloc.)

Aș fi putut citi mai mult? Da, și *studia*, în ciuda tuturor greutăților. Pe care mi le-am mai provocat și singur. Mi-aș fi dorit lecturi mai numeroase, note de lectură și pagini bine scrise, dar trebuia să încerc să fac mai mult încă din liceu și în anii imediat următori. Erudiția se construiește de timpuriu, cu 7-10-12 ore de muncă pe zi. Dar nu pot să mă văicăresc la nesfârșit, să dau vina mereu pe greutățile și piedicile de toate felurile. Mai bine să nu mă gândesc.

Viziune apocaliptică *precisă* (din cele mai „tulburi“ am zilnic, când mă gândesc ce desfigurată a ajuns lumea). A fost cam așa: cer întunecat, aproape negru, căldură foarte mare, dar nu ploua. Fulgerele loveau pământul, Pământul, care după o secetă de câteva luni începe să ardă ca o torță. Arde așa zile întregi, cerul nu se mai vede. O voce ca un tunet îi amenință pe oameni că a venit vremea pedepsei. Nu Dumnezeu, o VOCE...

Continuă să fie un fum gros și o căldură infernală. E din ce în ce mai întunecat și mai cald.

Se lasă marea Noapte, începe apoi să plouă, pământul se acoperă de ape. Soarele răsare ca în ziua dintâi. Numai câțiva au scăpat, cei *curați*...

Oamenii obișnuiți muncesc cel puțin 8 ore pe zi, plus drumul spre și dinspre locul de muncă. Eu trebuie, prin urmare, să muncesc, în felul meu, măcar 10 ore.

Prețurile alimentelor de bază de la noi sunt mai mari decât cele din restul UE. Am aflat acest lucru nu doar de la televizor, ci și de la prietenii din străinătate. Ce mârșăvie sinistră.

Din nou câteva gânduri încâlcite despre Petru Creția, dar sper că nu mă repet:

— în volum a debutat destul de târziu;

— „a pierdut“ prea mult timp cu traducerile; poate și cu Eminescu, chiar dacă e un sacrilegiu ceea ce zic; P. C. a tradus – numai după '89 – mai mult de zece cărți. Și-a împrumutat în felul acesta timpul dedicat scrisului propriu;

— de ce trebuie să moară *unii* oameni? Un Petru Creția poposind indefinit în perioada de împlinire a vieții sale, predând greacă, traducând în continuare din marile cărți ale lumii Occidentului, dar și scriind lunar câteva zeci de pagini despre diverși autori și despre operele lor, eseuri, gânduri proprii, aforisme; mi-aș fi dorit un Petru Creția cu hărnicia unor Iorga, Călinescu, Vianu, Eliade; de-ar fi început să scrie pe la 24-25 de ani...;

— paginile lui Liiceanu despre el din *Epistolar* sunt așa de grăitoare și de frumoase...;

— ne-ar fi putut spune încă atâtea despre autori greci și latini, englezi și italieni, nemți, francezi, ruși, americani și spanioli. Despre fiecare ar fi avut un cuvânt bine cumpănit, greu, înțelept, profund, memorabil. Mi-ar plăcea să-l *ascult* vorbind despre Pitagora, Empedocle și Hesiod, Marcus Aurelius și sceptici, Ovidiu (despre care cred că a scris câte ceva), Virgiliu și Lucrețiu, Seneca, tragicii greci, Augustin, Abélard și Héloïse,

Montaigne și moraliștii francezi. Ce păcat că „întâiul om de cultură al țării“ (Noica) nu ne-a lăsat încă patru-cinci cărți! Știa infinit mai mult decât ne-a putut spune în scris;

— comentariul său la *Ecleziastul*: se vede din aceste pagini că Petru Creția e unul dintre cei care au *înțeles* cu adevărat, care *știa bine* cum e cu lumea și cu oamenii;

— ce păcat că nu a ținut un jurnal oricât de sumar. Dar nu era el omul „nimicurilor“ zilnice. Mi-ar plăcea să știu ce a făcut în adolescență și în tinerețe, ce a citit, cum a învățat atât de bine limbile clasice și moderne, pe cine a iubit, ce tristeți l-au copleșit, ce morți l-au răscolit, ce-l bucura, ce-l entuziasma... Liiceanu a salvat de la completa uitare câteva secvențe – cu profesorul de greacă și „delirul său metafizic“, concursul de traduceri din Shakespeare ș.a. –, dar e prea puțin pentru ceea ce merită Petru Creția;

— în concluzie: a luat cu el prea mult din ceea ce ne-ar fi putut da.

Marti, 4 martie, 11:55

La bibliotecă, săptămâna trecută:

Nu găsesc *Război cu toată lumea* și trebuie să mă mulțumesc cu Eugen Ionescu – *Eu*, Echinoc, Cluj, 1990, ediție îngrijită de Mariana Vartic. Volumul conține *Elegii pentru ființe mici*, *Proză scurtă și fragmente de roman*, *Viața grotescă și tragică a lui Victor Hugo* (numai răsfoită), *Pagini rupte din jurnal*, *Englezește fără profesor* (dar nu am avut răbdare să compar textul cu cel din *Cântăreața cheală*). Fragmentele astea nu-s de neglijat, nu numai pentru că îl anunță pe viitorul E. I., ci sunt semnificative în sine, chiar dacă fără pretenții. În mare, tânărul spune aceleași lucruri pe care le va spune la maturitate și bătrânețe. De exemplu: „Preocupările actualității atroce m-au aruncat afară din preocupările mele spirituale. Și

de sufletul meu e nevoie să mă îngrijesc. Acesta e, de altfel, rostul faptului politic pământesc: să te abată.“

Sigur, Eugen Ionescu nu are stilul scilipitor, intensitatea și delirul paroxistic al tânărului Cioran, nici vitalitatea, prolificitatea și erudiția lui Eliade, nici calmul, hărnicia, sânguința și siguranța lui Noica, dar mie îmi place așa cum e, arțăgos și sensibil, obosit și vulnerabil: „Povara lumii mă copleșește. Parcă duc universul în spinare. Oamenii îngrămădiți pe străzi îmi fac rău“ (p. 179);

Sau: „Dimineața catastrofei înfrigurează omenirea. Simțim cum vine, din ce în ce mai repede, Catastrofa. Oamenii devin din ce în ce mai răi etc.“ (*idem*);

„O silă adâncă de omenire mă cuprinde“ (p. 178);

„E îngrozitor gândul că viața întreagă a unui om poate fi citită în câteva ore. Ce-a rămas scris? Pene smulse de pe aripile păsării, din zbor... De-ar avea, măcar, unitatea și armonia unui poem. Să fie un cântec, de o durere și de-o frumusețe atroce. Un cântec al disperării, trist ca spațiile goale ale lumii. Dacă aș ști că pot să exprim tristețea, nostalgia, disperarea omului!...“

„Singurătatea și neputința omului! Ne temem, ne zvârcolim, ne zgâriem în focul vieții, foc de iad. Și tot mai rămâne vreme și libertate pentru cântec. Ciudată muzică a crăpării pietrelor, a trosnirii oaselor!...“

Jurnalul meu este urna cu cenușă“ (p. 182).

Eugen Ionescu se transformă în Eugène Ionesco – *Sub semnul întrebării*, Humanitas, 1994. Transcriu aici câteva rânduri, foarte semnificative, sunt sigur, pentru viziunea lui E. I. asupra lumii. Una pe care o împărtășesc întru totul.

„Este evident că trăim în dezordine. Este evident că suntem pradă Răului. Și este incontestabil că

trăim în dezordine. [...] Trebuie să spun că nu vorbesc așa decât în momentele când sunt foarte lucid, când conștiința mea este foarte vie. Aceasta, în parte, din cauza crizei de angoasă sau de deprimare pe care am avut-o, și care mă ține de câteva săptămâni...”

„Dar nu vorbesc întotdeauna așa. Aceasta înseamnă că trăim la diferite niveluri de conștiință și că mi se va întâmpla, poate, să mă bat pentru «literatura bună» sau pentru «libertate» – lucruri pe care trebuie să le punem între ghilimele și care, în momentele mele de conștiință extremă, nu valorează absolut nimic“ (p. 10).

„Prietenul meu C. îmi spune că viața este un coșmar. Inventarul a ceea ce compune coșmarul este cumplit și banal: naștere și moarte, masacre și genocide, dezastre geologice și cosmice, temnițe și oprimări, violență și teroare, lucruri pe care le știm de multă vreme. Și totuși, trăim. N-ar trebui să acceptăm această condiție cu care părem resemnați de milenii. Dar umanitatea, care devine tot mai conștientă de inadaptabilitatea universală, n-ar trebui să se sinucidă? Când C. afirmă că totul este coșmar, o spune cu voioșie. Este un om de știință, o inteligență obiectivă. Face toate aceste constatări cu luciditate și cu rațiune. Fără să le trăiască. Eu resimt mai mult decât constat. Și resimt din ce în ce mai adânc. [...] Cuvintele pe care le enunț sunt simple și banale și ele nu pot exprima această angoasă profundă și autentică pe care, în mod paradoxal, pot s-o exprime numai artificiile subtile și sublimite ale literaturii.“ (*Mi-e din ce în ce mai greu...*, p. 88).

E ceea ce spune apăsător și Sábato, în mai multe locuri; de aceea literatura e mai răscolitoare decât cea mai sumbră și mai atroce filozofie; de aceea piesele – sau antipiesele! – lui E. I. mă bulversează mai mult decât fragmentele de felul acestuia, care nu sunt puține; de aceea romanele lui Sábato sunt

mult mai devastatoare decât eseurile sale, de aceea în Dostoievski e mai mult tragic decât în Cioran.

Nu e cartea mea și îmi vine să transcriu aici toate aceste fragmente; oricum, se potrivesc de minune, sunt mai bune decât orice aş putea eu să scriu acum, *mă reprezintă, fac parte din jurnalul acesta*.

„Dar cine sunt eu pentru a avea dreptul să mă exprim? De altfel, toată lumea se exprimă. Un haos asurzitor, inutil, de neauzit, de neînţeles“ (*Câteva motive noi de disperare*, p. 97);

„Dumnezeu n-ar fi putut să inventeze o lume mai crudă. A inventat lumea cea mai crudă cu putinţă“ (p. 98);

„Fiinţa este oare o nereuşită a aceluia Dumnezeu ascuns? Şi în acest caz s-ar putea găsi o soluţie, şi aceasta ar fi să nu ne punem întrebări. Să trăim în nepăsare. Indiferenţa. Uşor de spus“ (p. 186);

„Există două categorii de oameni: cei care trăiesc conform metafizicii şi cei care trăiesc conform politicii. Aceştia din urmă n-au oroare de rău. Ei trăiesc în această lume şi sunt satisfăcuţi de ea. Cei care trăiesc conform metafizicii ştiu că răul ni se prezintă ca o enigmă. Teologii înşişi trăiesc conform politicii; este motivul pentru care religiile au atâtea dificultăţi în a explica cum a pătruns răul în lume. În realitate, ei nici măcar nu-şi dau seama că această lume este un scandal şi că legile ei nu sunt legi, că ordinea este dezordine“ (p. 187);

„Posibilităţile mele de om mă fac să nu pot înţelege nimic şi, în faţa angoasei şi a morţii, nu sper să obţin resemnarea sau calmul, nici să-mi controlez groaza. De îndată ce m-am cufundat în angoasă, nu mai am decât o dorinţă: să mă întorc cât mai repede în această lume a răului, în confortul inconfortabilului, să pun grijile, politica, în locul angoasei insuportabile“ (p. 189);

„Sunt departe de a fi singurul care spune că lumea a devenit insuportabilă. Popoarele sunt în delir. Oamenii au depășit chiar și limitele josniciei“ (*Lumea este insuportabilă*, p. 195);

„Dar iau pilule și-mi pun platoșe de zeci de ani. De fapt, nu sunt nici stoic, nici nepăsător în sens filozofic, nici creștin. Numai religia m-ar putea face să trăiesc. Dar care, există vreuna posibilă?“ (p. 204);

„Am spus deja că nu pe oameni trebuie să fie supărați oamenii. Ci pe Creatorul lor; de ce nu ne adunăm cu toții pentru a protesta în colectiv împotriva Creatorului? Ar rezulta pagini întregi de ziar cu semnături ale intelectualilor și neintelectualilor.

Dar să tac, să tac. Mi-e teamă de blasfemie, să ne vedem de ale noastre. Și să ne rugăm, poate. Dar cui să adresăm rugăciunile?“ (p. 209).

Între viață și vis, convorbiri cu Claude Bonnefoy, Humanitas, 1999. Nu cunosc decât trei dintre piesele lui E. I., dar nici nu vreau, încă nu vreau să le citesc, îmi fac foarte mult rău – după cum am constatat și de curând, când am abandonat lectura, la fel ca altădată. De aceea nu pot profita cu adevărat de această carte de convorbiri, unde e vorba mai mult de teatru. (În convorbiri, Cioran e mult mai antrenant, mai viu.)

Totuși, două scurte fragmente:

„Chiar dacă ai o conștiință, o viziune apocaliptică a istoriei, în spatele ei există, de asemenea, ideea că lumea nu e decât o farsă. Trebuie bine dedramatizat. E tocmai ceea ce deosebește *Macbeth* de *Ciuma* lui Camus. Camus n-avea umor. În ciuda sentimentului meu apocaliptic al istoriei, cred că nu mi-am abandonat niciodată cu totul umorul. Am totuși impresia că istoria, așa cum e, adică teribilă, tragică, inadmisibilă, e un soi de farsă pe care o joacă Dumnezeu oamenilor“ (p. 148);

„Am avut totdeauna o viziune, un sentiment apocaliptic al istoriei. Asta se datorează poate formației mele creștine, dar îmi pare că este mai cu seamă justificat de evenimentele actuale. Trăim într-o lume apocaliptică. Trăim tot timpul o epocă apocaliptică, apocalipsul e în fiecare moment al istoriei, însă mai mult sau mai puțin evident, mai mult sau mai puțin marcat. Am impresia că lumea merge către o catastrofă. Teamă aceasta, pe care am avut-o întotdeauna, nu este personală. Toată lumea se joacă cu primejdia apocaliptică...” (p. 153);

Am încheiat. S-au terminat și citatele, a căror sursă exactă o aveam indicată pe o foicică, așa cum s-au terminat și caietul, și cheful meu, și nervii mei.

Dacă s-ar putea, aș vrea *să nu mai fac nimic* măcar câteva zile, *să ies din timp și din lume*, să iau o pauză. Dar nu se poate.

Măcar să vină odată primăvara – acum iar e întunecat, și plouă –, să răsară iarba, să merg prin păduri înfrunzite, la Basarabasa, să iasă fluturii la soare și să aud ciripitul păsărelelor.

Caietul 36

5 – 8 martie 2008

Miercuri, 5 martie, 9:35

E miercuri, și mă grăbesc să mai notez câte ceva, în așteptarea Ideilor în dialog; pe la două merg la chioșc.

Am în față o foaie cu două „rubrici”: 1. cărți „de citit sau recitit”, de pe unde pot, din biblioteci publice, de la prieteni. 2. „de cumpărat și citit sau recitit”. Copiez aici ce e pe ea, ca să-mi dau seama mai târziu în ce măsură mi-am respectat planurile de lecturi.

-1. Beckett (proză, teatru, are Bogdan), Dante (opera „minoră”), Ionesco (îl tai de pe listă), *Biblioteca Orientalis* (4–5 volume, până o să-mi procur „Sacred Books of the East”, 50 de volume...), Pavese (o scrisoare în *Secolul 20*), Rozanov – *Apocalipsa vremii noastre*, Unamuno – *Agonia creștinismului* (o are Victor), Șestov – *Revelațiile morții, Speculație și apocalipsă*, M. Vulcănescu, *Doctor Jivago*, Andreev (teatru, proză), Iosif Sava (seratele), *René și Atala* (René și Cioran; puștiul Eliade mi-a reamintit că aceste două opere sunt incluse în *Geniul creștinismului*, dar ele au fost apoi „scoase” și publicate separat; nu există nici în ediția pe care o am), Hasdeu (care avea „Sacred Books...”, știu de la Eliade), Cioran – *Caiete*, I, Eliade (tot ce nu cunosc).

-2. Rulfo (cele două volume reeditate anul trecut), Seneca – *Dialoguri* I, II, *Bătrânul și marea*, Seneca (o copie după ediția veche a *Scrisorilor către Luciliu*), Seneca (volumul din B.P.T.), Dostoievski – *Jurnalul unui scriitor* (dar și Valeriu Cristea – *Dicționarul personajelor...*; speram și prevedeam că se va reedita), Culianu

(cele 3-4 cărți pe care nu le am), Istrati (*Publicistică*, II), Eliade – *Virilitate și asceză*, adică ultimul volum (al patrulea) din *Scrisori din tinerețe* (de adolescență și *primă* tinerețe, mai exact, care încă nu a apărut), eseurile lui Kundera (nici acestea n-au apărut, cel puțin nu aici, la Alba), P.P. Negulescu – *Filozofia Renașterii* (mi-am cumpărat-o deja, alaltăieri; ediția din 2001, în 3 volume destul de mari și tipărite mărunț, cu doar 22 de lei, adică un prânz bun), Swedenborg, Lavric despre Noica, Dan C. M., *Memoriile lui Hadrian*. Mi-am dat, așadar, de lucru pe cel puțin trei-patru luni, la fel de haotic ca întotdeauna, dar nu pot altfel, deocamdată. Să așteptăm, deci, vârsta ordinii și înțelepciunii!

Periodic îmi fac asemenea liste și mă bucur că am încă o poftă uriașă de a citi. Dar toată viața am s-o duc așa?...

Biblioteca de aici („Județeană“), din Alba, e, aș spune, destul de modestă, dar ea cuprinde mult mai multe cărți bune decât poate citi un om într-o viață.

Biblioteca Babel. Zeci și zeci de rafturi cu mii și mii de volume. Coșmar, nevroză, frustrare, nebunie. Bătălia pare pierdută din capul locului. („Bătăliile pierdute“ ale doamnei Adriana Babeți cu Dimitrie Cantemir; pierdute numai în parte, cred eu; doamna A. B. avea, cum am și eu, pretenții cu totul exagerate de la sine: limbile clasice, poate chiar araba, orientalistică etc.; cititorul acela ideal al lui Cantemir pe care-l visa Adriana Babeți nu există și trebuie să ne resemnăm; el nici nu poate fi „făcut“.) Și totuși bătălia nu-i pierdută, oricum nu de la început. Pot pierde „războiul“ (cu biblioteca aceea borgesiană), *sigur* îl voi pierde, și multe bătălii, dar *nu pe toate*. Cu adevărat importante sunt doar câteva sute de cărți (îmi tot spun), sau, hai, 1200–1500. Restul e

comentariu la acestea și nu e indispensabil. Asta mă mai liniștește.

„Un om sfârșit“. Nu sunt sfârșit!

Mi-e dor de *ordinea* din Descartes și Spinoza, pe care nu i-am mai citit de ani buni. De fapt, nu i-am citit cu adevărat niciodată, adică mai multe *săptămâni* doar pe ei, cu fișe, note, exegeze. Cum să străbați serios istoria filozofiei (până la Hegel) în numai doi ani, pe lângă alte discipline (multe inutile, stupide chiar), pierzând vremea cu diferite cursuri (*cusururi*) anoste, cu examene idioate ș.a.? Apoi m-am îndepărtat din ce în ce mai mult de clasici (de cei doisprezece „gri“ ai lui Noica din istoria filozofiei), a murit și domnul Colțescu, m-au năpădit buruienile și mărăcinii și spinii și scaietii (neliniști, frustrări, anxietăți, spaime, deznădejdi, disperări, angoase, *dureri* – mai ales! – și câte altele); nu vreau să-mi amintesc, nu vreau să rămân prea mult pe terenul acesta al regretelor și remușcărilor.

Anxietatea e mereu prezentă (angoasa aceea de tip ionescian), de când deschid ochii și chiar în somn. Soluțiile sunt și ele la îndemână, adică religiile, misticii, patristica, filozofia, detașarea cu ajutorul lor, refugiul *în* ele; *oarecum* la îndemână, dar parcă de-al dracului nu recurg la ele. Poate că nici nu m-ar ajuta prea mult..., însă pot să știu până nu încerc?

Începe postul Paștelui și aș putea și eu să încep să mă cufund în mistici, în Patristică, în *Evangelii*. Ce nu mă lasă? Diavolul, în care nu cred, dar cred în *demonul* interior, care e mereu prezent: conștiința permanentă a răului, prezența permanentă a răului, răul acesta care-i atât de aproape, în mine și peste tot, absolutul răului. Absolut e numai răul, Absolutul e Răul.

Petru Creția, la finalul extraordinarului său comentariu la *Ecleziastul*, pagini care sunt dintre

cele mai pătrunzătoare și mai frumoase scrise în românește, la sfârșit de secol, despre condiția umană: „Dar buzele lui (ale Ecclesiastului) nu rostesc nici un cuvânt despre credința în Dumnezeu, nici despre grija, dragostea sau îndurarea lui, iar dreptatea lui este îndoielnică. Cartea aceasta nu cuprinde rugă, nici ale oameilor, nici ale autorului ei. Nimeni nu cere nici milă, nici luminare, nici ajutor. Toți își îndură soarta, de Dumnezeu dată, continuând să înțeleagă atât cât le-a fost dat și să se bucure o clipă de lumină dintre două bezne, orfani și de Părinte, și de Sens.“

Cultura aceea care, vorba lui Pavese, *devine propriul nostru sânge*. Nu palavre de semidocti, jocuri facile de-a inteligența, divertisment pseudo-savant, colb și mucegai academic. Cei cu adevărat mari știu să descopere și să ne arate, sub coaja tare a unei culturi, miezul ei, știu cum curge sângele acelei culturi. Zimmer, de exemplu. Și toți cei care au *înțeles*, nu doar se prefac că au înțeles, dându-și ochii peste cap cu falsă și găunoasă admirație.

Merg să-mi procur *ID*, e 11:45.

Joi, 6 martie, 9:45

La catedrală. Merg uneori, spre sfârșitul slujbei, să ascult predica. Câțiva cerșetori, copii mici. Prima reacție a fost să le dau toți banii pe care-i am, și haina. A doua a fost profund omenească: și mie mi-e frig, nici eu nu am bani! Profund omenească... (Dar și „nebunul“ din Assisi era om; Tolstoi și tulburătorul fragment din jurnalul său în care discută problema limitelor *carității*; *nu ar trebui să aibă limite...*)

Alt cerșetor, mai mic. Țsta are haină, observ (bate un vânt rece). Îi dau un leu. 1. Ce-ar putea face cu el? Dar măcar să nu-l dezamăgesc și eu pe bietul copilăș, deși e obișnuit să *nu* primească.

Celor care vin cu blidul după bani, oamenii bisericii (doi bătrânei), nu le dau nimic. Ei au,

adică *biserica*. Dacă vor să-mi dea din pita pe care o aduc, bine, dar fără bani. Dacă nu, mă lipsesc de ea. (Dar cum să facă pita fără bani? Dacă nu le-ar da nimeni?)

Pe cerșetorii cei mici, *ceilalți* (poate nu toți, nu am stat să număr) îi privesc ca pe niște *creaturi* dezagreabile, dezgustătoare chiar (pentru unii), *se feresc*, le strică duminica. Un preot grec vorbește despre Iisus, despre a doua lui venire... Copiii vor bani, dârdâie de frig, deși sunt *căliți*, îmi spun cu amar cinism. Pentru totdeauna, conștiința ivankaramazoviană. Sufletul zbuciumat al fratelui Ivan. Pentru totdeauna.

Parusia. – Crezi?, o întreb de Diana. – Eu nu, dar *sper* să vină, cât mai repede, să nu întârzie prea mult.

Toate credințele sunt, grosolan spus, eronate, simple naivități. Să crezi cu atâta tărie într-o iluzie... Sau sunt bune, toate. Adevărate. (Dacă-s bune, fericiți cei care *cred*. Mie mi-e *indiferent*.)

Cred că toți oamenii vor fi mântuiți. (De cercetat problema serios la Origen și la Grigore de Nyssa: apocatastaza și mântuirea generală, universală.) Sau condamnați pe vecie. A doua Venire; dar cel care va veni nu are criterii de judecare *absolute*: sau ne iartă și ne mântuie pe toți, sau ne trimite în iad, în focul Gheenei. (Discuțiile aprofundate, dogmatice și erudite nu-și au locul aici și acum. De revenit asupra lor cu Alin; acum redau cât mai pe scurt, simplu și direct ce am *simțit* și ce am gândit timp de o oră.)

Biserica a falsificat mesajul lui Iisus Hristos. De cercetat în acest sens și părerile lui Tolstoi, direct pe texte, dar nu știu ce și cât s-a tradus, ceea ce știu am aflat indirect, din Ion Ianoși.

Despre popi și Biserică, Sergiu a avut, cu ani în urmă, un cuvânt decisiv: „O să-i ascult atunci când

o să-i văd în zdrențe, desculți sau cu opinci, pe asini, propovăduind învățătura lui Hristos. Numai atunci. Nu în limuzine, cu veșminte sclipitoare și toiag cu diamante. Ai văzut, Bubule, ce «turban» sclipitor au pe cap? Trebuie să aflu cum se numește... Îl au numai ăia, mai-marii, ăia care primii ar trebui să încalece măgarul sau măcar să se mulțumească cu o mașină modestă. Ai văzut ce mașini au măicuțele și tăicuții? Bubule, mi-e scârbă de ei.“

N-am auzit de vreun patriarh care să-și lepede zorzoanele și să pornească prin țară pe asin. Nu! Nu primesc ei lecții de la Iisus, nici de la Francisc din Assisi (mai ales că ăsta-i catolic). Pe Iisus îl înțeleg cum vor, îl *adaptează*. (Dar totuși, îmi spun, cu ce să care lumânările sau legumele și uleiul la mănăstire? Poate din când în când și o cârniță, o palincă, oameni îs și ei, ce dracu!)

Sergiucu: „– Popii ăștia încalecă bolizi nemțești cu mii de asini putere! Hai, mai dai o bere, Bubule?!“ – Dau!

Învățătura lui Iisus Hristos e totuși simplă și *firească*: nu-i nevoie decât de un măgăruș, de niște zdrențe și câteva coji de pită... De bunătate și dragoste, dar *absolute*...

De la bibliotecă:

Heinrich Zimmer – *Filozofiile Indiei* și, pentru o privire mai superficială, dar de ansamblu, asupra Occidentului – *Mirarea filozofică* de Jeanne Hersch. Mi-am propus să citesc aceste cărți ca pe niște romane, dar nu am reușit decât cu a doua.

Cartea aceasta a lui Zimmer – din păcate nedefinitivată de autorul însuși – e una dintre cele mai frumoase lucrări erudite din câte am putut citi, dacă nu chiar cea mai frumoasă. (Trebuie să recitesc și *Regele și cadavrul. Meditații despre biruința sufletului asupra răului*, pe care mi-am luat-o numai la sugestia lui Liiceanu, după lista

acestui cu cele 10 cărți esențiale – căci pe vremea aceea nu știam nimic de H. Z.; ulterior, Liiceanu vorbea la superlativ despre ea și în *Ușa interzisă*.) Pot spune asta cu toate că am sărit destule pagini, chiar capitole – de altfel, planul cărții e cam ciudat și neobișnuit – din lipsă de dispoziție de moment și din lipsă de timp, căci trebuia să restitui cartea la termen. Dar o să-mi fotocopiez câteva pagini, însă trebuie să-mi procur cartea asta cât mai curând (nu s-a reeditat), să o „despoi“ pagină cu pagină, să o adnotez; pentru note, aș avea nevoie de cel puțin două-trei caiete și, mai ales, de încredere și seninătate, de poftă de studiu liniștit și ordonat, pe care acum nu le am.

C.G. Jung: „Prin toată ființa sa, Zimmer a rămas un *puer aeternus*, un veșnic adolescent, care, pe aripile unei limbi strălucitoare, a făcut să se deschidă toate florile din grădinile legendelor indiene. Le-a împărtășit și destinul, căci «moare tânăr cel iubit de zei».”

(Amănunt semnificativ pentru mine: Sorin Mărculescu a tradus, din engleză, trei dintre cărțile lui Zimmer, inclusiv aceasta; chiar S. M., neobositul traducător al marilor spanioli – Cervantes și Gracián, acesta din urmă în *întregime*, și va urma, la fel, și primul! Ortega aproape în întregime, *Jurnalul*... lui Unamuno; foarte mult și din franceză, câte ceva din italiană.)

O să revin, cu câteva lungi citate.

Când am citit prima oară din *Mirarea filozofică*, în ultimul an de liceu, din biblioteca lui R., nu am înțeles prea bine destul de multe lucruri. Acum mi se par puerile și aș zice chiar că e nițeluș cam prolixă cartea asta, dar bună pentru o introducere generală în istoria filozofiei, eventual pentru adolescenți. Poate la asta se și gândeau cei de la Humanitas când au editat-o prima oară, la începutul anilor '90. M-am întrebat dacă voi găsi lucruri noi, pe care să nu le știu deloc, și am fost

nevoit să-mi răspund afirmativ, dar erau chestiuni de amănunt la autori care nu mă pasionează. Oricum, cursul domnului Colțescu, publicat în doar câteva sute de exemplare, e mult mai bine structurat, mai clar și mai cuprinzător, însă Jeanne Hersch a vrut doar să scrie o lucrare larg accesibilă și n-aș zice că nu a reușit. Cursul dlui Colțescu e pentru studenții la filozofie, așadar nu chiar pentru începători.

Vineri, 7 martie, 10 fix

Sigur, Cărtărescu a greșit în legătură cu Noica, dar s-ar putea să aibă dreptate într-un punct: „... și poți crede foarte bine, la urma urmei, că un om drag care a murit e încă viu, pentru că trăiește în tine. Așa crede Noica în cultură.“ În raport cu strădaniile lui Noica, rezultatele au fost și sunt slabe, chiar foarte slabe, după cum o arată prostia, ignoranța, delăsarea și haosul generalizat din școlile și universitățile de la noi. În fond, Noica nu dorea decât „ca tinerii să învețe carte“ – citat, dacă îmi amintesc bine, dintr-o scrisoare către Ion Ianoși, citită în cabana de la Păltiniș, în cartea lui I. I. despre N. (cartea lui Cătălin Cioabă, pe care am citit-o fără să-i cer voie proprietarului: era acolo, pe un raft). Noica nu vorbește neapărat de filozofie, el vrea carte. Dacă tinerii învață carte cu adevărat și cât mai mulți, unii vor învăța bine și filozofie. Cam la asta cred că se gândea Noica în generoasa lui nebunie (Liiceanu). Privind lumea românească de azi, mă gândesc dacă nu cumva modestele mele demersuri sunt falimentare din start: un ghid de lecturi pentru adolescenți!, pregătirea asiduă și entuziastă pentru a scrie, eventual, cărți, în anii ce vin ș.a. Pentru cine? Dar nici nu pot face altceva...

Sensul lumii. Al vieții mele. Lumea e absurdă, în *esența* ei, vorba lui Sorin Lavric. Pentru mine, *certitudinea* asta e una de durată: începe printr-o străfulgerare, e ca un fel de revelație (pe dos!),

apoi *se permanentizează*; revelația absurdului... Agitația asta zadarnică a oamenilor, niște paiațe, niște fanteze, niște caricaturi...

Dar, în aceeași zi, am citit dintr-o carte frumoasă (Zimmer), am gătit o mâncare bună, am condus mașina pe o șosea pustie, pe un soare blând și prietenos – Diana era în dreapta, drăguță și tăcută –, am ascultat muzică, m-am jucat cu Bobiță, cu Florinel și cu Loly, m-am bucurat să o revăd pe mama Salvina, pe mami, casa. Eram *acasă*. Atunci toate aveau sens, lumea și viața mea aveau sens.

Pe lângă marea vrednicie care-i e atât de caracteristică, Eliade a avut și norocul mansardei, cum singur recunoaște, și acela de a publica încă de mic, însă pe acesta și l-a creat singur. Apoi, ani de zile, chiar dacă uneori tânărul Eliade poate că nu avea chef să scrie, *trebuia să o facă*, doar era gazetar la *Cuvântul* și avea mare nevoie de salariul de la ziar. Cu banii, își cumpăra întruna cărți, despre care scria articole, și tot așa ani și ani de zile. Astfel au apărut mii de pagini extraordinare prin periodice, apoi cărțile.

Mie mi-a lipsit mare parte din vrednicia lui Eliade, dar și mediul acela extraordinar, anii aceia ai interbelicului, vreo 10 ('28–'37), mansarda, prietenii, cărțile, bibliotecile, profesorii, efervescența aceea culturală la care Eliade a contribuit din plin. E o bucurie să mă pot refugia în acel mediu, măcar așa, citind. Orice s-ar spune, „epoca“ te poate ajuta enorm, ea te formează sau, dimpotrivă, îți pune piedici la tot pasul și te deformează. Acum, constat că am întâlnit asemenea piedici mereu. În facultate nu am avut decât doi profesori adevărați, domnii Colțescu și Petrescu, nu am avut nici prieteni „colaboratori“, nici suficiente cărți, nici biblioteci bune, nici mansardă, nici, nici, nici... Am avut parte de școli submediocre, nu au lipsit mineriadele și Iliescu, prostia, mârșăvia și mocirla politică, atâtea și

atâtea altele. Contează „mediul“? Dacă nu te ajută mediul, măcar să te lase în pace, dar nu, nuu!

Acum, constat că pot să scriu cu ușurință 4-5 pagini de caiet într-o oră, câteva caiete pe lună, dar o fac prost și oricum e prea târziu. Iar și iar văicăreli, de care mi-e rușine.

Petru Creția: „Dar buzele lui (ale Ecclesiastului) nu rostesc nici un cuvânt despre credința în Dumnezeu, nici despre grija, dragostea sau îndurarea lui, iar dreptatea lui este îndoielnică. Cartea aceasta nu cuprinde rugi, nici ale oamenilor, nici ale autorului ei. Nimeni nu cere nici milă, nici luminare, nici ajutor. Toți își îndură soarta, de Dumnezeu dată, continuând să înțeleagă atât cât le-a fost dat și să se bucure o clipă de lumina dintre două bezne, orfani și de Părinte, și de Sens.“

Încă: „... mintea lui stătea de veghe, mintea căreia nici o amăgire și nici o deșertăciune nu-i scapă. Nu este nimic de câștigat sub soare. Ce înseamnă pentru el «a câștiga» nu spune, dar trebuie să fie ceva să aibă durată, sens și valoare și care să aducă ceva nou în lume, ceva care apoi să se înnoiască mereu. Ceva care să nu semene cu o frământare fără noimă în tiparele unei lumi veșnic aceeași și ale unei vieți efemere, pline de dureri și de nedreptăți, sau de plăceri inconsistente, de nebbie și de tristețe, pierzându-se în moarte și uitare.

Nimic nu poate fi mai radical și mai deznădăjduit, Ecclesiastul este fără cruțare și mintea lui a știut să meargă până la capătul gândului ei. Dar ceea ce uimește mai mult decât orice în acest text este că el conține, infuzată printre aceste constatări, *una dintre cele mai radicale afirmări ale bucuriei de a fi în lume* (sublinierea lui Petru Creția), sub același soare sub care se perindă zădărnici și durerea, zadarnică și ea, sub care veșnic gonim după vânt.“ [...]

„... ființa umană, mărginită, precară și efemeră cum a fost făcută, și în ciuda acestor determinări, este capabilă să se bucure de clipa ei. I s-a făcut acest dar. Și nu este nevoie, ca să te bucuri de existența ta, să fii prost sau nebun sau pur și simplu inconștient de adevărul deșertăciunii...”

De recitit lunar comentariul acesta, ca pe un poem, ceea ce de fapt și este. Dar și paginile despre *Tristețe* și cele despre *Bucurie*.

Ziua următoare. Nu pot copia aici întregul comentariu al lui Petru Creția și simt că astfel, într-un fel, îl trădez. Încă ceva, totuși: „Iar la sfârșit, pentru buni și răi, înțelepți și nebuni deopotrivă, moartea, aceeași moarte ca a oricărei viețuitoare, om sau animal. Cine să ne spună că duhul nostru omenesc se ridică, după moarte, la cer? Ne așteaptă nimicul: nu vom mai ști nimic, și o să fim de nimeni știuți, înțelepciunea va fi moartă și ea, nu vom mai lua parte niciodată la nimic din ce se petrece sub cer. Stare de lucruri de fapt mai vrednică de dorit decât viața, de vreme ce Ecclesiastul, cu bărbăteasca lui amărăciune (cartea lui nu este în nici un fel o lamentație), îi ferește mai mult pe cei morți decât pe cei vii, dar, și mai mult decât pe cei morți, care au gustat din zădărnici și din durere, pe cei care încă nu s-au născut să vadă ce se petrece sub soare. Unde și plăcerile sunt deșarte, iubirile, urâte.

Fetele astea trei care prezintă (de fapt doar citesc) știrile „sportive” – multe nu au absolut nici o legătură cu sportul. Pe alte canale e la fel. Cinci, nouă, unșpe canale, nu știu. Toți repetă aceleași veninoase nimicuri, cu aerul că spun lucruri decisive de interes general. Nu e absurd, stupid, complet aiuritor? Nebunesc. NU MĂ INTERESEAZĂ! dar ei nu mă aud. Prostule, îmi spun, e simplu, închide televizorul!

Fetele-s frumoase, asta nu neg, m-ar bate Dumnezeu. Nu le-aș trimite la sapă, dar nici la bibliotecă, Doamne ferește! Însă nici *vedete* nu pot

accepta că sunt, cum se pretinde insistent. Adică „vi-ai-pi-uri“. De ce? Pentru că sunt frumoase (recunosc, am spus)? Și pentru că știu să citească niște bazaconii, niște bufonerii?

Grijania și anafura mă-sii de *homo videns*.

E 12:25, mă opresc și mă gândesc să merg la bibliotecă să-mi schimb cărțile.

15:20. Nu am fost, am citit altceva. Îl pomenisem pe Ivan, dar nu am aici *Frații Karamazov*, volumele sunt la Văliug. Dar am recitit – a câta oară? – din cartea extraordinară a lui Rozanov, în antologia excelentă de la Polirom despre „Marele Inchizitor“. Ce reușește Rozanov în numai 100 de pagini! Dar mari și tipărite mărunț! Rușii au spus în literatură lucruri capitale, au scris pagini decisive, dar au avut și comentatori pe măsură: acest Vasili Rozanov, Șestov (care a scris despre toți cei mari), Merejkovski – din care nu cunosc decât cărțulia despre Gogol –, Berdiaev și, desigur, mulți alții. Mai există și ceea ce marii scriitori au scris sau au spus unii despre alții: asta înseamnă tradiție puternică și sănătoasă, *continuitate* – frântă însă în curând cu cruzime, dar rușii nu s-au lăsat nici așa, au continuat să scrie, acasă sau în exil (Pasternak, Bulgakov, Soljenițin ș.a.). Citez acum după citatele lui Rozanov:

„...noi,ăștia, copilandrii cu cașul la gură, trebuie să rezolvăm în primul rând problemele eterne, asta-i grija noastră cea mai mare.“

„Tu nu știi pentru ce îți spun toate astea, Aleoșa? Mă doare capul îngrozitor și nu știu de ce mă simt atât de deprimat.

— Ai un aer ciudat, se neliniști Aleoșa, parcă ești cuprins de un fel de *nebunie*.“

Rozanov: „Pricinuirea de suferință din setea de a suferi este o trăsătură a polarității sufletului uman...“ (pp. 100–101)

Ivan: „Dacă vrei să știi, m-am ocupat numai de cazul copiilor, care este și cel mai flagrant. Pământul nostru este însă îmbibat de lacrimi omenești, și nu numai la suprafață, ci mult mai adânc, până în miezul lui, dar despre lacrimile astea nu-ți mai spun nici un cuvânt, am circumscris anume subiectul. Nu sunt decât o ploșniță, și recunosc cu toată umilința că nu pot cu nici un chip să pricep de ce lumea a fost zidită așa cum o vedem...”

Și vorbele astea teribile, cele mai cumplite care pot fi spuse de un om, adică *Răzvrătirea*:

„Nu vreau, în definitiv, ca mama să îmbrățișeze pe ucigașul odorului ei. [...]

Nu vreau să primesc deci armonia, din dragoste pentru omenire nu vreau să o accept! Prefer să rămân cu suferințele nerăzbunate. Mai bine să rămân nerăzbunat, chiar dacă nu am dreptate, fără a fi apucat să găsesc împăcarea sufletului meu mistuit de revoltă.”

Rozanov: „Fragmentul citat este cel mai amar discurs care i-a fost smuls omului în istoria lui. Fără a-l nega pe Dumnezeu, își întoarce fața de la El; fără a se îndoii de răsplata finală pentru suferințele sale, nu mai vrea această răsplată.”

„Nu spun că nu-l accept pe Dumnezeu, înțelegemă, ci nu accept lumea plăsmuită de el, această creație divină, și nici prin gând nu mi-ar trece c-am s-o pot accepta vreodată.”

Ianoși: „Iată postulatul filozofic pe care se înalță formidabila *Răzvrătire*, fără seamăn în istoria literaturii.”

„Ivan îl avertizează pe Aleoșa că se va limita doar la o zecime din argumentația ce-i stă la îndemână.”

Într-o notă, Ianoși citează și din manuscrise: „Nu e vorba că *nu vreau* să accept, ci *nu pot* să accept. Tu poți accepta? Spune.”

Aleoșa: „— Nu, nu pot încă. *Încă* nu pot.“

Lupta din sufletul lui Dostoievski dintre Ivan și Aleoșa e fără sfârșit.

Literatura nu poate mai mult decât atât, acesta e punctul cel mai înalt pe care-l poate atinge și pe care l-a atins. Trebuie să recitesc măcar *Demonii* și *Frații Karamazov*, pe care le-am citit o singură dată, în liceu. Nu aveam cum să le înțeleg până la capăt, atunci, iar ulterior am recitit numai anumite fragmente și câteva comentarii excelente.

Acum, m-a cuprins o imensă scârbă de literatura frivolă, care e un mare gunoi. De fapt, de *toată* literatura, chiar și de *aceasta*, a lui Dostoievski, Shakespeare sau Sábato, însă asta e, totuși, suportabilă. Scârbă de toată *cultura*. Îmi amintesc acum și profund îndreptățitele vorbe ale lui Adorno, singurele lui vorbe pe care le cunosc: „După Auschwitz, toată cultura, cu toată critica ei, este gunoi.“

E noapte. Diana e la petrecerea de 8 martie, deși e încă 7. E noapte. Între timp, m-am biciuit încă o dată pe ziua de azi cu descrierea suferințelor copiilor, mi-au curs lacrimi, am înghițit o pastilă, apoi încă una, am dormit o oră și m-am liniștit.

De cercetat *sistematic* problema Răului – și Absolutului, dar secundar – cu Alin, Victor și Cosmin. Poate și cu Ch., care spunea cândva că dacă Dumnezeu i-ar fixa în clipa aceea o întâlnire, probabil că ar refuza să meargă să-l întâlnească, din lene și lehamite! Ce să mai afle de la El?

Răul. În *filozofie*, chiar dacă problema apare indirect, pieziș: la Platon, Plotin, Augustin, Toma, Pascal, Böhme, Kant, Schelling, Hegel, Marx, Nietzsche, Kierkegaard, Unamuno, Șestov, Berdiaev, Camus, Sartre, Cioran și chiar Liiceanu.

În *religii*, toate cele importante. Cu dogmatică ortodoxă și dogmatici de toate felurile. Erezii (cele

importante), gnostici, orientali (budism, zoroastrism, maniheism).

Dar mai ales în *literatură*: la tragici, Dante, Shakespeare, Johannes von Tepl, Dostoievski (Kirillov, Ivan, copiii, dar și „subterana“, Raskolnikov, Stavroghin, „Casa morților“ ș.a.), la Tolstoi în opera târzie, la Hölderlin (*viața* lui), Baudelaire, Poe, Leopardi, Rimbaud, Verlaine, Lautréamont, Eminescu (în viețile și operele lor), la Hesse, Camus, Sartre, Sábato, Soljenițîn, Danilo Kiș, Beckett, Ionesco și mulți alții. Mă întreb acum, zâmbind, dacă nu-s totuși cam *prea mulți*, însă mă gândesc și că pentru patru oameni harnici nu sunt prea mulți!

Am în vedere o cercetare *sistematică* timp de doi ani, cu întâlniri, discuții, controverse. Trebuie să iasă din asta o carte teribilă, cu texte ilustrative și comentarii. Apoi, cu anii, cartea se cere amplificată, până la 900-1000 de pagini – o **Enciclopedie a Răului**. Aici „cercetarea“ se extinde și spre pictori, muzicieni, spre societate și istorie. Aceasta din urmă, îmi spun cu cinism, cu un rânjel (dar și zâmbesc), oferă un material de „investigație“ infinit și inepuizabil, care crește mereu, cu fiecare zi, cu fiecare clipă. Trebuie să aruncăm o privire la Auschwitz, să dăm o raită prin Arhipelagul Gulag, prin China lui Mao, prin Cambodgia lui Pol Pot, prin România lui Ceaușescu (ce aproape e!) și Cuba lui Fidel. Nu trebuie uitate nici ororile anticilor, medievalilor, modernilor, atât de numeroase...

La finalul cărții nădăjduiesc că nu ne așteaptă Moartea, adică sinuciderea. Există o singură „soluție“: Răzvrătirea perpetuă. (Cel puțin în ce mă privește, căci Alin și Victor sunt credincioși, dar sensibili la problema Răului, Cosmin însă e necruțător.)

Capitolul final, adică unul dintre ele, ar fi cu previziuni pentru mileniul trei, sau măcar numai

pentru secolul XXI.

La sfârșit trebuie să oferim și o soluție: refugiul în acea mult visată Castalia.

Dumnezeu și teologii care, vorba lui Sábato, scriu milioane de pagini ca să-i justifice Absența. Dar salvarea mea e tot în pagini, în filozofie și religii. Acolo e de găsit liniștea – câtă mai e posibilă. (Îmi imaginez un Kirillov, un Ivan citind *detașați* din Aristotel și din Hegel, *cufundați* în patristică și în budism – însă nu în Nirvana, desigur!). Filozofiile clasice, alea mari și impunătoare, dar numai ca refugiu, ca provocare intelectuală, ca *divertissement*: nu altceva sunt ele de fapt, în comparație cu opera lui Dostoievski.

Mă tot plâng că înțelepciunile din cărți nu mă fac și pe mine mai înțelept. Dar Înțelepciunea și Împăcarea nu-s decât o păcăleală temporară, o farsă, o eschivă, o amăgire sau o iluzie. Reale, puternice și adevărate sunt numai Îndoiala, Revolta și Răzvrătirea, numai ele sunt cu adevărat bărbătești, virile, numai ele te feresc de îmbătarea cu apă rece și nu te lasă să te ascunzi în spatele unor sofisme răsuflăte.

Nu am nevoie de Adevăr și Împăcare pentru că nu există adevăr și împăcare. Cel puțin nu astea cu majusculă.

Îmi amintesc că mi-am mai propus, anul trecut, să-i provoc pe băieți la o cercetare sistematică în legătură cu Răul, dar planul era mai modest, era gândit doar pentru lumea actuală. Am schițat acel „plan“ pe o foaie, care s-a rătăcit. Era un fel de „memorial“ pascalian pe dos...

Încă ceva pe ziua de azi, o zi foarte lungă: „Dacă l-ai cinsti pe orice ins după meritul său, cine ar scăpa nebiciuit?“ (Shakespeare, în *Hamlet*). La Sábato, Armata Rahatofagă despre care vorbește Fernando Vidal Olmos.

Acum, visez să merg măcar câteva luni pe o insulă grecească, să culeg toată ziua, în soare, portocale și măslinae, să mă scald în mare, iar seara, obosit și fericit, să citesc câte puțin numai din cărți frumoase.

Noaptea târziu. Cioran spune undeva că în tinerețe știa *enorm* de multe lucruri și trebuie să-l credem... Le știu și eu, nu din cărți, ci pentru că le-am gândit pe cont propriu, le-am simțit și, mai ales, le-am trăit. Cărțile îmi folosesc doar pentru a nuanța ce știu, la nesfârșit. Din tot ce am aflat despre oameni și despre mine, a rămas extrem de puțin în caiete, din cauză că nu pot *exprima* suficient, nu cum și cât aș vrea și s-ar cere spus. De aceea, îmi place să le dau cuvântul altora și să mă retrag cât mai discret, ascultându-i. Ei pot spune multe, *prea multe* pot ei spune uneori. Ceea ce știu e câteodată copleșitor, povara e atât de grea, încât aș putea oricând să mor fără mari regrete. Nu mai am ce învăța: însă aici nu e vorba de „știință“, de „cunoștințe“, de acea erudiție potențial nelimitată...

Cultura aceea care, vorba lui Pavese, *devine propriul nostru sânge*. Nu palavre de semidocti, jocuri facile de-a inteligența, divertisment pseudo-savant, colb și mucegai academic. Cei cu adevărat mari știu să descopere și să ne arate, sub coaja tare a unei culturi, miezul ei, știu cum curge seva acelei culturi. Zimmer, de exemplu. Și toți cei care au *înțeles*, nu doar se prefac că au înțeles, dându-și ochii peste cap cu falsă și găunoasă admirație pentru marii creatori. Nu zecile de biografii și monografiile te duc cu necesitate către sufletul unor... (nu-i mai înșir, am tot făcut-o), calea e alta. Căile neștiute ale inimii? Acele rațiuni ale inimii pe care rațiunea nu le cunoaște? Ceva de genul acesta.

Dar m-am întins prea mult, însă simțeam nevoia să mai spun doar câteva cuvinte, la finalul unei zile mai lungi decât cele obișnuite.

(Am scris azi mai mult ca niciodată.)

Sâmbătă, 8 martie, ora 8

M-am trezit cu un vers uitat în minte: „Că viața mea, și-a tuturor, e tot nimic!“ Plouă ca pe vremea potopului.

Sudamericani nu-i prea „gustau“ pe ruși, nu se simte deloc influența lor la Borges, García Márquez, Vargas Llosa. Excepție face doar Sábato, și se vede asta. Nici urme prea adânci ale întâlnirii scriitorilor români cu marea literatură rusă nu există, nici chiar în anii '50–'80. Din păcate, nici pe Sábato nu-l prea citesc românii. În toamnă mi-am cumpărat, la reducere, câte două exemplare din *Tunelul* – la jumătate de preț – și din *Abaddón* – cu 5 lei, cinci, adică un pachet de țigări: atâta face la noi scriitorul cel mai tulburător din a doua parte a secolului XX și, totuși, românii preferă țigările. De fapt, le-am cumpărat pentru prieteni, eu folosesc mai vechile mele ediții, cele de la Univers, atât de des frecventate și pline de sublinieri cu albastru și roșu. Cele cu roșu marchează fragmentele esențiale, foarte numeroase.

Încă mă întreb dacă Sábato în sfârșit a murit, dacă și-a găsit acea Pace de pe mormântul său imaginat în finalul lui *Abaddón*...

După Borges, Swift a fost „nerăbdător să dea ochii cu moartea“, pe care „a așteptat-o timp de 30 de ani de suferință fizică și mintală“. 30 de ani! Nu știu de ce mă gândesc și la Gogol – satira lor veninoasă, necruțătoare! –, care a fost, cred, la fel de nerăbdător să întâlnească moartea, cel puțin de la un moment al vieții înainte. Practic „s-a lăsat să moară de foame“, dar ăla nu era un *post* din motive „religioase“. Sau poate era, dar un *post*

radical, singurul al cărui rezultat e sigur sută la sută!...

În urmă cu o lună am fost cu Ch. și Ovidiu la crășma aceea din Hălmagiu. Nu știu în ce măsură s-au împăcat, dar, deși mi-era rău, am reușit să discut cu ei despre „soarta țării“ și a noastră. Mă surprinde optimismul lor, după atâtea și atâtea nenorociri, iar mizeriile mele „metafizice“ mi se par aproape vulgare în comparație cu problemele lor extrem de „immanente“, ca să zic așa. Gândindu-mă bine la ei, la felul în care și-au petrecut ultimii ani, mi se pare că suferința mea e doar un soi de snobism cultural mascat, că mă dedau unui lux al suferinței. Ție ți-e bine și tu vrei să-ți fie rău, vorba lui Romeo, pe vremea când eram licean și vorbeam despre Cioran. Sper ca Ovidiu și Ch. să se împace cu adevărat și să devină iar (cum să zic?) o „familie“, sau ce-a mai rămas din ea...

De la „poemul“ lui Ivan K. am trecut la *Dilemateca*, dar mi-e greu acum să accept și să înghit frivolitățile astea. Dar găsesc, totuși, în fiecare număr câte ceva interesant. În cel de luna asta, un interviu cu Adriana Babeți și cuvintele lui Dan C., care, cumva, salvează întreaga revistă, adică mă fac să nu-mi pară rău că am dat pe ea mai mult decât pe *Abaddón*...:

„În copilărie, visam să pot descifra urmele fugarilor precum apașii din *Winnetou*, ori să mă strecur pe nesimțite în spatele inamicului, sprijinindu-mă numai pe degetele de la mâini și de la picioare. În adolescență, acneic și depresiv, mă visam adesea ca Martin Eden în finalul romanului omonim... În studenție, nu mă visam decât tăcând, meditănd și scriind într-o cabană aidoma celei heideggeriene din Pădurea Neagră. Acuma, spre pensie, nu mai am decât *fantasma timpurilor în care pământul și omenirea, cu tot răul lor consubstanțial, nu existau*. [...] «Și așa au apărut munții, văile, mările»... *Și omul, din păcate*.“

Noaptea târziu

Nu pot să mă despart de Ivan:

— căluțul bătut cu biciul peste ochi, peste ochii lui blânzi, înlăcrimați, la fel ca în *Crimă și pedeapsă*;

— tatăicul care își bate fetița și se bucură când nuielele au noduri, fiindcă așa are s-o doară mai tare; omul își bate copila un minut, cinci, zece, mai mult, și loviturile se întetesc, tot mai aprige și mai dureroase: — Tăticule, tăticuțule, țipă copila... zadarnic...;

— poți tu să-ți închipui un noduleț ca ăsta, care nici nu e în stare încă să-și dea bine seama ce se întâmplă cu el, stând așa închis în closet, pe întuneric și în frig, și bătându-se cu pumnișorii lui mici în pieptul zbuciumat de plâns, cu obrajii scăldați în lacrimi fierbinți, lacrimi suave, curate și pline de nevinovăție, *în timp ce se roagă lui Doamne-Doamne să-l scape?*;

— spune-mi, pricepi tu ceva din toată harababura asta, prietenul și fratele meu, dragul și smeritul meu novice?; care-i rostul ei pe pământ și la ce ne poate folosi?

— a fost scos din beci și dezbrăcat la piele; pierit de groază...— Goniți-l, ordonă generalul!...

— Universul se sprijină pe absurdități, călugărașule...

— Nu pricep nimic (ca și cum ar fi vorbit *în delir*), și nici nu vreau să pricep. Mă mulțumesc numai cu faptele. De mult mi-am pus în gând să nu mai înțeleg nimic. *Încercând să înțeleg ceva ar însemna să trădez faptele*;

— Crezi tu că ar putea cineva să trăiască tot timpul în răzvrătire? Ei bine, eu așa vreau să trăiesc;

— Și mugurii plini de mazăgă, și mormintele dragi, și cerul albastru, și aleasa inimii tale? Cum ai să trăiești, de unde ai să iei dragostea pe care

zici că le-o porți? continuă cu lacrimi în glas Aleoșa. *Poți, oare, să-ți duci mai departe viața cu iadul ăsta în inimă și în cuget, spune-mi, poți?*

— Pentru mine, paginile astea fac să pălească „poemul“ despre Marele Inchizitor, îl pun în umbră, în plan secund.

Caietul 37

18 – 25 martie 2008

Marti, 18 martie, 10:20

La numai câteva zile după ce mi-am propus să umplu măcar 10-12 caiete pe an (unul pe lună), m-am hotărât – a câta oară? – să renunț, să-mi abandonez jurnalul și, eventual, să plec la muncă în străinătate sau să-mi fac o mică fermă la Basarabasa. Dar nu pot, mi-am luat un alt caiet de 1 leu (pardon, ăsta e însă numai 90 de bani).

Am ajuns prea departe cu problema răului și caut „soluții“. Munca fizică, la aer curat (vine primăvara), ar fi una dintre ele, poate cea mai potrivită. Nu „problema“ (teoretică) a răului, *conștiința* aproape permanentă a răului. A Răului. Nimeni nu rezistă, nici Ivan nu a rezistat, nici eu nu pot. Încerc să mă salvez, dar cum? Am nevoie de primăvară, de muncă, de oboseală fizică (aceasta aduce cu ea odihna adevărată, nu somnul care e și el agitat, neliniștit și neliniștitor; ipohondria de care trebuie să scap cu orice preț), de liniște și seninătate. Nu aș mai încerca să le obțin dacă aș ști că nu se mai poate, dar știu și simt că încă se poate.

De vineri seara până ieri-dimineață am fost acasă. O căruță de fân în pod, cu Mihai și nea Toader. Deși nu era senin și cald, cu Diana la pădure, după cocoșei, „mițișori“ și floricele (viorele, brândușe, albăstrele? nu știu, dar îmi plac). Frumozii anglicei (oare care e denumirea latinească?; o să mă interesez). Superbul loc „Hodoabă“, pe care nu-l cunoșteam, deși încă nu a dat bine iarba, nici frunza în pădure.

Pitti ezită să culeagă cocoșeii, sunt frumoși *acolo*, de ce să-i rupă? Îi spun că sunt destui și oricum nu vine nimeni să-i vadă. „Îi vede Dumnezeu...“

A găsit și cizmulița-cucului. E frumoasă. O ciupercă mai deosebită, constatăm. Când eram mic nu m-am gândit, cred, niciodată la faptul că cizmulița-cucului ar fi o simplă ciupercă, dar roșie și ceva mai fină decât celelalte. Era ceva deosebit, cea mai importantă „captură”. Anii aceia când mergeam cu „cei doi Alini” după cocoșei, viorele, cizmulița-cucului și ochiul-boului, după mițișori, fragi și căpșune sălbătice, la „furat” (nu se supăra nimeni, cu unele excepții) de cireșe, „moacre” și mere. Când „cântam” din floricele de anglicei sau stăteam tolăniți la soare, pe iarba crudă... Cum aş putea întoarce copilul care-am fost?... (Numai amintindu-mi, și scriind; o voi face.)

Duminică am spălat mașina la vale (tot cu Pitti) și am fost iar la pădure, de data asta pe „Foroaie” și la pădurea noastră. Am stat tolăniți pe iarbă în poiana de sus (la Damuț, adică Adam), pe frunze în pădure, am cules iar flori, iar ne-am așezat pe iarba uscată, sub un pin frumos.

Oare de ce dracu’ am recitit, serile, a nu știu câta oară, din romanele lui Sábato, *Însemnări din subterană*, dar și *Însemnările unui nebun* de Tolstoi? Poate din scârbă de televizor. Dar puteam să aleg altceva. Dracu’ trebuie să-și vâre coada, nu are altceva de lucru, altfel nu-mi pot explica nevoia de a relua asemenea texte (cu toate că le cunosc atât de bine, și *din interior*) la capătul unor zile așa de frumoase. De ce să-mi anulez bucuria unor zile cum au fost astea (și de care am parte rar) cu răutățile scriitorilor? E cumva un fel de „datorie” inconștientă de a mă pedepsi pentru cele câteva ore de fericire pe care mi le-am îngăduit? (Adică mi le-au oferit Pitti și Natura). E al dracului de complicat mecanismul acesta interior al omului...

Nenea Salon, tatăl unuia dintre Alini, are o tumoare mare pe creier. E la Timișoara și va fi operat. Moraru-Alin a venit de la Timișoara cu

Mihai, vineri noaptea, iar duminică s-au dus înapoi. Mi-a povestit ce e cu tatăl lui, cât știa și a înțeles el limbajul doctorilor. Oricum, e foarte grav, asta e clar. *Cum să mai cântăm din floricele de anglicei?*

Așadar nu numai lecturile – pe care *eu* le aleg – îmi ciuntesc firava fericire, micile bucurii adunate în două zile, ci și, mai ales, viața, viața pur și simplu, pe care nu eu o aleg, adică în fața căreia nu am nici o putere.

I-am spus lui Moraru că din capul locului am fost rău alcătuiți, catastrofal concepuți. „Inginerul“-Demiurg care ne-a construit putea să aibă delicatețea de a se abține.

Boala aceea, care nu te omoară, dar care nici nu te lasă să trăiești. La Kierkegaard – *melancolia*. Dar n-a fost doar melancolie, a fost și agitație permanentă, febrilitate paroxistică vecină cu nebunia. Cum altfel ar fi putut scrie, în mai puțin de 15 ani, mii și mii de pagini (cel puțin zece mii, cu tot cu jurnalul, după un calcul sumar)? Cică avea tot timpul pregătite prin casă mai multe mese de scris, să nu piardă nici o idee, să le poată capta și da formă la toate.

Iar ceea ce nu te omoară nu te face neapărat mai puternic, nici pe Nietzsche (autorul acestei observații) nu l-a făcut. Adică, ba da, te poate face, o vreme (câțiva ani, nu prea mulți), mai puternic, așa cum i-a făcut și pe cei doi pomeniți aici, dar apoi te omoară, cum s-a întâmplat cu aceștia și cu mulți alții pe care i-am tot amintit.

Dostoievski în *Casa morților*, *Opere 3*, 1967:

„E o ființă care se obișnuiește cu orice și înclină să cred că e definiția cea mai potrivită omului“ (p. 406);

„...omul își zgândăre mereu rana, voind parcă să se îmbete cu propria-i suferință, ca și cum conștiința unei nenorociri copleșitoare ar fi totodată și un izvor de voluptate“ (p. 471);

„...deznădejdea omului înșelat de speranțe“ (p. 547);

„Toate în lume sunt stricăciune și putregai“, o constatare care, de la Buddha, Eclezias, Iov, cinici, gnostici, până la Leopardi, Baudelaire, Cioran ș.m.a., a făcut o „frumoasă carieră“ în istoria cugetării și simțirii omenești;

„Trăim fără să trăim și suntem morți fără să murim (p. 710).“

Note luate cu ani în urmă în cancelarie, la Brad; îmi amintesc abia acum că le-am mai transcris într-un alt caiet, dar se potrivesc și aici la fel de bine.

De ce grozăviile aproape zilnice de la televizor – un bebeluș aruncat gol pe betonul rece, sau pus într-o pungă și zvârlit la gunoi; unul a fost salvat, respiră, nici nu e bolnav, va fi îngrijit de oameni buni și iubitori: mă bucur pentru el, așa, cu lacrimi în ochi, și cred că acest copil va ști mai târziu să trăiască, să iubească viața și să se bucure de ea, nu va deveni sceptic, sumbru, pesimist și nihilist, ca mine; mi-e rușine de mine... – de ce, mă întreb reluând firul, grozăviile astea sunt mai puțin răscolitoare decât cele din Dostoievski? Poate tocmai pentru că apar la televizor, frecvent, și ne-au tocit sensibilitatea. Sunt prezentate ca *știre*, aproape ca *fapt divers*. Ce oroare! Celelalte sunt mult mai răscolitoare tocmai pentru că sunt *dostoievskiene*. (La un scriitor oarecare n-ar fi așa.) Un fapt, chiar banal, din maestrul rus e amplificat enorm de aura și pregnanța întregii opere. La fel în cazul lui Sábato.

Bucata de o forță extraordinară a celor de la Lake of Tears numită „Evil Inside“, de pe albumul *Greater Art*.

Patapievici: „Interesul față de Dostoievski era evident, dar nu în latură religioasă, ci existențială. Vedeam în el un rezervor de fapte tipice pentru autenticitatea stărilor limită, în sensul existențialist al termenului. Pe urmele lui Camus, vedeam în

Kirillov sau Ivan Karamazov cele mai semnificative personaje. Azi aş înclina mai degrabă, păstrându-l pe Kirillov, pentru Stavroghin şi Zosima. Sau pentru Dostoievski însuşi, cu *Jurnalul unui scriitor* şi întreaga lui viaţă, cu echivocul rezultat din imprudentele afirmaţii ale lui N. Strahov, la moartea acestuia.“

Cunosc câte ceva despre afirmaţiile lui Strahov din Ianoşi, nu cunosc *Jurnalul unui scriitor* şi mi-e ruşine.

Dar, deocamdată, rămân în primul rând cu Ivan; cu Kirillov şi Stavroghin, desigur, mai puţin cu Zosima sau Aleoşa. Cu omul şi scriitorul Dostoievski, cu sufletul lui atât de cuprinzător.

Lecturi: Blaga – *Curs de filozofia religiei*, Fronde, Alba Iulia – Paris, 1994, de la bibliotecă; trebuie să-mi fac neapărat o copie, pe care să lucrez serios câteva zile şi la care să revin, pentru că am ce învăţa nu numai de la Eliade sau Culianu, Zimmer şi Nakamura, ci, iată, şi de la Blaga. Am citit cu pasiune două nopţi, dar fără note. Regret că *Trilogia valorilor* e la Văliug, pentru că aş fi vrut să compar textul acestui curs ținut la începutul anilor '40 la Sibiu cu cel din *Religie şi spirit*. Din păcate cartea aceasta e total deservită de o postfaţă a unui oarecare George Dănescu (n-am mai auzit de acest personaj stupid), de un ridicol cum n-am mai pomenit. Am restituit vineri cartea şi nu pot cita, dar sunt acolo afirmaţii de o imbecilitate înmărmuritoare. O să revin. Păcat că textul lui Blaga, care e excelent, are la final elucubraţiile unui trepăduş oarecare.

Acelaşi Patapievici: „Tot lui îi datorez, unui autor care, după observaţia lui Eliade, a folosit în chip constant documente de mână a doua, îndemnul de a consulta autorii originali, cei care se află la izvorul unei culturi. [...] Lărgirea orizontului a fost incalculabilă, orice s-ar spune

despre modul lui Blaga de a se documenta. Lui Blaga îi poți reproșa ceva numai dacă te hotărăști să rămâi la el. Cine locuiește însă în Blaga pentru *viaticum*, merinda de drum, acela este recunoscător, și nu pleacă spre vămi cu mâna goală.“ Chiar așa.

*Vineri. Ba nu, e joi, 20 martie.
(Ce chestie asta cu „ba nu“, două negații).
Ora 10.*

Alte lecturi. Nu-mi plac, la lectură, „seratele“ lui Iosif Sava – Editura Du Style, 1998, de la bibliotecă. Discuția cu Petru Creția e, totuși, interesantă. Petru Creția spune că regretă faptul de a nu fi învățat și rusește. Dar atunci de ce apare ca traducător al Însemnărilor unui nebun de Tolstoi? O fi vreo greșală, sau a tradus din franceză, sau a fost numai „stilizator“, cum știu că se obișnuia pe atunci. Și eu regret că nu am învățat bine rusește, în 8 ani de „studiu“, la școală! Dar o să revin, în legătură cu Tolstoi și Dostoievski.

Tot de la bibliotecă, Berdiaev – *Sensul creației*. Doar am frunzărit-o câteva ore, dar prefața lui Andrei Pleșu e excelentă. Nikolai Alexandrovici Berdiaev merită citit și recitit masiv (cunosc doar 3 dintre numeroasele lui cărți, poate nu cele mai bune; pe asta am fost nevoit să o restitui pentru a-mi putea recupera buletinul). De unde timp (și dispoziție, și disponibilitate) pentru atâtea cărți bune? *Vita brevis*... Chiar așa, știa latinul...

Mă bucur însă că „lista“ mea coincide cu a lui Pleșu: S. Bulgakov, P. Florenski, P. Evdokimov, L. Șestov, D. Merejkovski, V. Losski. După Soloviev, desigur, care a murit, dacă nu mă înșel, chiar în 1900, destul de tânăr, dar opera lui cuprinde, totuși, 10 volume, plus corespondența. Ceilalți au scris și ei mult, unii chiar foarte mult, din câte știu (Florenski, de exemplu). De unde timp pentru toți? Pentru că vreau să-i citesc *in extenso*, și *sistematic*,

nu la întâmplare, așa, cum fac acum, câteva volume sau volumașe pe an. Nu, îmi propun să-i citesc masiv și sistematic. Poate că viața nu e chiar așa de scurtă, cum pretindem de obicei.

Mă simt bine acasă, cu ai mei, cu Loly-Laura, cu Bobiță. Și, în curând, cu Steluța. Florinel a fost cam posac.

Dacă dă iarba și frunza în copaci va fi și mai frumos. Orașul, cu blocurile lui urâte, cu betoanele și cu asfaltul, cu mașinile și agitația asta permanentă – e dezumanizant. Pentru mine, dar poate și pentru ceilalți, care nu-și dau seama de asta, nu simt ca mine. Aici, sunt nevoit să stau în casă, cu afurisitele astea de cărți, sunt nevoit să-mi văd de mâzgăliturile mele. (Am avut caietul și acasă, dar nu am scris nimic; mai bine așa; dar n-am putut să nu citesc, seara și noaptea; muzica e și ea un miracol, la fel ca natura; aici nici muzică nu pot să ascult, nu-mi place, nu am dispoziție, iar vecinii au un copilăș de un an căruia n-aș vrea să-i tulbur somnul cu Darkseed sau celelalte.)

Câteva pagini despre Neculce pentru Moraru, care acum, la 28 de ani, e licean. Am avut o mare surpriză cu ocazia asta: în Sextil Pușcariu – *Istoria literaturii române. Epoca veche*, Eminescu, 1987, o doctă postfață de ... Dan C. Mihăilescu. De pe vremea când, cu vorbele lui, „era serios“. Chiar era, o arată paginile acestea erudite, cu bibliografia (îngrijorătoare) aferentă.

(Dan C., excelent, fin cunoscător al literaturii noastre vechi – nu încetez să mă minunez; strașnic om.)

Am recitit, acasă, și din Petru Creția – *Eseuri morale*. Constat că textul cel mai lung e despre TRISTEȚE. Evident, nu se putea altfel.

Pe ultima pagină e citat Kafka: „Dacă ai luat-o pe un drum anume, perseverează cu orice preț, n-ai decât de câștigat, nu riști nimic; poate că la capăt te așteaptă catastrofa, dar dacă te-ai fi întors de la

primii pași și ai fi coborât scara, ai fi eșuat de la bun început [...]. Astfel că, dacă nu găsești nimic în spatele acestor uși, nimic nu e pierdut, avântă-te spre alte scări! Câtă vreme nu vei înceta să urci, treptele nu se vor sfârși niciodată; ele vor crește la nesfârșit sub pasul tău urcând mereu.“ Petru Creția spune că a pierdut și regăsit trimiterile (mai citează un text) exacte de mai multe ori și apoi iarăși le-a pierdut. Nu le cunosc nici eu, dar sunt, probabil, rânduri din jurnal sau din scrisori. A putut scrie nefericitul Kafka aceste cuvinte extraordinare? Sunt mai puțin nefericit decât el și de aceea, cu atât mai mult, pot să mi le însușesc.

Petru Creția ne invită să (re)citim și Cioran, capitolele *Melancolia* și *Asupra tristeții*, din prima lui carte. Am făcut-o, și iată ce-am găsit, printre multe altele: „Ochii omului văd în exterior ceea ce îl frământă în interior.“ E atât de adevărat!...

Cioran și-a manifestat în mai multe rânduri dorința de a-l întâlni pe Sábato. S-au întâlnit până la urmă, în 1989, la Paris, în locuința lui Cioran. Aveau 78 de ani și erau (cum îmi amintesc că am mai spus) bântuiți de aceleași neliniști și îndoieli. Am încercat de foarte multe ori să-mi imaginez în detaliu întâlnirea aceea (în lipsa unei pelicule). În *Antes del fin* Sábato amintește întâlnirea și îl citează pe Cioran: „Totul în om poate fi sufocat, în afara nevoii de Absolut, care va supraviețui distrugerii templelor, precum și dispariției religiei de pe pământ.“ Sábato nu indică sursa, nici traducătoarea lui în românește. Dar, fiind un *stăruitor* cititor al lui Cioran, am descoperit până la urmă de unde provine citatul: e din *Istorie și utopie* (1997, p. 29). Sună puțin diferit aici: „Orice se poate înăbuși în om, dar nu și setea lui de absolut, care ar supraviețui distrugerii templelor și chiar dispariției religiei de pe pământ.“ Sábato l-a citit pe Cioran în franceză sau, poate, în spaniolă,

îl citează în spaniolă, citat tradus în română. Diferența nu e tocmai neînsemnată: *ar* supraviețui, sau *va*? Viziunea lui Sábato era, așadar, ceva mai accentuat catastrofistă, „apocaliptică“. (Sau poate dubla traducere să fie de vină?)

Oare ce alte cărți ale lui Cioran mai citea Sábato și ce credea despre ele și autorul lor? În *Înainte de tăcere* sunt numai vreo două pagini în legătură cu respectiva întâlnire. Sábato, desigur, nu mai citește, e aproape orb. (Pedeapsă pentru acea teribilă *Dare de seamă*...?!) Dar mai trăiește? Ar avea 97 de ani... (O altă vendetă din partea acelui *Dumnezeu necunoscut*!?) Cioran cum se raporta la opera lui Sábato? Nu o să știu, probabil, niciodată. (Totuși, poate din ceva scrisori încă nepublicate?) De-ar fi scris despre el măcar două-trei pagini, un „exercițiu de admirație“. Cioran a fost și un „critic“, un comentator extraordinar, dar, din păcate, s-a exersat prea puțin în așa ceva. Aproape tot ce spune Cioran despre alții e memorabil: despre Socrate, Epicur și Marcus Aurelius, despre Sf. Pavel, pictorii spanioli sau Rembrandt, Bach, Mozart, despre mistici, Gogol, Tolstoi, Shakespeare, Buddha, Eliade, Valéry, Beckett, Borges, Weininger, Maria Zambrano, Scott Fitzgerald și alții.

Vineri, 21 martie, 11:10

Lecturile acestor zile: foarte multe pagini din cărțile lui Ianoși despre Dostoievski, Tolstoi, Dostoievski / Tolstoi. Subtitlurile sunt semnificative – Tragedia subteranei, Romanul unei drame, Poveste cu doi necunoscuți. Lecturile din aceste cărți au fost numeroase și sunt convins că lui Ianoși i-a reușit performanța greu de atins de a nu-i scăpa nimic esențial din titanii ruși. Pentru note și impresii de lectură aș avea nevoie de câteva caiete, dar, se înțelege, renunț. O să mă

mulțumesc, în continuare, cu numai câteva rânduri.

Dostoievski. Prolog – Hamlet și Don Quijote și epilog – Nihilism și ideal absolut remarcabile. Între ele, pagini foarte dense – *De la „omul din subterană“... la „omul ridicol“* despre marile romane, adică cele 5 acte ale tragediei. Plinătatea și rotunjimea operei dostoievskiene (pe care nu o cunosc chiar în întregime) e perfect pusă în scenă, „regizată“. Nu insist. Câteva rânduri se impun totuși: „Dostoievski este un «profet», dar nicidecum al «împăcării», cum atât de mult dorise el să fie, ci al veșnicelor întrebări insolite. De aceea, *enigmaticul Ivan Karamazov, fiul său răătăcitor și vrăjmaș neîmpăcat, rămâne poate cea mai fidelă oglindă a răătăcitorului său spirit, veșnic sieși vrăjmaș*“ (subl. mea).

Tolstoi. Acest incredibil conte/mujic a avut, parcă, două sau trei vieți. A scris nu mai puțin de 90 de volume mari. Pe lângă beletristică: a alcătuit abecedare, a compilat numeroase antologii din înțelepți și scriitori, i-a tradus pe Schopenhauer, Lao Zi și alții, a învățat greacă, ebraică și chiar olandeză, a elaborat câteva „tratate“ filozofico-religioase – din care nu cunosc nimic în mod direct, ci doar prin Ianoși, căruia îi sunt profund recunoscător pentru asta –, a publicat enorm de multe articole, a redactat scrisori și zeci de variante ale diferitelor opere, povestiri pentru copii, „snoave“. Dostoievski a fost mai modest, el nu a produs „decât“ 30 de volume. Mari! Însă Dosto nu era conte, a fost mereu sărac, hăituit de creditori, bolnav, și a trăit cu 20 și ceva de ani mai puțin. Rușii ăștia erau lipsiți de *simțul măsurii*, în cel mai bun sens posibil. Ei reprezintă, cu adevărat, niște *continente*, cum zice Ianoși, foarte greu de „cartografiat“ în întregime și în detaliu. (În cazul lui Tolstoi – aproape imposibil, căci cine se

încumetă să se măsoare cu 90 de volume mari? E nevoie și de limba rusă pentru asta, pe care puțini o mai știu, și nu doar la noi.)

Visez ca în viitor (unul incert, poate spre 35-40 de ani) să petrec câteva luni în Rusia, să învăț bine rusește, să citesc și să recitesc, în original, până la moarte, marea literatură rusă. Ar merita, sigur. Nu i-am citit în întregime nici pe unii, nici pe alții, dar cred că nu există nici un mare scriitor occidental sau din cele două Americi care să le poată sta alături acestor doi ruși. Nici măcar Shakespeare sau Goethe, dar să nu fiu nătărău: nu așa se fac comparațiile, astea-s prejudecăți de idiot, de manual prost, mai bine mă abțin. Eu doar țin un jurnal...

Ce păcat, totuși, că Dostoievski și Tolstoi nu s-au întâlnit și nu au *colaborat*. Aveau, orice s-ar spune, mari rezerve unul față de altul, altfel nu se explică de ce nu au făcut pasul decisiv. De altfel, nici nu s-au ostenit prea mult să se citească și comenteze reciproc, și e păcat.

Tolstoi a avut o mare vitalitate. Și Dostoievski, în ciuda bolilor, eșafodului, ocnei, sărăciei extreme. Și, împotriva a ceea ce ambii *știa*u, au avut naivitatea și candoarea de a mai crede că se poate încă face ceva pentru salvarea omului și a lumii acesteia. Și au făcut, mai ales Tolstoi. (*Speranța*, la Dostoievski, e oarecum explicabilă, el era credincios; nici Ivan nu-l neagă pe Dumnezeu, dar nu acceptă și nu poate accepta Creația, lumea lui Dumnezeu.) Tolstoi s-a agitat mereu în a doua parte a vieții, după vârsta de 50 de ani: să-i ajute pe oameni, să le deschidă ochii, să-i facă mai buni (sau măcar mai puțin răi). Rezultatul? Ororile secolului din care a apucat primul deceniu. Ce-ar avea de spus acum, după 100 de ani de la moartea lui și după atâtea și atâtea atrocități care au avut loc între timp? Ar mai avea puterea și încrederea de a propovădui binele, non-violența (*neîmpotivirea la rău*, cum zicea el),

iubirea frătească între oameni? Cred că nu. Ar fi scepticul absolut, cinicul absolut, nihilistul absolut, sau, poate, stoicul absolut cu unele „scăpări” hedoniste, epicureice. Ori poate s-ar sinucide, cine știe?

Pe Dostoievski nu mi-l pot deloc imagina trăind în mileniul trei, urmărind la televizor meciuri de fotbal (ar încuraja echipa Rusiei!) și programe de divertisment, scriindu-și voluminoasele romane la laptop... (adică „lefton”, cu denumirea denigratoare a Monicăi Lovinescu).

(Mă uit acum amuzat la calculatorul care se odihnește lângă mine, la doi pași. Îl las să se odihnească mai departe, e refractar la Dostoievski.

Niciodată, îmi spun, nu o să pot scrie o *răzvrătire* aidoma celei ivaniene ajutat de o asemenea sculă; poate nici cu pixul, dar ăsta măcar nu mă stingherește.)

Mi-am cumpărat săptămâna asta Seneca – *Dialoguri*, II, Polirom, 2004 și, pe cât mi-a stat în putere, am încercat să mă pătrund de aceste bărbătești, aspre și nobile pagini, în două nopți de lectură liniștită, senină și întăritoare. Seneca cere, *impune* să fie citat, nu mă pot sustrage:

„Mulțimea de cărți îl încarcă pe cel care învață, nu îl formează, și este cu mult mai bine să te ocupi de un număr mic de autori, decât să te rătăcești prin mulți” (p. 121).

Pe pagina următoare: „Este nesănătos, oriunde, tot ce e în exces.”

„Văd că ai ajuns la capătul vieții omenești, te apasă cei o sută de ani sau chiar mai mult; haide acum, amintește-ți viața ta și fă un bilanț. Gândește-te cât din acest răstimp ți s-a dus cu un creditor, cât cu o iubită, cu un patron sau un client, cât ai pierdut cu disputele conjugale, cu pedepsirea sclavilor, cu alergătura de colo-colo cu treburi prin oraș. Adaugă bolile, pe care ni le-am provocat cu mâna noastră, adaugă și timpul pierdut în

trândăveală și fără folos; vei vedea că ai mai puțini ani decât numeri. Privește înapoi în amintire și vezi de câte ori ai avut un plan hotărât în minte, cât de puține zile au trecut așa cum aveai de gând, când ți-ai stat ție însuși la dispoziție, când ai avut întipărită pe față o expresie firească, când ai avut spiritul netulburat, ce operă ai făcut într-o viață atât de lungă, cât de mulți au fost cei care te-au jefuit de viață, fără ca tu să-ți dai seama ce pierzi, cât de mult timp s-a dus în suferință vană, bucurie prostească, patimă lacomă și vorbe lingușitoare, cât de puțin ți-a rămas pentru tine din propriul tău timp; îți vei da seama că mori înainte de vreme.

Trăiți de parcă ar fi să trăiți veșnic, niciodată nu vă trece prin minte fragilitatea voastră, nu băgați de seamă cât timp s-a scurs deja. Îl irosiți de parcă ar fi din plin și din belșug... Aveți toate temerile muritorilor și toate dorințele nemuritorilor“ (pp. 141-142).

Dar: „Singurii care duc o viață tihnită sunt cei care au timp liber pentru filozofie, singurii care trăiesc cu adevărat; căci ei nu sunt buni paznici doar pentru viața lor. Ei adaugă toate epocile la a lor; toți anii care au trecut înainte de ei sunt bunul lor propriu. Doar dacă nu suntem nerecunoscători, toți acești oameni, foarte glorioși fondatori ai unor cugetări sfinte, s-au născut pentru noi, căci ne-au pregătit nouă viața. Suntem călăuziți, prin efortul altora, spre lucruri neasemuit de frumoase, care au fost smulse din tenebre și scoase la lumină; în nici o epocă nu ne este interzisă intrarea, avem acces la toate și, dacă dorim să depășim marginile strâmte ale slăbiciunii omenești prin măreția sufletului, avem mult timp pe care să îl parcurgem. Ne putem contrazice cu Socrate, putem sta la îndoială împreună cu Carneades, ne putem găsi liniștea cu Epicur, putem învinge natura împreună cu stoicii, o putem depăși laolaltă cu cinicii. De vreme ce natura ne permite să intrăm în tovărășie cu orice veac, pentru ce nu ne-am îndrepta cu tot sufletul

nostru de la acest interval de timp neînsemnat și trecător către acel trecut, nemăsurat, veșnic, pe care îl avem în comun cu unii mai buni decât noi?“ (pp. 158–159).

„Am putea spune că cei care se îndeletnicesc cu adevăratele îndatoriri ale vieții sunt cei care vor dori să îi aibă pe Zenon, Pitagora, Democrit și pe ceilalți sacerdoți ai artelor liberale, pe Aristotel și pe Teofrast drept cei mai apropiați prieteni. Nici unul dintre ei nu va fi de negăsit, nici unul nu îi va da drumul vizitatorului său să plece fără să fie mai fericit, mai împăcat cu sine decât la venire, nici unul nu-l va lăsa să se ducă de la el cu mâinile goale; toți muritorii se pot întâlni cu ei, fie noapte, fie zi“ (p. 160).

„Spunem îndeobște că nu a stat în puterea noastră să ne alegem părinții, care le sunt dați oamenilor la întâmplare; totuși, putem fi fiii oricui ne dorim. Există familii formate din cele mai nobile minți; alege-o pe cea în care vrei să fii adoptat; nu vei dobândi doar numele lor, ci și bunurile lor, care nu trebuie păstrate cu meschinărie, nici cu rea-voință; cu cât le vei împărți cu mai mulți, cu atât mai mari se vor face.“

„Viața filozofului, prin urmare, are o mare întindere și nu este mărginită de aceleași limite care îi îngrădesc pe ceilalți. El singur este eliberat de legile cărora li se supune tot neamul omenesc; toate epocile îi slujesc ca unui zeu. A trecut ceva timp? Pe acesta filozoful îl cuprinde cu amintirea. Este prezentul? Îl folosește. Urmează să vină? Îi iese în întâmpinare. Adunând toate timpurile într-unul singur, filozoful își face viața lungă“ (p. 161).

Încă:

„Există o amenințare de moarte asupra lumii, iar universul acesta care cuprinde tot ce este omenesc și divin (dacă poți socoti că este îngăduit să o crezi) va pieri într-o zi și se va scufunda din nou în haosul de la început și în tenebre“ (p. 169).

„Este vremea acum să te cufunzi și mai tare în studiile tale, este vremea să ți le pui împrejur ca o pavază a sufletului, pentru ca durerea să nu găsească nici o cale pe unde să pătrundă“ (p. 192).

„Trupul acesta neînsemnat, temniță și strânsoare a sufletului, e aruncat înapoi și-ncolo: el are parte de schingiuri, el – de jafuri, el – de boli; sufletul însă este în sine sacru și veșnic și nu poate fi prins în mâini“ (p. 211).

„Zenon (în care își are sorgintea filozofia aspră și bărbătească a stoicilor)“ (p. 212).

Remarcabil e și studiul introductiv – *Filozofie, echilibru și libertate* de Anne Bănățeanu, o prezentare concisă, clară și limpede a pieselor (nu cele de teatru, desigur) senecane cuprinse în volum.

Luni, 24 martie, 13:35

Nu mă pot încă desprinde nici de Dostoievski, nici, mai ales, de Tolstoi. Mi-am cumpărat de la chioșc chiar și numărul din 100 de personalități dedicat lui Tolstoi, deși, după cărțoiul lui Ianoși, ce-aș mai fi putut afla dintr-o revistă? Dar sunt, totuși, câteva fotografii interesante: Tolstoi și Sonia, cele cu elevii, cu țăranii, călare, cu Certkov, bătrân și încruntat pe uliță, casa de la Moscova și, mai ales, conacul de la Iasnaia, masa de lucru a lui Dostoievski la Sankt-Petersburg.

Cu toate că în epocă „tolstoismul“ a avut o mare influență și e, cred eu, mereu actual, nu am văzut niciodată prin librării, anticariate sau biblioteci lucrările în care autorul și-a prezentat, după 1880, convingerile, „doctrina“.

Le cunosc numai din Ianoși. Trebuie să-mi procur cumva *Spovedania*, *În ce constă credința mea?*, *Ce-avem, așadar, de făcut?*, *Împărăția lui Dumnezeu se află în voi*, *Învățătura creștină*, *Despre viață*, *Despre artă*, *Cercetarea teologiei dogmatice* și altele. E păcat că nu se traduc sau

retraduc – poate au apărut în primele decenii ale secolului trecut și la noi, nu știu, poate chiar, fragmentar, către sfârșitul secolului XIX –, că nu se editează sau reeditează. E clar, sunt desuete, reacționare, inactuale, depășite, anacronice!! Dar chiar și atunci când au apărut pentru prima oară au fost considerate așa, iar autorul, deși spunea lucruri de elementar bun-simț (cred eu), a fost considerat *nebun* și *numai bun de închis într-un ospiciu*. S-ar crede că problemele lui Tolstoi au fost doar ale sale și ale vremii sale. Nu e adevărat, deși multe dintre ele erau mai evidente *atunci*. Dar în ceea ce reprezintă miezul lor sunt încă valabile și la ordinea zilei. Numai că nu există soluții pe deplin mulțumitoare, asta nu a vrut să înțeleagă și să accepte Tolstoi. Cum să o facă? Avea și el nevoie de iluzii...

Tolstoi și Arta: când un mare artist, Platon sau Tolstoi, neagă sau pun la îndoială utilitatea și îndreptățirea artei, ei nu trebuie înjurați, trebuie măcar ascultați. Nu se poate decide fără o atentă analiză ce e valabil și ce e aberant în concepțiile bătrânului Tolstoi despre artă; Ianoși prezintă tratatul despre artă și îl disecă minuțios pe câteva pagini: Tolstoi e vitriolant cu aproape toată arta din vremea lui, considerată decadentă, creație pentru îmbuibăți, dar mai poate scrie *Învierea*; e rău cu Beethoven, dar îi execută partiturile la pian, uneori la 4 mâini; îl toacă mărunț pe Shakespeare, dar merge la teatru și îl recitește mereu...

Într-o discuție cu o traducătoare, Tolstoi e radical împotriva scrisului, acesta fiind considerat nefolositor, o simplă distracție. Dar după câteva zile *pune pasiențe*, pentru a afla de care dintre proiectele literare să se apuce.

Să zicem: bine, prietene Lev Nikolaevici, desființăm proprietatea, dăm săracilor ceea ce ne prisosește, mergem cu toții la coasă, ne facem singuri cizmele, distrugem toate armele,

desființăm închisorile și bordelurile, nu mai scriem cărți pornografice etc. etc. Dar nu putem face esențialul: să ne iubim unii pe alții, necondiționat. Asta nu se poate, omul e un animal dintre cele mai fioroase. Ăsta-i nu doar eșecul tolstoismului, ci și cel al lui Iisus Hristos și al tradiției „inaugurate” de el, eșecul lui Francisc din Assisi, dar și al imperativului categoric kantian. Sună frumos toate palavrele astea despre iubire și bunătate frățească între oameni, dar oamenii-s proști, ignoranți și răi. Nimeni și nimic nu-i poate schimba radical. Nu a putut Iisus Hristos, ce rost mai avea să încerce și Tolstoi? Aaa, pentru a „corecta” erorile, excesele și fariseismul bisericii? Nu merge, nu se poate. Eternul egoism omenesc iese mereu învingător, face parte din gena speciei și nu poate fi nicicum extirpat.

Acest mereu nemulțumit și cârcotaș Lev Tolstoi, conte, moșier, mujic, cizmar, sobar, cărăuș de bălegar etc. a fost și un mare cititor, poseda o bibliotecă de vreo 14 mii de volume. Îi prefera mai ales pe cei vechi – înțelepții brahmani și cei veterotestamentari, Confucius și Lao Zi, Buddha, Epictet, Marcus Aurelius ș.a.; antologiile lui din Montaigne și moraliști, succesivele ediții din acel *Cerc al lecturilor* etc. etc.

Dar mai ales pe *omul* Iisus Hristos.

(Îl citea și-l aprecia chiar pe Giordano Bruno, abia redescoperit la vremea aceea.)

Dar să mă opresc, am lungit-o prea mult cu balivernele astea, m-a luat valul aproape fără să-mi dau seama și am impresia că nu am reușit să exprim decât foarte prost ce aveam (sau nu aveam) de exprimat. N-am ce face, trebuie să mă resemnez și, cu altă ocazie, să încerc să mă abțin. De ce să pui probleme fără rezolvare?, vorba lui Ionesco. Și repetă: fără rezolvare (dezlegare)! Să te resemnezi, zicea tot el, dar „știa că o să-l apuce din nou...” Până când dracu’?

Ajung mereu, aproape fără să prind de veste, la întrebările fără răspuns. De ce dracu’?

Repet iar finalul *Căutării intermitente* (potrivit și grăitor titlu): „Căci era incorigibil. Să te resemnezi, zicea el, să te resemnezi. Da, să stai liniștit...”

Să te rogi. Nu Știu Cui.

Sper: Iisus Hristos.“

Încerc să mă resemnez... cu Cioran. Nota acesta (*Caiete*, III, Humanitas, 2005, p. 305) în martie ’71: „Soare, «glorious day» etc.“ Ce e cu acest „etc.“? Se rușina Cioran să spună că se bucură de o zi frumoasă de primăvară? Și repetă „lucrul cel mai bun pe care l-a spus Rimbaud, potrivit lui Pierre Lapparent“: „Primăvara mi-a adus răsul de idiot.“

Și mie, dar aici, la oraș, nu prea râd. Și aș vrea să râd, să râd ca un idiot, cât mai mult, măcar până la toamnă...

Marti, 25 martie, 10:25

Am citit de mai multe ori pagina lui Borges din *Prologuri* (1988) despre Thorstein Veblen și lucrarea acestuia *Teoria clasei oțioase* (1899). Cu toate că am predat economia un an de zile, nu știam nimic despre acest „economist“ cel puțin ciudat, trăznit (Borges îl face „ilustru sociolog“). Până în toamna trecută, când am citit din *Filozofii lucrurilor pământești* de Robert L. Heilbroner, o carte despre marii economiști și ideile lor, inclusiv despre Veblen. Ciudat individ, într-adevăr. De exemplu: nu spăla vasele zilnic, le lăsa să se adune grămadă și pune furtunul pe ele etc. Borges: „Când, în urmă cu mulți ani, mi-a fost dat să citesc această carte, am crezut că este o satiră. Am aflat mai târziu că era prima lucrare a unui ilustru sociolog. De altminteri, este de ajuns să privești de aproape o societate ca să-ți dai seama că nu este Utopia și că descrierea ei imparțială riscă să se învecineze cu satira.“

Noaptea trecută, adică spre dimineață. Mi-am propus ca în următorii 15-20 de ani să cercetez *sistematic* 10 literaturi – cele principale: greacă, latină, franceză, rusă, engleză, germană, italiană, spaniolă, americană și sud-americană – (mai bine chiar 50 de ani) și să scriu câte un volum de note, însemnări, *impresii asupra...* în cazul fiecăreia. Și limbile. (Al unșpelea e cu scandinavi, japonezi etc.)

Și filozofie, dar pe epoci.

Și religii.

Și Arte.

Să fac asta împreună cu câțiva prieteni, în primul rând pentru plăcerea mea, dar și pentru acești prieteni, pentru nepotelul meu Niki, pentru copiii pe care încă nu-i am, pentru cei puțini care vor mai fi interesați de așa ceva, adolescenții în primul rând.

E o „utopică nebunie“, dacă nu mă înșel. Dar voi (*vom*) face. Oricum citesc și iau note, nu? Trebuie doar să fiu mai harnic și *sistematic*. Cel puțin 10-12 caiete pe an. Să facă și Alin, Victor, Cosmin. Gata.

Se întâmplă să mai fac uneori unele completări, „adaosuri“, pe pagina din stânga. Oare le-aș putea înmulți la nesfârșit? Un fel de palimpsest uriaș... (În care să-și dea mâna – să se *întâlnească* măcar – toți scriitorii, gânditorii și înțelepții lumii; Borges e un maestru de neegalat; texte peste texte, citate reale sau imaginare, complementare și contradictorii, la infinit...)

Lui Ch. „erudiția“ – nesfârșitele „trimiteri“ din Borges, obiceiul lui, mania și obișnuința lui de a pomeni sute de autori și de opere – i s-a părut „făcută“, ostentativă, dezgustătoare chiar, cabotinism curat. Evident, nu e așa, e doar plăcerea și bucuria *întâlnirii*.

Profesorul. Trebuie el să transmită *cunoștințe*? Copiilor, da. La universitate, mai puțin. De simple cunoștințe gem bibliotecile (și cele virtuale, mai nou). Dar ce? Stări de spirit, atitudini, mirări, uimiri, trebuie doar să mijlocească acele „întâlniri admirabile“. (Am ajuns să vorbesc ca Noica, fără să-mi dau seama : „stări de spirit“ e, cred, chiar vorba lui.) Am în vedere, desigur, cultura umanistă. Dar de *mirare* e nevoie și în științe, chiar dacă, aparent, acolo sunt numai ecuații sau reacții chimice, planuri înclinate, acceleratoare de particule, găuri negre, fosile din pleistocen, „praf“ cosmic, paralelipede, amoebe, inimi artificiale, asteroizi, nebuloase, „cosinusuri“ (ce dracu-s astea, nu-mi amintesc nimic?!) sau pretins obiective legi economice.

De aceea Nae Ionescu a fost un profesor mai bun decât Motru, P.P. Negulescu, Vianu sau Blaga. Adevărata valoare și importanță a unui profesor nu e direct proporțională cu numărul cărților lui, nici cu bogăția „subsolurilor“ acestora, ci se măsoară în funcție de influența lui directă asupra celor ce-l ascultă.

Dar, îmi spun, numai cărțile rămân. Nu i-am auzit nici pe Nae, nici pe molcomul Blaga, dar acesta din urmă e *încă* profesor, Nae mai puțin, cu toate că au apărut cursurile lui, însă un curs îngrijit de discipoli nu e tocmai o carte...

Nu știu cum a fost Hegel ca profesor, nu mi-a fost dat să-l ascult, dar au rămas prelegerile sale...

Caietul 38

26 martie – 3 iunie 2008

Miercuri, 26 martie, 13:30

Azi am aflat că nenea Salon de la moară nu a mai fost operat, a fost trimis acasă cu salvarea și, după ce l-au deconectat de la aparate, a murit. Era, oricum, în comă profundă. Ziceam eu că nu mai e de cântat din anglicei... (pe 18 martie, la începutul caietului precedent).

La Dostoievski, dar și la Tolstoi: cel care vrea să schimbe lumea, dar nu poate renunța la o țigară: „Dați-mi numai să fumez și schimb lumea, o fac mai bună...”

Dante: „*Nessun maggior dolore che ricordarsi del tempo felice nella miseria.*”

Michelangelo: „În mine nu se naște nici un gând care să nu poarte pecetea morții.”

(Din *Cartea de la San Michele* a lui Axel Munthe, căruia îi sunt recunoscător pentru că mi-a reamintit aceste vorbe extraordinare.)

Pavese transcrie în jurnal din cartea lui Șestov despre Kierkegaard. Eu transcriu aici din *Meseria de a trăi*:

„Începutul filozofiei nu este uimirea, cum ne învață Platon și Aristotel, ci disperarea.”

Kierkegaard citat de Șestov: „Numai cavalerul credinței este fericit: el stăpânește asupra finitului, în vreme ce cavalerul resemnării nu este aici decât un trecător, un străin.”

Dostoievski: „Conștiința neputinței noastre de a ajuta sau de-a aduce cea mai mică ușurare omenirii în suferință, fiind cu totul convinși de această suferință, poate să transforme în sufletul nostru dragostea pentru umanitate în ură pentru umanitate.”

Pavese spune că danezul și-a îngăduit să creadă că „...El, creatorul cerului și al pământului, era tot

atât de descurajat și de nenorocit ca și el...”

„...conștiința rezonabilă nu poate suporta ceea ce-i spun nebunia și moartea“, zice Șestov.

„Căci dacă trebuie ales între bine și rău, aceasta înseamnă că libertatea s-a și pierdut: răul a pătruns în lume și a luat locul alături de *binele suprem* divin.“

Libertatea infinit mai mare, calitativ diferită, pe care o posedă omul, zice Pavese, apoi citează: „constă nu în a alege între bine și rău, ci în a scăpa lumea de rău. Omul nu poate avea nici o legătură cu răul: atâta timp cât răul există nu există libertate; și tot ceea ce oamenii au numit până acum libertate nu e decât iluzie și înșelăciune. Libertatea nu alege între bine și rău, ea distruge răul.“

„...este deasupra cunoașterii voința Celui care a creat omul după chipul și asemănarea Sa.“

„Toată teodiceea, adică *justificarea lui Dumnezeu*, se bazează pe acest fapt că Dumnezeu nu poate depăși adevărurile pe care nu le-a creat. Astfel, teodiceea nu-l justifică atât pe Dumnezeu, cât răul.“

„Dumnezeu înseamnă că totul e posibil. Dumnezeu înseamnă că această cunoaștere către care aspiră cu atâta aviditate rațiunea noastră și către care ea *ne împinge în mod irezistibil* nu există. Dumnezeu înseamnă că răul nu există câtuși de puțin: există numai acel *fiat* original și acel *valde bonum* paradiziac, în fața cărora se topesc și se transformă în fantasme toate adevărurile noastre bazate pe principiul contradicției, pe acela al rațiunii suficiente și pe încă multe alte «legi».“

Pavese îl citează în altă parte și pe Foscolo: „Cine este capabil, așadar, de senzații mai puternice are o mai mare capacitate de-a avea idei.“

Nu mă simt bine deloc. Mi-am luat azi acest nou caiet, dar nu mai scriu. Nici un reazem ferm, nici o speranță vie, puternică și stabilă, nici o consolare adevărată. Dar de unde toate astea, de vreme ce mă hrănesc aproape numai cu răutăți și rumeg încontinuu aceleași întrebări care *nu au răspuns*? Întrebările nasc alte întrebări, sau capătă răspunsuri parțiale și îndoielnice.

Nu mai pot, acum. De-aș reuși să renunț la citit, la toate cărțile, la aceste caiete! Să trăiesc doar, pur și simplu, fără să-mi pun întrebări și fără să caut răspunsuri, să trăiesc așa, ca o plantă, ca un copac. Am obosit, tare am mai obosit! De ce nu au scris oamenii mai multe cărți frumoase și mai puține răutăți? Dar nici eu nu caut autori senini... Hotărâsem să-i citesc acum, în timpul postului, măcar acum, *doar* pe Sfinții Părinți. Ce anume nu mă lasă? Mizeriile mele obișnuite, de care m-am săturat. Cui să cer ajutor? Poate acelui Dumnezeu pe care nu-l înțeleg, în care nu pot să cred cu adevărat. Câteodată cred, mi se pare că-i simt *prezența*, îl simt cum *veghează*. Cred: e o certitudine că El Este. Dar nu ține mult: nu mai cred, revin la îndoielile mele, la întrebările mele fără răspuns...

În ce să cred? Nimic nu e mai puternic decât îndoiala, de ce să mă amănesc? De ce e lumea atât de vastă, de haotică, de contradictorie și de neînțeles? Cum pot, totuși, oamenii să trăiască, să alerge după treburi, să *accepte golul*, moartea celor pe care-i iubesc, moartea pur și simplu, moartea unui fluture, unei flori, unui pui de rândunică, cum pot îndura durerea, *spinul din carne*, tortura propriei conștiințe, tăcerea zeilor?...

Ce puțin pot, uneori, cuvintele.

Joi, 17 aprilie, 10:10, Alba Iulia

Constat că nu am mai notat nimic de mulțisor, timp în care mângălelile de pe foi s-au înmulțit

îngrijorător. Nu mă îndur să le arunc, mai bine le trec aici, oricum nu am, acum, altceva mai bun de făcut...

În perioada asta am tehnoredactat – adică a făcut-o Diana, eu doar am dictat și apoi am corectat – câte ceva de prin caiete pentru doamna Babeți; nu știu ce va ieși din asta, dar nu-mi fac iluzii; oricum, o să public jurnalul chiar pe cont propriu, cu o parte din notele de lectură, la vreo editură de pe-aici etc.; italianul mi-a promis că voi putea lucra la Centrul Cultural, ceea ce mi-ar prinde foarte bine.

România „micro”: Tini a rupt din greșeală un apometru, iar firma care trebuia să-l înlocuiască a întârziat nu cu săptămânile, ci cu lunile! Cică le lipsește nu știu ce aprobare! Nenumărate vizite la ei, numeroase telefoane în toată perioada asta, nervi, bani mai mulți pentru apă (8 metri, cu toate că nu consumăm decât 3-4). Instalatorul care, în sfârșit, a venit – după 4-5 luni! – era băut, slab, în zdrențe murdare, cu pantofi foarte vechi și scâlciați, neîncrezător în clasa politică și indignat de felul în care se comportă elevii la școală și pe stradă.

Individul care s-a ocupat cu proiectul pentru gaz l-a făcut prost: de aici – numeroase încurcături, telefoane peste telefoane, l-am căutat și nu l-am găsit de mai multe ori etc.

La firma cu gazul – EON! – au fost din nou încurcături, au întârziat și ei foarte mult – tot cu lunile! –, am plătit taxe peste taxe, destul de mari fiecare, am făcut multe drumuri cu mașina la sediul lor, mașină care merge cu benzină (care e scumpă), iar drumul până acolo e plin de gropi și nu găsesc locuri de parcare. Îl înjur spurcat pe Iliescu și ai lui, că ei sunt la originea tuturor relelor din țara asta.

Dar trebuie să recunosc că nici eu n-am apucături de neamț, nici de japonez: cărțile sunt

mereu împrăștiate, nu-mi pun ordine în hârtii, nici măcar nu-mi tai unghiile la timp...

(Văd oameni, românași de-ai noștri, care lucrează – adică se fac că lucrează – la trotuare, canalizări, șosele, iar raportul e cam de fiecare dată același: doi lucrează, plictisiți, trei stau și discută, mai plictisiți.)

Mi-am cumpărat *Oblomov*, E.P.L., B.P.T., 1964, 2 vol., în seria albastră, cu toate că mai am și o altă ediție, tot veche. Nu l-am recitit, dar l-a citit Pitti, cu delicii, și mi-a declamat și mie câteva pasaje, savuroase.

Trebuie să-i reiau masiv pe ruși, așa cum mi-am propus.

27 martie

C., în autogara din Timișoara, înainte să urce în autobuz. Am stat de vorbă o oră. Eu tocmai sosisem. Mi-a spus așa: „Dacă aș muri acum, sau mâine, nu aș avea nici un regret... Înțelegi: Nici unul! Dimpotrivă!

— Nu ai regreta nici că nu ai făcut dragoste?

— Ba da, dar...“

Noaptea

Cu Ch. în bucătărie, ca de obicei. Am golit trei sticle de vin, până dimineață. A fost prima oară când mi-a povestit pe larg despre mama lui și despre Ovidiu, despre problemele din familie... Tanti Stela s-a sinucis pentru că locul ei nu era acolo, nu s-a adaptat niciodată...

Am aflat de la radio, în aceeași seară, de moartea lui George Pruteanu; trebuie să fac rost de lista lui cu cele 100 de cărți fundamentale, să văd în ce măsură coincide cu a mea.

Am vorbit cu Ch., desigur, și despre puștanii care am fost, naivi, îndrăgostiți, încrezători. Ch.: „*Sex oral!*... Bubule, cât am decăzut... Atunci, mă emoționeam când *o vedeam*, iar o îmbrățișare și un sărut ar fi fost *totul*. Acuma, *cunnilinctus*, felații,

gemete și orgasme! Bubule, ne-am *maturizat*... E oribil... “

28 martie

Masteranzii de la cursul doamnei Adriana Babeți nu au reușit să rostească numele nici unui scriitor sinucigaș din secolul XX. Eram în ultima bancă și, câteva momente, nu am intervenit, i-am lăsat să se gândească. Dar mi-era jenă, mă simțeam vizat și eu, doar stăteam în bancă, mi-era rușine, îmi venea să ridic mâna, ca la grădi.

I-am înșirat: London, Zweig, Drieu, Trakl, Pavese, Hemingway, V. Woolf, Kawabata, Mishima, Esenin, Montherlant, Celan, Țvetaeva. (Cineva și-a amintit de Weininger, care, de altfel, nici nu e scriitor și de care știa probabil din anul I, tot de la cursul doamnei Babeți.) Cei de la engleză, să nu știe ei nici măcar de Virginia Woolf sau de Hemingway?...

În pauză profa mi-a spus că studenții *nu citesc*, că ea vine la curs fără tragere de inimă, plictisită. (Dar nici eu nu am știut ceva din Platon când m-a solicitat doamna Babeți – „Ne spune colegul!“ –, am ezitat, m-am bâlbâit. Era ceva din *Phaidon*.)

Tot din Timișoara, cărți: stau în cumpănă dacă să-mi iau sau nu Wittgenstein – *Lecții și convorbiri despre estetică, psihologie și credința religioasă*, cu 3 lei, dar nu ezit să-mi cumpăr un suc, la același preț: Maslow, cu piramida lui, știa el ce știa. Sucul l-am băut în câteva minute și mi-a plăcut, cu toate că nu-i sănătos, cu Wittgenstein am petrecut câteva ore, dar nu prea mi-a plăcut.

Gregory Vlastos – *Socrate. Ironist și filozof moral*, la reducere, în seria întreruptă a Monografiilor Humanitas. Citită parțial la Văliug, dar nici asta nu prea mi-a plăcut, poate și din cauză că e lipsită de unitate, o carte care la origine a fost o serie de conferințe. A apărut în 2002: de atunci, sute de studenți s-au perindat pe la Facultatea de

Filozofie din Timișoara, unii poate și prin librărie, dar nu s-au îndurat să și-o cumpere nici măcar la reducere. Din cauze de genul ăsta a fost abandonată seria...

Nici cei de la engleză nu au fost interesați de superba carte a lui Anthony Burgess despre Shakespeare – tot din 2002 –, cât un pachet de țigări. Câte sute de studenți au trecut între timp pe la Facultatea de Litere, chiar pe la secția de engleză, și câte exemplare din cartea asta admirabilă s-au vândut? 15? 20? Cel mult 20, în 5-6 ani...

De la Bogdan am împrumutat Beckett – *Molloy*..., Univers, 1990. Nu are nici el teatrul, dar am văzut că se va reedita. Am abandonat-o și pe asta la Văliug, îmi făcea rău și nici nu mai aveam loc în geantă, din cauza „ghidului“ și caietelor, pe care nu îndrăznisem să i le las doamnei Babeți, care mi-a spus că nu se simte prea bine nici fizic, nici psihic. Pe Beckett o să-l reiau, dar vreau în primul rând teatrul.

(Adevărul e că, în ultima vreme, nu prea am avut nici eu poftă de citit, nu știu de ce. Am început și am abandonat destule cărți, nu mă mulțumea cu adevărat nici una; dintre cele pomenite, mi-a plăcut cu adevărat numai cartea lui Burgess despre Shakespeare, dar și din asta am mai sărit unele paragrafe; încă nu mi-a revenit nici acum pofta aia obișnuită de citit, mă plictisesc repede; lehamitea asta e cauzată, cred, de excesele din ultimele luni, din iarna asta, când am citit mai mult ca niciodată: văd că de la sfârșitul lui noiembrie până la sfârșitul lui martie am umplut 6 caiete, cam 300 și ceva de pagini, în care e vorba, ca de obicei, în primul rând despre cărți, ceea ce reprezintă, pentru mine, un record. Record care nu e cine știe ce performanță, dar de care-s destul de mândru și îmi zic că nu am pierdut vremea. Dar acum am obosit.)

(Oare Biriș, ilustrul profesor de filozofie I. B., ce cărți își cumpără și ce mai citește?, ne întrebam, glumind și ironizând cu Cosmin. Autointitulatul HEGELIAN Biriș! Ce dracu' a priceput din Hegel și cam cât a citit din el? Nu pare să fi învățat nici cât negru sub unghie din voluminoasele prelegeri ale maestrului neamț.)

La Văliug ai mei au pregătit o masă pentru vecini, de pomană lui tata. Oamenii aceia, pe care-i cunosc de vreo 25 de ani, dar pe care îi văd rar, sunt tot mai îmbătrâniți (firește...) și mai posaci. Se gândesc, probabil, la moarte, la faptul că se apropie momentul în care trebuie să părăsească scena. De ce trebuie să moară oamenii? De ce *murim*? (Eu știu că nu numai Socrate e muritor, nu sunt Ivan Ilici.) Dacă îmbătrânim – atât de repede, totuși... – și murim și putrezim și suntem uitați, de ce ne mai naștem? Tata a părăsit cam devreme și pe neașteptate scena, au trecut trei ani, trei ani în care nici măcar nu i-am ordonat și transcris poeziile...

(Numai tușa Dora e mereu voioasă și zice că nu o doare nimic, nu a fost nici măcar o dată la doctor.)

Vineri, 18 aprilie

Vinerea trecută eram binedispus, mă pregăteam să merg să o iau pe Pitti de la bancă și să plecăm acasă. Înainte am dus gunoiul: două țișcani erau lângă tomberoane, cu un căruț, și se pregăteau să plece; dar au văzut că mă apropii, m-au așteptat, cu gândul că o să găsească și în plasa mea cu gunoi câte ceva...

Acasă. Am dus două căruțe cu gunoi de bălegar în „Poduri“. M-a ajutat Claudiu, întors din Italia, apoi am băut două beri la birt. Observ, ca de fiecare dată, că unii dintre consăteni sunt prost îmbrăcați și murdari, necăjiți, că nu au decât 2–3 dinți în gură etc. Ce sărăcie lucie! Claudiu a fost

deja de două ori în Italia, iar peste o lună va pleca în Elveția. A strâns ceva bani, cu greu – a doua oară a lucrat într-o fabrică de marmură sau așa ceva, a locuit în condiții precare, fără căldură –, și-a cumpărat o bicicletă bună – o bicicletă, nu un tractor sau o mașină! –, și-a făcut baia, își repară casa și mai are încă niște bani. Discut cu el despre sărăcia de la noi și sunt surprins să constat că e totuși optimist...

Măcar asta ne-a adus UE: posibilitatea de a munci în străinătate, oricum pe bani mai mulți – Claudiu câștiga aici cam 100 de euro, acolo câștigă 800; îl întreb cât i-au promis elvețienii: 1200, iar condițiile vor fi sigur mai bune, chiar dacă ar locui într-o șură, dar va fi o șură *elvețiană*.

Blândul profesoraș de limba română, coleg de cancelarie, care mă întreba indiferent cine e Kundera, pe când răsfoiam unul dintre romanele acestuia în librărie. Numele îi părea vag cunoscut...

Pornografia a devenit o adevărată *industrie*, cu o *cifră de afaceri de 8 miliarde de dolari*, în creștere rapidă în ultimii ani. Ce-ar zice un Tolstoi, ca să nu zic un Vasile cel Mare? Tolstoi ar mai scrie postfața aceea la *Sonata Kreutzer*? Dar Kant? Nici cer înstelat deasupra, nici legea morală în mine...

Hubert Reeves în *Pământul e bolnav. Ce șanse avem să supraviețuim*:

„Într-adevăr, una dintre marile victime ale acestei industrializări la scară planetară este contactul ființelor umane cu stelele. Astăzi aștrii, planetele, Calea Lactee, care au însoțit atâta vreme ființele umane în viața lor nocturnă, sunt necunoscute unei mari părți a populației. Felinarele orașelor, iluminarea drumurilor, fără îndoială necesare, dar adesea excesive, ne privează de această emoție intensă pe care o are fiecare în timpul unei nopți întunecate în fața cerului înstelat. Există azi o mișcare, născută printre astronomii

amatori, care ia din ce în ce mai multă amploare, prin care se cere reducerea iluminăției *pentru ca oamenii să poată privi din nou stelele*“ (subl. mea, p. 131).

„Fiecare plantă, fiecare animal este o minune: o manifestare a prodigioasei inventivități și creativității a vieții, care s-a dezvoltat timp de sute de milioane de ani și din care am ieșit și noi. Spectacolul renașterii vegetației primăvara, întoarcerea păsărilor călătoare sunt elemente care lipsesc cumplit umanității contemporane, mult prea închistată în betonul urban. Bucuria față de frumusețea naturii este vitală pentru echilibrul nostru psihic“ (p. 135).

(Ivan K. avea dreptate: universul *se sprijină pe absurdități...*)

La știri, aud despre o fetiță sfâșiată de câini...

Prietenul Ivan și copiii lui sfâșiați de câini nu mă lasă în pace...

Luni, 21 aprilie, 13:00

Nenea Salon a fost, totuși, operat, s-a simțit destul de bine o zi, apoi a intrat în comă, apoi în comă profundă. A fost dus acasă și, când l-au deconectat de la aparate, a murit.

Alin îmi spune: „Parcă îl aștept... să vină giungiva...”

Bani dați la doctori: 30 de milioane celui care l-a operat – și care n-a zis că e prea mult, cu toate că nu trebuia să ia nimic; cinci milioane anestezistului și în fiecare zi, vreme de trei săptămâni, asistentelor, infirmierelor, brancardierilor. A plătit și tomografiile, radiografiile, medicamentele, perfuziile, pansamentele, totul, de parcă nenea Salon nu și-ar fi achitat, ca miner, aproape 40 de ani asigurarea de sănătate. Ce țară mizerabilă, scârboasă, *cumplită...*

Alin îmi povestește și despre un copilăș de 3 ani care avea și el *o tumoră pe creier*. Nu vorbea, nu vorbea niciodată, dar se juca, alerga de colo-colo. Nu vorbea, zice Alin, „...chițoia... ca un șobolan...“. Medicii apreciau că mai are de trăit cel mult 3 săptămâni, sau 3 luni, nu mai știu... Nici nu contează... Alin chiar era pe culoar când unul dintre doctori îi explica mamei copilășului ce și cum...

Eu aș vrea *să-mi explice însuși Dumnezeu*. Dar ce să explice? Nu știe nici El, nici El nu are vreun *răspuns mulțumitor*. Nu există răspuns, există numai tumori în căpșorul copilășilor de 3 ani, de 2 ani și 5 luni, de 18 luni, poate au tumori și unii dintre cei încă nenăscuți, nu știu, nici nu vreau să aflu...

...Nu mai vreau nimic acum, nimic. Orice aș vrea și orice aș primi, acum e târziu, prea târziu, nimic nu contează cu adevărat, totul e nimicnicie și coșmar câtă vreme tumorile se dezvoltă în capetele micuților. (Cancerul vrea și el *să trăiască*, se spune undeva în romanul lui Soljenițîn; da, să trăiască, de ce nu?...)

A început să mă doară capul, la fel ca pe Ivan K. – cel Groaznic, mai groaznic decât țarul respectiv – în timpul teribilei discuții cu Aleoșa.

Ivan Karamazov cel Groaznic, adică unul dintre acei „copilandri cu cașul la gură“ care spunea că „*trebuie să rezolvăm* în primul rând problemele eterne, asta-i grija noastră cea mai mare“. Și eu, eu Gabriel, trebuie să le rezolv... Diavolul să le mai rezolve, Satana, demonul răului, îndoiiții și lipsei de sens, numai El le-ar putea face față.

Conștiința asta a Răului are ceva satanic, dar, chiar să pot, n-aș vrea să mă lepăd de ea, nu vreau să fiu ignorant, vreau să-mi mențin luciditatea asta necruțătoare, chiar dacă mă va ucide. Trebuie să conviețuiesc așa, cu ea, cât pot, numai până la moarte, până la moarte...

Omul ăsta, adică și eu, e al dracului de rezistent: Răul se tot lovește de conștiința lui, dar n-o poate nimici, platoșa care ne protejează e al naibii de tare, e nevoie de foarte multe lovituri pentru a o sfârâma. Prin cordonul ombilical am primit, probabil, și un foarte puternic vaccin, un antidot împotriva grozăviilor cu care unii, puțini, suntem zilnic confrunțați, ele ne asaltează mereu, dar nu reușesc să ne doboare decât cu mare greutate, dar reușesc până la urmă. Ivan și-a pierdut mințile...

Încerc să trec la altceva.

Galbenii ca potențiali stăpânitori ai lumii, la Soloviev – *Scurtă povestire despre Antichrist* (1900), Kazantzakis – într-o scrisoare din 1935 către Panait Istrati, Ibáñez (1925), probabil și la mulți alții.

Kazantzakis: „Peste 3 zile plec în China și Japonia. Sunt fericit că pot vedea fața galbenă a lui «Dumnezeu», acei ochi de maimuță, acele surâsuri prefăcute, acele măști misterioase ale viitorilor noștri stăpâni“, în Panait Istrati – *Corespondență cu scriitori străini* (Minerva, 1988, p. 163).

Ibáñez: „... dar dacă într-o bună zi sutele de milioane de asiatici găsesc un conducător și un ideal comun...?“ (*Călătoria unui romancier în jurul lumii*, Editura Sport-Turism, 1984, traducere din spaniolă de H.R. Radian, vol. 3, ultima pagină)

Acum, văd că primele trei bănci din lume sunt chinezești; greșesc, trei din primele șase:

1. INDL.&COML. BK. OF CHINA
4. BANK OF CHINA ‘H’
6. CHINA CON. BANK ‘H’

Dar pericolul nu e aici, el vine din altă parte, după părerea mea: încălzire globală, arme nucleare și multe altele...

Hubert Reeves: „O planetă sănătoasă întâlnește o planetă bolnavă:

Ce ți s-a întâmplat? – Ce să mi se întâmple, m-am îmbolnăvit de umanitate! – Stai liniștită, am

avut și eu boala asta. Închipuie-ți, dragă, că e un puroi care se macină singur. Se duce de la sine!“

(Humanitas, 2005, p. 22)

Vicente Blasco Ibáñez merită citat mai pe larg. Nu i-am citit nici unul dintre romane, dar am citit câte ceva din relatarea în trei volume a călătoriei sale în jurul lumii, care e scrisă excelent. La finalul ei: „Ceea ce am învățat nu este nici vesel, nici liniștitor. Cred că există acum în lume mai mulți oameni ca niciodată. Progresele igienei și ușurința transporturilor au evitat o mare parte a măcelurilor, epidemiilor și crizelor de foamete care au alcătuit dintotdeauna biata noastră istorie universală. Suntem din ce în ce mai numeroși pe scoarța planetei noastre, ceea ce devine îngrijorător, deoarece alimentele nu se înmulțesc cu aceeași repeziciune. Aș putea să fac un rezumat brutal spunând că mai bine de jumătate din oamenii de pe glob suferă de foame. Până acum, noi, albi, am primit cea mai mare parte, dar dacă într-o bună zi sutele de milioane de asiatici găsesc un conducător și un ideal comun...? Această călătorie a servit ca să mă facă să văd că demonul războiului este încă departe de a muri. Am văzut viitoarele câmpuri de luptă: Pacificul, China, India; cine știe dacă nu și Egiptul și vechile lui teritorii ecuatoriale! Se prea poate ca la aceste ciocniri viitoare să mai fim de față și noi, și dacă scăpăm de un asemenea coșmar, le vor vedea cu siguranță generațiile viitoare... Ce de lucruri pe care oamenii le-ar putea evita dacă ar fi însuflețiți de bunăvoință.

[...] Toți oamenii sunt la fel ca înainte, iar progresele noastre sunt pur exterioare, mecanice și materiale. N-a sosit încă marea revoluție, cea interioară, cea pe care a început-o creștinismul, dar fără succes, deoarece nici un creștin nu-i aplică învățăturile. Ceea ce am învățat este că trebuie să ne creăm un suflet nou, și atunci totul va merge strună. Trebuie să ucidem egoismul; și astfel, abnegația și toleranța, pe care acum nu le practică

decât vreo câteva suflete alese, vor ajunge să fie virtuți comune tuturor oamenilor.“

Marti, 22 aprilie, 09:00

Am mai spus că în ultima vreme nu prea am avut poftă de citit, dar am citit totuși, fără prea mult entuziasm, mai mult din obișnuință. Următoarele:

Acasă, cu Steluța pe la Criș, duminică dimineata, am reluat pagini din *Schiță pentru istoria lui Cum e cu puțină ceva nou*, remarcabilă din toate punctele de vedere, exemplară, excepțională ca lucrare de doctorat în filozofie; din *Isvoade*, care are un titlu cum nu se poate mai potrivit, am recitit paginile frumoase despre Maxim Gorki – pe care eu nu-l știu deloc, despre Cantemir – pe care l-am citit și puțin, și superficial. Dar de unde timp și forță pentru toți aceștia? Sunt foarte mulți. Apoi despre Rilke și *Getica* lui Pârvan – pe care nu o cunosc decât indirect, despre experiența traducerii lui *Faust* ș.a.

Seara – din *Jurnalul portughez*: a devenit o obișnuință să reiau măcar câteva zeci de pagini, din cele aproape 1000 ale volumelor, de fiecare dată când vin acasă.

Noaptea – din Fernando Pessoa. Dintre „cei trei Pessoa“ – cel puțin trei! –, îl prefer și acum pe Álvaro de Campos.

(Oare chiar am citit din obișnuință, fără prea mult entuziasm? Acum nu mai sunt chiar așa sigur.)

Entuziasmul mi-a lipsit aici, la Alba.

Din chinezi, adică *Trei poeți din Tang: Li Tai-pe, Van Vei, Du Fu*, Univers, 1978. Van Vei:

„Zace-n bălării grădina –
n-am mai lucrat de zile-n șir –
dar, iată, în bibliotecă
am cărți de preț, adevărate...[...]
că, iată, trece încă-un an

și visele rămân doar vise.“

„Zi de zi,
câte-un capăt din firul vieții se rupe,
an de an,
înflorește câte-o primăvară.
Să bem!
Mai avem vin în cupe.
Cât despre flori, nu le plângeți:
lor iarăși li-i dat să răsară.“

Li Tai-pe.

„Rămas-am iar înstrăinat
pribeag pe căi sihastre
până la marele popas
de dincolo de astre.“

Du Fu:

„O casă de-am putea zidi sub cer,
cu acoperiș enorm, durat cu artă,
să aibă milioane de-ncăperi,
pentru săraci și oropsiți de soartă
Clădire fără păs sub ploi și vânt,
Ca munții de înaltă și frumoasă
O, de-aș putea să văd pe-acest pământ,
Asemenea nemaivăzută casă,
Atunci chiar fără acoperământ,
chiar înghețat tot aş striga:
Nu-mi pasă!“

Câte ceva din Anna de Noailles – *Umbra zilelor*, Dacia, 1982, o antologie de versuri și proză. Unele pagini sau pasaje sunt desăvârșite: se mai întâmplă, nu foarte rar, să descopăr încă, la vârsta asta, scriitori clasici.

Roza vânturilor. Poeme din lirica secolului XX, antologie și traducere de Petre Stoica, Univers, 1977. Trebuie să copiez aici măcar două-trei versuri:

Requiem

„Nu, nu-s eu, altul e cel care suferă.
Eu n-aș fi putut. Tot ce s-a întâmplat

Acoperiți cu un giulgiu negru,
Și îndepărtați felinarele...
Noapte.“

(Anna Ahmatova)

„Am venit pe lume într-un secol când murea
trandafirul
și motorul era învingător în lupta cu îngerii...”

(Jorge Carrera Andrade,
poet ecuadorian)

„Nu disprețuiți cuvântul; lumea e zgomotoasă și
mută,
poeti, singur Dumnezeu vorbește...”

(Antonio Machado)

„Fragmente,
flegme de suflet,
cheagurile de sânge ale veacului 20 –
cicatrici – circuitul tulburat din zorii creației
încă,
istoricele religii vechi de cinci veacuri
căzute în ruină,
știința: fisuri în Parthenon...[...]
Crize de exprimare și accese erotice:
acesta-i omul de azi,
interiorul – un vacuum
continuitatea personalității
e ocrotită de hainele
care țin zece ani dacă stofa-i bună.“

(Gottfried Benn)

Scurtă și excelentă postfață a aceluiași Petre
Stoica.

Vineri, 25 aprilie, 8:50

Încă la Alba, dar plecăm mâine-dimineață.

Un vis urât, ciudat, astă-noapte: Argentina
transformată printr-un uriaș incendiu – *ekpirosis* –
într-un enorm deșert.

Și încă unul: Andrei Pleșu operat pe cord
(Doamne ferește...).

Sigur că nu încerc să comentez, să caut *explicații*...

Moartea Monicăi Lovinescu. Știrea – oribil cuvânt în acest context – a fost dată, pe Antena 1, singurul post pe care-l avem aici, numai spre sfârșitul jurnalului, celebrul *Observator*, aproape ca un fapt divers, după ce fuseseră prezentate: o sinucidere misterioasă – o studentă silitoare, aparent fără probleme; șoselele însângerate de la noi – în medie cam 10 morți pe zi, cifră aflată în creștere continuă în ultimii ani: dacă-mi amintesc bine, în 2005 erau „numai“ 6; apoi veninoasele nimicuri politice și de alt fel. Liiceanu, într-o scurtă intervenție telefonică, a spus că Monica Lovinescu a murit *în stil românesc*, adică aproape părăsită și uitată...

(Asta-i țara lui Gigi Becali, Silviu Prigoană, Adrian Minune și ceilalți, care fac *rating*!)

Monica Lovinescu. Oare cum e să spui: vreau să fiu incinerată, iar urna cu cenușă să fie păstrată în țară, la cavoul familiei, din Fălticeni? Cum e *să mori*?

Tot mai mulți dintre cei pe care-i iubesc, oameni care-au călcat cândva praful acestei planete ciudate și misterioase, de la Parmenide, Heraclit și Socrate până la Francisc din Assisi, Leopardi, Eminescu, Noica, Eliade, Culianu și atâția alții, sunt acum *dincolo*. Unde?, asta nu știu, dar *dincolo*. Și-au început demult călătoria, iar alții urmează să și-o înceapă în curând. Eu? Dacă aș fi sigur că acolo o să-i întâlnesc, moartea ar fi aproape o bucurie: un fel de *banchet* împreună cu ei, *acolo*...

(Înșir mai departe: Lao Zi, Gautama, Rumi, Pascal, Angelus Silesius, Nerval, Axel Munthe, Hesse, Cioran, Van Gogh – câți sunt! Marcus Aurelius, Plotin, Böhme, Dostoievski și Tolstoi, Borges, Petru Creția și atâția alții. În curând –

Sábato (dacă nu a murit deja), Márquez, bunicile mele...

Cum poate omul îndura atâta moarte? Nu e chiar o vulgaritate să mai respiri și să te agiți, să citești, să bei și să cânti?

Trebuie să fiu împăcat și cât de cât înțelept, să nu pun astfel de întrebări patetice. Dar sunt uimit de *firescul* cu care oamenii (om sunt și eu, desigur) continuă să-și ducă zilele, fără să fie scandalizați, consternați, năuciți de atâta moarte, de crime atroce și suferințe amuțitoare, fără sens, de Rău.)

Vorbesc cu „maestrul“ Adrian Cosmin, cu toate că acum nu mă aude: imaginează-ți o căsuță la țară, cu livadă și grădină, un câine, o bibliotecă mare și frumoasă (10 mii de cărți), doi bătrâni erudiți și înțelepți (noi!...) care încă le mai citesc, cu pricepere și cu melancolică bucurie. Se întâlnesc acolo toți scriitorii, filozofii, înțelepții și artiștii veacurilor, e loc și înțelegere pentru toți, e fericire, tihnă, împăcare cu Răul lumii și cu moartea. Poate cei doi bătrâni mai și scriu câte ceva, despre autorii lor dragi și despre cărțile lor, despre muzicieni și pictori, despre ei înșiși. Se plimbă, înoată, discută încă între ei sau cu prieteni, cu copii și nepoți, privesc totul cu împăcare și adâncă înțelegere, în felul înțelepților cu care au trecut prin ani... Chiar și suferința e o sărbătoare pentru ei, cum spune undeva Patapievici...

Joi, 15 mai, 13:05

Trei săptămâni de când nu am mai scris, nu am avut chef deloc. Adevărul e că nici acum nu prea am, dar trebuie!

Întreaga poftă de citit mi-a revenit în Săptămâna Mare, dar nu pentru Părinții Bisericii, așa cum îmi propusesem.

De la anticariat, ieftine: *Rabelais* de Ovidiu Drimba, Ed. Tineretului, 1963, dar pe Rabelais însuși nu l-am citit încă nici acum, la 28 de ani; mi-e rușine, dar adevărul e că nici nu s-a reeditat,

iar prin anticariate nu l-am găsit niciodată. Cred că e pe lista de lecturi obligatorii și *urgente* încă de acum 8-9 ani. De umplut lacuna asta enormă în vara care urmează, acum, măcar acum, în ceasul al șaișpelea.

(Dar, îmi spun, nici pe Boccaccio, Hugo sau Proust nu i-am citit, cu toate că mă așteaptă în biblioteca de la Văliug de o viață, așadar în cazul lor chiar nu am nici o scuză.)

Care e momentul cel mai potrivit pentru o capodoperă clasică? Cine poate spune? Viețile oamenilor – și viața mea laolaltă cu a lor – sunt prea dezordonate pentru un asemenea răspuns.

(Cartea lui O.D. e excelentă.)

Alta, superbă: Stefan Zweig despre Erasmus – *Triumful și destinul tragic al lui...*, Univers, 1975. Cartea asta, îmi amintesc foarte bine, era în vitrina clasei de la Vața, așadar am avut-o sub ochi vreo 4 ani. Îmi amintesc chiar că am vrut să o fur, dar mi-era frică; sigur, pe vremea aceea nu știam nimic nici despre Zweig, nici despre Erasmus, dar cartea mă ispitea ca o făgăduință a unei bucurii viitoare. Am găsit-o într-un anticariat de aici, din Alba Iulia, după 15 ani, și bucuria nu a întârziat, a crescut de la o pagină la alta. Ce uluitoare e reîntâlnirea asta a unor cărți după ani și ani!

Cartea de tinerețe, dar excelentă, a lui Horia Lovinescu despre Rimbaud, Univers, 1981;

Francis Bacon – *Noua Atlantidă*, traducere, introducere și comentarii de Virgil Cândea, cuvânt înainte de Tudor Vianu, Ed. Științifică, 1962, o cărticică din care, totuși, am sărit unele pasaje.

Și *Iisus, Fiul Omului* de Kahlil Gibran, apărută cu *Săptămâna Financiară*! E o carte frumoasă asta, dar nu în întregime. Am luat-o cu noi la pădure și văd acum că Pitti a pus între paginile ei, ca semne, o buruiană mică și o floriceică.

Din cartea lui Alexandru Petrescu, iubitul meu profesor, despre *Cunoaștere metafizică și*

experiență religioasă, după o copie a lui Cosmin. Titlul e foarte potrivit pentru Petrescu, un geniu oral fără îndoială, dar care în scris, din păcate, nu e decât un profesor oarecare. Nimeni, citind cursurile lui A.P., nu poate bănuî ce om minunat le-a alcătuit. Sigur, cursurile tipărite sunt bune, dar ele nu depășesc nivelul universitar obișnuit, pe când cele *vorbite* sunt magnifice. Lecțiile lui Petrescu nu pot fi decât impropriu denumite cursuri: ele sunt de fapt superbe deliruri – de o perfectă rigoare și coerență – prilejuite de marile teme ale filozofiei occidentale în întregul ei, de la presocratici la Noica. Despre orientali nu l-am auzit vorbind, dar cred că, dacă și-ar propune, după 2-3 ani ar face-o cu aceeași competență. Mi-e dor de amplele incursiuni petresciene în istoria cugetării omenești, trebuie să merg la Timișoara să-l ascult.

Vineri, 30 mai, 9:45

Perioadă foarte proastă, dintr-o sumedenie de motive. Aproape totul mi-e potrivnic, dar nu vreau și nu pot să stăruî. E greu, dar pot încă să citesc, și destul de mult. O obișnuință. Scrisul mi-e nesigur și deja mă doare mâna, dar trebuie să încerc (măcar) să mai recuperez câte ceva din viața dezordonată, banală și anostă pe care o duc. Nu am cu adevărat chef de nimic, nu mă atrage nimic, cu adevărat nimic nu-mi spune nimic. E aproape un miracol că-mi place încă să citesc, deși, desigur, fără încredere și entuziasm. Nu mai am încredere în nimic (așadar nici în mine), praful s-a ales de toate proiectele mele, nu știu ce sens a avut și are viața mea, dacă are unul, ceea ce e puțin probabil. Aproape totul mă rănește și mă deprimă și mă întristează, dar de la o zi la alta nu mai am „forță” nici măcar pentru o doză bună de scârbă față de lumea asta. Nu înțeleg acum nimic din rostul lumii, nu pricep de ce oamenii își pot relua nimicurile lor în fiecare dimineață, pentru ce se

agită, ce sens au alegerile astea grețoase (la primării), cum pot unii să scrie atâtea și atâtea cărți proaste de care gem librăriile, de ce unii își aruncă copiii în foc, de ce le plac telefoanele din aur masiv sau platină, mai scumpe decât o casă, de ce au murit, la cutremurul din China, în câteva minute, aproape 100 de mii de oameni și 5 milioane au rămas pe drumuri, de ce ascultă vecinii atât de insistent manele (și eu împreună cu ei), de ce bătrânul gârbovit de pe stradă se încăpățânează să mai trăiască cinci zile sau doi ani, de ce mai răsare încă soarele. Lumea asta a fost prost concepută, creația a fost o mare ratăre încă din prima secundă. Orice „expertiză“ lucidă nu poate arăta decât acest lucru. Când calc, calc pe o gâză, și o strivesc. Dar nu vreau asta, nu vreau! Când mănânc, mănânc cadavre, mă hrănesc cu hoituri prăjite, deși nu vreau, dar nici nu vomit, ba chiar îmi plac stârvurile fripte. Totul e moarte, aici; în sufletul meu, de asemenea. Știu că nu m-am scrântit, totdeauna au existat oameni care au gândit la fel. Ei există încă și vor exista, poate chiar vor fi din ce în ce mai mulți. Și ei au dreptate, nu istericii care se agită pe scena lumii.

...Dar vreau să scriu despre lecturile din ultima vreme (4-5 săptămâni).

Marți, 3 iunie, 10:55

N-am mai scris data trecută despre lecturi. Încerc să o fac acum, mi-am pus pe masă vreo douăzeci de cărți pe care trebuie măcar să le pomenesc aici. Sper să reușesc, deși tocmai am vorbit cu Cosmin la telefon despre tot felul de răutăți.

În Săptămâna Mare, așadar cu mai mult de o lună în urmă, dar și ieri, am repetat împreună cu Petru Creția (cum fac și acum, dar în scris):

„N-aș ști să spun și nu este suflet omenesc care să știe să spună pe deplin ce a fost în sufletul lui Iisus în noaptea aceea din Grădina Ghetsemani.

După Cină îi lasă pe ceilalți apostoli acolo, luând cu el doar pe Petru și pe cei doi fii ai lui Zebedeu, Iacob și Ioan (evangelistul?). Iar acestora le spune: «Sufletul meu este cuprins de o întristare de moarte» (*Matei*, 26, 38 și *Marcu*, 14, 34). După aceea se roagă tatălui în două rânduri, implorându-l să îndepărteze de la el paharul acela al suferinței și al morții. Iar celor trei ucenici le spune într-un rând, în zbuciumul acelei nopți: «Duhul este plin de râvnă, dar carnea e slabă.» Dacă adăugăm la acestea tristețea infinită a strigătului de pe cruce: «Dumnezeul meu, Dumnezeul meu, de ce m-ai părăsit?!» (*Matei*, 27, 47; *Marcu*, 15, 34; *Psalmi*, 21, 1) putem ști că a existat în lume o asemenea tristețe, a unei ființe omenesc-divine, și, ca tristețe omenească, *o putem înțelege și veșnic împărtăși*. Dar poate fi tristețea lui Iisus o tristețe numai și numai omenească?“

(*Tristețea*, în *Studii filozofice*, Humanitas, 2004, p. 100)

Duhul e plin de râvnă, dar carnea e slabă. Iisus știa ce spune dar, totuși, în textul despre *Plăcere*, Petru Creția zice că distincția dintre suflet și trup e una *falacioasă* (deși adoptată de toate marile tradiții culturale, religioase). Așa cred și eu: Duhul trebuie să pătrundă în carne, carnea trebuie să se preschimbe-n Duh.

Diana a postit tot postul, a mers la biserică și dimineața, și seara (înainte și după opt-nouă ore la bancă), s-a rugat, s-a spovedit. Și a avut un somn liniștit.

Eu nu.

Nici măcar nu i-am citit pe Sfinții Părinți, nici *Filocalia*, din *Evangelii* foarte puțin, la fel și din Toma de Kempis.

Alexandru Paleologu: *Amicus Plato sau... despărțirea de Noica*, Eikon, Cluj, 2006. Citesc prima oară acest text superb abia acum, însă e unul

complet revăzut față de cel despre care se vorbește în *Jurnalul de la Păltiniș*. Cărticica asta mai conține și un excelent interviu cu autorul și câteva pagini introductive de Cristian Bădiliță.

„Arsenalul“ filozofico-literar al lui Paleologu e impresionant, cu toate că autorul nu ține morțiș să o arate, nu e lăudăros sau cabotin, dar cine știe să citească printre rânduri își dă seama cu ușurință de asta. Sunt invocați, cu grație și naturalețe, Homer și presocraticii, Platon, Montaigne, Kant, Schelling, Hegel, Nietzsche și alții. Două citate:

„Fără îndoială că și pentru cei pentru care cultura este un «act grav» rămâne bucuria, delectabilul, încântătorul sau satisfacția profundă pe care le dă cultura ca atare, constituită desigur din filozofie, dar esențialmente din frumusețe, fie că e vorba de frumusețea coerenței și adâncimii filozofiei, fie de frumusețea muncii făcute cu pricepere (căci atunci face sigur parte din cultură), fie de frumusețea luptei necesare dusă cu sânge rece și eroism lucid, fie, în sfârșit, de frumusețea artei; în toate acestea intră, mai vădită sau mai puțin vădită, mai aspră sau mai îmbietoare, dar intră ca semn sigur al culturii, plăcerea, mult hulita și sfânta plăcere...” (p. 52)

(De completat cu rândurile astea textul amintit despre *Plăcere* al lui Petru Creția: se întregesc de minune.)

Renunț să mai transcriu celălalt fragmentel, dar e pe ultima pagină.

Tot ce spune Paleologu în interviu e interesant, uneori fermecător.

Dulcea mea Doamnă / Eminul meu iubit (scrisori), de la Cosmin. Am citit și recitit aceste scrisori abia acum, la aproape 8 ani de la apariție. Îmi amintesc că doamna Adriana Babeți ne spunea, spre sfârșitul primului an de facultate, că Eminescu ne va oferi în curând o mare surpriză. Corespondența a făcut, cum era și firesc, destulă

vâlvă, și tocmai de aceea nu m-a interesat atunci, la apariție (cum s-a întâmplat și cu *Omul recent* sau *Ușa interzisă*), nu voiam, din teribilism prostesc, să citesc ce citea toată lumea în perioada aceea. Apoi am uitat, după care n-am mai găsit cartea.

Mare lucru de spus nu am. Doar că îmi pare rău că nu am scos pasajele cele mai răscolitoare, nu puține.

Din nou întristat de trista viață a poetului. Și scârbit de lumea aceea și de oricare. Caragiale e „pezevenchiul cel de grec“, „șarpe veninos“, „archicanalie ingrătă, mincinoasă și spioană“, „mizerabil“.

Regretul obișnuit: Eminescu nu a avut parte de două-trei decenii fără grijile mărunte dar sufocante ale vieții, timp în care *sigur* s-ar fi ocupat serios, printre multe altele, și de filozofie. Românii și (vorba lui Andrei Pleșu) parastasele lor culturale grandioase. Eminescu trebuia ajutat *atunci*, la începutul anilor '80, dacă nu și mai devreme. Dovedise deja cu asupra de măsură că merită din plin și mai mult decât oricare altul să fie ajutat.

Eu i-aș fi dat bani pentru încă doi-trei ani în Germania, la doctorat, apoi o mare și aleasă bibliotecă, o catedră de filozofie. *Restul* l-ar fi făcut singur, un *rest* care ar fi însemnat enorm pentru cultura filozofico-literară a țării. Dar nu! Mai bine, au decis românii, să-și piardă mințile ca ziarist-salahor la o foaie prăpădită: o să-i ridicăm statui mai târziu. Dar nu a fost cu adevărat *ajutat* nici mai târziu: manuscrisele lui au zăcut într-o ladă nenorocită câteva decenii, iar la 100 de ani de la moartea sa marea ediție de *Opere* nu era încă încheiată, nici măcar manuscrisele fotocopyate.

Vinovat față de Eminescu sunt și eu: îl cunosc nu mai mult decât un intelectual mediocru. Nu am parcurs marea ediție academică, nu i-am cercetat

manuscrisele. Ce rușine! Nu am așadar dreptul de a-i judeca și dojeni pe alții!

O singură bucurie: Eminescu a văzut, totuși, marea..., contrar celor spuse de Noica.

(Eminescu a avut, chiar în *acele* condiții, o uriașă, o incredibilă putere de muncă: mii și mii de pagini în doar câțiva ani. Forța aceea eminesciană, mai mult decât impresionantă, trebuia numai reorientată de la ziaristică spre filozofie, erudiție multilaterală, literatură comparată etc.

Ce-ar fi ieșit?...

Știu că n-are sens, dar nu am putut și nu pot să nu încerc să-mi imaginez cum ar fi arătat opera lui Eminescu dacă poetul ar fi trăit cât Goethe sau Victor Hugo. Regretul acesta e veșnic. Dar e zadarnic.)

Table of Contents

Jurnalul unui cititor

Cititorul borgesian din Basarabasa

Caietul 27. 28 august – 2 octombrie 2006

Caietul 28. 3 octombrie – 29 noiembrie 2006

Caietul 29. 8 februarie – 24 mai 2007

Caietul 30. 27 mai – 12 septembrie 2007

Caietul 31. 12 – 21 septembrie (27 noiembrie).
2007

Caietul 32. 27 noiembrie – 11 decembrie
2007

Caietul 33. 11 decembrie 2007 – 16 ianuarie
2008

Caietul 34. 13 – 25 februarie 2008

Caietul 35. 26 februarie – 4 martie 2008

Caietul 36. 5–8 martie 2008

Caietul 37. 18–25 martie 2008

Caietul 38. 26 martie – 3 iunie 2008

Table of Contents

Jurnalul unui cititor	1
Cititorul borgesian din Basarabasa	2
Caietul 27. 28 august – 2 octombrie 2006	6
Caietul 28. 3 octombrie – 29 noiembrie 2006	33
Caietul 29. 8 februarie – 24 mai 2007	52
Caietul 30. 27 mai – 12 septembrie 2007	80
Caietul 31. 12 – 21 septembrie (27 noiembrie) 2007	99
Caietul 32. 27 noiembrie – 11 decembrie 2007	119
Caietul 33. 11 decembrie 2007 – 16 ianuarie 2008	152
Caietul 34. 13 – 25 februarie 2008	174
Caietul 35. 26 februarie – 4 martie 2008	193
Caietul 36. 5–8 martie 2008	210
Caietul 37. 18–25 martie 2008	231
Caietul 38. 26 martie – 3 iunie 2008	251